

SOCIAAL-ECONOMISCHE ENQUÊTE 2001
MONOGRAFIEËN

Scholarisatie en arbeid

Mieke Booghmans
Valter Cortese
Pierre Desmarez
Mejed Hamzaoui
Reginald Loyen
Eef Stevens
Peter van der Hallen
Ann Valkeneers
Mathieu Veinstein
Caroline Vermandere

Deze publicatie is het resultaat van het onderzoeksproject “Monografie 7: Scholarisatie” dat gefinancierd werd door Federaal Wetenschapsbeleid in het kader van het onderzoeksprogramma “ATLAS : Valorisation van de resultaten van de Sociaal-Economische Enquête 2001”.

Wetenschappelijk advies: M. Lambrecht, H. Van der Haegen

Programmaverantwoordelijken: B. Van doninck (2001-2006), S. Vrielinck (2001-2009), A. Naji (2007-).

Het project werd uitgevoerd o.l.v. prof. P. Desmarez, Université Libre de Bruxelles - de Sociologie du Travail, de l’Emploi et de la Formation, en prof. P. Van der Hallen, Katholieke Universiteit Leuven, Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming.

De inhoud van de teksten valt onder de verantwoordelijkheid van de auteurs.

Alle rechten voorbehouden. Het vertalen, bewerken, reproduceren op welke wijze ook, inbegrepen fotografie en microfilm, is niet toegelaten, tenzij met schriftelijke machtiging vanwege de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie. Het citeren van korte uittreksels als toelichting of bewijsvoering in een artikel, een boekbespreking of een boek is evenwel toegestaan, mits de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld.

Verantwoordelijke uitgever: A. Versonnen

© 2009, FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie

Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

B-1000 Brussel – Leuvenseweg 44

E-mail: info@statbel.economie.fgov.be

Onze websites: <http://economie.fgov.be> - <http://statbel.fgov.be>

Ondernemingsnummer: 0314.595.348

Inhoudsopgave

SCHOLARISATIE EN ARBEID	1
1 INLEIDING.....	11
1.1 Voorstelling van de monografie.....	11
1.2 Voorstelling van de vragen van de sociaal-economische enquête van 2001.....	12
DEEL I: SCOLARISATIE EN ONDERWIJSNIVEAU.....	17
1 SCHOLING	18
1.1 De onderwijs- en opleidingssystemen in België.....	18
1.2 Scholing per leeftijd, geslacht en gewest.....	25
1.3 Duur van de scholing per niveau, leeftijd, geslacht en gewest	28
1.4 Conclusies.....	34
2 DIPLOMANIVEAU EN STUDIEGEBIEDEN.....	35
2.1 Plaats waar het diploma werd behaald.....	35
2.2. Diplomaniveau en onderwijsvorm.....	37
2.3 Studiegebieden voor het diploma hoger secundair beroeps- en technisch onderwijs	48
2.4 Laaggeschoolde bevolking	51
2.5 Personen met een diploma hoger onderwijs	57
2.6 Diplomagebieden in het hoger onderwijs	68
2.7 Conclusies.....	78
3 VOORTGEZETTE BEROEPSOPLEIDING.....	79
3.1 Inleiding.....	79
3.2 Deelname aan een beroepsopleiding volgens sociaal-demografische kenmerken.....	81
3.3 Deelname aan een beroepsopleiding volgens diplomaniveau.....	87
3.4 Posities op de arbeidsmarkt	94
3.5 Conclusies.....	101
DEEL II : ARBEIDSMARKT EN AANSLUITING ONDERWIJS-ARBEIDSMARKT.....	104
1 DE ARBEIDSMARKT ANNO 2001 : GROEPSFOTO.....	105
1.1 Inleiding: Wie vinden we (niet) op de arbeidsmarkt?	105
1.2 Arbeidsmarktpositie van de bevolking	107
1.3 De werkende bevolking	117
1.4 De werkzoekende bevolking.....	133
1.5 De niet-beroepsactieve bevolking.....	147
2 ONDERWIJS EN ARBEIDSMARKT	161
2.1 Een methodologisch voorafje	161
2.2 Onderwijsniveau en werkzaamheid: van hooggeschoolde mannen tot laaggeschoolde vrouwen	162
2.3 Onderwijsniveau en jobkenmerken.....	165
2.4 Conclusie	175
DEEL III : KWALITEITSONDERZOEK: DE SOCIAAL-ECONOMISCHE ENQUÊTE VERSUS DE ENQUÊTE NAAR DE ARBEIDSKRACHTEN EN HET DATAWAREHOUSE ARBEIDSMARKT	176
1 INLEIDING.....	177
2 ARBEIDSMARKTPOSITIES: ABSOLUTE VERSCHILLEN.....	178
3 LEEFTIJD	181
4 ONDERWIJSNIVEAU.....	183
5 GEWESTEN.....	185

6 CONCLUSIE	187
DEEL IV: CONCLUSIES - VOORUITZICHTEN	188
1 CONCLUSIES	189
1.1 Samenvatting van de voornaamste resultaten	189
2 VOORUITZICHTEN	196
BIBLIOGRAFIE	198

LIJST: FIGUREN, KAARTEN, TABELLEN

<i>Figuur 1. Scholingsgraad per leeftijd.</i>	25
<i>Figuur 2. Scholingsgraad per leeftijd en geslacht.</i>	26
<i>Figuur 3. Scholingsgraad per leeftijd volgens het Gewest van verblijf.</i>	26
<i>Figuur 4. Scholingsgraad in het Vlaams Gewest per leeftijd, volgens het geslacht.</i>	27
<i>Figuur 5. Scholingsgraad in het Brussels Gewest per leeftijd, volgens het geslacht.</i>	27
<i>Figuur 6. Scholingsgraad in het Waals Gewest per leeftijd, volgens het geslacht.</i>	28
<i>Figuur 7. Aantal mannen waarvan de scholingsduur in het lager onderwijs langer dan 'normaal' is, volgens leeftijd en het hoogst behaalde diploma.</i>	28
<i>Figuur 8. Aantal vrouwen waarvan de scholingsduur in het lager onderwijs langer dan 'normaal' is, volgens leeftijd en het hoogst behaalde diploma.</i>	29
<i>Figuur 9. Aantal mannen met een diploma hoger secundair waarvan de scholingsduur in het secundair onderwijs langer dan 'normaal' is, volgens leeftijd en gewest van verblijf.</i>	30
<i>Figuur 10. Aantal vrouwen met een diploma hoger secundair waarvan de scholingsduur in het secundair onderwijs langer dan 'normaal' is, volgens leeftijd en gewest van verblijf.</i>	30
<i>Figuur 11. Aantal personen zonder diploma hoger secundair, volgens leeftijd en geslacht.</i>	31
<i>Figuur 12. Aantal personen dat het diploma lager secundair nog niet heeft behaald, volgens leeftijd en geslacht.</i>	32
<i>Figuur 13. Aantal personen zonder diploma hoger secundair, volgens leeftijd en gewest van verblijf.</i>	32
<i>Figuur 14. Aantal personen dat het diploma lager middelbaar nog niet heeft behaald, volgens leeftijd en gewest van verblijf.</i>	33
<i>Figuur 15. Aantal mannen met een diploma hoger onderwijs waarvan de scholingsduur in het middelbaar onderwijs langer dan normaal is, volgens leeftijd en gewest van verblijf.</i>	33
<i>Figuur 16. Aantal vrouwen met een diploma hoger onderwijs waarvan de scholingsduur in het middelbaar onderwijs langer dan normaal is, volgens leeftijd en gewest van verblijf.</i>	34
<i>Tabel 1. Vraag 9c: "Waar hebt u dit niveau beëindigd?"</i>	35
<i>Figuur 17. Plaats waar het hoogste diploma werd behaald per geslacht</i>	36
<i>Figuur 18. Plaats waar het hoogste diploma werd behaald volgens leeftijd bij mannen</i>	36
<i>Figuur 19. Plaats waar het hoogste diploma werd behaald volgens leeftijd bij vrouwen</i>	36
<i>Figuur 20. Plaats van het hoogst behaalde diploma volgens het niveau van het hoogst behaalde diploma</i>	37
<i>Figuur 21. Hoogst behaald diplomaniveau voor personen van 25 tot 64 jaar volgens geslacht</i>	38
<i>Tabel 2. Hoogst behaald diplomaniveau volgens leeftijd en geslacht.</i>	38
<i>Figuur 22. Verdeling tussen de onderwijsvormen bij gediplomeerden van 25 tot 64 jaar in het lager secundair onderwijs, volgens geslacht.</i>	39
<i>Figuur 23. Verdeling tussen de onderwijsvormen bij gediplomeerden van 25 tot 64 jaar in het hoger secundair onderwijs, volgens geslacht.</i>	39
<i>Figuur 24. Diplomniveau voor de populatie van 25 tot 64 jaar volgens gewest van verblijf.</i>	40
<i>Figuur 25. Verdeling tussen de onderwijsvormen bij gediplomeerden van 25 tot 64 jaar in het lager secundair onderwijs, volgens gewest van verblijf.</i>	40
<i>Figuur 26. Verdeling tussen de onderwijsvormen bij gediplomeerden van 25 tot 64 jaar in het hoger secundair onderwijs, volgens gewest van verblijf.</i>	41
<i>Figuur 27. Hoogste diplomaniveau bij 25-64-jarigen in de Duitstalige Gemeenschap, volgens geslacht.</i>	42
<i>Figuur 28. Hoogste diplomaniveau bij mannen van 25 tot 64 jaar, volgens nationaliteit.</i>	43
<i>Figuur 29. Hoogste diplomaniveau bij vrouwen van 25 tot 64 jaar, volgens nationaliteit.</i>	44
<i>Figuur 30. Hoogste diplomaniveau in het Vlaams Gewest (25-64 jaar) volgens nationaliteit.</i>	45

<i>Figuur 31. Hoogste diplomaniveau in het Waals Gewest (25-64 jaar) volgens nationaliteit.</i>	46
<i>Figuur 32. Hoogste diplomaniveau in het Brussels Gewest (25-64 jaar) volgens de nationaliteit.</i>	47
<i>Figuur 33. Studiegebieden voor personen met een diploma hoger secundair beroepsonderwijs volgens leeftijdsklassen.</i>	48
<i>Figuur 34. Studiegebieden voor personen met een diploma hoger secundair beroepsonderwijs volgens geslacht bij 25- tot 49-jarigen.</i>	49
<i>Figuur 35. Studiegebieden voor personen met een diploma hoger secundair technisch onderwijs volgens leeftijdsklassen.</i>	50
<i>Figuur 36. Studiegebieden voor personen met een diploma hoger secundair technisch onderwijs volgens geslacht bij 25- tot 49-jarigen.</i>	51
<i>Figuur 37. Aantal personen met enkel een diploma lager onderwijs, volgens leeftijd en geslacht.</i>	52
<i>Figuur 38. Aantal personen met enkel een diploma lager onderwijs, volgens leeftijd en gewest van verblijf.</i>	52
<i>Figuur 39. Aantal personen dat nooit onderwijs heeft gevolgd, volgens leeftijd en geslacht.</i>	53
<i>Figuur 40. Aantal personen dat nooit onderwijs heeft gevolgd, volgens leeftijd en gewest van verblijf.</i>	53
<i>Kaart 1. Aantal personen met een diploma lager onderwijs onder de 25-34-jarigen volgens gemeente van verblijf.</i>	54
<i>Kaart 2. Aantal personen met een diploma lager onderwijs onder de 35-64-jarigen volgens gemeente van verblijf.</i>	55
<i>Kaart 3. Aantal personen van 25-34 jaar in het Brussels Gewest met enkel een diploma lager onderwijs.</i>	56
<i>Kaart 4. Aantal personen van 35-64 jaar in het Brussels Gewest met enkel een diploma lager onderwijs</i>	57
<i>Figuur 41. Aantal personen met een diploma hoger onderwijs volgens leeftijd en geslacht.</i>	58
<i>Figuur 42. Aantal personen met een diploma hoger onderwijs volgens gewest van verblijf en leeftijd.</i>	59
<i>Kaart 5. Aantal personen met een diploma hoger onderwijs onder de 35-64-jarigen volgens gemeente van verblijf.</i>	60
<i>Kaart 6. Aantal personen met een diploma hoger onderwijs onder de 25-34-jarigen volgens gemeente van verblijf.</i>	61
<i>Kaart 7. Aantal personen met een diploma hoger onderwijs onder de 35-65-jarigen in het Brussels gewest, volgens gemeente van verblijf.</i>	62
<i>Kaart 8. Aantal personen met een diploma hoger onderwijs onder de 25-34-jarigen in het Brussels Gewest, volgens gemeente van verblijf.</i>	62
<i>Figuur 43. Type hoger onderwijs (25 jaar en ouder) volgens geslacht.</i>	63
<i>Figuur 44. Type hoger onderwijs (25 jaar en ouder) volgens leeftijd.</i>	64
<i>Figuur 45. Type hoger onderwijs bij mannen volgens de leeftijd.</i>	65
<i>Figuur 46. Type hoger onderwijs bij vrouwen volgens de leeftijd.</i>	65
<i>Figuur 47. Aantal personen met een diploma lange type/universitair van alle personen met een diploma hoger onderwijs, volgens leeftijd en gewest van verblijf.</i>	66
<i>Figuur 48 tot 51. Verhouding personen met een diploma lange type/universitair van alle personen met een diploma hoger onderwijs, volgens leeftijd en geslacht (figuur 48: België, figuur 49: Vlaams Gewest, figuur 50 : Brussels Gewest, figuur 51: Waals Gewest).</i>	67
<i>Figuur 52. Studiegebieden bij personen met een diploma hoger onderwijs van het korte type volgens geslacht (25 jaar en ouder).</i>	68
<i>Figuur 53. Studiegebieden bij de personen (mannen van 25 jaar en ouder) met een diploma hoger onderwijs van het korte type, volgens leeftijd.</i>	69
<i>Figuur 54. Studiegebieden bij de personen (vrouwen van 25 jaar en ouder) met een diploma hoger onderwijs van het korte type, volgens leeftijd.</i>	69
<i>Figuur 55. Soort diploma van de 2e cyclus (25 jaar en ouder) volgens geslacht.</i>	70
<i>Figuur 56. Soort diploma van de 2e cyclus (25 jaar en ouder) volgens leeftijd bij mannen.</i>	71
<i>Figuur 57. Soort diploma van de 2e cyclus (25 jaar en ouder) volgens leeftijd bij vrouwen.</i>	71
<i>Figuur 58. Studiegebieden bij personen met een diploma hoger onderwijs van het lange type buiten de universiteit (25 jaar en ouder), volgens geslacht.</i>	72
<i>Figuur 59. Studiegebieden in het hoger onderwijs van het lange type buiten de universiteit volgens leeftijd (mannen).</i>	73
<i>Figuur 60. Studiegebieden in het hoger onderwijs van het lange type buiten de universiteit volgens leeftijd (vrouwen).</i>	73
<i>Figuur 61. Studiegebieden bij personen met een universitair diploma (25 jaar en ouder) volgens geslacht.</i>	74
<i>Figuur 62. Studiegebieden bij personen met een universitair diploma volgens leeftijd (mannen)</i>	75
<i>Figuur 63. Studiegebieden bij personen met een universitair diploma volgens leeftijd (vrouwen)</i>	75

<i>Figuren 64 tot 67. Aantal doctorandi bij de personen met een diploma hoger onderwijs van het lange type/universitair, volgens leeftijd en geslacht (figuur 64: België, figuur 65: Vlaams Gewest, figuur 66: Brussels Gewest, figuur 67: Waals Gewest).</i>	76
<i>Figuur 68. Doctoraatsgebieden (30 tot 49 jaar).</i>	77
<i>Figuur 69. Doctoraatsgebieden (50 jaar en ouder).</i>	77
<i>Figuur 70. Doctoraatsgebieden volgens leeftijd (mannen).</i>	78
<i>Figuur 71. Doctoraatsgebieden volgens leeftijd (vrouwen).</i>	78
<i>Figuur 72. Participatiegraad aan een lange en erkende beroepsopleiding (“getuigschrift behaald”), volgens leeftijd.</i>	81
<i>Figuur 73. Deelname aan een lange en erkende beroepsopleiding (“getuigschrift behaald”), volgens de soort opleiding die werd gevolgd.</i>	82
<i>Figuur 74. Participatiegraad aan een lange en erkende beroepsopleiding (“getuigschrift behaald”), volgens soort opleiding en leeftijd.</i>	83
<i>Figuur 75. Participatiegraad aan een lange en erkende beroepsopleiding (“getuigschrift behaald”), volgens geslacht en leeftijd.</i>	84
<i>Figuur 76. Participatiegraad aan een lange en erkende beroepsopleiding (“getuigschrift behaald”), volgens geslacht en leeftijd – voor de drie belangrijkste soorten opleiding.</i>	84
<i>Figuur 77. Participatiegraad aan een lange en erkende beroepsopleiding (“getuigschrift behaald”), volgens gewest van verblijf in 2001 en leeftijd.</i>	85
<i>Figuur 78. Participatiegraad aan een lange en erkende beroepsopleiding (“getuigschrift behaald”), volgens gewest van verblijf in 200, geslacht en leeftijd.</i>	86
<i>Figuren 79-81. Participatiegraad aan een lange en erkende beroepsopleiding (“getuigschrift behaald”), volgens gewest van verblijf, geslacht en leeftijd (figuur 79 : institutionele operator, figuur 80 : in het kader van uw beroep, figuur 81 : op persoonlijk initiatief).</i>	89
<i>Figuur 82. Participatiegraad aan een lange en erkende opleiding (“getuigschrift behaald”), per diplomaniveau en volgens leeftijd.</i>	88
<i>Figuur 83. Participatiegraad aan een lange en erkende opleiding (“getuigschrift behaald”), per onderwijsvorm en volgens leeftijd - personen met een diploma secundair onderwijs.</i>	89
<i>Figuren 84-87. Participatiegraad aan een lange en erkende opleiding (“getuigschrift behaald”), per diplomaniveau en volgens leeftijd (figuur 84 : institutionele operator, figuur 85 : in het kader van uw beroep, figuur 86 : op eigen initiatief, figuur 87 : combinatie van opleidingen).</i>	91
<i>Tabel 3. Verdeling volgens de kwalificatie (hoogst behaald diploma en deelname of niet aan een opleiding) per huidig statuut – personen van 25-29 jaar.</i>	95
<i>Tabel 4. Verdeling volgens de kwalificatie (hoogst behaald diploma en deelname of niet aan een opleiding) per huidig statuut – personen van 30-34 jaar.</i>	95
<i>Tabel 5. Verdeling volgens de kwalificatie (hoogst behaald diploma en deelname of niet aan een opleiding) per huidig statuut – personen van 35-39 jaar.</i>	96
<i>Tabel 6. Verdeling volgens de kwalificatie (hoogst behaald diploma en deelname of niet aan een opleiding) per huidig statuut – personen ouder dan 40 jaar.</i>	96
<i>Figuur 88. Huidig statuut, personen met diploma lager onderwijs, zonder lange en erkende opleiding; 25-29 jaar.</i>	97
<i>Figuur 89. Huidig statuut, personen met diploma lager onderwijs, met lange en erkende opleiding; 25-29 jaar.</i>	97
<i>Figuur 90. Huidig statuut, personen met diplomahoger onderwijs, zonder lange en erkende opleiding; 25-29 jaar.</i>	98
<i>Figuur 91. Huidig statuut, personen met diploma hoger onderwijs, met lange en erkende opleiding; 25-29 jaar.</i>	98
<i>Tabel 7. Verdeling volgens de kwalificatie (hoogst behaald diploma en deelname of niet aan een opleiding) per beroepsstatuut – personen die een beroepsactiviteit uitoefenen, van 25-29 jaar.</i>	100
<i>Tabel 8. Verdeling volgens de kwalificatie (hoogst behaald diploma en deelname of niet aan een opleiding) per soort werk – werknemers, van 25-29 jaar.</i>	101
<i>Figuur 92. Bevolking naar leeftijd en bevolking op arbeidsleeftijd (18-64 jaar) uitgesplitst naar arbeidsmarktpositie (België; 2001)</i>	109
<i>Figuur 93. Arbeidsmarktpositie van de bevolking naar geslacht (18-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)</i>	111
<i>Figuur 94. Arbeidsmarktpositie van de bevolking naar leeftijd (18-64; België en de gewesten; 2001)</i>	113
<i>Figuur 95. Arbeidsmarktpositie naar onderwijsniveau (25-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)</i>	116
<i>Figuur 96. Arbeidsmarktpositie naar type diploma hoger onderwijs (25-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)</i>	118

<i>Figuur 97. De seksekloof, de generatiekloof en de onderwijskloof (België en de gewesten; 2001)</i>	121
<i>Figuur 98. Werkenden (18-64 jaar) naar statuut van het hoofdberoep (België en de gewesten; 2001)</i>	122
<i>Figuur 99. Werkenden (18-64 jaar) naar statuut van het hoofdberoep en geslacht (België; 2001)</i>	123
<i>Figuur 100. Werkenden (18-64 jaar) naar statuut van het hoofdberoep en leeftijd (België; 2001)</i>	124
<i>Figuur 101. Werkenden (18-64 jaar) naar sector van het hoofdberoep (België en de gewesten; 2001)</i>	126
<i>Figuur 102. Werkenden (18-64 jaar) naar sector van het hoofdberoep en geslacht (België; 2001)</i>	127
<i>Figuur 103. Werkenden naar sector van het hoofdberoep en leeftijd (België; 2001)</i>	128
<i>Figuur 104. Aandeel deeltijds werkenden naar leeftijd en geslacht (België en de gewesten; 2001)</i>	130
<i>Figuur 105. Werkenden (18-64 jaar) naar contracttype en geslacht (België en de gewesten; 2001)</i>	131
<i>Figuur 106. Werkenden (18-64 jaar) naar werktijden, geslacht en leeftijd (België; 2001)</i>	134
<i>Figuur 107. De werkzoekende bevolking (18-64 jaar) naar geslacht (België en de gewesten; 2001)</i>	136
<i>Figuur 108. De werkzoekende bevolking (18-64 jaar) naar leeftijd (België en de gewesten; 2001)</i>	137
<i>Figuur 109. Werkloosheidsgraden naar geslacht en leeftijd (18-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)</i>	139
<i>Figuur 110. Werkloosheidsgraad naar onderwijsniveau (25-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)</i>	140
<i>Figuur 111. Werkloosheidsgraad naar nationaliteit en geslacht (18-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)</i>	141
<i>Figuur 112. Vorig beroepsstatuut van de werkzoekende bevolking (België en de gewesten; 2001)</i>	143
<i>Figuur 113. Risico op werkloosheid vanuit het beroepsverleden (18-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)</i>	144
<i>Figuur 114. Vorige sector van de werkzoekende bevolking (18-64 jaar) (België en de gewesten, 2001)</i>	146
<i>Figuur 115. Risico op werkloosheid vanuit de vorige sector van tewerkstelling (18-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)</i>	147
<i>Figuur 116. Bevolking naar arbeidsmarktpositie (alle leeftijden) (België; 2001)</i>	150
<i>Figuur 117. Aandeel van de niet-beroepsactieve bevolking naar geslacht en leeftijd (alle leeftijden) (België en de gewesten; 2001)</i>	152
<i>Figuur 118. Arbeidsmarktpositie (25-64-jarigen) naar onderwijsniveau (België en de gewesten; 2001)</i>	153
<i>Figuur 119. De niet-beroepsactieve 25-64-jarigen naar onderwijsniveau en geslacht (België en de gewesten; 2001)</i>	154
<i>Figuur 120. Vorig beroepsstatuut van de niet-beroepsactieve bevolking (18-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)</i>	156
<i>Figuur 121. Aandeel van de niet-beroepsactieve bevolking binnen de totale populatie (som van werkenden, werklozen, niet-beroepsactieven) per (huidig of vroeger) beroepsstatuut (18-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)</i>	157
<i>Figuur 122. Vorige sector van de niet-beroepsactieve bevolking (18-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)</i>	158
<i>Figuur 123. Aandeel van de niet-beroepsactieve bevolking binnen de totale populatie (som van werkenden, werklozen, niet-beroepsactieven) per (huidige of vorige) sector (18-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)</i>	159
<i>Figuur 124. Samenstelling van de niet-beroepsactieve 18-64-jarigen (België; 2001)</i>	161
<i>Figuur 125. Samenstelling van enkele niet-beroepsactieve bevolkingsgroepen (18-64 jaar) naar geslacht en leeftijd (België en de gewesten; 2001)</i>	163
<i>Figuur 126. Werkzaamheidsgraad (25-64 jaar) naar onderwijsniveau en geslacht (België en de gewesten; 2001)</i>	165
<i>Figuur 127. Werkzaamheidsgraad (25-64 jaar) naar onderwijsvorm (België en de gewesten; 2001)</i>	166
<i>Figuur 128. Werkenden (25-64 jaar) naar beroepsstatuut en onderwijsniveau – afwijking ten opzichte van het gemiddeld aandeel werkenden naar onderwijsniveau (in procentpunten) (België; 2001)</i>	168
<i>Figuur 129. Aandeel werkenden (25-64 jaar) naar onderwijsniveau en sector van het hoofdberoep (België; 2001)</i>	170
<i>Figuur 130. Aandeel deeltijds werkenden (25-64 jaar) naar onderwijsniveau en geslacht (België en de gewesten; 2001)</i>	173
<i>Figuur 131. Werknemers (25-64 jaar) naar contracttype van het hoofdberoep en onderwijsniveau (België en de gewesten; 2001)</i>	175
<i>Figuur 132. Werkenden (25-64 jaar) naar gewoonlijke werktijden van het hoofdberoep en onderwijsniveau (België en de gewesten; 2001)</i>	176
<i>Figuur 133. Vergelijking van de arbeidsmarktposities van de 15-64-jarigen (België; 2001)</i>	182
<i>Figuur 134. Leeftijd naar arbeidsmarktpositie en geslacht (15-64 jaar) (België; 2001)</i>	184
<i>Figuur 135. Verelijking van het onderwijsniveau van de 15-64 jarigen naar arbeidsmarktpositie en geslacht (in 1000 personen) (België; 2001)</i>	186
<i>Figuur 136. Vergelijking van de gewesten naar arbeidsmarktposities en geslacht (15-64 jaar) (Gewesten; 2001)</i>	188

**Volgende tabellen zijn beschikbaar (in bijlagen) op het webadres :
http://www.ulb.ac.be/socio/tef/page_tef.htm**

- Tabel 1 Arbeidsmarktpositie van de bevolking naar geslacht (18-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)
- Tabel 2 Arbeidsmarktpositie van de bevolking naar leeftijd (18-64 jaar) (Vlaams Gewest en Waals Gewest; 2001)
- Tabel 3 Arbeidsmarktpositie van de bevolking naar leeftijd (18-64 jaar) (Brussels Hoofdstedelijk Gewest en België; 2001)
- Tabel 4 Arbeidsmarktpositie van de bevolking naar onderwijsniveau (25-64 jaar) (Vlaams Gewest en Waals Gewest; 2001)
- Tabel 5 Arbeidsmarktpositie van de bevolking naar onderwijsniveau (25-64 jaar) (Brussels Hoofdstedelijk Gewest en België; 2001)
- Tabel 6 Aantal werkenden naar geslacht, leeftijd, sector en beroepsstatuut van het hoofdberoep (Vlaams Gewest; 2001)
- Tabel 7 Aantal werkenden naar geslacht, leeftijd, sector en beroepsstatuut van het hoofdberoep (Waals Gewest; 2001)
- Tabel 8 Aantal werkenden naar geslacht, leeftijd, sector en beroepsstatuut van het hoofdberoep (Brussels Hoofdstedelijk Gewest; 2001)
- Tabel 9 Beroepsverleden naar statuut (18-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)
- Tabel 10 Beroepsverleden naar sector (18-64 jaar) (Vlaams Gewest en Waals Gewest; 2001)
- Tabel 11 Beroepsverleden naar sector (18-64 jaar) (Brussels Hoofdstedelijk Gewest en België; 2001)
- Tabel 12 Verdeling van de werkenden (25-64 jaar) naar sector van het hoofdberoep (België; 2001)
- Tabel 13 Verdeling van de werkenden (25-64 jaar) naar sector van het hoofdberoep (Vlaams Gewest; 2001)
- Tabel 14 Verdeling van de werkenden (25-64 jaar) naar sector van het hoofdberoep (Waals Gewest; 2001)
- Tabel 15 Verdeling van de werkenden (25-64 jaar) naar sector van het hoofdberoep (Brussels Hoofdstedelijk Gewest; 2001)
- Tabel 16 Aandeel werkenden (25-64 jaar) naar beroepsstatuut van het hoofdberoep en onderwijsniveau (België en het Vlaams Gewest; 2001)
- Tabel 17 Aandeel werkenden (25-64 jaar) naar beroepsstatuut van het hoofdberoep en onderwijsniveau (Waals Gewest en Brussels Hoofdstedelijk Gewest; 2001)
- Tabel 18 Verschillen tussen de arbeidsmarktposities in SEE, EAK en DWH (15-64-jaar) (België; 2001)
- Tabel 19 Leeftijd naar arbeidsmarktpositie en geslacht in SEE, EAK en DWH (15-64 jaar) (België; 2001)
- Tabel 20 Vergelijking van het onderwijsniveau naar arbeidsmarktpositie en geslacht in SEE, EAK en DWH (15-64-jaar) (België; 2001)
- Tabel 21 Arbeidsmarktposities naar gewest en geslacht in SEE, EAK en DWH (15-64-jaar) (België en de gewesten; 2001)

Lijst met gebruikte afkortingen:

BIS: Begeleid Individueel Studeren	KSZ: Kruispuntbank Sociale Zekerheid
GBO: Getuigschrift basisonderwijs	NIS: Nationaal Instituut voor de Statistiek
CEFA: Centres d'éducation et de formation en alternance	OHO: Open Hoger Onderwijs
CEHR: Centre d'enseignement à horaire réduit	OU: Open Universiteit
GSOTG: Getuigschrift van het secundair onderwijs van de tweede graad	RIZIV: Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering
GHSO: Getuigschrift van het hoger secundair onderwijs	RKW: Rijksdienst voor Kinderbijslag van Werknemers
KG: Kwalificatiegetuigschrift	RSVZ: Rijksinstituut voor de Sociale Verzekering van Zelfstandigen
DBO: Deeltijds Beroepssecundair Onderwijs	RSZ: Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
DWH: Datawarehouse Arbeidsmarkt	RSZPPO: Rijksdienst voor Sociale Zekerheid voor Plaatselijke en Provinciale Overheden
EAK: Enquête naar de Arbeidskrachten	RVA: Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening
ECTS: European credits transfer system	SEE: Sociaal-economische Enquête
ESE: Enquête Socio-Economique	SmalS-MvM: De Maatschappij voor Meconografie
INS: Institut National de Statistiques	

Sinds het midden van de negentiende eeuw organiseert de Belgische overheid zowat om de tien jaar een grootscheepse volkstelling. Alleen in enkele gevallen werd deze regelmaat verstoord, onder meer door de Tweede Wereldoorlog en de nasleep ervan. De bedoeling van volkstellingen was en is een grondige kennis te krijgen van de kenmerken van de bevolking van ons land. Daarnaast leveren deze tellingen een brede waaier van socio-economische gegevens met betrekking tot de bevolking, de huishoudens en de huisvesting. Ze vormen een onmisbare bron van gegevens, in het bijzonder voor het beleid en het wetenschappelijk onderzoek. De censusgegevens worden onder meer gevraagd door de Europese Unie.

De telling van 2001 streefde dezelfde doelstelling na, maar is om meer dan één reden verschillend van de vorige. De naam “algemene sociaal-economische enquête 2001” (afgekort: SEE 2001) duidt erop dat het niet meer in de eerste plaats de bedoeling was de bevolking simpelweg te “tellen” (bijvoorbeeld om het aantal parlementszetels per arrondissement te berekenen). Het bevolkingsaantal wordt immers sinds 1989 door het Rijksregister bepaald. In de SEE 2001 ligt de nadruk meer dan voorheen op het verzamelen van demografische en sociaal-economische kenmerken van de bevolking, waaronder opleiding, bewoning en mobiliteit. Het gaat meestal om gegevens die elders niet beschikbaar zijn, zeker niet op een zo volledig en fijschalig niveau. Voor het eerst werd er niet alleen naar feitelijke informatie maar ook naar meningen gevraagd, zoals het gezondheidsaanvoelen en de opinie over de kwaliteit van de leefomgeving. Dit verhoogt de rijkdom van de verzamelde informatie die nog beter in een internationale context kan worden geplaatst.

De tienjaarlijkse algemene dataverzameling levert een nog steeds unieke en onvervangbare bron van informatie over de Belgische bevolking. Dit niet alleen door de omvang van de gelijktijdig verzamelde informatie maar vooral door de mogelijkheid de gegevens onderling met elkaar in verband te brengen. De SEE 2001 is van uitzonderlijke betekenis voor alle regionale analyses. Haar gegevens zijn immers beschikbaar voor alle administratieve eenheden tot op het niveau van de gemeenten en veelal zelfs tot op dat van de buurten.

Het valt dan ook te betreuren dat de SEE 2001 de inzet is geweest van een polemiek over de bescherming van de persoonlijke levenssfeer in de pers en in een aantal politieke middens. Dit heeft er helaas toe geleid dat een aantal respondenten hun vragenlijst onvolledig, onzorgvuldig of zelfs niet hebben ingevuld. Ook de beperking van de enquête tot de wettelijk in het rijksregister geregistreerde bevolking is betreurenswaardig, in het bijzonder voor het onderzoek van de grote steden. Budgetbeperkingen leidden er verder toe dat de vragenlijsten niet zoals in het verleden met de hulp van enquêteurs werden beantwoord. Ze werden door de post bezorgd en moesten persoonlijk teruggestuurd worden. Dit leidde, vooral bij sociaal zwakkere groepen, tot een kwaliteitsverlies in de antwoorden. Budgetbeperkingen hadden ook een weerslag op de voorbereiding van de bevolking op de enquête en later op de kwaliteit van de verwerking van de gegevens. In de monografieën wordt ook aandacht besteed aan de volledigheid en de kwaliteit van de gegevens.

Toch kende de SEE 2001 over het algemeen een goede medewerking van de bevolking. Ruim 95% van de formulieren werden ingestuurd, wat zonder meer als een succes kan worden beschouwd. Dankzij de hoge respons konden de gewenste belangrijke analyses worden uitgevoerd. Onderzoek kon worden verricht naar de recente sociaal-economische en demografische ontwikkelingen in ons land. Voor de eerste keer was het ook mogelijk om het gezondheidsaanvoelen en de opinies over de kwaliteit van de woonomgeving te analyseren, wat een nieuwe dimensie geeft aan de huidige stand van de kennis.

In navolging van de census van 1991, werd beslist om een reeks thematische monografieën in het leven te roepen waarin de resultaten van de SEE 2001 grondig worden geanalyseerd. In deze reeks

wordt ook aandacht besteed aan de ontwikkelingen sinds 1991 en wordt gebruik gemaakt van andere bronnen die de volledigheid en kwaliteit van de censusgegevens kunnen verbeteren.

De monografieën zijn het resultaat van een samenwerking tussen de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie (het vroegere Nationaal Instituut voor de Statistiek), dat de ploegen de gegevens van de SEE 2001 ter beschikking stelt, en het Federaal Wetenschapsbeleid, dat de verwerking van de gegevens financiert en begeleidt in het kader van het programma “ATLAS – Valorisatie van de resultaten van de algemene sociaal-economische enquête 2001”.

De verwezenlijking van de monografieën werd toevertrouwd aan een reeks universitaire onderzoeksploegen die werden geselecteerd met de medewerking van buitenlandse experts. Voor het wetenschappelijke toezicht op de uitwerking van de monografieën laat het Federaal Wetenschapsbeleid zich bijstaan door Micheline Lambrecht (Federaal Planbureau) en Herman Van der Haegen (Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten).

Vanaf 2006 worden monografieën uitgegeven die aan volgende onderwerpen zijn gewijd:

- Bevolkingsontwikkeling
- Migraties in België
- Allochtone bevolking
- Huishoudens en gezinnen
- Nuptialiteit en vruchtbaarheid
- Werkgelegenheid (structurele aspecten)
- Scholarisatie
- Huisvesting en leefomgeving
- Verstedelijking
- Pendel
- Zorgverstrekking en gezondheidsaanvoelen
- De ouderen.

De gegevens van de SEE 2001 worden, naast die uit een reeks andere databanken, ook gebruikt voor de uitwerking van de “Atlas van België”, die vanaf 2006 wordt gepubliceerd (en die tot op zekere hoogte complementair is aan de monografieën).

De publicatie van de monografieën is een gelegenheid om vooruit te blikken. Na vele discussies over de opportuniteit van een algemene telling, heeft de regering beslist dat de SEE 2001 de laatste algemene enquête zou zijn op basis van de bevraging van de gehele bevolking. Vanaf 2011 zou de verzameling van censusgegevens moeten gebeuren op basis van administratieve databanken, eventueel aangevuld met beperkte enquêtes. Volgens studies in opdracht van de Hoge Raad voor de Statistiek was dit in 2001 nog niet mogelijk, maar sindsdien is heel wat werk verricht. Het experiment “Microcensus 2006”, een samenwerking van de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie en Federaal Wetenschapsbeleid, dient in dit verband te worden vermeld. Dit project voert bij wijze van test een "volkstelling" uit bij een representatieve staal van de bevolking (20 %) op basis van registers.

1 Inleiding

1.1 Voorstelling van de monografie

De hieronder kort beschreven monografie past in het kader van het Atlas-programma dat op initiatief van het Federaal Wetenschapsbeleid werd gelanceerd.

Het Atlas-programma is erop gericht de resultaten van de sociaal-economische enquête 2001, de laatste grote volkstelling van België, te valoriseren.

De Atlas heeft hoofdzakelijk tot doel de gegevens van de algemene sociaal-economische enquête 2001 voor een ruim publiek toegankelijk te maken en een reeks van 11 monografieën en van 6 deeltjes van de Atlas van België te publiceren.

Het onderwerp van de door ons bestudeerde monografie is scolarisatie, onderwijsniveau en werkgelegenheid.

De monografie tracht meer in het bijzonder de vergelijkbaarheid te verzekeren met de gegevens van de volkstelling van 1991. Daarnaast besteedt ze ook aandacht aan de vergelijking met gegevens uit andere beschikbare en mogelijk beschikbare bronnen om de bij de volkstellingen ingezamelde gegevens in de toekomst aan de hand van die administratieve bronnen te kunnen vervangen.

Het Centre de Sociologie du Travail, de l'Emploi et de la Formation van het ULB (TEF-ULB) nam het eerste deel van de monografie over de scolarisatie en het diplomaniveau van de Belgische bevolking voor zijn rekening, terwijl het Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming (WAV) van de KU Leuven het tweede deel over de arbeidsmarkt en de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt realiseerde.

Onze monografie bestaat ook uit twee thematische analyses: enerzijds een analyse van de relatie tussen de arbeidsmarktsituatie en het scholingsniveau, uitgewerkt door het Steunpunt, en anderzijds een analyse van de voortgezette beroepsopleiding, behandeld door het TEF-ULB.

Aan het einde van de monografie gaan we wat methodologischer te werk en geven we in grote lijnen een overzicht van de mogelijkheden om in de toekomst andere databanken te gebruiken, ingeval de algemene volkstelling niet langer zou worden gebruikt.

In het laatste deel gaan we in op enkele technische aspecten van de vergelijking tussen de gegevens van de sociaal-economische enquête 2001 en die van de Enquête naar de Arbeidskrachten en van het Datawarehouse Arbeidsmarkt bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid.

In de hele monografie hebben wij getracht de analyses en resultaten op een duidelijke en vlotte manier over te brengen aan de hand van figuren en kaarten die veel overzichtelijker zijn dan tabellen met cijfers. Om de monografie immers voor een groot publiek toegankelijk te maken, moesten we voldoende aandacht besteden aan de leesbaarheid van het document.

Nu we de laatste hand aan dit huzarenstuk leggen, willen we er nogmaals op wijzen hoe belangrijk het is om over relevante informatie en gegevens over onderwijs en opleiding te beschikken, evenals om die met de arbeidsmarktpositie in verband te brengen. Dat is niet enkel noodzakelijk voor een goede begeleiding van het onderwijssysteem, maar ook voor een beter begrip van de economische structuren rond werkgelegenheid en werkloosheid.

1.2 Voorstelling van de vragen van de sociaal-economische enquête van 2001¹

Voor het deel over de scholing en diploma's van de bevolking hebben we hoofdzakelijk de volgende vragen gebruikt:²

Voor alle personen:

vraag 1: "Tot welke personencategorie behoort u?"

- A ik ben leerling of student
- B ik heb een job
- C ik heb mijn vorige job verloren of opgegeven en ik zoek een nieuwe job
- D ik zoek voor het eerst een job
- E ik heb nooit een beroepsactiviteit uitgeoefend en ik zoek geen job
- F pensioen
- G brugpensioen of gelijkgesteld
- H ik werk niet meer om familiale, sociale, persoonlijke, gezondheids- of andere redenen
- J ik werk niet meer omdat ik denk dat er geen job beschikbaar is voor mij

Voor personen van 15 jaar en ouder:

vraag 7: "Volgt u onderwijs of hebt u onderwijs gevolgd (op school of elders)?"

vraag 8: "Hoeveel jaren hebt u (reeds) onderwijs gevolgd?"

- A lager
- B middelbaar
- C hoger

vraag 9a: "Kruis het hoogste onderwijsniveau aan."

- A lager onderwijs
- B lager middelbaar algemeen vormend
- C lager middelbaar technisch
- D lager middelbaar kunst
- E lager middelbaar beroeps
- F hoger middelbaar algemeen vormend
- G hoger middelbaar technisch
- H hoger middelbaar kunst
- J hoger middelbaar beroeps
- K postsecundair niet-hoger onderwijs
- L hoger onderwijs (korte of lange type, universiteit)

vraag 9b: "Op welke leeftijd hebt u dit niveau beëindigd?"

vraag 9c: "Waar hebt u dit niveau beëindigd?"

- A in het buitenland
- B in België

vraag 10: "Indien u een diploma beroeps- of technisch secundair onderwijs hebt behaald, in welke richting was dat?"

- A toegepaste wetenschappen (fysica, chemie, enz.)
- B industrie (elektronica, elektriciteit, mechanica, enz.)
- C handel, boekhouden, bureauwerk
- D sociale wetenschappen, opvoeding
- E sport, gezondheid, paramedisch
- F dienstverlening, schoonheidszorg, enz.
- G kleding, snit en naad
- H bouw, hout

¹ De volledige vragenlijst van de SEE 2001 (zie cd-rom).

² De opmerkingen over de verwerking van de antwoorden kan u terugvinden in de methodologische bijlage: Methodologische opmerkingen Deel I Scholing en onderwijsniveau (zie cd-rom).

- J landbouwkunde, agronomie
- L hotelbedrijf, toerisme
- M moderne talen
- N informatica

vraag 11a: “Kruis ALLE diploma's aan die u in het hoger onderwijs hebt behaald.”

- A kleuterleid(st)er, onderwijzer(es) lager onderwijs, regent
- B niet-universitair van het korte type (één cyclus)
- C universiteit of hogeschool, lange type: 1e cyclus (kandidatuur)
- D universiteit of hogeschool, lange type: 2e cyclus
- E universiteit of hogeschool: voortgezette opleiding
- F doctoraat met proefschrift

vraag 11b: “Wat is de volledige benaming van de diploma's van hoger onderwijs vermeld in vraag 11a?”

In te vullen door iedereen die onderwijs of die een beroepsopleiding volgt, ongeacht of hij/zij werkt

vraag 13: “Het onderwijs of de beroepsopleiding die u op dit moment volgt, is

- A voltijds
- B deeltijds overdag
- C avond- en/of weekendonderwijs
- D afstandsonderwijs”

vraag 14: “Welk onderwijs of welke beroepsopleiding volgt u?”

- A kleuteronderwijs
- B lager onderwijs
- C buitengewoon secundair onderwijs
- D eerste graad secundair onderwijs algemeen vormend
- E eerste graad secundair onderwijs beroeps
- F tweede of derde graad secundair onderwijs algemeen vormend
- G tweede of derde graad secundair onderwijs technisch/kunst
- H tweede of derde graad secundair onderwijs beroeps
- I postsecundair niet-hoger onderwijs
- J niet-universitair van het korte type
- K hoger niet-universitair van het lange type
- L universitair
- M universiteit of hogeschool: voortgezette opleiding
- N doctoraat met proefschrift
- O andere beroepsopleiding

Voor het thematische deel over de beroepsopleiding

In te vullen door iedereen die een getuigschrift heeft behaald na een erkende beroepsopleiding van ten minste 600 uren

vraag 12: “Het betrof een:

- A beroepsopleiding gegeven door de FOREM, IBFFP, Arbeitsamt, VDAB, middenstand, sociale promotie, enz.
- B opleiding in het kader van uw beroep
- C beroepsopleiding gevolgd op eigen initiatief”

vraag 16: “Welk is (was) uw beroepsstatuut in het kader van uw hoofdberoep?”

- A statutair in de openbare sector
- B contractueel in de openbare sector
- C ondernemingshoofd in dienstverband
- D andere bediende in de privésector
- E arbeider in de privésector, leerjongen/meisje
- F ondernemingshoofd niet in dienstverband
- G zelfstandige die voornamelijk voor één persoon of één onderneming werkt
- H andere zelfstandige, vrij beroep
- I helper (van een zelfstandige)
- J huishoud- of dienstpersoneel
- K ander statuut (vb. PWA)
- L zonder statuut

vraag 22: “Indien u werknemer bent, welk soort werk hebt u in het kader van uw hoofdberoep?”

- A vast werk
- B werk als uitzendkracht
- C seizoenwerk
- D werk voor bepaalde duur
- E werk in het kader van een tewerkstellingsprogramma
- F leercontract, stage of opleiding alternerend leren
- G studentencontract
- H occasioneel werk (zonder formeel contract) of ander

Voor het deel over de arbeidsmarkt

vraag 1: “Tot welke personencategorie behoort u?”

- A ik ben leerling of student
- B ik heb een job
- C ik heb mijn vorige job verloren of opgegeven en ik zoek een nieuwe job
- D ik zoek voor het eerst een job
- E ik heb nooit een beroepsactiviteit uitgeoefend en ik zoek geen job
- F pensioen
- G brugpensioen of gelijkgesteld
- H ik werk niet meer om familiale, sociale, persoonlijke, gezondheids- of andere redenen
- J ik werk niet meer omdat ik denk dat er geen job beschikbaar is voor mij

vraag 15: “Uw huidige beroepssituatie”

- A ik oefen een voltijdse beroepsactiviteit uit zonder bijkomende beroepsactiviteit
- B ik oefen een voltijdse beroepsactiviteit uit en één of meer bijkomende beroepsactiviteiten
- C ik oefen een deeltijdse beroepsactiviteit uit
- C ik oefen meerdere deeltijdse beroepsactiviteiten uit
- E ik ben gepensioneerd en oefen een bijberoep uit
- F ik oefende vroeger een beroepsactiviteit uit en nu geen meer (werkloos, gepensioneerd, ...)

vraag 16 a-m: “Welk is (was) uw beroepsstatuut (in het kader van uw hoofdberoep)?”

- G statutair in de openbare sector
- H contractueel in de openbare sector
- J ondernemingshoofd in dienstverband
- K andere bediende in de privésector
- L arbeider in de privésector, leerjongen/meisje
- M ondernemingshoofd niet in dienstverband
- P zelfstandige die voornamelijk voor één persoon of één onderneming werkt
- Q andere zelfstandige, vrij beroep
- R helper (van een zelfstandige)
- S huishoud- of dienstpersoneel
- T ander statuut (vb. PWA)
- U zonder statuut

vraag 16b_m: “Welk is (was) de activiteitssector van de instelling waar u werkt(e)?”

- A landbouw, bosbouw, visserij
- B industrie
- C bouwnijverheid
- D groot- of kleinhandel
- E reparatie van (gebruiks)goederen of voertuigen
- F vervoer, opslag en communicatie
- G hotels, cafés en restaurants (horeca)
- H financiële instellingen (bank, verzekeringen)
- J onroerende goederen, verhuur
- K diensten aan bedrijven
- L particuliere huishoudens met werknemers
- M openbaar bestuur
- P onderwijs, opleiding
- Q internationale instellingen

- R leger
- S gezondheidszorg en sociale dienstverlening
- T andere diensten

vraag 16a_s: “Welk is (was) uw beroepsstatuut in het kader van uw huidige bijberoep?”

- G statutair in de openbare sector
- H contractueel in de openbare sector
- J ondernemingshoofd in dienstverband
- K andere bediende in de privésector
- L arbeider in de privésector, leerjongen/meisje
- M ondernemingshoofd niet in dienstverband
- P zelfstandige die voornamelijk voor één persoon of één onderneming werkt
- Q andere zelfstandige, vrij beroep
- R helper (van een zelfstandige)
- S huishoud- of dienstpersoneel
- T ander statuut (vb. PWA)
- U zonder statuut

vraag 16b_s: “Welk is de activiteitssector van de instelling waar u werkt in het kader van uw huidige bijberoep?”

- A landbouw, bosbouw, visserij
- B industrie
- C bouwnijverheid
- D groot- of kleinhandel
- E reparatie van (gebruiks)goederen of voertuigen
- F vervoer, opslag en communicatie
- G hotels, cafés en restaurants (horeca)
- H financiële instellingen (bank, verzekeringen)
- J onroerende goederen, verhuur
- K diensten aan bedrijven
- L particuliere huishoudens met werknemers
- M openbaar bestuur
- P onderwijs, opleiding
- Q internationale instellingen
- R leger
- S gezondheidszorg en sociale dienstverlening
- T andere diensten

vraag 22_m: “Indien u werknemer bent, welk soort werk hebt u?”

- A vast werk
- B werk als uitzendkracht
- C seizoenwerk
- D werk voor bepaalde duur
- E werk in het kader van een tewerkstellingsprogramma
- F leercontract, stage of opleiding alternerend leren
- G studentencontract
- H occasioneel werk (zonder formeel contract) of ander

vraag 23a_m: “Welke werktijden hebt u gewoonlijk?”

- A vaste werktijden
- B onderbroken werktijden
- C variabele werktijden (glijdende uren)
- D flexibele werktijden (bepaald door werkgever)
- E ploegenstelsel
- F andere

vraag 23b_m: “Waar werkt u gewoonlijk?”

- G op een vaste werkplaats
- H reizend beroep - vertrekplaats thuis
- J reizend beroep - vertrekplaats elders
- K thuiswerk via telewerk

L thuiswerk niet via telewerk

vraag 23c_m: "Hebt u uw beroep tussen 1 en 7 oktober 2001 geheel of gedeeltelijk uitgeoefend?"

N nee

Y ja

vraag 23d_m: "Indien u op vraag q23c NEE hebt geantwoord, om welke redenen?"

vraag 23d_m_M: flexibele werktijden, vakantie, verlof

vraag 23d_m_P: tijdelijk werk, contract bepaalde duur, uitzendkracht

vraag 23d_m_Q: deeltijdse of technische werkloosheid

vraag 23d_m_R: conflict op het werk (staking, lock-out)

vraag 23d_m_S: tijdelijke werkongeschiktheid (ziekte, ongeval, ...)

Belangrijkste bijberoep

vraag 21_s: "Hoeveel uur werk u gewoonlijk per week?"

NN uren per week

Deel I: Sclarisatie en onderwijsniveau

ULB - TEF

Valter Cortese
Mejed Hamzaoui
Ann Valkeneers
Mathieu Veinstein

1 Scholing

1.1 *De onderwijs- en opleidingssystemen in België*³

1.1.1 De educatieve systemen in federaal België

De federalisering van België had een grote impact op de organisatie van het onderwijs. Na de herziening van de Grondwet in 1988 werden de bevoegdheden voor onderwijs aan de drie gemeenschappen overgedragen. De federale overheid bleef wel bevoegd voor het bepalen van het begin en einde van het schooljaar, voor de minimumvereisten van de diploma's en voor het pensioenstelsel van het personeel.

Sinds januari 1989 organiseren en leiden de gemeenschappen het onderwijs en ontwikkelen zij het desbetreffende beleid.

Binnen elke gemeenschap zijn de Raad van de Gemeenschap (wetgevende macht) en de Gemeenschapsregering, evenals de minister voor Onderwijs (uitvoerende macht) voor het onderwijs bevoegd.

1.1.2 Leerplicht

De leerplicht voor alle kinderen van 6 tot 12 jaar werd door de wet van 19 mei 1914 bepaald. Die wet voorzag ook in een geleidelijke verlenging van de leerplicht tot 13 en vervolgens 14 jaar.

De wet van 29 juni 1983⁴ bepaalt dat “er voor de minderjarige leerplicht is gedurende de periode van twaalf jaren die aanvangt met het schooljaar dat begint in het jaar waarin hij de leeftijd van zes jaar bereikt en eindigt op het einde van het schooljaar in het jaar tijdens hetwelk hij achttien jaar wordt⁵”.

“De leerplicht is voltijds totdat de leeftijd van vijftien jaar is bereikt en omvat ten hoogste zeven jaren lager onderwijs en ten minste de eerste twee leerjaren van het secundair onderwijs met volledig leerplan”. “De periode van voltijdse leerplicht wordt gevolgd door een periode van deeltijdse leerplicht. Aan de deeltijdse leerplicht wordt voldaan door het voortzetten van het secundair onderwijs met volledig leerplan of door het volgen van onderwijs met beperkt leerplan of van voor de vervulling van de leerplicht erkende vorming”.

Het secundair onderwijs met beperkt leerplan (vroeger het Centre d’enseignement à horaire réduit CEHR) wordt door de CEFA (Centres d’éducation et de formation en alternance) en het DBO (Deeltijds Beroepssecundair Onderwijs) georganiseerd. Het alternerend onderwijs wordt eveneens in het kader van de leercontracten door de middenstand georganiseerd.

³ Deze voorstelling van de educatieve systemen van België is gebaseerd op de gegevens van Eurydice en de Franse, Vlaamse en Duitse Gemeenschappen die werden gevonden op de respectieve websites www.eurydice.org, www.agers.cfwb.be, www.ond.vlaanderen.be en www.unterrichtsverwaltung.be.

⁴ Wet betreffende de leerplicht van 29/06/1983, verschenen in het Belgisch Staatsblad van 06/07/1983

⁵ Doordat de burgerlijke meerderjarigheid door een aanpassing van de wet in mei 1990 op de leeftijd van 18 jaar werd vastgesteld, kunnen jongeren in de Franse Gemeenschap en in Vlaanderen onder bepaalde voorwaarden de school verlaten op de dag dat ze 18 worden.

1.1.3 Structuur van de onderwijssystemen

1.1.3.1 *Het onderwijs in de Franse Gemeenschap*

Kleuter- en lager onderwijs

Het kleuteronderwijs is gratis en niet verplicht. Dit onderwijsniveau maakt deel uit van het pedagogische continuüm en is erop gericht alle kinderen de basisvaardigheden bij te brengen die nodig zijn voor hun sociale integratie en de voortzetting van hun studies. Kinderen kunnen vanaf de leeftijd van tweeënehalf tot de maand juni van het jaar waarin ze 6 worden naar de kleuterklas.

Ouders kunnen zowel voor het lager als het secundair onderwijs vrij de instelling kiezen.

De zes jaren van het lager onderwijs zijn in cycli van telkens twee jaar ingedeeld.

De leerlingen mogen naar het eerste jaar van het secundair onderwijs overgaan als ze een getuigschrift basisonderwijs (GBO) hebben behaald. Voor leerlingen die het getuigschrift basisonderwijs niet hebben behaald of die problemen ondervinden, kan (in samenspraak met de ouders) een eerste jaar B, met een aangepast programma, worden georganiseerd.

De afgelopen jaren wordt het lager onderwijs gekenmerkt door tal van fundamentele hervormingen op het gebied van zowel de pedagogische doelstellingen en methodes als de inhoud van het onderwijs.

Voor het lager onderwijs zijn de volgende vakken verplicht: lichamelijke opvoeding (twee lestijden), filosofische opvoeding (twee lestijden), een vreemde taal (twee of vijf lestijden, naargelang het geval).

De rest van het lesrooster is bij decreet bepaald. In dat decreet werd vastgelegd dat bij de basisvaardigheden de voorkeur uitgaat naar het aanleren van het lezen dat gericht is op het begrijpen van zinnen, het produceren van geschreven stukken en het leren spreken, evenals naar de beheersing van wiskundige basishulpmiddelen in het kader van probleemoplossing.

Secundair onderwijs

Het secundair onderwijs telt drie graden van telkens twee jaar.

Een aanvullende vierde graad van twee of drie jaar kan in bijzonder gevallen worden georganiseerd in het kader van beroepsopleidingen binnen het secundair onderwijs op het gebied van decoratieve kunst of verpleegkunde. Die vierde graad wordt als onderwijs na de leerplichtige leeftijd beschouwd.

- Op het niveau van het secundair onderwijs worden momenteel inspanningen geleverd om een gemeenschappelijk curriculum voor de eerste twee jaren te bepalen. Dat moet in alle instellingen in de Franse Gemeenschap op identieke wijze worden georganiseerd, teneinde een brede basisvorming te verstrekken zodat elke leerling op zijn/haar eigen tempo de vereiste vaardigheden kan aanleren.

In de eerste graad wordt daarnaast een aanvullend jaar georganiseerd, zodat er beter rekening kan worden gehouden met het leerritme van bepaalde leerlingen. Op die manier bereikt iedereen het voor de basisvaardigheden vereiste niveau.

Aan het einde van die eerste graad kiest de leerling voor algemeen vormend, technisch, kunst- of beroepsonderwijs.

In het secundair onderwijs kan de leerling verschillende getuigschriften behalen, waaronder:

- een getuigschrift basisonderwijs (GBO): in de loop van de eerste graad, als het nog niet na het lager onderwijs werd behaald;
- een getuigschrift van het secundair onderwijs van de tweede graad (GSOTG): aan het einde van het vierde jaar van een van de richtingen in het secundair onderwijs;
- een getuigschrift van het hoger secundair onderwijs (GHSO): dit wordt toegekend aan elke leerling die met goed gevolg het zesde jaar in het algemeen vormend en technisch onderwijs heeft

beëindigd. In de beroepsopleidingen kunnen de leerlingen die een zevende jaar (van het type B of type C) volgen, trachten een getuigschrift van het hoger secundair onderwijs (GHSO) te behalen;

- een kwalificatiegetuigschrift (KG): aan het einde van een zesde jaar van het kwalificatiepakket en/of van een zevende vervolmakings- of specialisatiejaar van het kwalificatiepakket. Dit soort diploma wordt beoordeeld door een kwalificatiejury, bestaande uit mensen die niet tot de instelling behoren (uit de betreffende bedrijfssector) en uit leerkrachten van de instelling.

Leerlingen die het onderwijs met volledig leerplan op de leeftijd van 15/16 verlaten, moeten alternerend onderwijs, deeltijdsonderwijs of onderwijs met leertijd blijven volgen tot ze de leeftijd van 18 jaar bereiken.

Het alternerend onderwijs wordt erkend en georganiseerd in de CEFA (Centres d'enseignement et de formation en alternance). Het kan worden afgerond met een getuigschrift dat gelijkwaardig is met het getuigschrift dat na afloop van de studies met volledig leerplan wordt toegekend. In het onderwijs met leertijd behaalt de leerling een bewijs van vakbekwaamheid en/of een getuigschrift leertijd op basis van een permanente controle en eindexamen.

Gespecialiseerd onderwijs

In het gespecialiseerd onderwijs kunnen kinderen vanaf de leeftijd van tweeënehalf tot 21 jaar terecht die omwille van een handicap geen gewoon onderwijs kunnen volgen. Dat onderwijs is in 8 types ingedeeld overeenkomstig de precieze handicap. Het decreet van 3 maart 2004 betreffende het gespecialiseerd onderwijs bepaalt in een enkele tekst de volledige wetgeving voor dit soort onderwijs. Het past het gespecialiseerd onderwijs aan de hervormingen in het gewone onderwijs (basisvaardigheden, taalbadcursussen) aan en bepaalt precies de mogelijkheden om naar het gewone onderwijs over te stappen.

Hoger onderwijs

Het hoger niet-universitair onderwijs bestaat uit opleidingen van het zogenaamde korte type (opleidingen van drie of vier jaar) en lange type (opleidingen van vier of vijf jaar). Beide types worden gegeven in zogenaamde 'hogescholen' of 'hogere kunstscholen'.

Aan de universiteiten worden opleidingen van minstens vier jaar gegeven.

Het Bolognadecreet werd op 31 maart 2004 door het parlement van de Franse Gemeenschap goedgekeurd. Dat decreet hervormt het landschap van het hoger onderwijs in de Franse Gemeenschap teneinde de integratie van het hoger onderwijs in Europa en de herfinanciering van de universiteiten te bevorderen.

De grote pijlers van dit decreet zijn:

- alle onderwijstypes worden erin opgenomen: hetzelfde systeem is van toepassing op elke vorm van hoger onderwijs (universiteiten, hogescholen, onderwijs voor sociale promotie waarbij de diploma's gelijkwaardig zijn aan die van het hoger onderwijs met volledig leerplan, hogere kunstscholen en hogere instituten voor architectuur);
- enkele technische termen, zoals de graden, werden opnieuw vastgelegd of vereenvoudigd en de term 'licentiaat' verdween volledig. Na afloop van de overgangperiode is het bachelordiploma het enige diploma dat na de eerste cyclus van drie jaar kan worden uitgereikt, terwijl het succesvol afronden van een tweede cyclus aan de universiteit of het hoger onderwijs van het lange type recht geeft op een masterdiploma;
- de modaliteiten voor samenwerking tussen de universiteiten en andere instellingen worden in regels gegoten. Het decreet bevestigt het gebruik van het ECTS (European credits transfer system) en het studiejaar blijft de referentie; elk jaar komt overeen met 60 studiepunten.

Recente ontwikkelingen

Sinds 1997 verplicht het ‘Opdrachtendecreet’ scholen om leerlingen bepaalde vaardigheden aan te leren en op sleutelmomenten tijdens de schoolloopbaan de beheersing ervan te garanderen. Op die manier wil het decreet verzekeren dat alle leerlingen ongeacht hun school dezelfde vaardigheden verwerven en wil het deze belangrijke bron van ongelijkheid beperken. Bovendien kent het ‘Opdrachtendecreet’ ook meer autonomie toe aan de lokale overheden.

Meteen nadien ving de Franse Gemeenschap ook tal van hervormingen aan op het gebied van de sturing van het onderwijs, de basisopleiding en bijscholing van onderwijzers, de invoering van positieve discriminatie, het onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers, het Bolognadecreet, een gedifferentieerde financiering, de oprichting van een agentschap voor de evaluatie van de kwaliteit van het hoger onderwijs.

Boven op die hervormingen nam de hernieuwde aandacht van de Franse Gemeenschapsregering voor het onderwijs ook een concrete vorm aan in het Contrat stratégique pour l’éducation (2005).

Het strategische contract voor het onderwijs zou zes prioritaire doelstellingen moeten helpen verwezenlijken:

- het scholingsniveau van de leerplichtige bevolking verhogen;
- de prestaties verbeteren;
- het aantal leerlingen dat zonder zittenblijven de basisvaardigheden verwerft, verhogen;
- de maatschappelijke mix in elke onderwijsinstelling en in elke opleiding bevorderen;
- voor gelijkheid tussen de verschillende opleidingen zorgen, zodat de keuze voor een opleiding een positieve keuze is;
- de binnen de onderwijsinstellingen bestaande mechanismen bestrijden die bepaalde leerlingen verdrukken.

1.1.3.2 Het onderwijs in de Vlaamse Gemeenschap

Kleuter- en lager onderwijs

Het kleuteronderwijs is gratis en niet verplicht. Het is toegankelijk voor kinderen vanaf de leeftijd van tweeënehalf tot 6 jaar. Kinderen van 6 jaar die nog niet klaar zijn om naar het lager onderwijs over te gaan, kunnen nog een jaar langer in het kleuteronderwijs blijven.

De volgende leergebieden komen aan bod: lichamelijke opvoeding, muzikale vorming, Nederlands, wereldoriëntatie, wiskundige initiatie.

Het gewone basisonderwijs is voor kinderen van 6 tot 12 jaar en bestaat uit 6 opeenvolgende jaren. Een kind brengt er minstens 5 en hoogstens 8 jaar door.

Het gewone basisonderwijs behandelt dezelfde leergebieden als het kleuteronderwijs, met uitzondering van de wiskundige initiatie die door wiskunde wordt vervangen.

Ouders kunnen zowel voor het lager als het secundair onderwijs vrij de instelling kiezen.

Secundair onderwijs

Sinds 1989 wordt het secundair onderwijs met volledig leerplan volgens een unieke structuur georganiseerd. Die structuur bestaat uit graden, onderwijsvormen en studiegebieden.

In de eerste graad zijn de meeste lessen aan een basisvorming gewijd. In de tweede graad wordt het studiegebied gekozen. Net als in de Franse Gemeenschap wordt een eerste leerjaar B georganiseerd voor leerlingen die een leerachterstand hebben opgelopen of minder geschikt zijn voor overwegend theoretisch onderwijs.

Vanaf de tweede graad worden er vier onderwijsvormen onderscheiden: het algemeen vormend secundair onderwijs (ASO), het technisch secundair onderwijs (TSO), het kunstsecundair onderwijs (KSO) en het beroepssecundair onderwijs (BSO).

De tweede en derde graden bestaan uit gemeenschappelijke en optionele onderdelen ter aanvulling van de basisvorming.

In de derde graad kan de specifieke vorming worden verfijnd met het oog op de uiteindelijke beroepskeuze of de eventuele studieplannen in het hoger onderwijs.

Het succesvol afronden van de 6 jaren van het secundair onderwijs geeft recht op het diploma secundair onderwijs en verschaft toegang tot het hoger onderwijs.

In het schooljaar 2000-2001 werd gestart met een experiment modulair onderwijs dat 7 jaar in beslag zal nemen. In het modulair onderwijs bestaan geen graden of leerjaren, maar wel studiegebieden.

Vanaf 15 of 16 jaar kunnen leerlingen op deeltijds onderwijs overstappen en een opleiding in het deeltijds beroepsonderwijs volgen. Ze kunnen ook kiezen voor het leercontract van de middenstand of een erkende deeltijdse opleiding.

Gespecialiseerd onderwijs

In het gespecialiseerd onderwijs kunnen kinderen vanaf de leeftijd van tweeënehalf tot 21 jaar terecht die omwille van een handicap geen gewoon onderwijs kunnen volgen. Dat onderwijs is in 8 types ingedeeld overeenkomstig de precieze handicaps.

Hoger onderwijs

Het decreet van het Vlaamse parlement van 13 juli 1994 brengt het statuut van de hogescholen en andere niet-universitaire instellingen voor hoger onderwijs op één lijn met het statuut van de universiteiten.

De curricula van het korte en lange type worden vervangen door respectievelijk opleidingen van de eerste en tweede cyclus.

De meest recente wetwijzigingen in het kader van het Bologna-proces werden in het decreet van 4 april 2003 opgenomen dat de structuur van het hoger onderwijs hervormt.

Het decreet structureert het hoger onderwijs volgens drie hoofdlijnen: de bachelor-masterstructuur, de associatie van een universiteit met een of meerdere hogescholen en de accreditatie van de opleidingen. Het academisch onderwijs wordt in de universiteiten en hogescholen in het kader van een associatie georganiseerd. Het omvat bachelor- en masteropleidingen.

Het hoger beroepsonderwijs omvat enkel bacheloropleidingen en wordt niet door hogescholen georganiseerd.

1.1.3.3 Het onderwijs in de Duitse Gemeenschap

Kleuter- en lager onderwijs

Het kleuteronderwijs is gratis en facultatief. Het is bedoeld voor kinderen vanaf de leeftijd van tweeënehalf tot 6 jaar.

Ouders kunnen zowel voor het lager als het secundair onderwijs vrij de instelling kiezen.

In de Duitse Gemeenschap voorziet de taalwetgeving van 1963 specifieke bepalingen voor de Franstalige minderheid: er zijn Franstalige basisscholen waar Frans de onderwijstaal is en Duits de tweede taal.

Voor het lager onderwijs zijn de volgende vakken verplicht: moedertaal (Duits), lezen en schrijven, wiskunde, geschiedenis, aardrijkskunde, milieu, wetenschappen, godsdienst of zedenleer, lichamelijke opvoeding, muziek, handenarbeid, maatschappijleer en verkeersveiligheid.

De zes jaren van het lager onderwijs zijn in cycli van telkens twee jaar ingedeeld.

De leerlingen mogen naar het eerste jaar van het secundair onderwijs overgaan als ze een *Abschlusszeugnis der Grundschule* (getuigschrift basisonderwijs) hebben behaald. Dat getuigschrift mag eveneens worden toegekend aan leerlingen die met goed gevolg het eerste jaar van het secundair onderwijs (klasse B) of het tweede jaar van het beroepsonderwijs beëindigen.

Secundair onderwijs

De wet van 19 juli 1971 organiseert het secundair onderwijs van type I in de vier volgende vormen: het algemeen vormend onderwijs, het technisch onderwijs, het beroepsonderwijs en het kunstonderwijs, en dat in twee grote filières: de overgangs- en kwalificatiefilière.

Het secundair onderwijs van type I bestaat uit drie graden van telkens twee jaar.

Leerlingen die het onderwijs met volledig leerplan op de leeftijd van 15/16 verlaten, moeten deeltijds onderwijs of onderwijs met leertijd (in een kmo of in de industriële sector) blijven volgen tot ze de leeftijd van 18 jaar bereiken.

Gespecialiseerd onderwijs

In het gespecialiseerd onderwijs kunnen kinderen vanaf de leeftijd van tweeënehalf tot 21 jaar terecht die omwille van een handicap geen gewoon onderwijs kunnen volgen. Dat onderwijs is in 8 types ingedeeld overeenkomstig de precieze handicap.

Hoger onderwijs

De Duitse Gemeenschap beschikt slechts over één instelling voor hoger niet-universitair onderwijs van het korte type (*Autonome Hochschule*) die door het decreet van 27 juni 2005 werd opgericht en drie kleinere instellingen vervangt.

De studenten die een opleiding in het hoger onderwijs van het lange type of in het universitaire onderwijs wensen te volgen, moeten naar de Franse Gemeenschap, Vlaanderen of Duitsland gaan.

Recente ontwikkelingen

Sinds het midden van de jaren 90 heeft de regering van de Duitse Gemeenschap een hervormingsplan uitgewerkt voor het basisonderwijs (kleuter- en lager onderwijs), het secundair onderwijs en hoger onderwijs. De uitwerking van dat plan begon in 1998 en zal in 2009 zijn afgerond.

De hervorming van het hoger onderwijs begon in 2005 met de fusie van drie kleinere instellingen tot de Autonome Hochschule en de intrede in het Bologna proces.

1.1.4 Volwassenenonderwijs en beroepsopleiding

1.1.4.1 Federaal niveau

De wet van 22 januari 1985 bepaalde het systeem van het betaald educatief verlof. Het is gericht op de sociale promotie van werknemers die voltijds in de privésector werken. Er moet een verband zijn tussen de gevolgde beroepsopleidingen en de huidige of toekomstige beroepsactiviteit van de werknemer. De werknemer heeft recht op verlof met behoud van loon.

De Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg is verantwoordelijk voor de betaling van de lonen, met inbegrip van de sociale bijdragen.

Het systeem werd vervolgens⁶ onder bepaalde voorwaarden naar de werknemers van kmo's (minder dan 50 werknemers) uitgebreid.

1.1.4.2 Gewestelijk en gemeenschapsniveau

Er zijn verschillende instanties bevoegd voor de organisatie en het beheer van beroepsopleidingen. De FOREM (Office wallon de la formation professionnelle et de l'emploi) is bevoegd in het Waalse Gewest. Zijn tegenhanger in Vlaanderen is de VDAB (Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding). Bruxelles-Formation (IBFFP – Brussels Franstalig Instituut voor Beroepsopleiding) treedt op voor de Franstaligen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, terwijl de VDAB voor de Nederlandstaligen verantwoordelijk is.

Sinds 1 januari 2000 ligt de bevoegdheid voor arbeid en beroepsopleidingen in de Duitstalige Gemeenschap bij het ADG (Arbeitsamt der Deutschsprachigen Gemeinschaft).

Het IFAPME in het Waals Gewest, IFPME⁷ en SYNTRA in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, en SYNTRA in Vlaanderen zijn bevoegd voor het alternerend onderwijs, met name de opleiding en vorming van ondernemers, evenals de continue vorming voor zelfstandigen en kleine en middelgrote ondernemingen.

Het onderwijs voor sociale promotie is een vorm van deeltijds onderwijs. Het bestaat in de drie gemeenschappen en is een belangrijke vorm van continue beroepsopleiding en volwassenenonderwijs. Deze vorm van onderwijs wordt op secundair niveau (inclusief buitengewoon) en op hoger niveau (van het korte en lange type) georganiseerd.

De Vlaamse Gemeenschap organiseert sinds 1990 basiseducatie voor laaggeschoolde volwassenen.

In België worden er twee soorten kunstonderwijs georganiseerd. Voltijds kunstonderwijs voor jongeren die in de richting van de schone kunsten willen gaan en deeltijds kunstonderwijs voor jongeren en volwassenen op secundair niveau en op hoger niveau van het korte type.

Via afstandsonderwijs kunnen mensen zich daarnaast op administratieve examens voorbereiden om hun beroepssituatie te verzekeren of te verbeteren, een vreemde taal leren, hun informaticakennis verbeteren en levenslang leren.

In de Vlaamse Gemeenschap vinden we drie soorten afstandsonderwijs: het begeleid individueel studeren (BIS), het open hoger onderwijs (OHO) en de open universiteit (OU).

Enkele andere vermeldenswaardige opleidingen voor volwassenen zijn de opleidingen die bepaalde ministeries voor hun beampten organiseren, de opleidingen voor gehandicapten, de opleidingen in bedrijven, de sectorale initiatieven dankzij sectorale fondsen, en tot slot de opleidingen die door de privésector en lokale overheden worden georganiseerd.

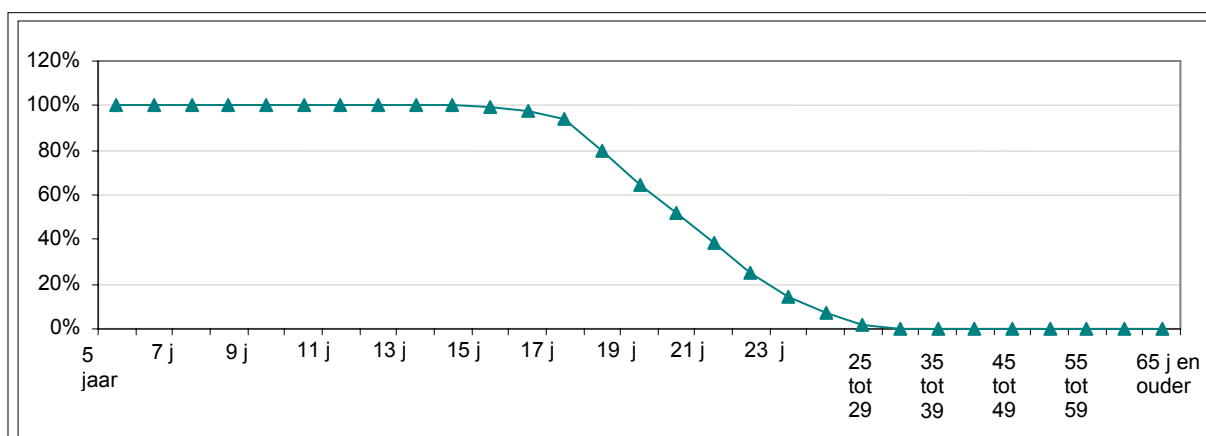
Daarbovenop komen nog de talrijke organisaties voor permanente opvoeding van de volwassenen op nationaal, regionaal en lokaal niveau die opleidingen aan hun leden aanbieden.

⁶ Koninklijk Besluit van 20 juli 1998.

⁷ Sinds 1 september 2003 zijn de taken van het IFPME in het Brussels Gewest overgedragen aan de Service Formation PME (Dienst KMO-Opleiding).

1.2 Scholing per leeftijd, geslacht en gewest

1.2.1 Scholingsgraad per leeftijd en geslacht

Figuur 1. Scholingsgraad per leeftijd.

Bron: NIS-SEE 2001. Vraag 1 van de Vragenlijst *Uw persoon*

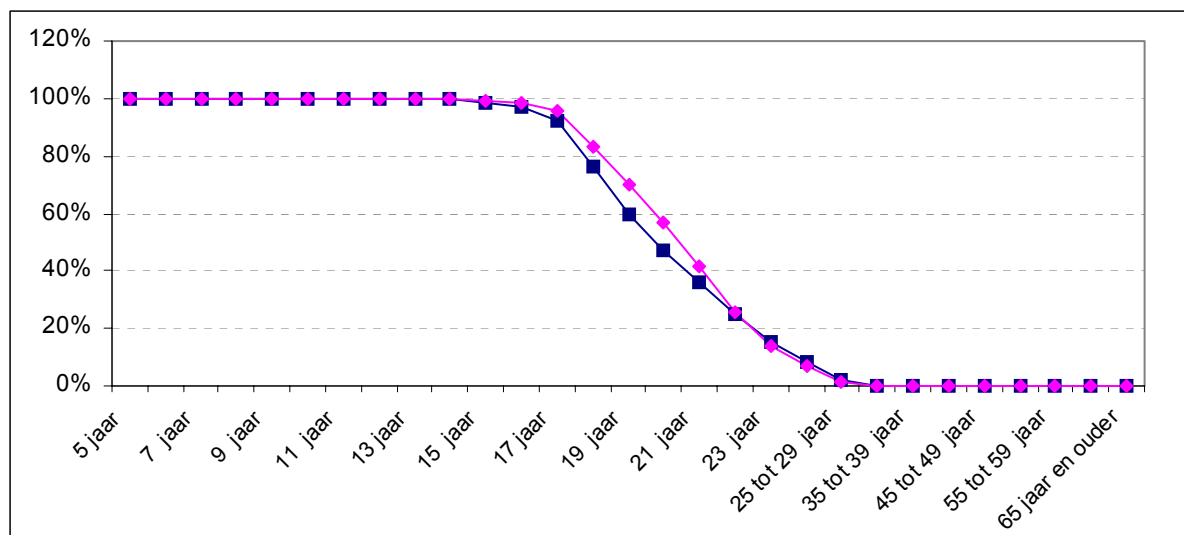
Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Volgens de volkstelling van oktober 2001 bedraagt het aantal individuen in de categorie “leerling of student” van 5 jaar of ouder 1.789.969 personen⁸, ofwel 19,2% van de totale bevolking.

Wanneer we figuur 1 bekijken, zien we een maximale scholingsgraad tussen 6 en 14 jaar (100%). De scholingsgraad daalt in de laatste jaren van de leerplicht. De graad blijft zeer hoog op 15 jaar (99%) maar neemt licht af op 16 jaar (97,7%) en 17 jaar (94,1%), terwijl onderwijs toch verplicht blijft tot 18 jaar. Die daling vóór het einde van de leerplicht kan mogelijk worden verklaard doordat studenten in het alternerend onderwijs hun statuut niet goed zouden hebben bepaald: we stellen namelijk vast dat de daling van de scholingsgraad exact overeenkomt met het aantal individuen dat zich als werkende beschouwt.

Na de leerplichtleeftijd neemt de scholingsgraad bij jongeren gestaag af in functie van de leeftijd, terwijl het aantal werkende jongeren evenredig toeneemt. Wanneer ze niet langer leerplichtig zijn, gaat nog 79,7% van de jongeren van 18 jaar naar school, terwijl 12% al werkt en 6,3% werk zoekt, waarvan 5% voor de eerste keer (de rest antwoordde niet op de desbetreffende vraag). Van alle jongeren van 20 jaar volgt er nog meer dan de helft (51,9%) onderwijs, terwijl de anderen al professioneel actief zijn. Een deel daarvan werkt al (32,8%) en de rest is nog op zoek naar werk (12,5%). Op de leeftijd van 22 keert de verhouding om: de helft van de jongeren werkt (56,3%), 14,6% zoekt werk en slechts een vierde volgt nog een opleiding (25,4%).

⁸ De details van het aantal mensen dat al dan niet onderwijs volgt, per gewest, arrondissement en gemeente, vindt u in Tabel 00.20 die door het NIS werd gepubliceerd (beschikbaar op aanvraag bij het NIS: http://statbel.fgov.be/products/census_fr.asp)

Figuur 2. Scholingsgraad per leeftijd en geslacht.

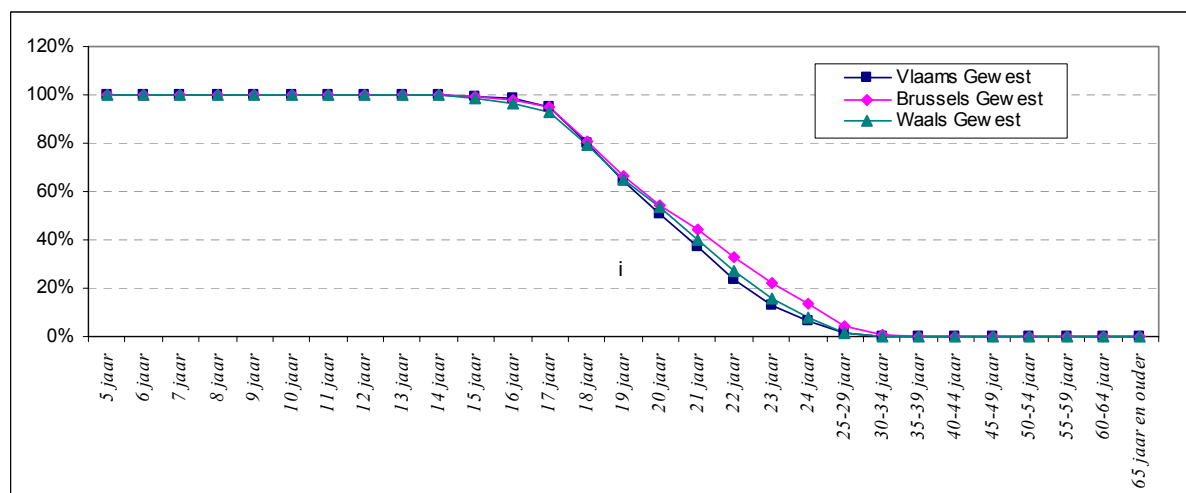
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Van de hele bevolking van 5 jaar en ouder beschouwt 18,5% (886.486) van de vrouwen (4.795.077) zich student tegenover 19,9% (903.483 op 4.538.351) bij de mannen.

Figuur 2 vergelijkt de respectieve scholingsgraad van vrouwen en mannen naargelang hun leeftijd. In de leerplichtige periode is de scholingsgraad voor mannen en vrouwen nagenoeg identiek. Tussen 18 en 22 jaar ligt de scholingsgraad bij meisjes verhoudingsgewijs echter hoger dan die van jongens. Dat verschil bedraagt zelfs meer dan 11% bij jongeren van 19 jaar (jongens: 59,6%; meisjes: 70%). De volkstelling van 1991 bracht eveneens een verschil in scholingsgraad ten voordele van de vrouwen aan het licht in de categorie van 18 tot 20 jaar, maar dat verschil was aanzienlijk kleiner. Bovendien keerde die tendens zich vanaf de leeftijd van 21 jaar om, wat in 2001 niet langer het geval is. Vanaf 23 jaar merken we immers een hersteld evenwicht tussen meisjes (14%) en jongens (15%) op.

1.2.2 Scholing per gewest

1.2.2.1 Scholingsgraad per leeftijd volgens het gewest van verblijf

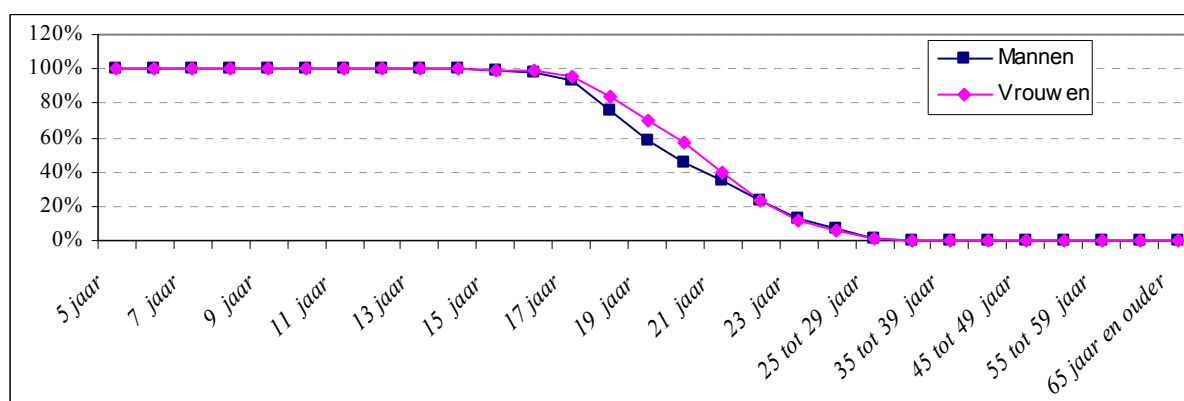
Figuur 3. Scholingsgraad per leeftijd volgens het gewest van verblijf.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

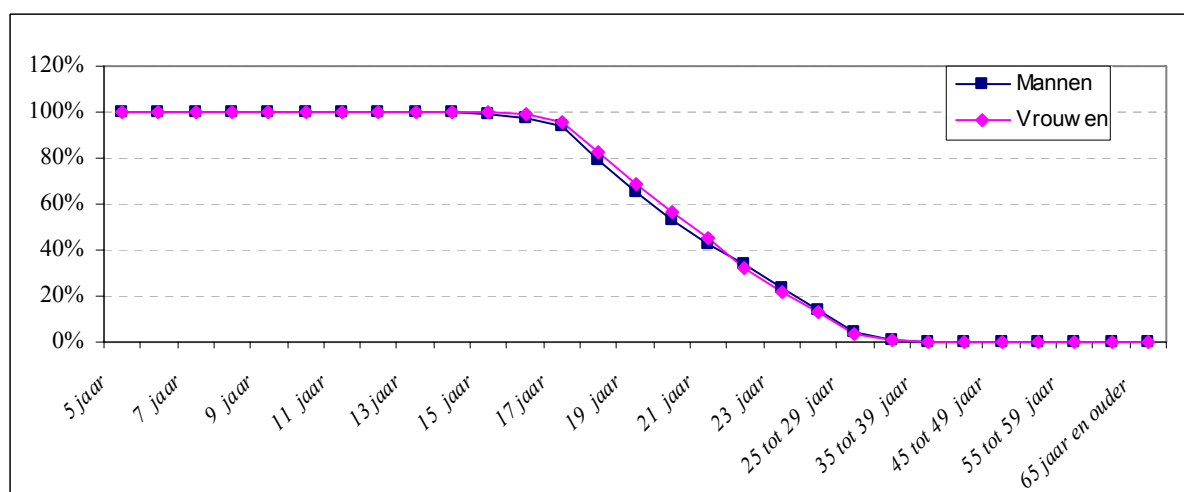
In figuur 3 wordt de scholingsgraad van de bevolking van 5 jaar en ouder tussen de drie gewesten van het land vergeleken. Daarbij moet zeker worden opgemerkt dat de scholingsgraden wel dicht bij elkaar liggen, maar dat ze niet op eenzelfde aantal personen slaan: in het Vlaams Gewest volgen er 1.024.626 (18,6%) personen onderwijs tegenover 608.694 (20,2%) in het Waals Gewest en 156.649 (19,3%) in het Brussels Gewest.

Ongeacht het gewest van verblijf variëren de scholingsgraden bij jongeren tijdens de leerplichtige periode lichtjes. We stellen vast dat de scholingsgraad van jongeren tussen 20 en 25 jaar in het Brussels Gewest systematisch hoger ligt dan die van de andere twee gewesten. Die tendens werd eerder al bij de volkstelling van 1991 in die leeftijdscategorie vastgesteld⁹. In 2001 bedraagt de scholingsgraad van jongeren van 21 jaar bijvoorbeeld 44,3% (4.812) in het Brussels Gewest tegenover 37,1% (26.963) in het Vlaams Gewest en 40,1% (15.896) in het Waals Gewest. We stellen echter vast dat het aantal werkzoekende jongeren van die leeftijd in het Brussels en Waals Gewest ook veel hoger ligt (18,5% in Brussel en 21,3% in Wallonië) dan in het Vlaams Gewest (9%). Misschien zoeken zij hun toevlucht in het onderwijs om aan het risico van werkloosheid te ontsnappen.

1.2.2.2 Scholingsgraad per leeftijd en geslacht volgens het gewest van verblijf

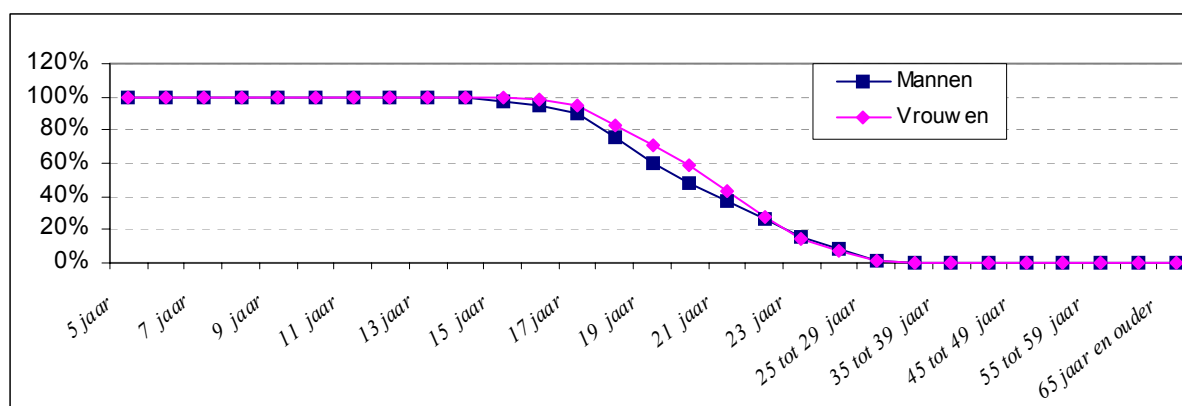

Figuur 4. Scholingsgraad in het Vlaams Gewest per leeftijd, volgens het geslacht.
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Figuur 5. Scholingsgraad in het Brussels Gewest per leeftijd, volgens het geslacht.
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

⁹ Ch. Mainguet en M. Demeuse, Monografie nr.9. Sclarisatie, onderwijsniveau en inschakeling in de arbeidsmarkt. Algemene Volks- en Woningtelling van 1 maart 1991. Ministerie van Economische Zaken, Nationaal Instituut voor de Statistiek, Federale Diensten voor Wetenschappelijke, Technische en Culturele Aangelegenheden. 1998, p. 25.

Figuur 6. Scholingsgraad in het Waals Gewest per leeftijd, volgens het geslacht.

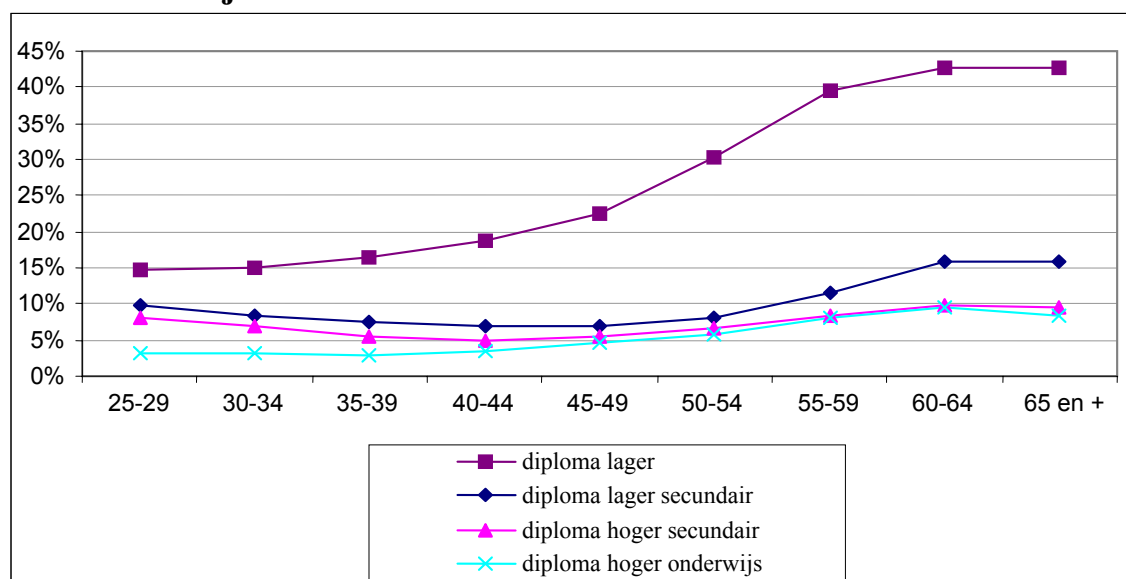
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Alhoewel de scholingsgraad in de drie gewesten bij meisjes van 18 jaar verhoudingsgewijs groter is dan bij jongens, is de situatie in de drie gewesten verre van identiek: het verschil in frequentiegraad tussen jongens en meisjes in Wallonië en in Vlaanderen is groter dan in het Brussels Gewest. Het verschil bedraagt 7,9% in het Waals Gewest (figuur 6), namelijk 75,5% voor jongens tegenover 83,4% voor meisjes, en 7,4% in het Vlaams Gewest (figuur 4), namelijk 76% voor jongens tegenover 83,4% voor meisjes. In het Brussels Gewest (figuur 5) wordt het verschil tussen meisjes en jongens echter kleiner, en bedraagt slechts 3,4% (namelijk 79,2% voor jongens en 82,6% voor meisjes).

1.3 Duur van de scholing per niveau, leeftijd, geslacht en gewest

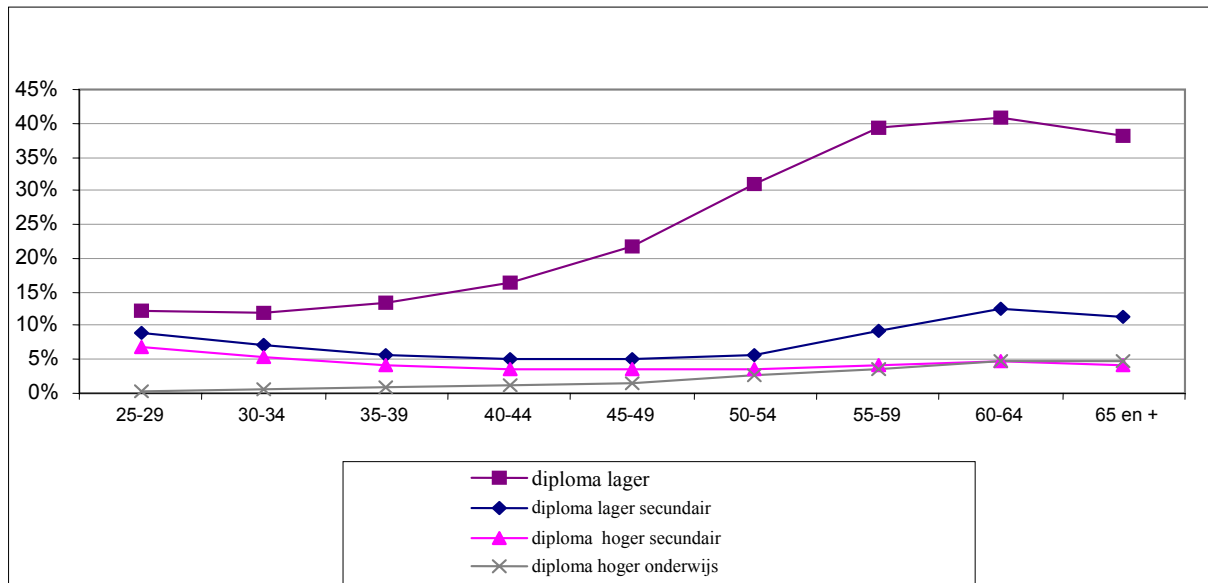
De duur van de scholing en de schoolachterstand worden beoordeeld op basis van een zogenaamde 'normale' duur om een studieniveau te doorlopen. Zowel voor het lager als secundair onderwijs bedraagt die normale duur 6 jaar of minder.

1.3.1 Duur van de scholing en schoolachterstand voor het lager onderwijs

Figuur 7. Aantal mannen waarvan de scholingsduur in het lager onderwijs langer dan 'normaal' is, volgens leeftijd en het hoogst behaalde diploma.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Figuur 8. Aantal vrouwen waarvan de scholingsduur in het lager onderwijs langer dan 'normaal' is, volgens leeftijd en het hoogst behaalde diploma.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

De schoolachterstand wordt bepaald aan de hand van een scholingsduur in het lager onderwijs die langer dan normaal is. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen mannen en vrouwen, en de diplomaniveaus.

De curves zijn nagenoeg gelijkaardig voor mannen en vrouwen. Toch is er een licht voordeel van 2 tot 3% voor de vrouwen.

Over het algemeen neemt het percentage schoolachterstand toe naarmate de leeftijd toeneemt.

Doordat er met het diplomaniveau rekening wordt gehouden, ontstaat er een onderscheid tussen het diploma lager onderwijs en de andere diploma's.

Voor de personen die maximaal een diploma lager onderwijs hebben, is de duur van de scholing - ongeacht het geslacht - langer dan voor de andere diplomaniveaus. Dat wijst op een groter percentage zittenblijvers. Die vaststelling wordt nog versterkt wanneer we naar de hogere leeftijdscategorieën kijken.

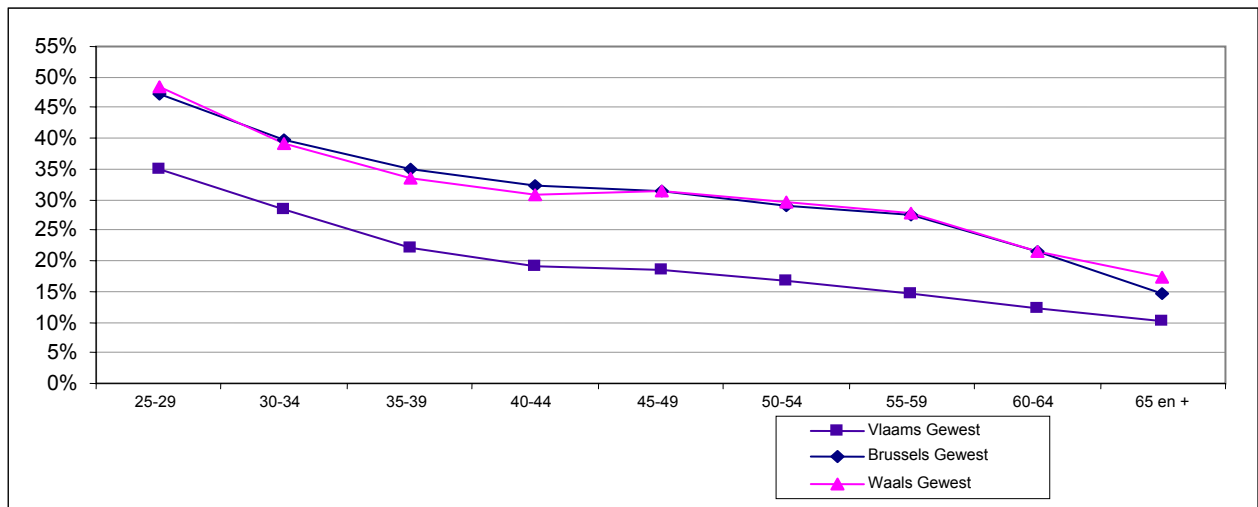
Bij personen met een diploma hoger onderwijs wordt minder vaak een langere scholingsduur dan normaal in het lager onderwijs vastgesteld. Zo heeft in de leeftijdscategorie van 25-29 jaar 3,2% van de mannen en 3% van de vrouwen een langere scholingsduur dan normaal.

Wanneer we naar de verdeling per gewest van verblijf kijken voor de personen met een diploma lager onderwijs en een langere scholingsduur dan 'normaal', merken we dat het Vlaams Gewest wordt gekenmerkt door een verlenging van die scholingsduur in het lager onderwijs voor de leeftijdscategorie van 50 tot 65 jaar en ouder. Wat de jongere bevolking betreft, vertoont het Vlaams Gewest dezelfde tendens als de andere twee gewesten.

Een mogelijke verklaring voor die achterstand in het Vlaams Gewest is het feit dat er tot 1976 klassen van de zogenaamde vierde graad bestonden. Die twee jaren waren in zekere zin een soort 7e en 8e leerjaar. Ze bestonden hoofdzakelijk in de plattelandsgemeenten en er konden twee soorten leerlingen worden teruggevonden:

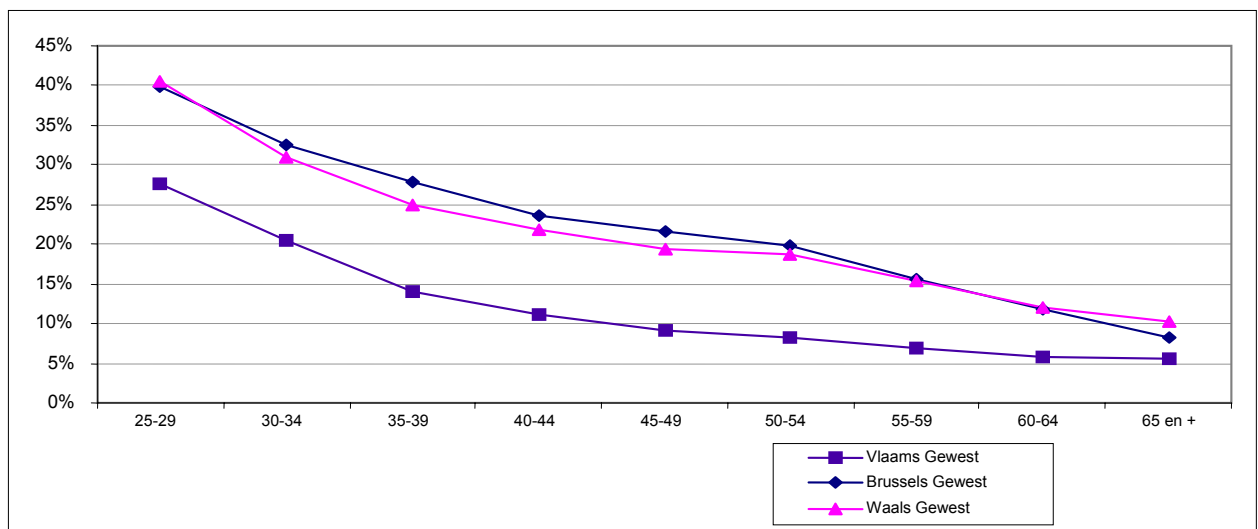
- leerlingen die op die manier hun lager onderwijs voortzetten en nadien stopten met studeren;
- leerlingen die na die extra jaren dicht bij huis, naar een middelbare school verder van huis gingen.

1.3.2 Duur van de scholing en schoolachterstand voor het secundair onderwijs (diploma's hoger secundair)

Figuur 9. Aantal mannen met een diploma hoger secundair¹⁰ waarvan de scholingsduur in het secundair onderwijs langer dan 'normaal' is, volgens leeftijd en gewest van verblijf.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Figuur 10. Aantal vrouwen met een diploma hoger secundair waarvan de scholingsduur in het secundair onderwijs langer dan 'normaal' is, volgens leeftijd en gewest van verblijf.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

De schoolachterstand per leeftijdscategorie wordt bepaald aan de hand van een scholingsduur in het secundair onderwijs die langer dan normaal is. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen mannen (figuur 9) en vrouwen (figuur 10), en de gewesten van verblijf.

De curves per leeftijdscategorie vertonen een gelijkaardige tendens voor mannen en vrouwen.

We komen daarbij tot drie belangrijke vaststellingen.

De eerste heeft betrekking op het verschil tussen de gewesten. Terwijl de curves voor het Waals en Brussels Gewest elkaar nagenoeg overlappen, wordt het Vlaams Gewest gekenmerkt door een minder grote schoolachterstand, ongeacht de leeftijdscategorie (uitgezonderd de categorie van 65 jaar en

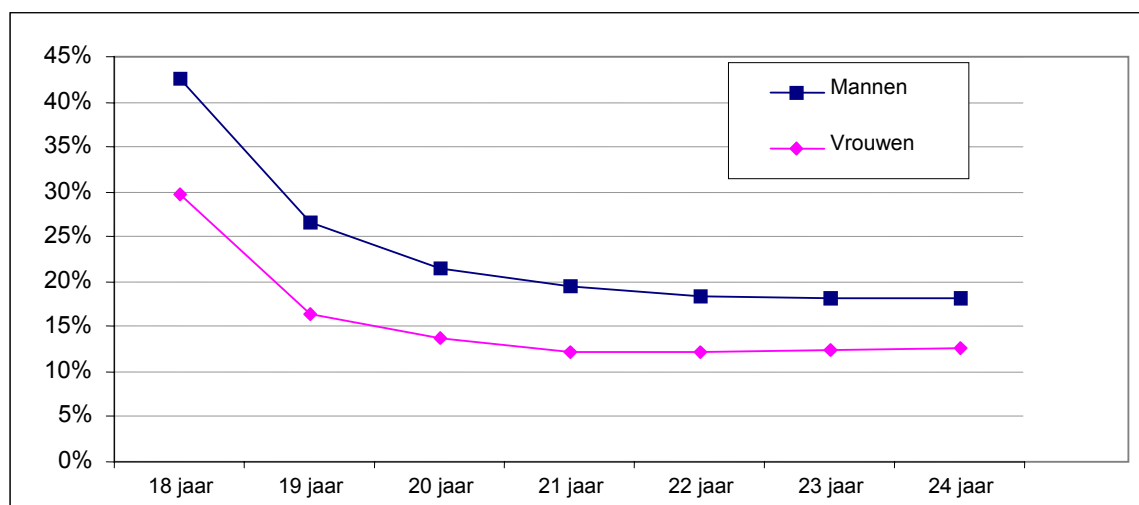
¹⁰ Figuren 9 en 10 hebben uitsluitend betrekking op personen met een diploma hoger secundair als hoogst behaalde diploma.

ouder). Zo bedraagt de achterstand voor mannen van 25 tot 29 jaar in het Vlaams Gewest 35% tegenover 47,2% in het Brussels Gewest en 48,5% in het Waals Gewest.

De tweede vaststelling heeft met de variabele geslacht te maken. Vrouwen brengen minder tijd in het secundair onderwijs door: voor de leeftijd 25-29 jaar neemt het percentage in het Vlaams Gewest tot 27,6% af, wat een daling van 7,4% is ten opzichte van de mannen. In de andere twee gewesten ligt het percentage bij vrouwen eveneens lager dan bij mannen: 7,3% in het Brussels Gewest en 7,9% in het Waals Gewest.

De derde vaststelling heeft precies met die hogere schoolachterstand in het secundair onderwijs te maken, evenals met de stijgende curve die zich sinds enkele jaren aftekent. Dat percentage verdubbelde namelijk in dertig jaar tijd.

Een mogelijke verklaring voor dat fenomeen is de langere scholingsduur en de langere leerplicht, waardoor een zeker aantal leerlingen door zittenblijven of leerachterstand op school kon worden gehouden.

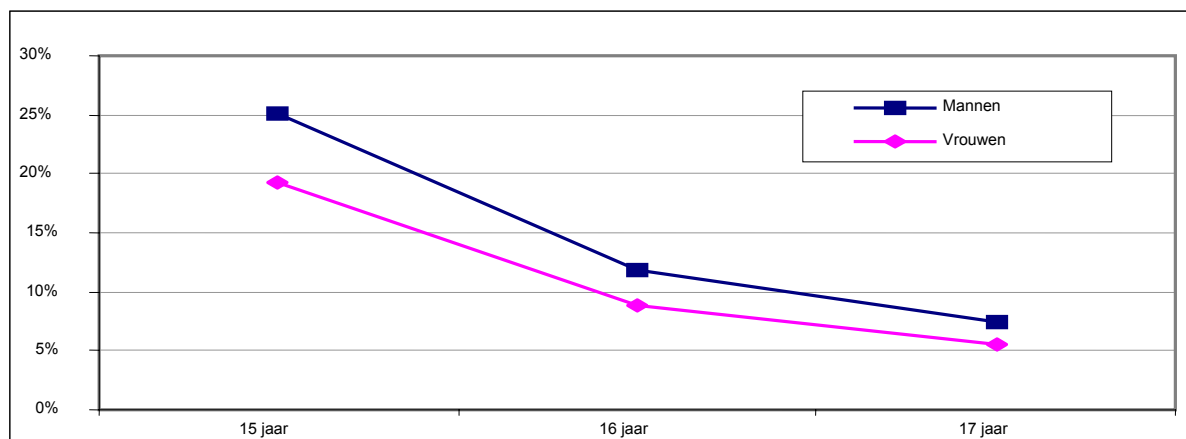
Figuur 11. Aantal personen zonder diploma hoger secundair, volgens leeftijd en geslacht.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Wanneer we naar de populatie jongeren van 18 tot 24 jaar kijken (figuur 11), kunnen we twee belangrijke opmerkingen maken.

In de eerste plaats moeten we wijzen op het hoge aantal jongeren tussen 18 en 24 jaar zonder diploma hoger secundair onderwijs. Dat percentage varieert van 42,6% bij jonge mannen van 18 jaar tot 18,1% bij jonge mannen van 24 jaar.

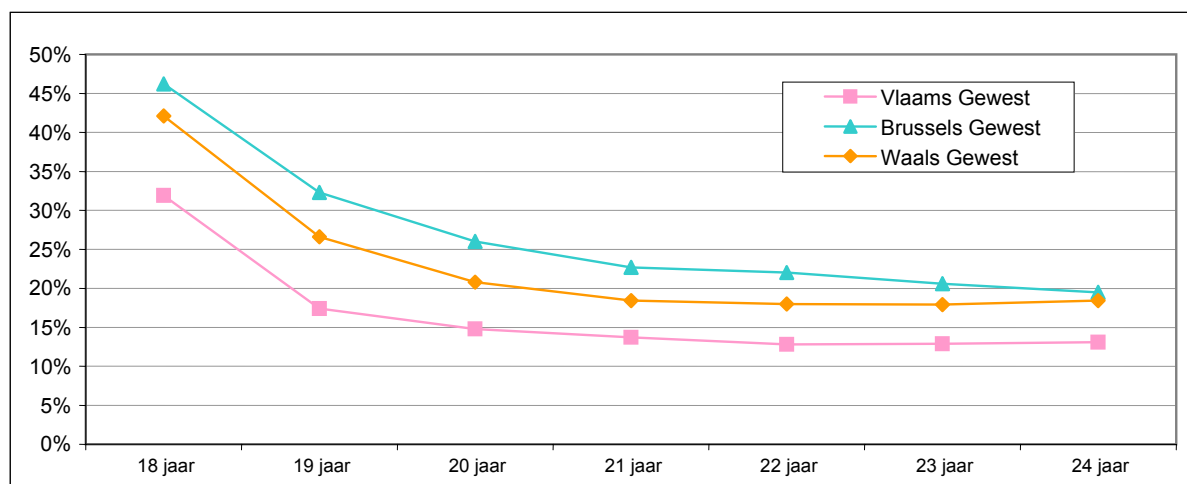
In de tweede plaats is het verschil tussen mannen en vrouwen - in het voordeel van de vrouwen - opmerkelijk. Er zijn meer jonge mannen van 24 jaar zonder diploma hoger secundair onderwijs (18,1%) dan jonge vrouwen (12,7%).

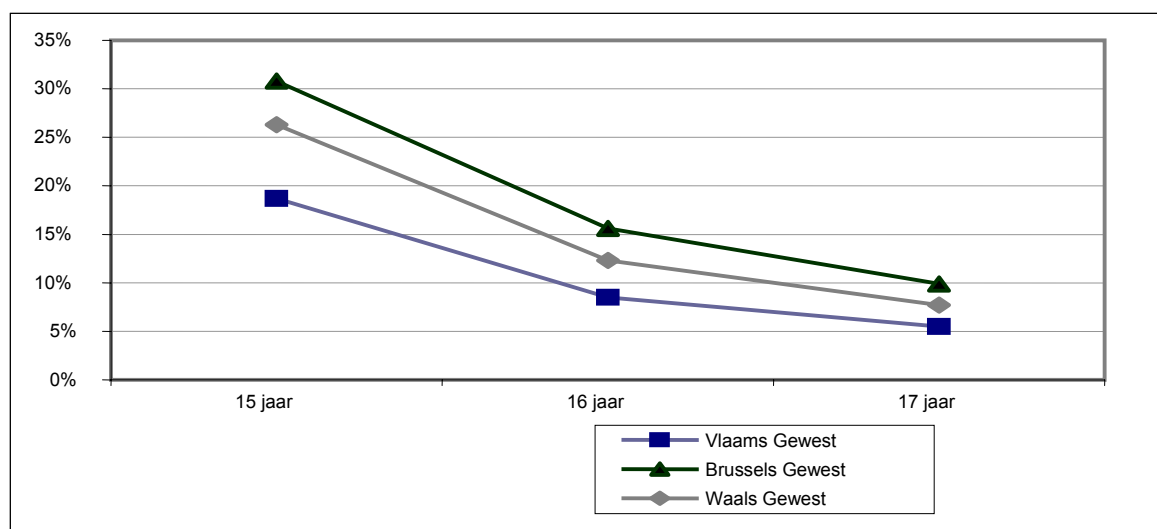
Figuur 12. Aantal personen dat het diploma lager secundair nog niet heeft behaald, volgens leeftijd en geslacht.
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Als we nu kijken naar de studenten van 15 tot 17 jaar die hun diploma lager middelbaar nog niet hebben behaald (figuur 12), zien we dat het percentage bij jongeren van 15 jaar 22,3% bedraagt waarna het tot 10,4% en 6,6% op respectievelijk 16 en 17 jaar zakt. Die percentages zijn duidelijk minder groot dan voor het hoger secundair onderwijs, maar ze blijven hoog. De situatie is bovendien minder onrustwekkend voor meisjes dan voor jongens.

Uit de vergelijking per gewest van verblijf blijkt een meer uitgesproken achterstand in het Brussels Gewest dan in de twee andere gewesten, zowel voor het hoger secundair (figuur 13) als voor het lager secundair (figuur 14). De grootste verschillen vinden we terug tussen het Brussels Gewest en het Vlaams Gewest, met name bij jonge vrouwen van 19 jaar voor het hoger secundair (een verschil van 14,9% in het voordeel van jonge vrouwen in het Vlaams Gewest) en bij jongens van 15 jaar voor het lager middelbaar (een verschil van 12,1%).

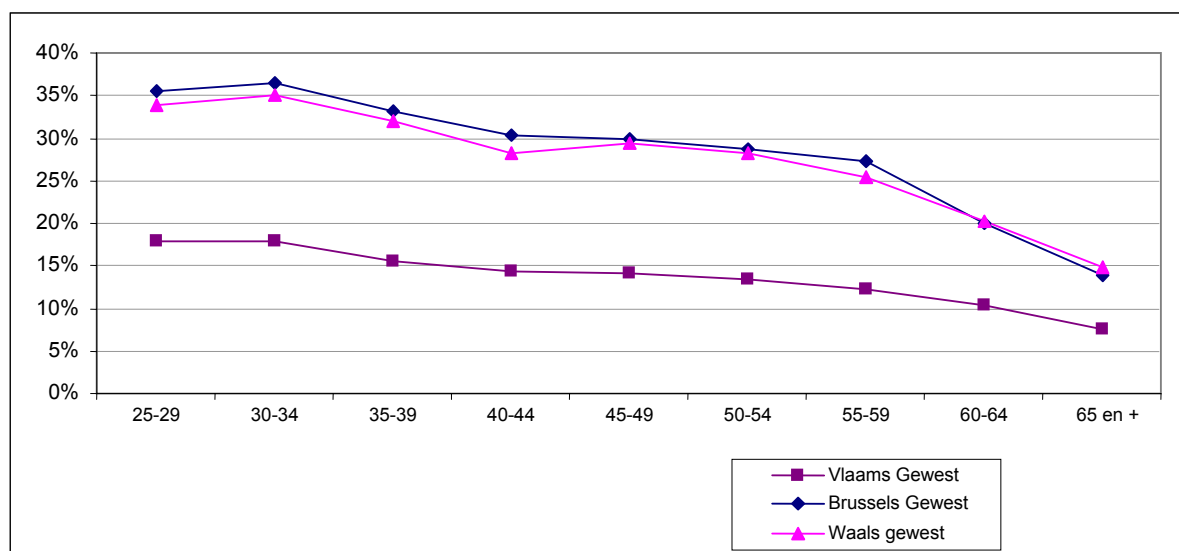
Figuur 13. Aantal personen zonder diploma hoger secundair, volgens leeftijd en gewest van verblijf.
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Figuur 14. Aantal personen dat het diploma lager middelbaar nog niet heeft behaald, volgens leeftijd en gewest van verblijf.

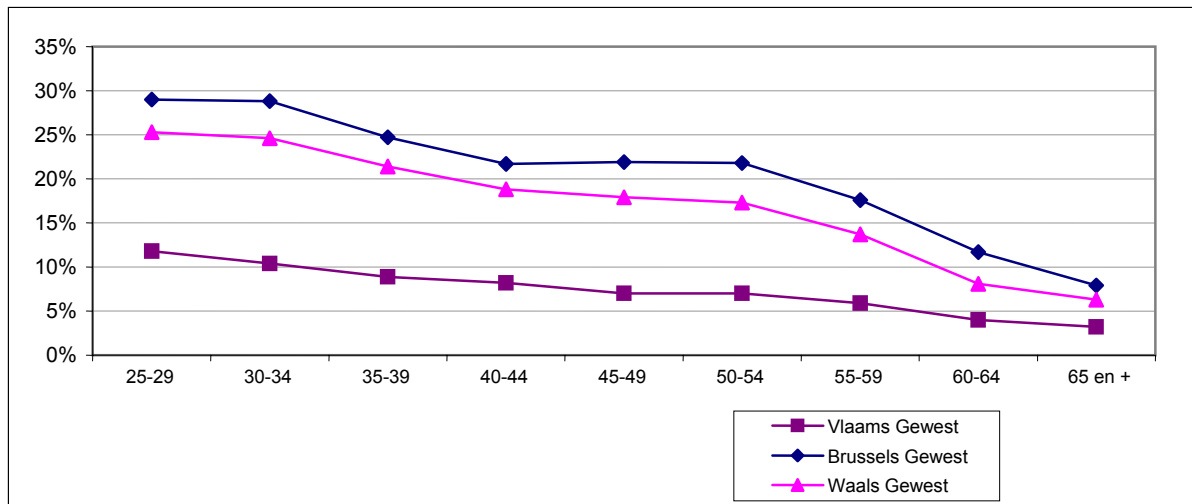
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

1.3.3 Duur van de scholing en schoolachterstand voor het secundair onderwijs (diploma's hoger onderwijs).

Figuur 15. Aantal mannen met een diploma hoger onderwijs waarvan de scholingsduur in het middelbaar onderwijs langer dan normaal is, volgens leeftijd en gewest van verblijf.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Figuur 16. Aantal vrouwen met een diploma hoger onderwijs waarvan de scholingsduur in het middelbaar onderwijs langer dan normaal is, volgens leeftijd en gewest van verblijf.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

De schoolachterstand naargelang de leeftijd bij personen met een diploma hoger onderwijs vertoont een gelijkaardig profiel als die bij personen met uitsluitend een diploma hoger secundair, voor zover we ook hier een verschil in het voordeel van het Vlaams Gewest en minder achterstand bij vrouwen vaststellen.

De schoolachterstand bij personen met een diploma hoger onderwijs blijft groot, ook al is hij minder groot dan bij personen met uitsluitend een diploma middelbaar onderwijs: zo zien we bijvoorbeeld voor 25-29-jarigen een verschil van 17,1% in het Vlaams Gewest, 11,9% in het Brussels Gewest en 15,9% in het Waals Gewest.

1.4 Conclusies

Op het vlak van de scholing kunnen de volgende conclusies worden getrokken.

- Het aantal respondenten dat zichzelf student noemt, bereikt het maximum tijdens de periode van leerplicht.
- Na de leerplichtige leeftijd neemt het aantal studenten met de leeftijd af, maar dat neemt niet weg dat meer dan drie vierde van de jongeren na zijn 18e nog onderwijs volgt.
- Dat percentage blijkt groter bij jonge vrouwen tussen 18 en 22 jaar.

Naast de huidige scholingsgraad werd er ook op de duur van de scholing en de schoolachterstand bij personen met een diploma ingegaan. De schoolachterstand werd bekeken ten opzichte van een zogenaamde 'normale' duur (6 jaar) om een studieniveau te doorlopen en bracht het belang van verschillende factoren aan het licht.

- Doordat er met het diplomaniveau rekening wordt gehouden, ontstaat er een onderscheid tussen het diploma lager onderwijs en de andere diploma's.
- Voor de personen die maximaal een diploma lager onderwijs hebben, is de duur van de scholing - ongeacht het geslacht - langer dan voor de andere diplomaniveaus. Dat wijst op een groter percentage zittenblijvers. Die vaststelling wordt nog versterkt wanneer we naar de hogere leeftijdscategorieën kijken.
- Het Vlaams Gewest kent minder schoolachterstand in het hoger secundair onderwijs.

- Van alle personen met een diploma secundair onderwijs brengen vrouwen minder tijd in dit onderwijsniveau door dan mannen.
- Wanneer we de achterstand in het lager en secundair onderwijs vergelijken, merken we dat de tendensen zich omkeren: in het lager onderwijs is de achterstand minder groot voor de jongste leeftijdscategorieën, terwijl voor het secundair onderwijs het omgekeerde geldt; daar merken we een stijging van de achterstand voor de jongere generaties.

2 Diplomaniveau en studiegebieden

2.1 Plaats waar het diploma werd behaald

2.1.1 Hoogst behaald diploma in België en het buitenland

Personen van 15 en ouder						
die verklaren onderwijs te hebben gevolgd				die verklaren nooit onderwijs te hebben gevolgd	die deze vraag niet hebben beantwoord	TOTAAL
Plaats waar het diploma werd behaald						
in het buitenland	in België	niet ingevuld	Totaal			
404.990	6.108.953	1.097.844	7.611.787	314.877	564.865	8.491.529

Tabel 1. Vraag 9c: "Waar hebt u dit niveau beëindigd?"

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

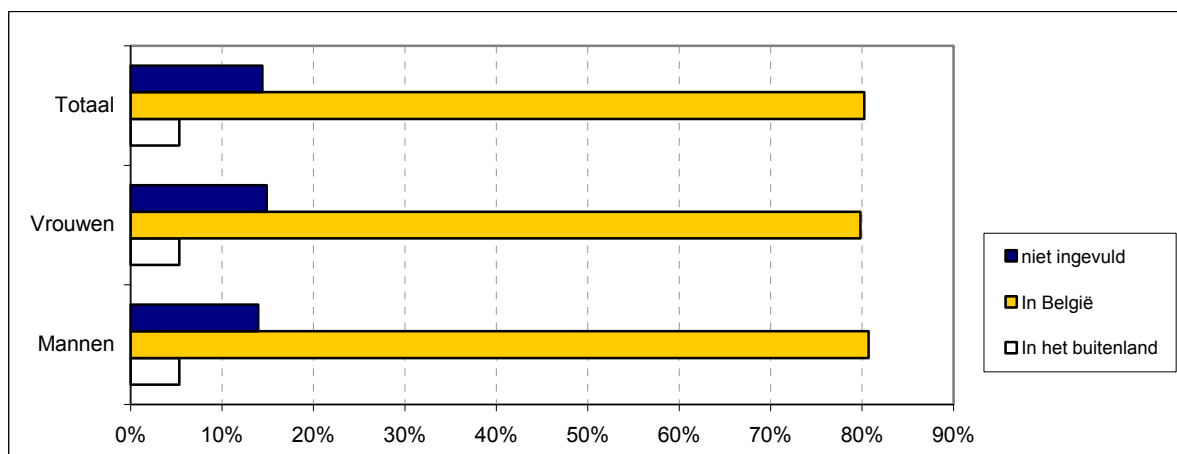
Van alle personen van 15 jaar en ouder die aan de volkstelling hebben meegewerkt (8.491.529 personen), hebben er 314.877 verklaard nooit onderwijs te hebben gevolgd, waarvan 140.707 mannen (3,5%) en 174.170 vrouwen (4,1%). 564.865 individuen hebben niet de nodige inlichtingen verschaft om hun onderwijsniveau te bepalen, evenals de plaats waar ze hun eventuele diploma's hebben behaald.

Van de personen die bevestigden onderwijs te hebben gevolgd (7.611.787), hebben er 6.108.953 verklaard hun hoogste diploma in België te hebben behaald, tegenover 404.990 in het buitenland.

2.1.2 Hoogst behaald diploma in België en het buitenland per leeftijd en geslacht

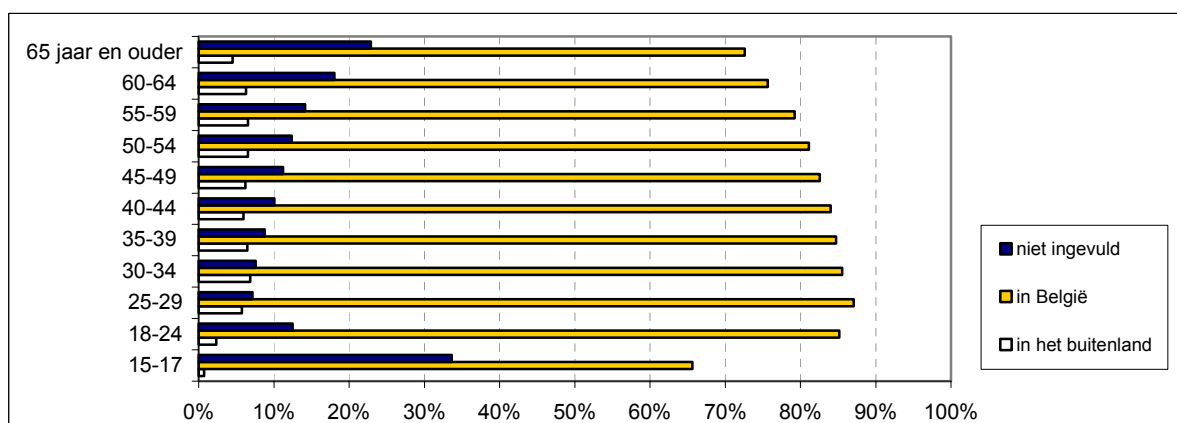
In de onderstaande figuren en tabellen hebben de verzamelde gegevens enkel betrekking op personen die onderwijs hebben gevolgd.

Uit figuur 17 blijkt geen enkel verschil tussen vrouwen en mannen wat de plaats betreft waar het diploma werd behaald: 80,7% van de mannelijke bevolking en 79,8% van de vrouwelijke bevolking beschikt over een eindexamen dat in België werd uitgereikt, tegenover 5,3% mannen en vrouwen dat een diploma in het buitenland heeft behaald. We moeten daarbij echter wijzen op het grote aantal individuen, zowel mannen (14%) als vrouwen (14,9%), dat deze vraag niet heeft beantwoord.

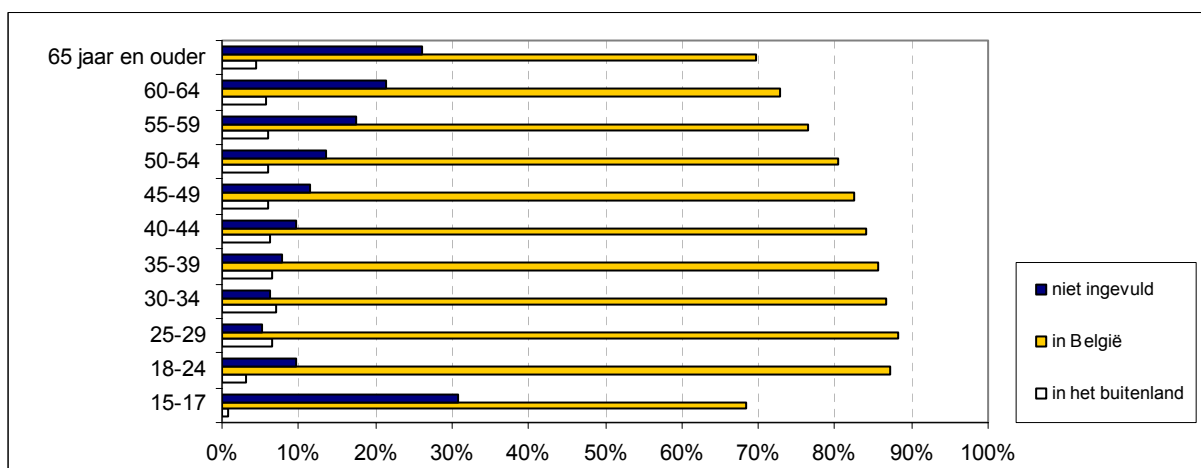
Figuur 17. Plaats waar het hoogste diploma werd behaald per geslacht

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Figuur 18. Plaats waar het hoogste diploma werd behaald volgens leeftijd bij mannen

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

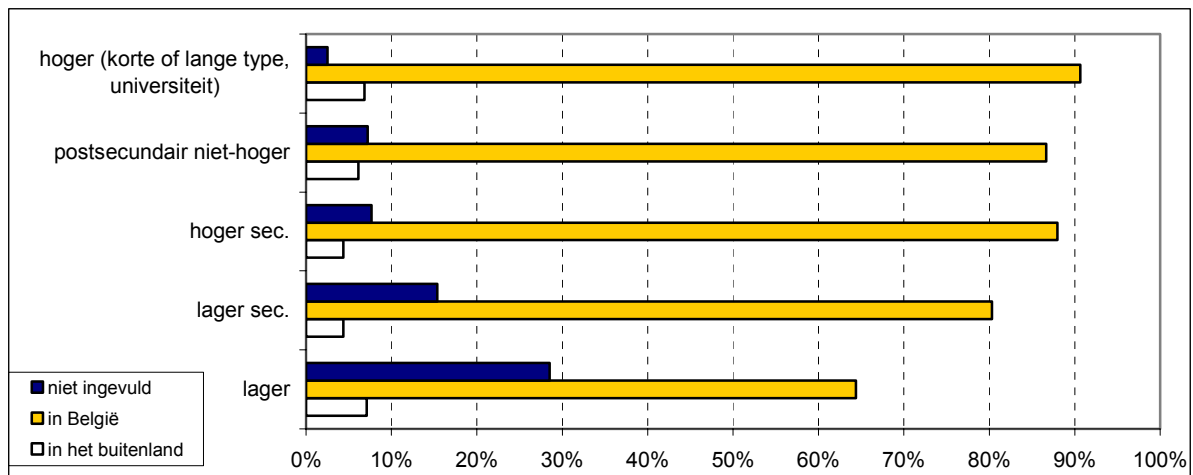
Figuur 19. Plaats waar het hoogste diploma werd behaald volgens leeftijd bij vrouwen

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Uit de figuren waarbij voor elke leeftijdscategorie de plaats van het hoogste behaalde diploma bij de mannen (figuur 18) en bij de vrouwen (figuur 19) wordt vermeld, blijkt er geen groot verschil in functie van de leeftijd, tenminste wat de leeftijdscategorieën betreft waarvoor de non-respons relatief beperkt blijft. Voor de geobserveerde verschillen tussen de Belgische en buitenlandse diploma's in de

uiterste leeftijdscategorieën is de non-respons echter zo groot dat ze niet gemakkelijk kunnen worden geïnterpreteerd.

2.1.3 Hoogst behaald diploma in België en het buitenland per onderwijsniveau

Figuur 20: Plaats van het hoogst behaalde diploma volgens het niveau van het hoogst behaalde diploma
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Deze figuur geeft voor de verschillende niveaus van het hoogst behaalde diploma de verdeling tussen de in België en in het buitenland uitgereikte diploma's weer. Het aandeel personen met een diploma hoger secundair onderwijs uit België bedraagt 88%, tegenover slechts 4,3% diploma's dat in het buitenland werd uitgereikt. Van alle personen met een diploma hoger onderwijs behaalde 90,6% dat in België en 6,8% in het buitenland. Voor het lager onderwijs en het lager middelbaar is de non-respons zo groot dat geen enkele interpretatie mogelijk is.

2.2. Diplomaniveau en onderwijsvorm

In dit deel wordt het hoogst behaalde diplomaniveau bekeken volgens het geslacht enerzijds en de gewesten van verblijf anderzijds.

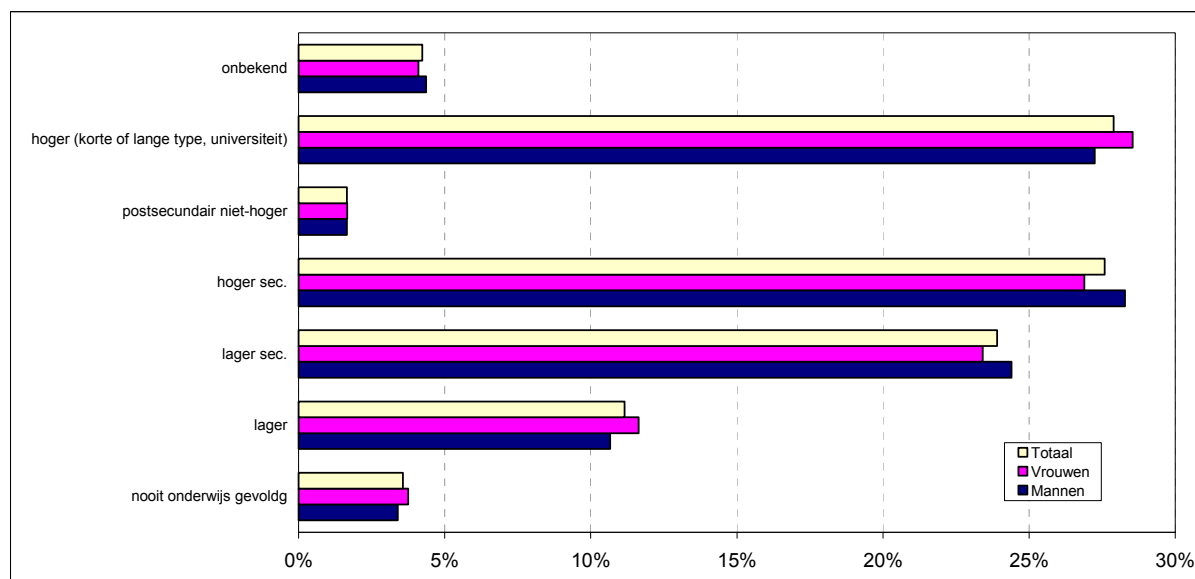
2.2.1 Hoogst behaald diplomaniveau en onderwijsvorm per geslacht

Van alle personen van 25 tot 64 jaar die in België wonen, heeft meer dan één persoon op twee (57,1% of 3.046.653) minstens een diploma hoger secundair onderwijs behaald (figuur 20). De overige bevolking bestaat uit personen met een diploma lager middelbaar (23,9%) of lager onderwijs (11,1%). Het aantal personen dat nooit onderwijs heeft gevolgd, is beperkt (3,6%). Dat aandeel kan echter worden onderschat, als we ervan uitgaan dat die personen eerder de neiging hebben om niet op de vragen over de scholing te antwoorden (4,2% non-respons).

We kunnen eveneens stellen dat meer dan één persoon op vier met goed gevolg studies in het hoger onderwijs heeft gevolgd (27,9% of 1.487.297). De populatie hooggekwalificeerde personen wordt verderop in punt 2.6 meer in detail besproken.

Op het vlak van het diplomaniveau zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen niet erg opvallend: het aantal diploma's hoger secundair onderwijs is nauwelijks groter bij mannen (28,3% of 750.110

individuen tegenover 26,9% of 716.758 vrouwen), terwijl het aantal diploma's hoger onderwijs lichtjes hoger is bij vrouwen (28,5% of 760.799 tegenover 27,2% of 726.498 mannen).

Figuur 21. Hoogst behaald diplomaniveau voor personen van 25 tot 64 jaar volgens geslacht

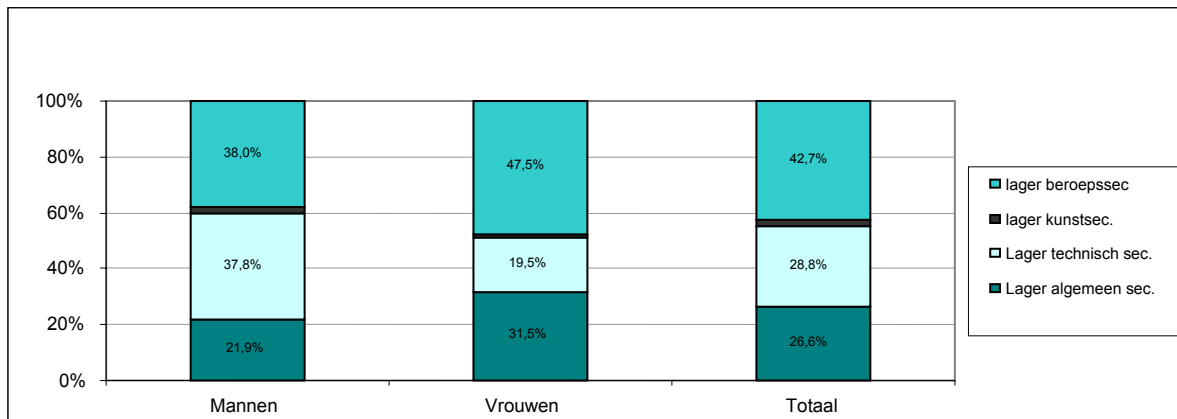
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

	<i>nooit onderwijs gevolgd</i>	<i>lager</i>	<i>lager secundair</i>	<i>hoger secundair</i>	<i>hoger (korte of lange type, universiteit)</i>	<i>onbekend</i>	<i>Aantal</i>
Mannen							
van 18 tot 24 jaar	0,9%	2,7%	19,9%	58,1%	16,1%	2,3%	428.735
van 25 tot 34 jaar	1,9%	3,1%	17,6%	40,9%	33,9%	2,6%	676.379
van 35 tot 64 jaar	3,9%	13,2%	26,7%	26,2%	25,0%	4,9%	1.990.203
65 jaar en ouder	6,6%	33,8%	21,2%	13,2%	11,5%	13,6%	702.605
Totaal	3,7%	14,1%	23,3%	30,0%	23,1%	5,8%	3.797.922
Vrouwen							
van 18 tot 24 jaar	0,8%	1,8%	12,9%	58,1%	24,6%	1,8%	419.888
van 25 tot 34 jaar	1,9%	2,7%	13,8%	36,9%	42,6%	2,1%	667.831
van 35 tot 64 jaar	4,4%	14,6%	26,6%	25,8%	23,8%	4,8%	1.997.712
65 jaar en ouder	7,0%	39,2%	21,9%	10,4%	6,1%	15,4%	1.002.856
Totaal	4,3%	17,4%	21,9%	27,1%	22,6%	6,6%	4.088.287
TOTAAL M+V	4,0%	15,8%	22,6%	28,5%	22,8%	6,2%	7.886.209

Tabel 2: Hoogst behaald diplomaniveau volgens leeftijd en geslacht.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

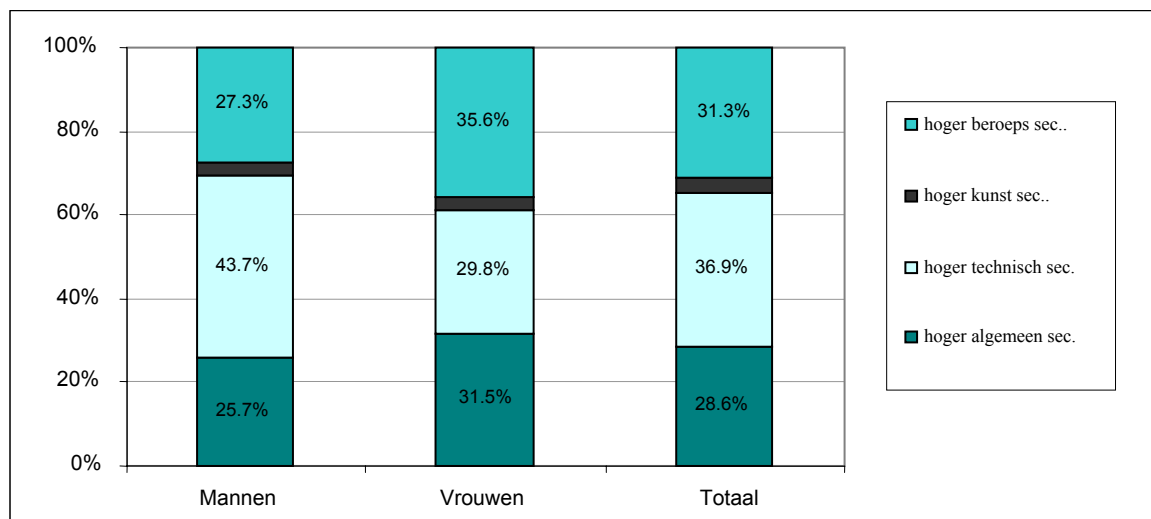
Door de antwoorden over het hoogst behaalde diplomaniveau te analyseren, kunnen we ook het respectieve aandeel voor elke onderwijsvorm in het secundair bij de gediplomeerden van 25 tot 64 jaar berekenen. Voor het lager secundair onderwijs (figuur 22) is het aandeel gediplomeerden uit de algemeen vormende richting groter bij vrouwen (31,5%) dan bij mannen (21,9% of 142.269). We stellen dezelfde tendens vast voor de beroepsrichting (47,5% bij vrouwen tegenover 38% bij mannen), terwijl dat niet het geval is voor de technische richting, waar het aandeel gediplomeerden groter is bij mannen (37,8% tegenover 19,5% bij vrouwen), met een verschil in absolute cijfers dat het dubbele bedraagt (245.688 mannen tegenover 121.466 vrouwen). De kunstrichting telt op haar beurt weinig gediplomeerden, zowel mannen als vrouwen (1,9% of 24.755 individuen).

Figuur 22. Verdeling tussen de onderwijsvormen bij gediplomeerden van 25 tot 64 jaar in het lager secundair onderwijs, volgens geslacht.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Op het niveau van het hoger secundair onderwijs (figuur 24) stellen we dezelfde verschillen tussen mannen en vrouwen vast. Het aantal gediplomeerden in de algemene en beroepsrichting is iets hoger bij vrouwen dan bij mannen. De verdeling tussen de twee vormen ziet er als volgt uit: 31,5% bij vrouwen tegenover 25,7% bij mannen in de algemene richting, en 35,6% bij vrouwen tegenover 27,3% bij mannen in de beroepsrichting. In het technisch hoger secundair onderwijs geldt het tegenovergestelde. Daar is het aantal gediplomeerde mannen (43,7% of 329.270) groter dan het aantal vrouwen (29,8% of 213.247).

Figuur 23. Verdeling tussen de onderwijsvormen bij gediplomeerden van 25 tot 64 jaar in het hoger secundair onderwijs, volgens geslacht.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen : Centre TEF, ULB.

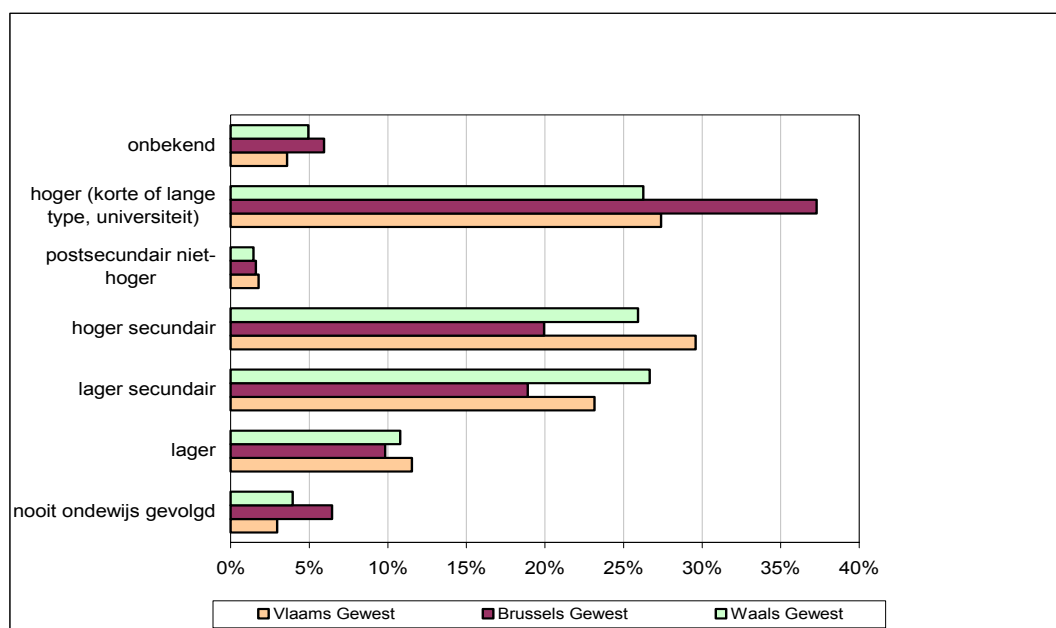
2.2.2 Hoogst behaald diplomaniveau en onderwijsvorm per gewest van verblijf

Voor de populatie van 25 tot 64 jaar kan een vergelijking worden gemaakt met de gegevens van de volkstelling van 1991.¹¹ Net als in 1991 onderscheidt het Brussels Gewest zich van de twee andere

¹¹ Bij de volkstelling van 1991 werd er een expliciet onderscheid gemaakt tussen de geschoolde en ongeschoolde bevolking. Dat was in 2001 niet langer het geval. Enkel door de leeftijdscategorieën vanaf 25 jaar te selecteren, kan het deel van de bevolking worden uitgesloten dat nog onderwijs volgt.

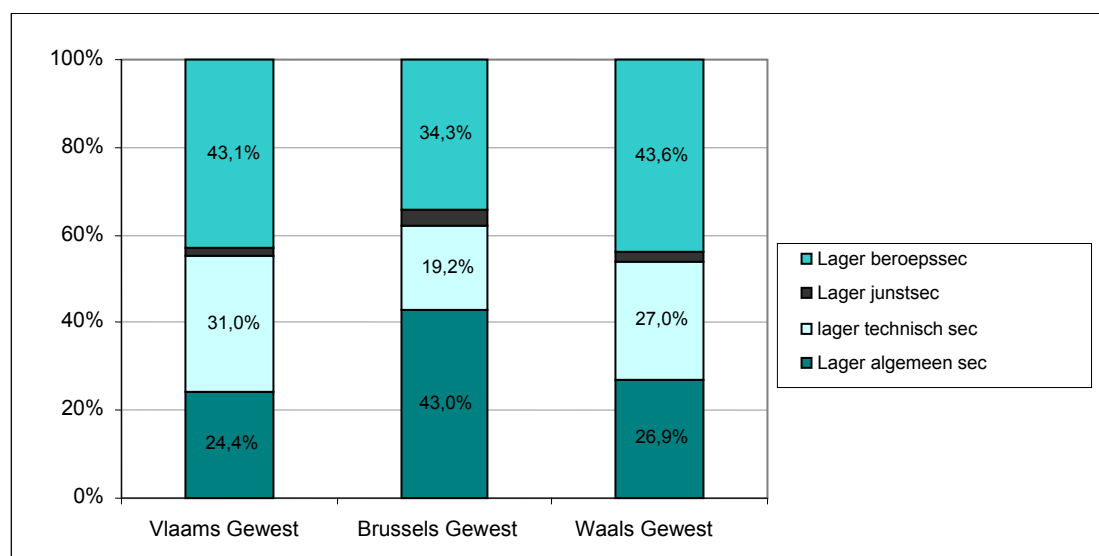
gewesten (figuur 24). In Brussel is het aandeel gediplomeerden in het hoger onderwijs het grootst, namelijk 37,3% tegenover 27,4% in Vlaanderen en 26,3% in Wallonië. Brussel telt ook het hoogste aandeel personen dat nooit onderwijs heeft gevolgd (6,4%). We merken echter op dat het aantal in absolute cijfers in de drie gewesten zeer verschillend is: het Brussels Gewest telt slechts 172.404 individuen met een diploma hoger onderwijs tegenover 446.423 in het Waals Gewest en 868.470 in het Vlaams Gewest; bovendien zijn er 29.826 personen zonder enig diploma tegenover 67.080 in het Waals Gewest en 93.749 in het Vlaams Gewest.

In tegenstelling tot de situatie voor het hoger onderwijs komt het aandeel gediplomeerden voor het secundair onderwijs in het Brussels Gewest pas op de derde plaats. Het aandeel personen met een diploma hoger secundair onderwijs bedraagt in het Vlaams Gewest 29,6%, tegenover 25,9% in het Waals Gewest en 19,5% in het Brussels Gewest. Het aandeel gediplomeerden voor het lager secundair onderwijs is hoger in Wallonië (26,7%) dan in Vlaanderen (23,1%) en Brussel (18,9%).

Figuur 24. Diplomaniveau voor de populatie van 25 tot 64 jaar volgens gewest van verblijf.

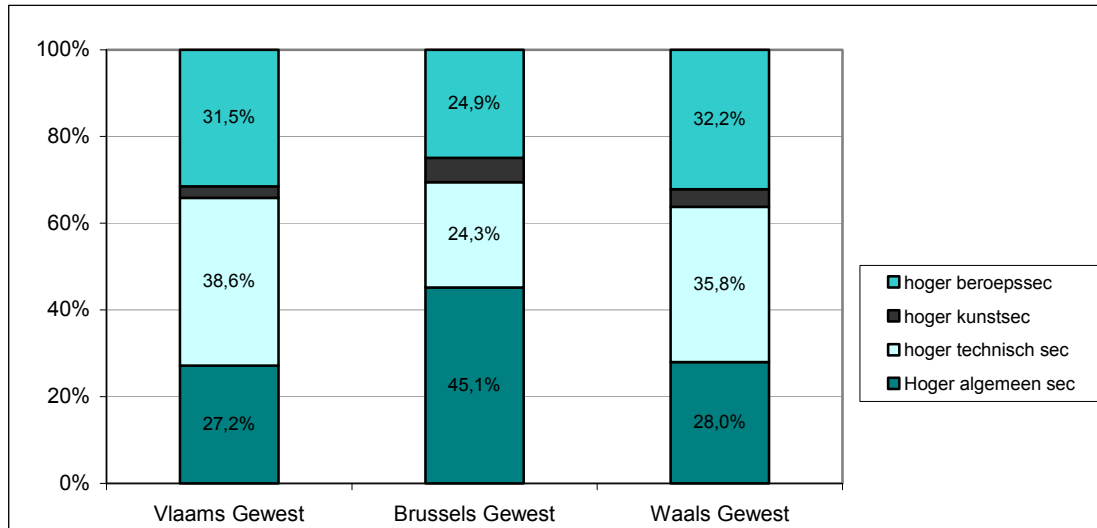
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Figuur 25. Verdeling tussen de onderwijsvormen bij personen van 25 tot 64 jaar met een diploma lager secundair onderwijs, volgens gewest van verblijf.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Wanneer we de verdeling tussen de onderwijsvormen in de drie gewesten vergelijken, stellen we opnieuw vast dat het Brussels Gewest zich van de twee andere gewesten onderscheidt. Het Brussels Gewest telt een groter aandeel gediplomeerden uit het algemeen vormend onderwijs, zowel op het niveau van het lager (figuur 25) als hoger (figuur 26) secundair onderwijs. Bovendien volgde 43% van de gediplomeerden in het Brussels Gewest een algemene richting in het lager secundair onderwijs tegenover slechts 26,9% in het Waals Gewest en 24,4% in het Vlaams Gewest. 45,1% van de gediplomeerden in het Brussels Gewest volgde eveneens een algemene richting in het hoger secundair onderwijs tegenover slechts 28% in het Waals Gewest en 27,2% in het Vlaams Gewest.

Figuur 26: Verdeling tussen de onderwijsvormen bij personen van 25 tot 64 jaar met een diploma hoger secundair onderwijs, volgens gewest van verblijf.

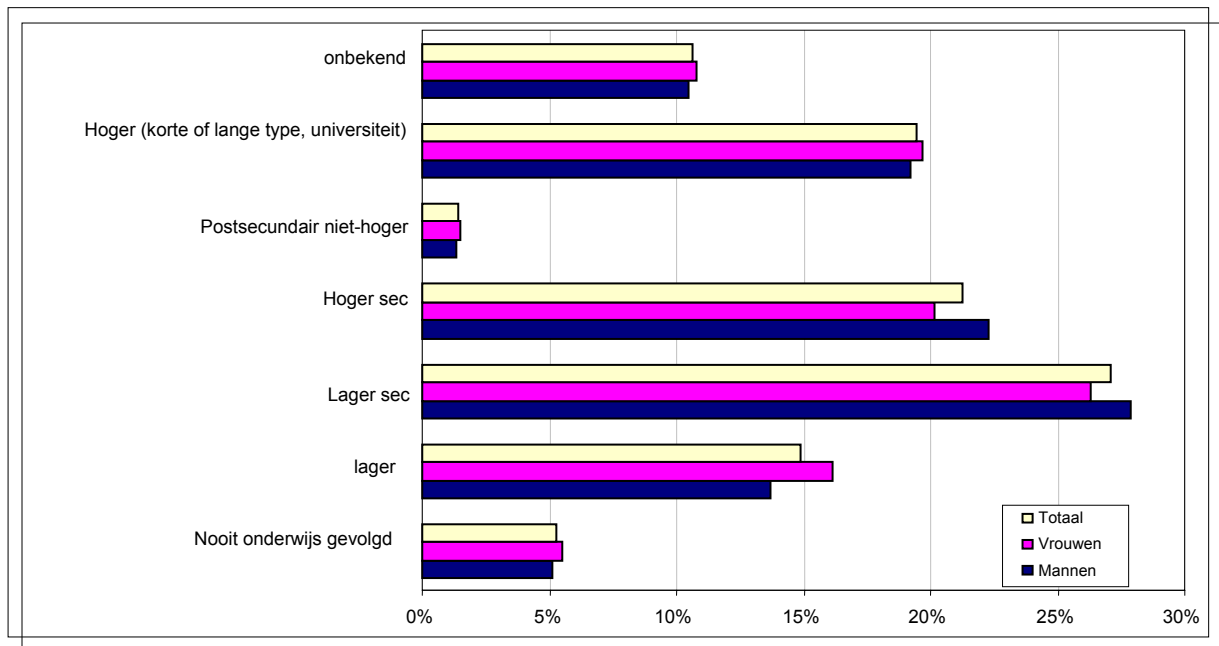
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

2.2.3 Hoogste diplomaniveau in de Duitstalige Gemeenschap

Ook al houdt de gekozen benaderingswijze enkel rekening met de federale en gewestelijke niveaus en niet met de gemeenschappen, toch leek het ons relevant om ook enkele resultaten voor de Duitstalige Gemeenschap mee te geven. Onze keuze viel daarbij op het diplomaniveau.

Figuur 27 toont het hoogste diplomaniveau voor de bevolking van 25 tot 64 jaar in de Duitstalige Gemeenschap¹², waar 36.943 personen (waarvan 18.726 mannen en 18.217 vrouwen) aan de volkstelling hebben deelgenomen. We stellen vast dat die populatie het grootste aantal gediplomeerden voor het lager secundair onderwijs (27,1%) telt. Vervolgens komt de categorie personen met een diploma hoger secundair onderwijs met 22,6% (waarvan 1,4% een diploma postsecundair niet-hoger onderwijs heeft). De twee uiterste diplomaniveaus tellen ongeveer evenveel personen: er zijn 19,4% hooggekwalificeerde personen (diploma hoger onderwijs) en 20,2% laaggeschoolde personen (14,9% heeft enkel een diploma lager onderwijs en 5,3% heeft nooit onderwijs gevolgd). Er zijn geen opvallende verschillen met betrekking tot het geslacht: er zijn iets meer vrouwen met uitsluitend een diploma lager onderwijs (16,1% tegenover 13,7% bij mannen).

¹² De Duitstalige Gemeenschap telt 9 gemeenten, namelijk Kelmis, Lontzen, Raeren, Eupen, Bütgenbach, Büllingen, Amel, St. Vith en Burg Reuland.

Figuur 27. Hoogste diplomaniveau bij 25-64-jarigen in de Duitstalige Gemeenschap, volgens geslacht.
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Het aandeel personen met een diploma hoger onderwijs is minder groot in alle Duitstalige gemeenten samen (19,4%) dan in het hele Waalse Gewest (26,3%). Hetzelfde geldt voor personen met een diploma hoger secundair onderwijs (21,2% tegenover 25,9% in het Waals Gewest). Het aandeel personen met uitsluitend een diploma lager onderwijs is er daarentegen wel groter (14,9% tegenover 10% in het Waals Gewest).

Wij kunnen hieromtrent enkele hypothesen formuleren.¹³

We gaan er over het algemeen van uit dat een groot aantal personen met een diploma hoger onderwijs het grondgebied van de Duitstalige Gemeenschap verlaat om elders een hooggekwalificeerde baan te gaan zoeken. Die personen zijn vaak zeer mobiel en dankzij hun talenkennis kunnen zij een loopbaan in het buitenland ambiëren.

De Duitstalige Gemeenschap bestaat historisch gezien hoofdzakelijk uit platteland en is erg gericht op landbouw en handwerksnijverheid. We kunnen van de veronderstelling uitgaan dat bij de oudere bevolking de tendens om onderwijs te volgen eerder beperkt was.

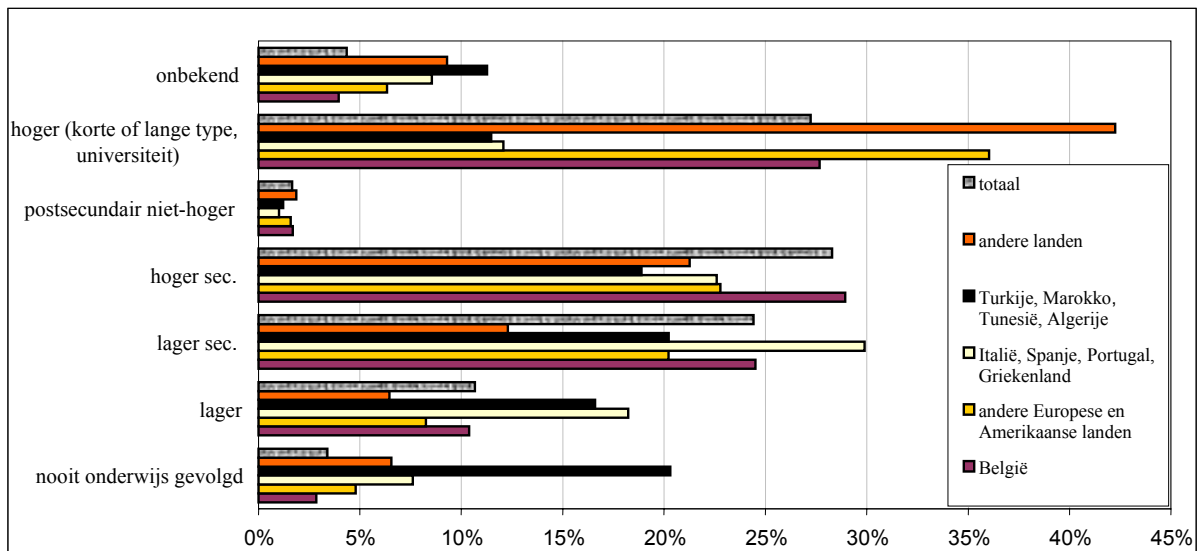
De beroepsopleidingen van de middenstand zijn in het gewest erg goed ontwikkeld en worden door de bedrijven enorm gewaardeerd. De jongere bevolking kan door dat opleidingssysteem worden aangetrokken ten koste van het technisch en beroepsonderwijs.

Tot slot bestaat meer dan 10% van de bevolking uit Duitsers die in Duitsland onderwijs hebben gevolgd. Het is mogelijk dat zij de vragenlijst niet correct hebben ingevuld.

¹³ Met de hulp van mevrouw Christiane Lentz van het Arbeitsamt der Deutschsprachigen Gemeinschaft en mevrouw Cynthia Michels van de Sociaal-Economische Raad van de Duitstalige Gemeenschap.

2.2.4 Hoogste diplomaniveau volgens nationaliteit

2.2.4.1 Hoogste diplomaniveau volgens nationaliteit en geslacht

Figuur 28. Hoogste diplomaniveau bij mannen van 25 tot 64 jaar, volgens nationaliteit.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Wanneer we het diplomaniveau van mannen (figuur 28) met dat van vrouwen (figuur 29) tussen 25 en 64 jaar vergelijken, stellen we verschillende situaties vast naargelang de nationaliteit. Voor de Belgische bevolking is er nagenoeg geen enkel verschil tussen de geslachten: er zijn iets meer vrouwen met een diploma hoger onderwijs (29,2%) dan mannen (27,7%), terwijl er net iets meer mannen zijn met een diploma hoger secundair (30,6%) dan vrouwen (29,1%).

Alle andere nationaliteiten¹⁴ zijn voor dit soort analyse ingedeeld naargelang het type immigratie waarmee hun land te maken heeft¹⁵, evenals hun profiel met betrekking tot het hoogste diplomaniveau. Zo vertonen de inwoners afkomstig uit het zuiden van Europa (met de Italiaanse, Spaanse, Portugese en Griekse nationaliteit) die in België verblijven, gelijkaardige tendensen op het vlak van het diplomaniveau, ondanks enkele kleine verschillen tussen de nationaliteiten onderling. Daardoor vormen ze een enkele bevolkingsgroep. Ook de bevolking van Turkse, Marokkaanse, Algerijnse en Tunesische afkomst vormt één groep, ook al zijn de Tunesiërs over het algemeen iets hoger geschoold dan de andere nationaliteiten in deze groep.

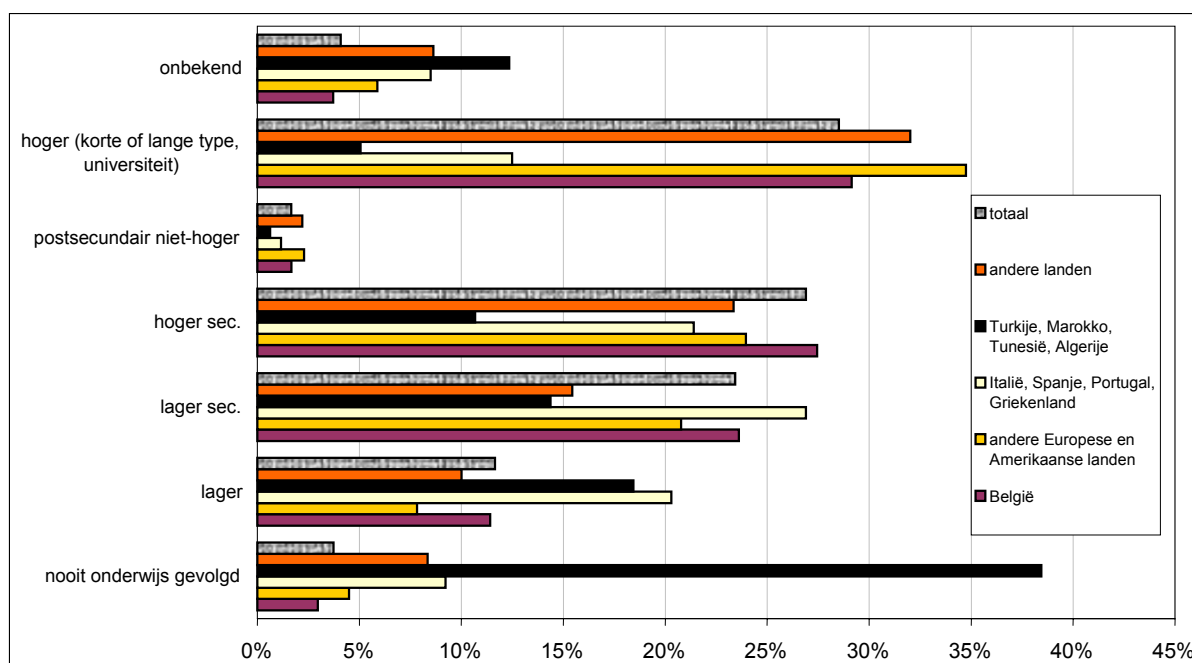
In tegenstelling tot bij de Belgische bevolking merken we bij de buitenlandse bevolkingsgroepen opvallende verschillen naargelang het geslacht, in het bijzonder bij personen van Turkse nationaliteit of Maghrebijnse afkomst. In die groep heeft 38,4% van de vrouwen nooit onderwijs gevolgd, wat bijna het dubbele is van hun mannelijke tegenhangers (20,2%). We merken ook op dat dit percentage het tienvoudige is van dat voor Belgische vrouwen (3%). Bovendien is het aandeel personen met een

¹⁴ Voor een meer gedetailleerde analyse van de populatie volgens de nationaliteit binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest verwijzen we naar het werk van D. Willaert en P. Deboosere, *Buuratlas van de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bij aanvang van de 21ste eeuw*. Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Interface Demography – Vakgroep Sociaal Onderzoek – Vrije Universiteit Brussel, 2005.

¹⁵ Tussen 1946 en 1968 ondertekende België verschillende bilaterale overeenkomsten met betrekking tot arbeidskrachten, eerst met Italië, Spanje, Portugal en Griekenland, en vervolgens met Marokko, Turkije, Tunesië, Algerije en ex-Joegoslavië.

diploma hoger onderwijs in diezelfde bevolkingsgroep dubbel zo laag bij vrouwen (5,1%) als bij mannen (11,5%).

Bij de bevolkingsgroepen uit het zuiden van Europa bestaan er vooral verschillen tussen mannen en vrouwen wat laaggeschooldheid betreft, die 29,5% vrouwen (20,3% heeft een diploma lager onderwijs en 9,2% is nooit naar school geweest) en 25,8% mannen (18,2% heeft een diploma lager onderwijs en 7,6% is nooit naar school geweest) treft. Mannen en vrouwen uit deze bevolkingsgroep hebben daarentegen in dezelfde verhouding een diploma hoger onderwijs (12,1% bij mannen, 12,5% bij vrouwen) en een diploma hoger secundair onderwijs (22,6% bij vrouwen en 23,6% bij mannen).

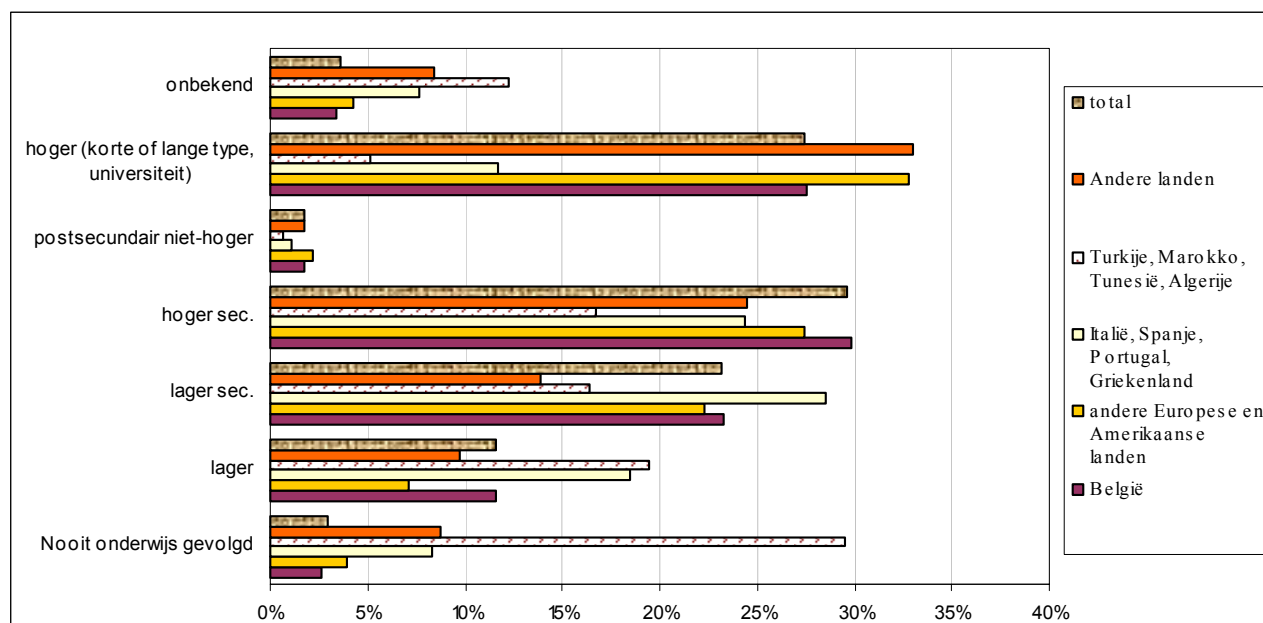

Figuur 29. Hoogste diplomaniveau bij vrouwen van 25 tot 64 jaar, volgens nationaliteit.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Het enorme verschil tussen het aantal mannen en vrouwen van Turkse nationaliteit en Maghrebijnse afkomst zonder enig diploma dat zich op nationaal niveau aftekent, wordt op het niveau van de drie gewesten bevestigd, ook al is het verschil in het Vlaams Gewest (16,9%) iets kleiner dan in het Brussels Gewest (19%) en het Waals Gewest (18,7%). Voor diezelfde bevolkingsgroep is het verschil tussen mannen en vrouwen eveneens kleiner in het Vlaams Gewest wanneer we het aantal personen met een diploma hoger onderwijs bekijken: 4% tegenover 7,8% in het Brussels Gewest en 8,4% in het Waals Gewest. We moeten daaraan echter toevoegen dat het aantal personen met een diploma hoger onderwijs uit deze bevolkingsgroep in het Vlaams Gewest het kleinst is van de drie gewesten: in het Vlaams Gewest heeft 7,1% van de mannen een diploma hoger onderwijs, tegenover 14,3% in het Brussels Gewest en 13% in het Waals Gewest. Het aantal vrouwen met een diploma hoger onderwijs bedraagt in het Vlaams Gewest slechts 3,1%, tegenover 6,5% in het Brussels Gewest en 5,6% in het Waals Gewest.

2.2.4.2 Hoogste diplomaniveau volgens nationaliteit en gewest van afkomst

Figuur 30. Hoogste diplomaniveau in het Vlaams Gewest (25-64 jaar) volgens nationaliteit.

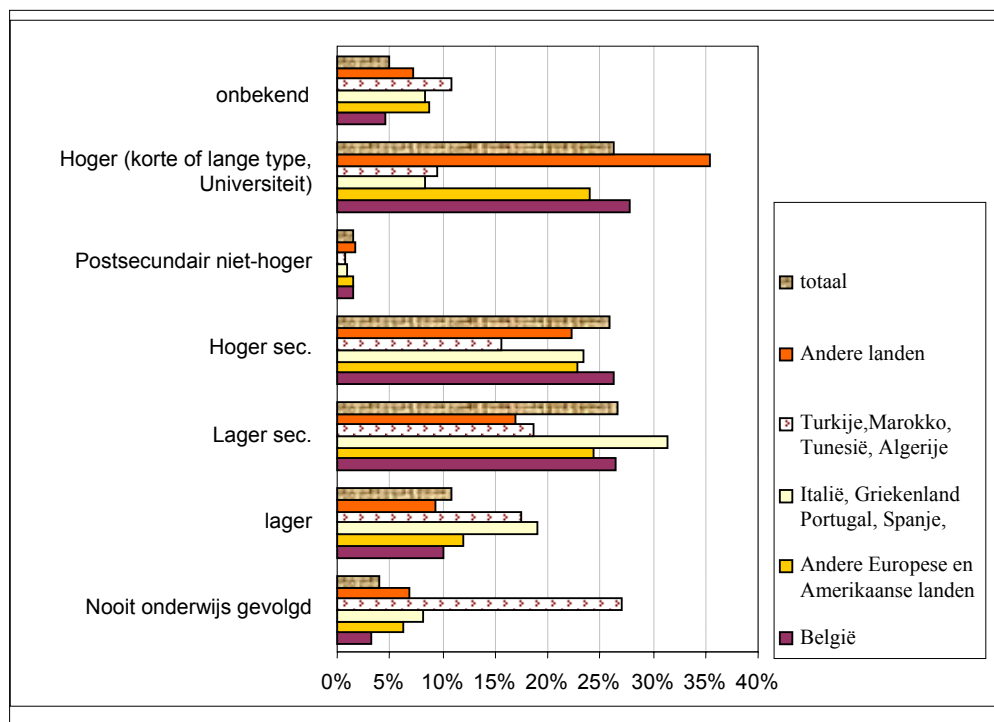
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Op de totale bevolking van 25 tot 64 jaar telt het Brussels Gewest met 27,8% (127.021 personen) het grootste aantal personen van vreemde nationaliteit, terwijl het Vlaams Gewest het minste aantal telt met 4,8% (150.839). Het Waals Gewest bevindt zich daartussen met 10,8% (182.295).

Gezien het belang van de buitenlandse gemeenschappen in het Brussels Gewest, leek het ons interessant om te kijken of de verschillen in diplomaniveau (figuur 24) tussen het Brussels Gewest en de andere gewesten door de variabele 'nationaliteit' kunnen worden verklaard. Wij herinneren eraan dat het Brussels Gewest enerzijds het grootste aantal personen met een diploma hoger onderwijs en anderzijds het grootste aantal personen dat nooit onderwijs heeft gevolgd, telt.

Wanneer we eerst binnen elk gewest het diplomaniveau in functie van de nationaliteit analyseren, dan stellen we vast dat de bevolking van Turkse nationaliteit en Maghrebijnse afkomst tegenover alle andere nationaliteiten in het Vlaams Gewest (figuur 30) het grootste aantal personen telt dat nooit onderwijs heeft gevolgd: bijna 29,5% tegenover 8,3% voor de Zuid-Europese landen, 3,9% voor de andere Europese landen en de Verenigde Staten, en 2,6% voor de Belgen. Het is tevens die bevolkingsgroep die het laagste aantal personen met een diploma hoger onderwijs telt: 5,1% tegenover 27,6% bij de Belgen. Vervolgens komen de nationaliteiten uit Zuid-Europa met 11,6%. De twee andere bevolkingsgroepen vertonen daarentegen een hoger percentage (bijna 33%) dan de Belgen.

De buitenlandse bevolkingsgroepen in het Waals Gewest (figuur 31) onderscheiden zich ook van de Belgische bevolking op het gebied van het diplomaniveau. Ze tellen allemaal (8,2% voor de Zuid-Europese landen, 6,3% voor de andere Europese landen en de Verenigde Staten) meer personen die nooit onderwijs hebben gevolgd dan de Belgen (3,3%). Dat aantal is in het bijzonder heel groot bij de bevolking van Turkse nationaliteit en Maghrebijnse afkomst (27%). In het Waals Gewest tellen de Zuid-Europese bevolkingsgroepen met 8,3% het minste aantal personen met een diploma hoger onderwijs, gevolgd door de groepen van Turkse nationaliteit en Maghrebijnse afkomst met 9,5%.

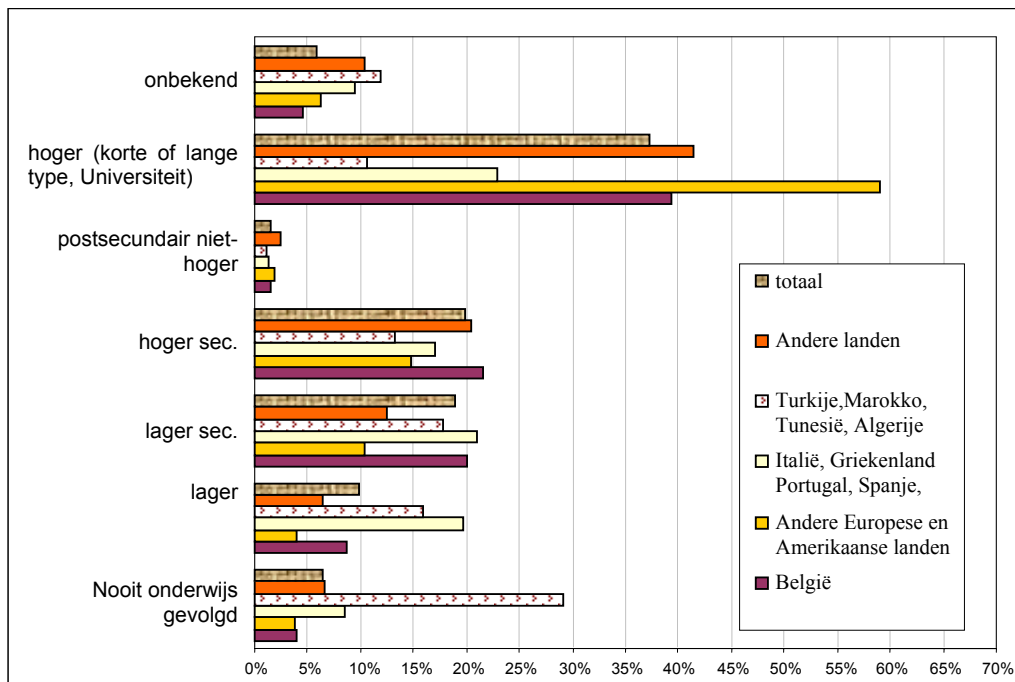

Figuur 31. Hoogste diplomaniveau in het Waals Gewest (25-64 jaar) volgens nationaliteit.
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

In het Brussels Gewest (figuur 32) vinden we het grootste aantal personen met een diploma hoger onderwijs terug in de bevolkingsgroep die door de Europese landen (uitgezonderd Italië, Spanje, Portugal en Griekenland) en de Verenigde Staten wordt gevormd: 59,1% tegenover 39,4% bij de Belgische bevolking en 22,9% bij de Zuid-Europese bevolkingsgroepen. Aan het andere uiteinde van de diplomaniveaus bevinden zich de bevolkingsgroepen van Turkse nationaliteit en Maghrebijnse afkomst met het grootste aantal personen dat nooit onderwijs heeft gevolgd (29,2%), tegenover 8,5% voor de Zuid-Europese landen en 4,1% bij de Belgen.

Wat de verschillen tussen de gewesten betreft, bestaat er een kloof van ongeveer 10% tussen het aantal personen met een diploma hoger onderwijs voor de volledige bevolking van het Brussels Gewest (37,2%) en dat in de twee andere gewesten (27,4% in het Vlaams Gewest en 26,3% in het Waals Gewest). Dat verschil wordt nogmaals bevestigd wanneer we enkel naar de Belgische bevolking in de drie gewesten kijken: het aantal personen met een diploma hoger onderwijs bedraagt in het Brussels Gewest 39,4%, tegenover 27,6% in het Vlaams Gewest en 27,7% in het Waals Gewest. Er zijn verschillende hypothesen mogelijk waarom het verschil tussen het Brussels Gewest en de andere gewesten groter is (12%) voor de Belgische bevolking dan voor de bevolking in haar geheel. In de eerste plaats kan het hoge percentage voor het Brussels Gewest - ongeacht de nationaliteit - deels worden verklaard door de structuur van de arbeidsmarkt (tertiaire sector) en door het grotere aanbod instellingen voor hoger onderwijs die in het bijzonder buitenlandse ingezetenen met een hoger scholingsprofiel aantrekken.

Vervolgens betreft het grotere aantal genaturaliseerde Belgen in Brussel ten opzichte van de twee andere gewesten hypothetisch gesproken personen uit de groep van de hoger geschoolden.

Figuur 32. Hoogste diplomaniveau in het Brussels Gewest (25-64 jaar) volgens de nationaliteit. Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Deze oververtegenwoordiging van personen met een diploma hoger onderwijs komt ook terug bij de andere buitenlandse gemeenschappen. Zo heeft 22,9% van de Zuid-Europeanen in het Brussels Gewest een diploma hoger onderwijs, tegenover 11,6% van de Zuid-Europeanen in het Vlaams Gewest en 8,3% in het Waals Gewest. In dat geval zou het kunnen gaan over zowel Europese ambtenaren in Brussel als buitenlandse studenten die van het vrije verkeer van personen in Europa profiteren. Bovendien behaalde in het Brussels Gewest 10,7% van de buitenlanders van Turkse nationaliteit en Maghrebijnse afkomst een diploma hoger onderwijs tegenover slechts 5,1% in het Vlaams Gewest. Het is mogelijk dat een deel van hen in het Brussels Gewest verblijft om andere hogere studies voort te zetten.

Het aantal personen dat nooit onderwijs heeft gevolgd, bedraagt 6,4% voor de volledige bevolking in het Brussels Gewest (tegenover 3% in het Vlaams Gewest en 3,9% in het Waals Gewest). Wanneer we enkel met de Belgische bevolking rekening houden, ligt dat percentage iets lager (4,1%). Het blijft echter veel hoger dan dat voor de Belgische bevolking in de andere gewesten (2,6% in het Vlaams Gewest en 3,3% in het Waals Gewest). Dat lichte verschil in Brussel zou te wijten kunnen zijn aan het relatief grotere aandeel laaggeschoolde buitenlanders die de naturalisatie hebben bekomen¹⁶.

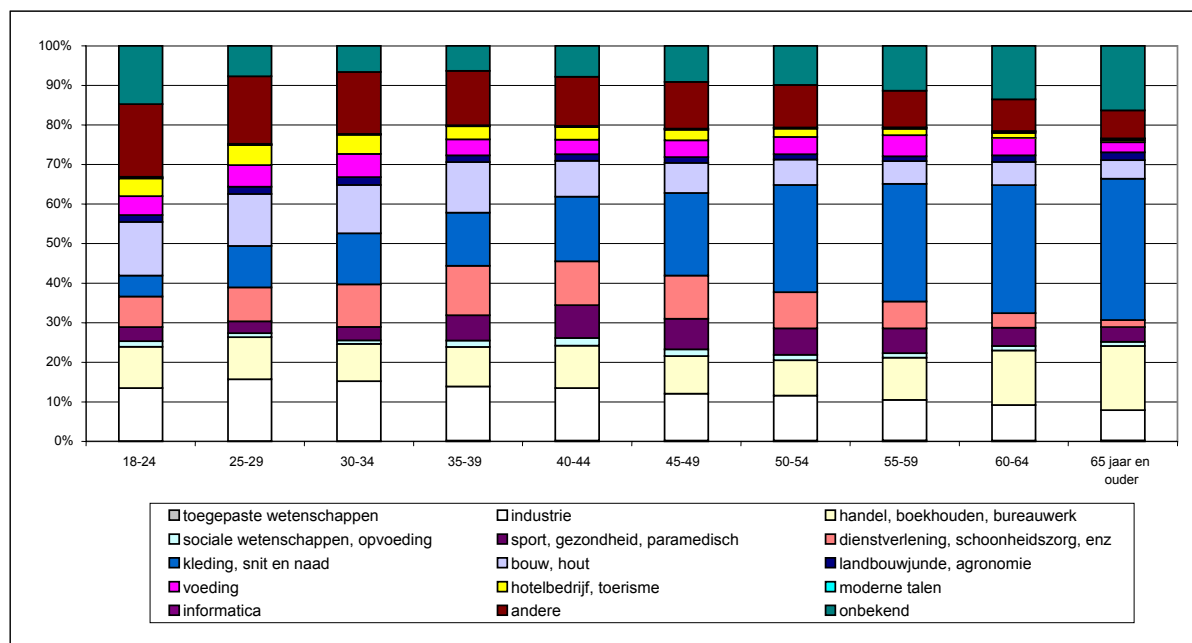
We kunnen tevens afleiden dat het aantal ongeschoolde personen binnen de bevolkingsgroep van Turkse nationaliteit en Maghrebijnse afkomst hetzelfde is in het Vlaams en Brussels Gewest (29%), en iets lager ligt in het Waals Gewest (27%).

Bovendien weten we dat het Brussels Gewest zich kenmerkt door de heterogeniteit van de aanwezige bevolkingsgroepen en door een duidelijk onderscheid tussen het noordwestelijke en zuidoostelijke deel van het gewest, zoals blijkt uit de kaarten waarop het hoogste (hoger onderwijs) en laagste (lager onderwijs) diplomaniveau in functie van de gemeente van verblijf worden weergegeven (zie verder kaarten 3, 4, 7 en 8).

¹⁶ We kunnen deze hypothese niet verifiëren omdat we niet over de variabele “oorspronkelijke nationaliteit” beschikken.

2.3 Studiegebieden voor het diploma hoger secundair beroeps- en technisch onderwijs

2.3.1 Studiegebieden voor de diploma's hoger secundair beroepsonderwijs

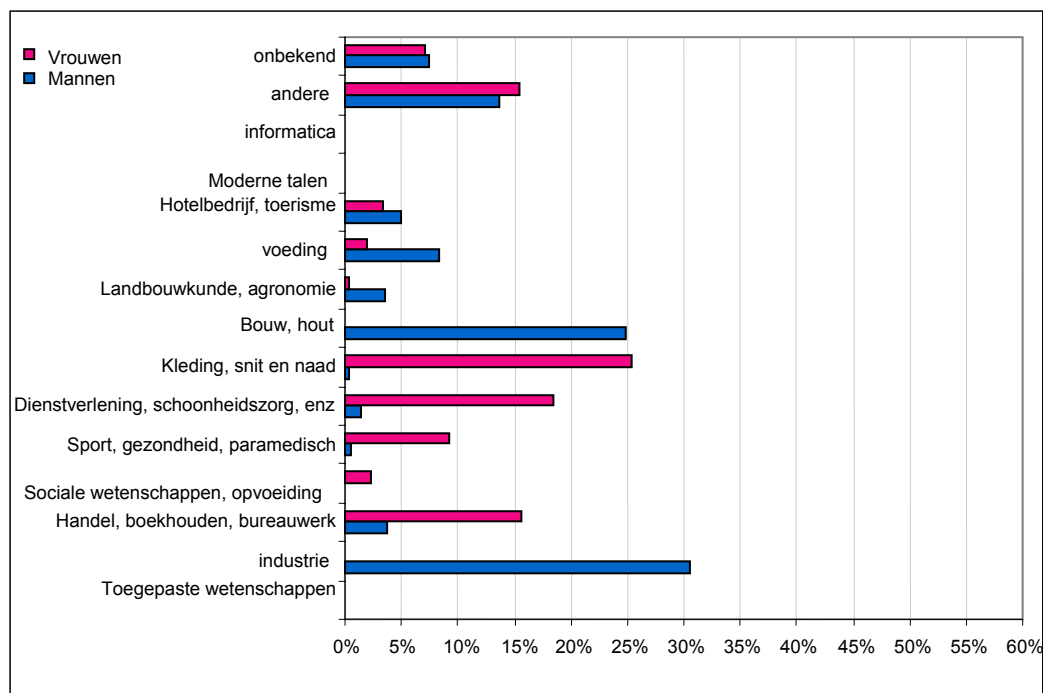
Figuur 33. Studiegebieden voor personen met een diploma hoger secundair beroepsonderwijs volgens leeftijdsklassen.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Uit figuur 33 blijkt dat de studiegebieden “industrie”, “bouw, hout” en “handel, boekhouden, bureauwerk” goed zijn voor 34,4% van de diploma's hoger secundair beroepsonderwijs. De drie ondervetegenwoordigde gebieden zijn “toegepaste wetenschappen” (0,2%), “informatica” (0,2%) en “moderne talen” (0,2%).

Wanneer we de verschillende leeftijdsklassen met elkaar vergelijken, stellen we vast dat het aantal personen met een diploma in de richting “handel, boekhouden, bureauwerk” groter is in de leeftijdsklasse van 65 jaar en ouder (namelijk 16,2%) dan in de leeftijdsklasse van 18 tot 24 jaar (namelijk 10,4%). Er zijn daarentegen meer mensen met een diploma in de richting “industrie” in de leeftijdsklasse van 18 tot 24 jaar (namelijk 13,4%) dan in de leeftijdsklasse van 65 jaar en ouder (namelijk 7,6%).

In het studiegebied “dienstverlening en schoonheidszorg” worden andere verdelingen naargelang de leeftijdsklassen vastgesteld. Het aantal gediplomeerden in deze richting ligt hoger bij de 18- tot 24-jarigen (7,8%) dan bij de 65-jarigen en ouder (1,8%).

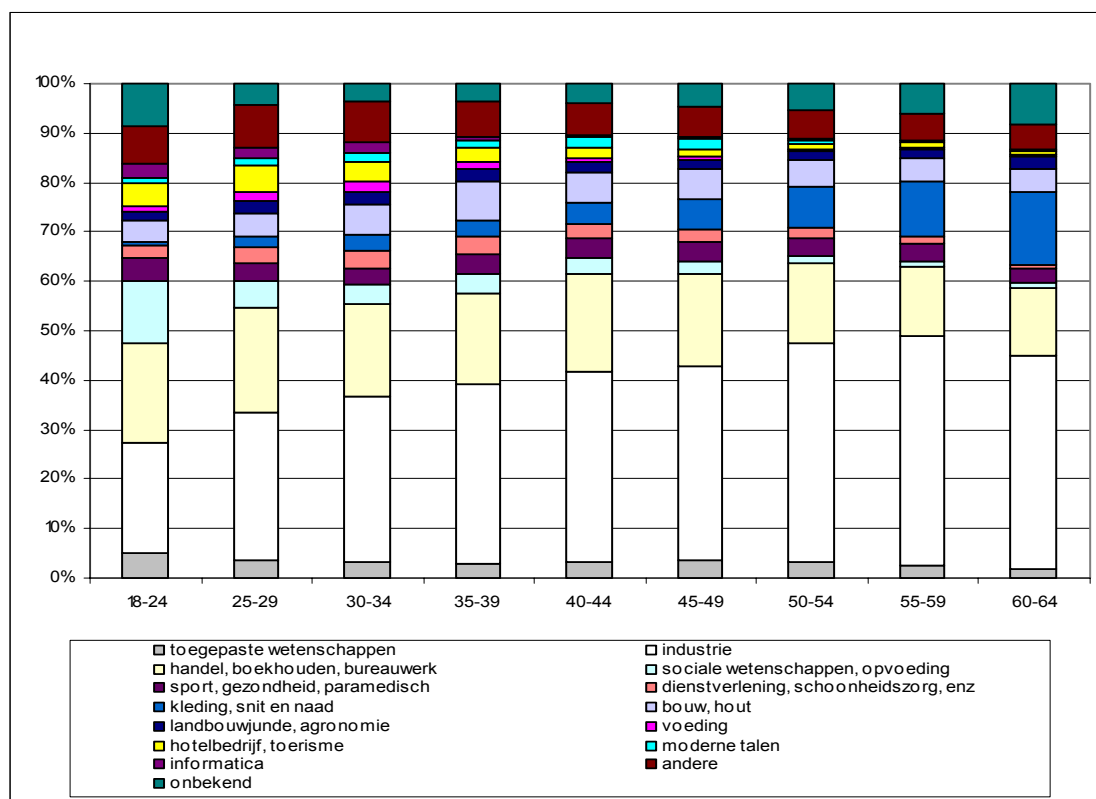
Figuur 34. Studiegebieden voor personen met een diploma hoger secundair beroepsonderwijs volgens geslacht bij 25- tot 49-jarigen.¹⁷

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

De verspreiding van de verschillende studiegebieden voor de personen met een diploma hoger secundair beroepsonderwijs verschilt aanzienlijk naargelang het geslacht (figuur 34). Die verspreiding is een weergave van het traditionele onderscheid tussen de seksen in de keuze van studierichting en op de arbeidsmarkt. Vrouwen zijn oververtegenwoordigd op het gebied van dienstverlening en welzijn (“dienstverlening, schoonheidszorg”, “sport, gezondheid, paramedisch”, “sociale wetenschappen en opvoeding”, “kleding, snit en naad” en “handel, boekhouden, bureauwerk”). De diploma's op het gebied van “industrie”, “bouw” en “voeding” behoren daarentegen grotendeels of nagenoeg uitsluitend toe aan de mannelijke bevolking.

¹⁷Om de verschillen tussen mannen en vrouwen in hun geheel te kunnen bekijken, werden de leeftijdsklassen van 25 tot 49 jaar bijeengevoegd omdat er tussen die klassen geen enkel verschil werd vastgesteld. Vrouwen vanaf 50 jaar kiezen echter voor volledig andere studierichtingen dan jongere vrouwen en daarom werden ze hierbij niet inbegrepen.

2.3.2 Studiegebieden voor de diploma's hoger secundair technisch onderwijs

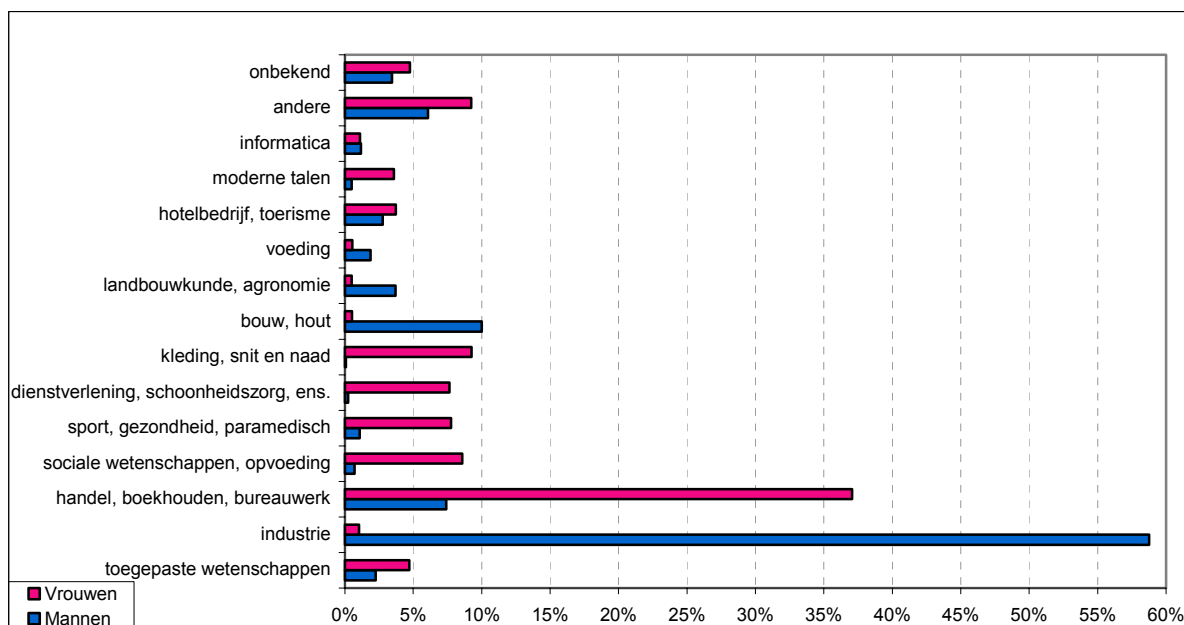

Figuur 35. Studiegebieden voor personen met een diploma hoger secundair technisch onderwijs volgens leeftijdsklassen.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

De personen met een diploma hoger secundair technisch onderwijs zijn oververtegenwoordigd in twee studiegebieden (figuur 35): in “industrie” (34,5%) en “handel, boekhouden en bureauwerk” (18,3%). Met andere woorden, meer dan de helft (52,8%) van de personen met een diploma hoger secundair technisch onderwijs behaalde dat in die studiegebieden.

In tegenstelling tot in het hoger secundair beroepsonderwijs is het aantal personen met een diploma in de richting “handel, boekhouden en bureauwerk” minder groot in de leeftijdscategorie van 60 tot 64 jaar (namelijk 13,7%) dan in de leeftijdscategorie van 25 tot 29 jaar (namelijk 30,5%). Er zijn daarentegen meer mensen met een diploma in de richting “industrie” in de leeftijdsklasse van 60 tot 64 jaar (namelijk 43,1%) dan in de leeftijdsklasse van 25 tot 29 jaar (namelijk 29,8%).

Figuur 36. Studiegebieden voor personen met een diploma hoger secundair technisch onderwijs volgens geslacht bij 25- tot 49-jarigen.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

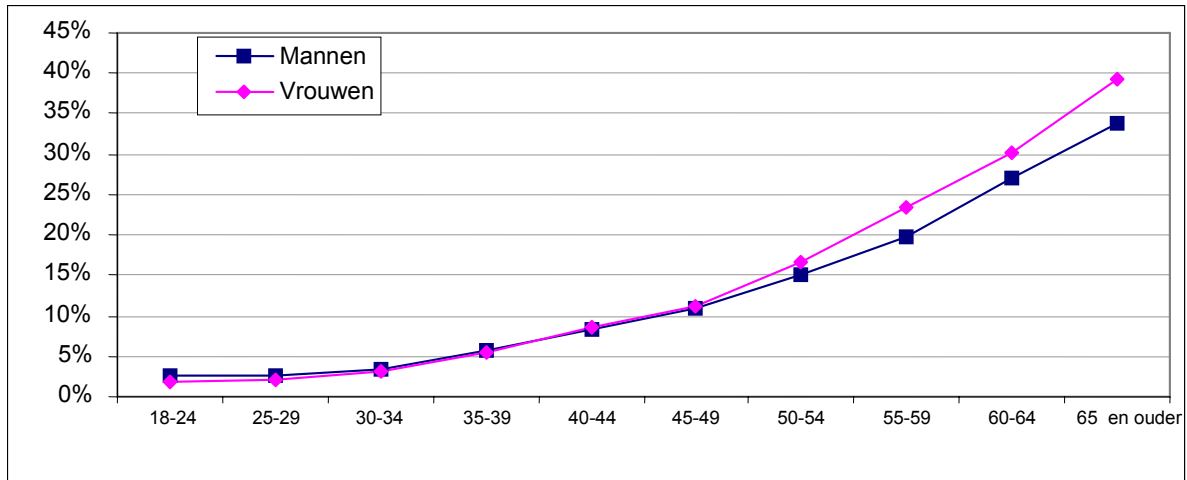
Net als in het beroepsonderwijs verschilt de verspreiding van de verschillende studiegebieden voor de personen met een diploma hoger secundair onderwijs aanzienlijk naargelang het geslacht (figuur 36). Vrouwen zijn oververtegenwoordigd op het gebied van dienstverlening en welzijn (“handel, boekhouden, bureauwerk”, “kleding, snit en naad”, “sport, gezondheid, paramedisch”, “dienstverlening, schoonheidszorg”, “sociale wetenschappen en opvoeding”). De diploma's op het gebied van “industrie” en “bouw” behoren daarentegen grotendeels of nagenoeg uitsluitend toe aan de mannelijke bevolking.

2.4 Laaggeschoolde bevolking

2.4.1 Laaggeschoolde bevolking volgens geslacht, leeftijd en gewest van verblijf

Dit deel gaat verder in op de problematiek van de laaggeschoolde bevolking. Dat begrip verwijst naar twee categorieën personen: enerzijds de personen die geen enkele vorm van onderwijs hebben gevolgd en anderzijds de personen die enkel een diploma lager onderwijs hebben. Wij hebben er echter voor gekozen om een onderscheid tussen beide categorieën te bewaren en ze in afzonderlijke figuren weer te geven¹⁸.

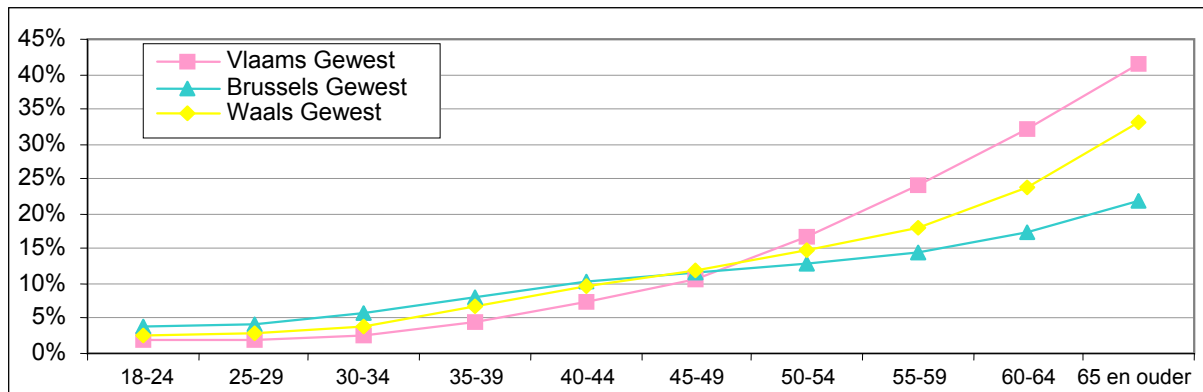
¹⁸ Omdat onze aandacht in het tweede deel van de monografie niet zozeer naar de situatie binnen het schoolstelsel, als wel naar de positie op de arbeidsmarkt gaat, gebruiken we de term laaggeschoolden er met een iets andere betekenis. Het gaat daarbij niet alleen om personen die nooit onderwijs hebben gevolgd en de personen met enkel een diploma lager onderwijs, maar ook om de personen met een diploma lager secundair onderwijs.

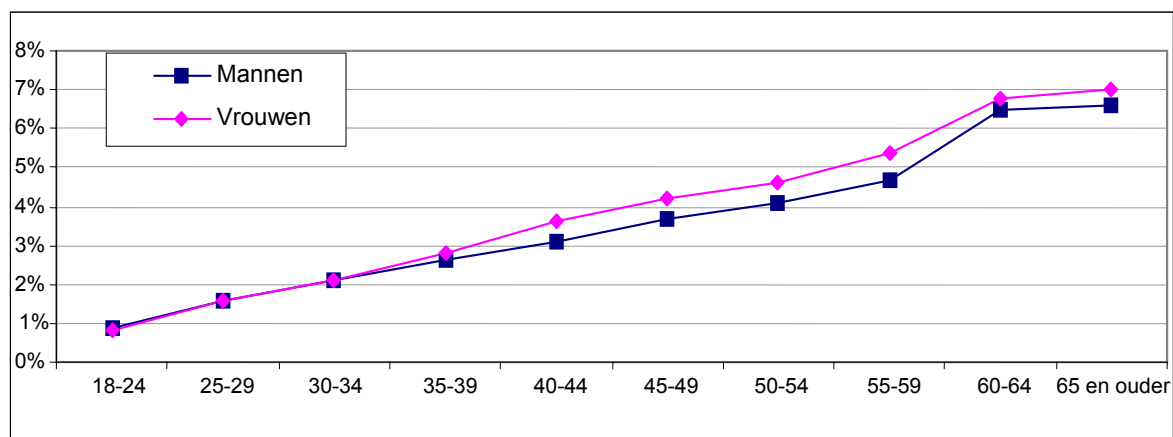
Figuur 37. Aantal personen met enkel een diploma lager onderwijs, volgens leeftijd en geslacht.
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Het aantal personen dat enkel een diploma lager onderwijs behaalde (figuur 37), varieert sterk naargelang de beoogde leeftijdsklasse. Zo gaat het percentage van 33,8% voor mannen en 39,2% voor vrouwen in de leeftijdsklasse van 65 jaar en ouder naar respectievelijk 2,7% en 1,8% voor jongeren van 18 tot 24 jaar. De situatie is aanzienlijk verbeterd met een progressieve inhaalbeweging van de vrouwen op de mannen.

Uit een vergelijking van de gewesten van verblijf (figuur 38) blijkt dat de curves nagenoeg hetzelfde zijn, behalve voor de oudste leeftijdsklasse die in het Vlaams Gewest een hoger percentage vertoont.

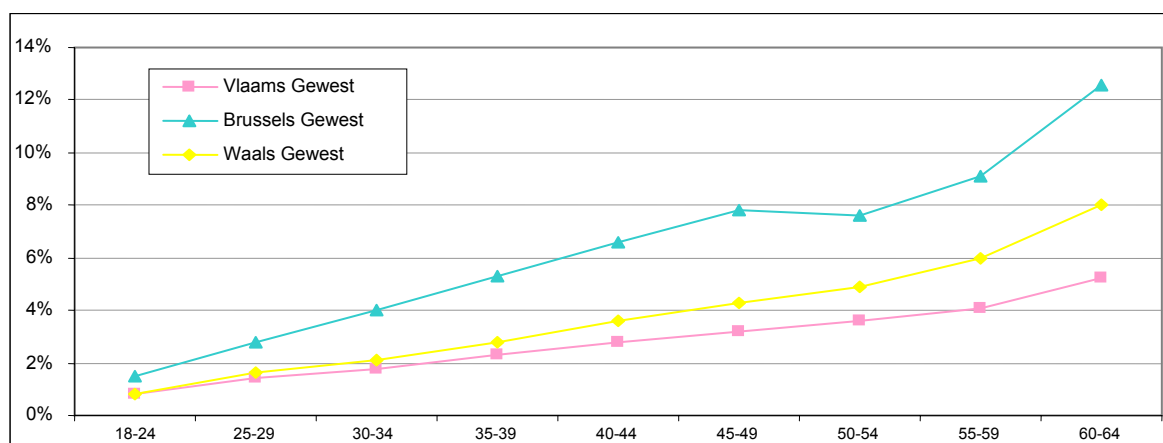

Figuur 38. Aantal personen met enkel een diploma lager onderwijs, volgens leeftijd en gewest van verblijf.
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Figuur 39. Aantal personen dat nooit onderwijs heeft gevolgd, volgens leeftijd en geslacht.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Figuur 40. Aantal personen dat nooit onderwijs heeft gevolgd, volgens leeftijd en gewest van verblijf.

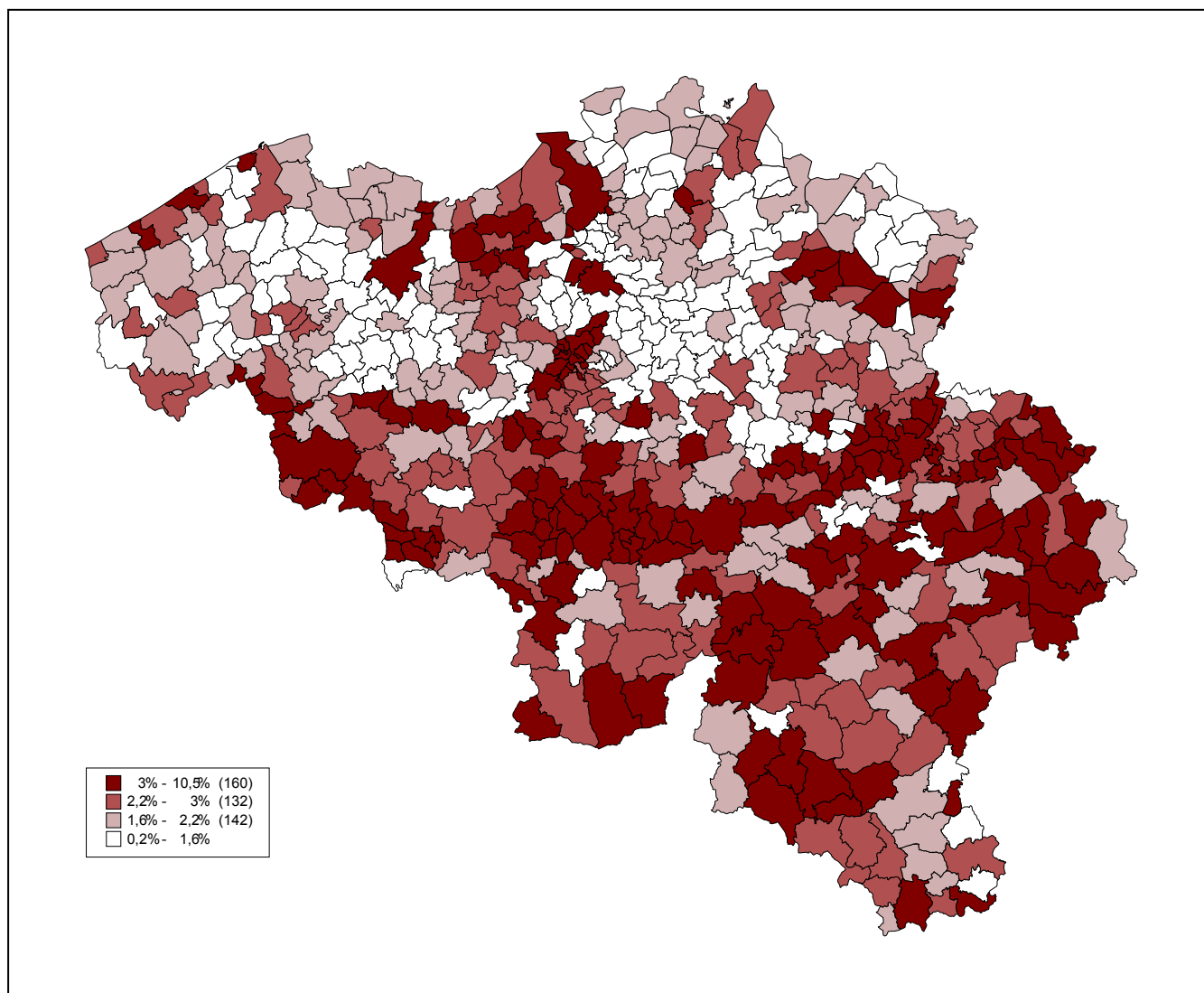
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Wanneer we de laaggeschoolde bevolking bekijken, merken we ook een groot verschil naargelang de leeftijd. Toch moet worden vermeld dat bijna 1% van jonge mannen en vrouwen verklaart nooit onderwijs te hebben gevolgd. De variabele 'geslacht' zorgt hier niet voor veel verschil.

De variabele 'gewest van verblijf' levert ons een tegenstrijdiger beeld op. Zo telt het Brussels Gewest duidelijk meer personen die nooit onderwijs hebben gevolgd dan de andere gewesten.

Maar zelfs in het Brussels Gewest is de situatie ook niet homogeen, aangezien het aantal sterk varieert naargelang de gemeente, zoals verder blijkt uit kaarten 3 en 4.

2.4.2 Laaggeschoolde bevolking volgens gemeente van verblijf

Kaart 1: Aantal personen met een diploma lager onderwijs onder de 25-34-jarigen volgens gemeente van verblijf

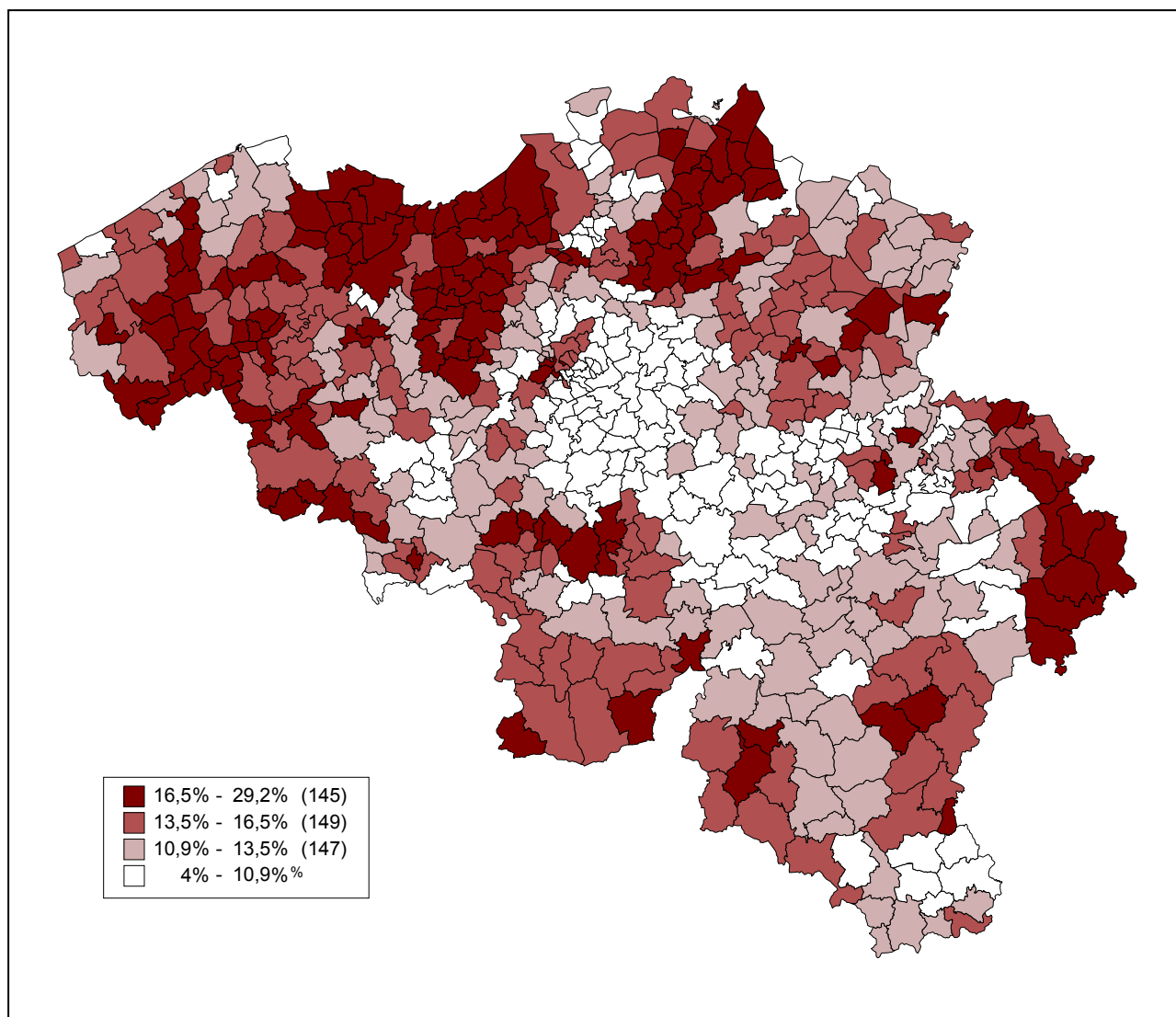
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Op kaarten 1 en 2 zien we voor heel België de verspreiding per gemeente van verblijf van personen met enkel een diploma lager onderwijs.

Tal van gemeenten in het zuiden van het land tellen het grootste aantal personen van 25 tot 34 jaar (kaart 1) met als hoogst behaald diploma dat van het lager onderwijs. Zij bevinden zich in het bovenste kwartiel (van 3 tot 10,5%). We merken in het bijzonder de corridor van Henegouwen tot de provincie Luik, evenals het arrondissement van Verviers op.

De hoogste percentages voor heel België vinden we in het Brussels Gewest in Sint-Joost-ten-Noode (10,5%) en Sint-Jans-Molenbeek (7,8%).

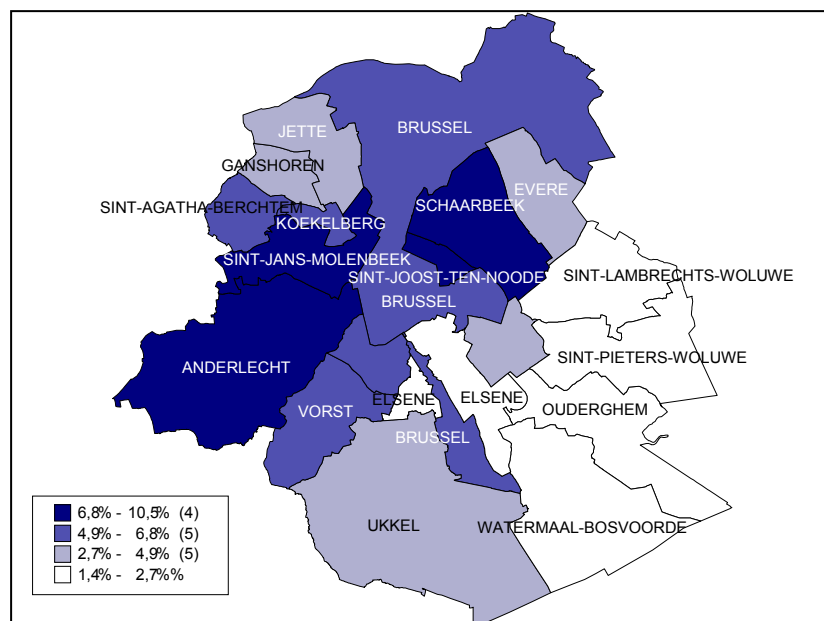
In vergelijking met de volkstelling van 1991 zijn de geografische gebieden relatief dezelfde, maar de percentages zijn wel gedaald. In 1991 bedroeg het bovenste kwartiel de percentages tussen 8,3 en 16,6%, tegenover 3 tot 10,5% in 2001.

Kaart 2: Aantal personen met een diploma lager onderwijs onder de 35-64-jarigen volgens gemeente van verblijf.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Uit de kaart met de 35- tot 64-jarigen (kaart 2) met enkel een diploma lager onderwijs blijkt een omgekeerde situatie dan die voor de jongste leeftijdscategorie. In dit geval vertonen de gemeenten in het noorden van het land het grootste aantal laaggeschoolden, in het bijzonder de provincie Antwerpen. Die percentages schommelen van 16,5% tot 29,2%.

Kaart 3: Aantal personen van 25-34 jaar in het Brussels Gewest met enkel een diploma lager onderwijs.

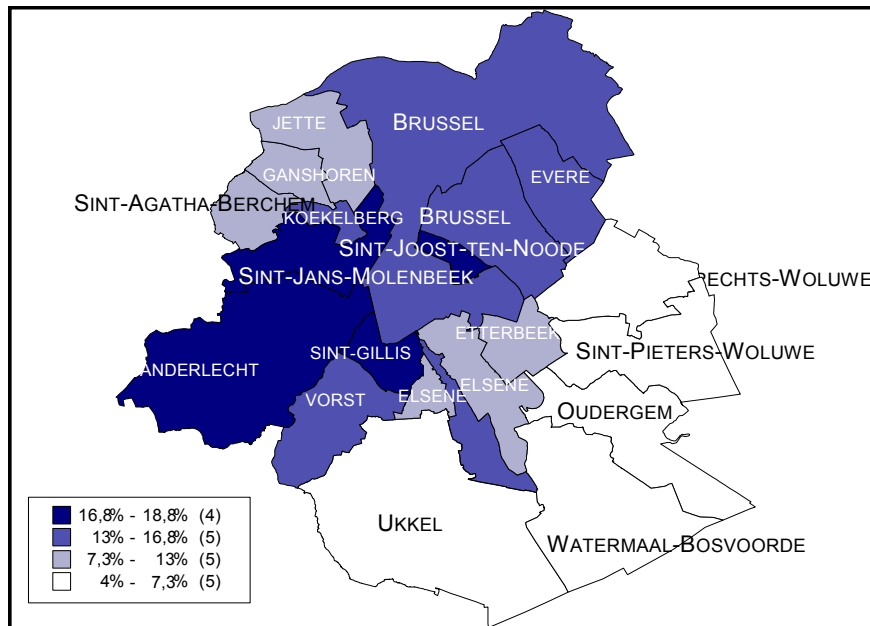
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

De situatie in het Brussels Gewest wordt meer in detail beschreven op kaart 3 (bevolking van 25 tot 34 jaar) en op kaart 4 (bevolking van 35 tot 64 jaar). Deze cartografische weergave van het aantal personen met een diploma lager onderwijs volgens de gemeente toont duidelijk het bestaande onderscheid tussen twee zones die door een as van het zuidwesten naar het noordoosten van de stad worden gescheiden. Zo merken we bijvoorbeeld dat het grootste aantal laaggeschoolden (in zwart en donkergrijs) voor alle leeftijdscategorieën in het noordwesten van Brussel wordt teruggevonden. De gemeenten in het zuidoosten daarentegen kennen maar een beperkt aantal personen dat zijn studies in het lager onderwijs stopzet (in wit en lichtgrijs).

Deze ruimtelijke segregatie vindt haar oorsprong in de geschiedenis van de sociaal-economische ontwikkeling van de stad. De industriële activiteit ontstond eerst langs het kanaal, zodat de meeste Belgische arbeidersgezinnen zich in die zones gingen vestigen¹⁹. Bijgevolg is het aantal gastarbeiders er ook bijzonder groot.

In de gemeente Sint-Joost-ten-Noode bijvoorbeeld heeft bij de 25-34-jarigen (kaart 3) 10,5% enkel een diploma lager onderwijs, gevolgd door Molenbeek (7,8%) en Anderlecht (7%). Daartegenover bevinden zich de gemeenten Sint-Pieters-Woluwe (1,4%) en Sint-Lambrechts-Woluwe (1,5%) waar die groep nagenoeg onbestaande is. In de oudste leeftijdsklassen (kaart 4) vertonen opnieuw de gemeenten Sint-Joost-ten-Noode (18,8%) en Anderlecht (18,4%) de hoogste percentages, terwijl Sint-Pieters-Woluwe het laagste percentage van het Brussels Gewest, en zelfs van heel België, kent.

¹⁹ Voor een kaart met alle sociaal-economische indicatoren per wijk van Brussel, zie: D. Willaert en P. Deboosere, *Buurtatlas van de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bij aanvang van de 21ste eeuw*. Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Interface Demography – Vakgroep Sociaal Onderzoek – Vrije Universiteit Brussel, 2005. In het bijzonder de kaarten inzake de beroepsstatuten (kaart 51-55 blz. 106-112) en de onderwijsniveaus (56-59 blz. 115-120).

Kaart 4: Aantal personen van 35-64 jaar in het Brussels Gewest met enkel een diploma lager onderwijs
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Wanneer we de situatie tussen de verschillende leeftijdsklassen vergelijken, merken we dat de percentages bij de jongeren (25-34 jaar) duidelijk dalen ten opzichte van die bij de ouderen, hetgeen we eerder al vaststelden voor heel België: zo gaat het bovenste kwartiel van 16,8-18,8% naar 6,8-10,5%.

We merken die daling bij de jongere bevolking in alle gemeenten, maar het verschil tussen de twee uiterste gemeenten wordt nog steeds gekenmerkt door diezelfde scheiding in twee zones. Bovendien lijkt dat verschil toe te nemen tot 14,4% bij de 25-34-jarigen, terwijl het maar 10,5% bedraagt bij de 35-64-jarigen. De verschillen in scholing worden bijgevolg nog steeds erg bepaald door de sociale afkomst, zelfs bij de jongere generatie.

Hetgeen we hierboven met betrekking tot de laagste diploma's volgens gemeente van verblijf vaststelden, merken we eveneens op wanneer we het verderop over de diploma's van het hoger onderwijs hebben (kaarten 5 tot 8).

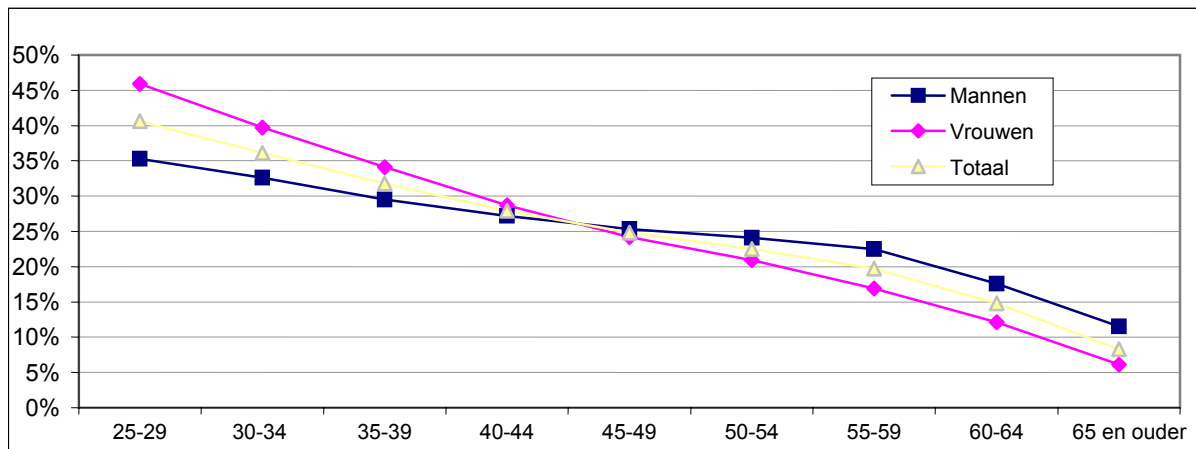
2.5 Personen met een diploma hoger onderwijs

2.5.1 Aantal personen met een diploma hoger onderwijs volgens leeftijd, geslacht en gewest.

Wanneer we de volledige bevolking vanaf 25 jaar²⁰ bekijken, stellen we vast dat bijna een vierde (23% of 1.629.290 op 7.037.586 personen) een diploma hoger onderwijs behaalde, ongeacht het type (kort, lang of universitair) en de cyclus (1e cyclus, 2e cyclus, voortgezette opleiding of doctoraat).

²⁰ We hebben ervoor gekozen enkel rekening te houden met de personen vanaf 25 jaar, omdat we ervan uitgaan dat het merendeel van de personen die hogere studies aanvatten, op die leeftijd de 2e cyclus of op z'n minst de 1e cyclus heeft afgerond, terwijl dat niet per se het geval is voor de jongere leeftijdscategorie (18-24 jaar).

Maar het aantal personen met een diploma hoger onderwijs verschilt aanzienlijk naargelang de leeftijd van de respondenten (figuur 41). Het aantal blijft namelijk toenemen naarmate we de jongste leeftijdscategorieën bereiken: van nauwelijks 8% bij 65-jarigen en het driedubbele bij 45-49-jarigen tot 40%, ofwel het vijfvoudige, bij 25-29-jarigen.

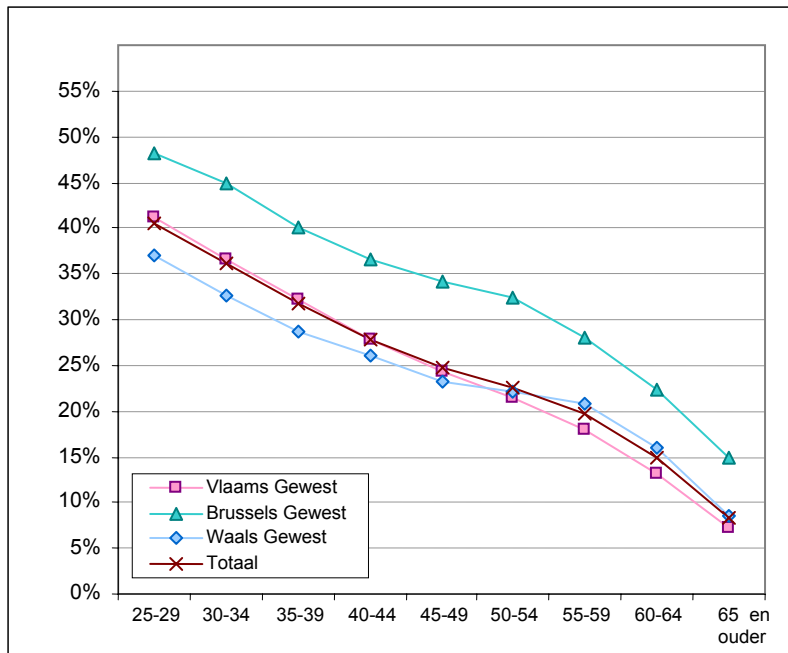
Figuur 41. Aantal personen met een diploma hoger onderwijs volgens leeftijd en geslacht.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Buiten de leeftijd moet er ook met het geslacht van de respondenten rekening worden gehouden. Voor de hele bevolking geldt voor elk van beide geslachten dat het aantal personen met een diploma hoger onderwijs omgekeerd evenredig toeneemt met de leeftijd. Die toename is echter iets groter bij de vrouwen. Terwijl bij de mannen het aantal personen met een diploma hoger onderwijs in de jongste leeftijdscategorieën verdrievoudigt ten opzichte van de oudere categorieën (12% voor 65 jaar en ouder tegenover 35% voor 25-29 jaar), is dat aantal bij de vrouwen bijna 8 keer zo groot in de jongste categorieën (6% voor 65 jaar en ouder tegenover 46% voor 25-29 jaar).

Naarmate we bijgevolg de jongste leeftijdscategorieën bereiken, hoe kleiner het verschil tussen mannen en vrouwen wordt, totdat het zich uiteindelijk omkeert: voor alle categorieën boven de 44 jaar is het aantal personen met een diploma hoger onderwijs kleiner bij vrouwen dan bij mannen, terwijl voor de categorieën onder die leeftijd het aantal bij vrouwen dat bij mannen overschrijdt. Het uiteindelijke verschil bedraagt 10% ten voordele van de vrouwen in de klasse 25-29 jaar.

Het aantal personen met een diploma hoger onderwijs (figuur 42) neemt voor heel België af naarmate we de oudere leeftijdscategorieën bereiken. Hetzelfde geldt voor de drie gewesten afzonderlijk.

Figuur 42. Aantal personen met een diploma hoger onderwijs volgens gewest van verblijf en leeftijd.
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Het Brussels Gewest onderscheidt zich duidelijk van de twee andere gewesten: voor elke leeftijdscategorie kent het gewest het grootste aantal personen met een diploma hoger onderwijs, met telkens een verschil van ongeveer 10% ten opzichte van de twee andere gewesten. Zoals we eerder al beschreven (zie 2.2.2), merken we nogmaals op dat het Brussels Gewest ook het grootste aantal personen zonder diploma telt in vergelijking met de twee andere gewesten. Bovendien hebben we in dat gewest zelf al de opvallende contrasten vastgesteld tussen de gemeenten in het noordwesten en die in het zuidoosten (kaarten 3 en 4) wat het aantal laaggeschoolden betreft. Verderop zullen we zien dat die vaststelling ook voor de hoogst geschoolden geldt (kaarten 7 en 8).

2.5.22.5.2 Aantal personen met een diploma hoger onderwijs volgens gemeente van verblijf

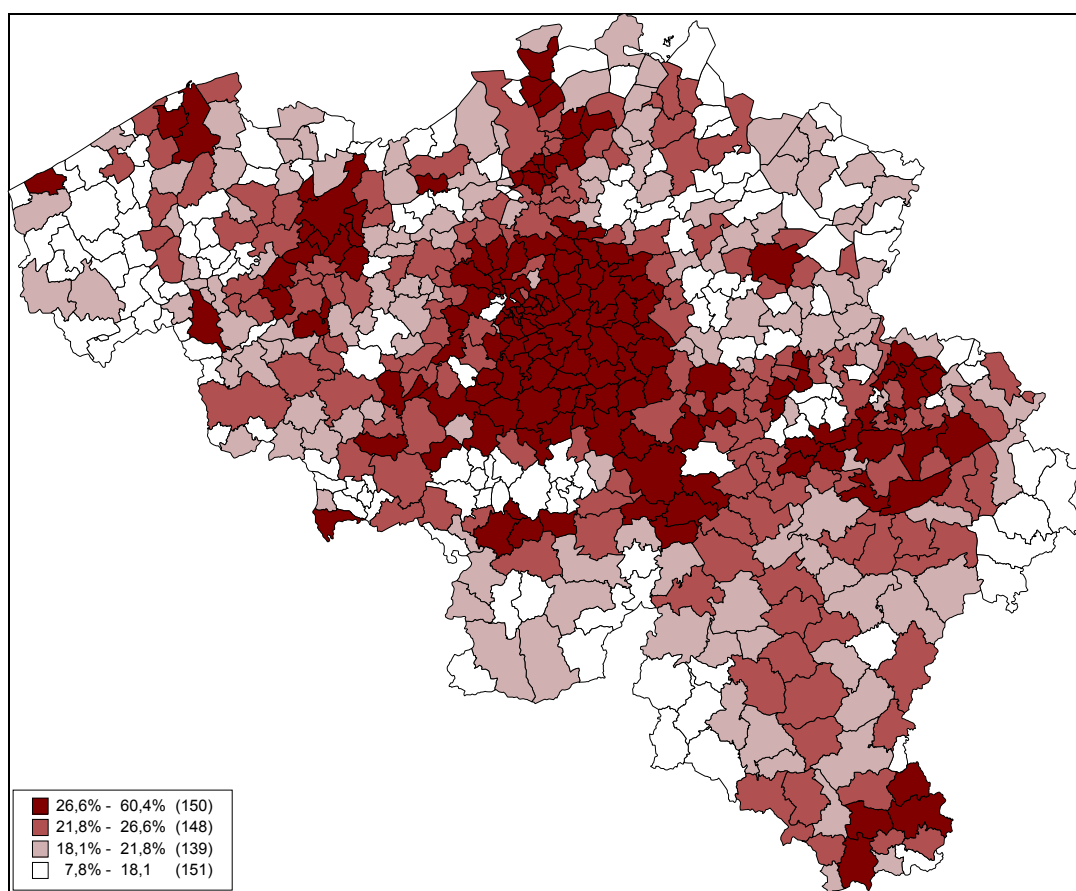
De volgende kaarten tonen het aantal personen met een diploma hoger onderwijs volgens de gemeente van verblijf voor de leeftijdsklassen 35-64 jaar (kaart 5) en 25-34 jaar (kaart 6).

Voor de bevolking van 35-64 jaar stellen we over het algemeen vast dat de hoogste percentages zich op het niveau van de steden en hun randgemeenten bevinden. In het bijzonder vormt het Brussels Gewest samen met Vlaams-Brabant, met name Leuven, en Waals-Brabant een tamelijk homogeen blok dat zich eveneens tot de streek rond Namen uitstrekt.

In de rest van Wallonië tekenen vooral Luik en de streek rond de stad, meer in het bijzonder Aarlen en Virton, zich af bij de hoogste percentages. In dat laatste geval kan het hoge aantal gediplomeerden het gevolg zijn van de aanwezigheid van grensarbeiders die in Luxemburg werken. Wat de rest van Vlaanderen betreft, vinden we eveneens de hoogste percentages in en rond de grote steden terug. Het gaat daarbij om Gent en omstreken in het westen, Antwerpen, Brugge en het stadscentrum van Hasselt.

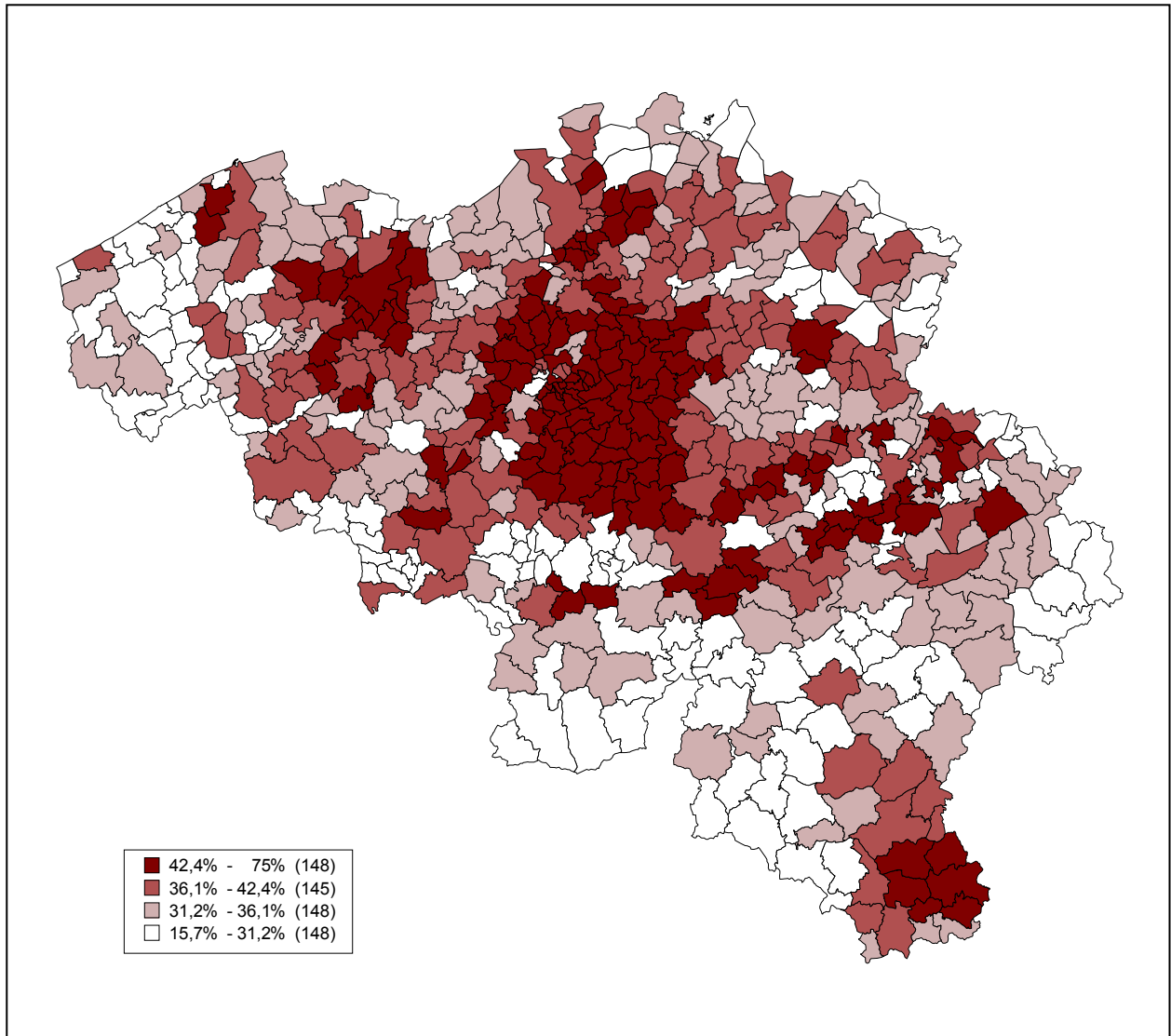
De zones met de laagste percentages zijn op de kaart duidelijk zichtbaar in het wit: het betreft het zuidwesten van West-Vlaanderen, met name de zone aan de Franse grens, de regio in het centrum, evenals de streek tussen Samber en Maas.

Die minder begunstigde zones vindt u terug op kaart 6 met betrekking tot het aantal personen met een diploma hoger onderwijs in de jongste leeftijdsklasse (25-34 jaar). We merken echter ook op dat de intervallen voor de schaalverdeling groter worden in vergelijking met die voor 35-64 jaar; zo gaat het eerste kwartiel bijvoorbeeld van 7,8-18,1% (35-64 jaar) naar 15,7-31,2% (25-34 jaar). Dat verschil op het niveau van de gemeenten bevestigt de tendens dat de jonge bevolking over het algemeen vaker een diploma heeft.

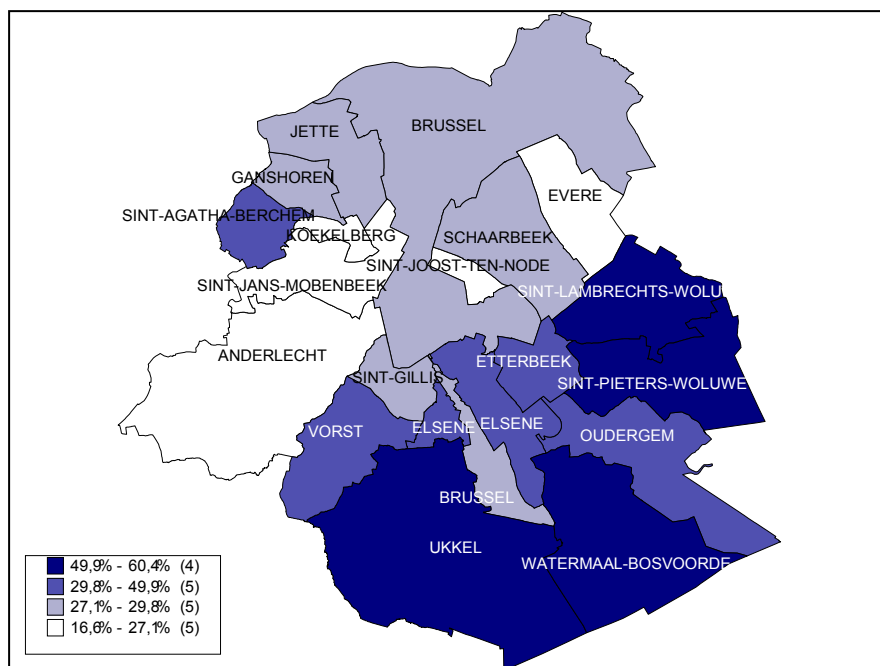
Kaart 5. Aantal personen met een diploma hoger onderwijs onder de 35-64-jarigen volgens gemeente van verblijf.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

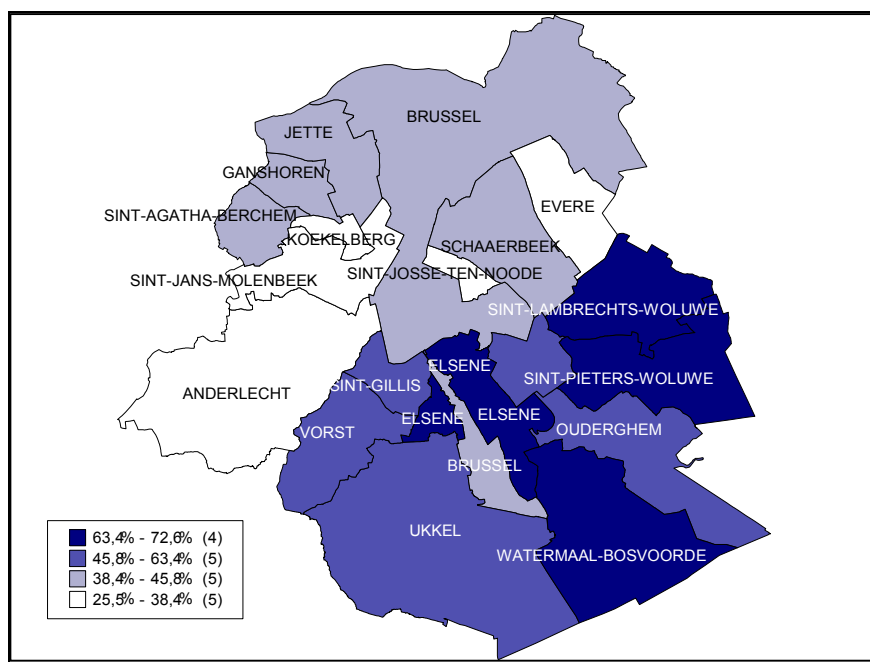
Kaart 6. Aantal personen met een diploma hoger onderwijs onder de 25-34-jarigen volgens gemeente van verblijf.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Kaart 7. Aantal personen met een diploma hoger onderwijs onder de 35-65-jarigen in het Brussels gewest, volgens gemeente van verblijf.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Kaart 8. Aantal personen met een diploma hoger onderwijs onder de 25-34-jarigen in het Brussels Gewest, volgens gemeente van verblijf.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Op kaarten 7 en 8 wordt voor het Brussels Gewest het aantal personen met een diploma hoger onderwijs naargelang de gemeente van verblijf weergegeven. Daaruit blijkt nogmaals duidelijk de sociale breuk tussen de gemeenten in het noordwesten, waar de laaggeschoolde arbeidersgemeenschappen zijn gevestigd, en die in het zuidoosten, waar de gegoede en hoger

geschoolde klassen leven. Vooral de bedrijfsleiders, zelfstandigen en beoefenaars van vrije beroepen zijn daar oververtegenwoordigd.²¹

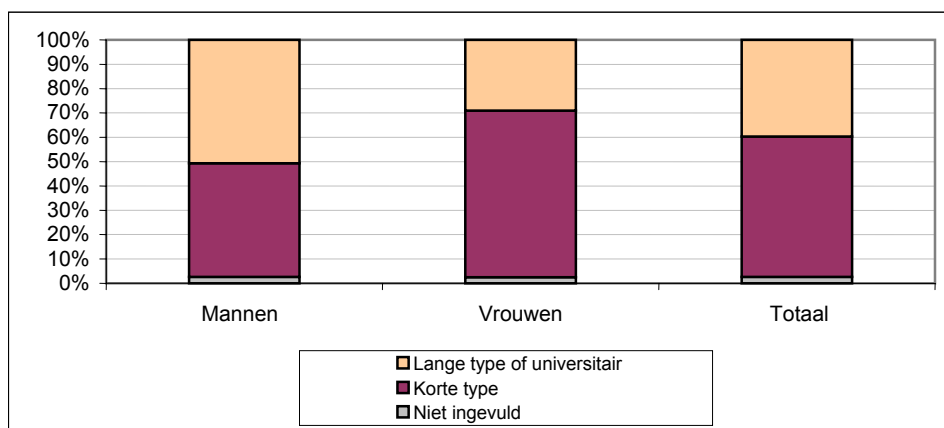
Bij de 25-34-jarigen bijvoorbeeld vinden we de hoogste percentages (in donkergrijs en zwart) terug in Sint-Pieters-Woluwe (72,6%, tevens het record voor heel België) en Sint-Lambrechts-Woluwe (68,3), terwijl Sint-Jans-Molenbeek (25,5%), Sint-Joost-ten-Noode (27%) en Anderlecht (28,5%) de laagste percentages vertonen. Die laatste gemeenten bevinden zich ook voor de oudste leeftijdsklasse (35-64 jaar) in het laagste kwartiel, alhoewel de volgorde lichtjes is gewijzigd: Sint-Jans-Molenbeek (16,6%), Anderlecht (17,8%) en Sint-Joost-ten-Noode (17,9%). De gemeente Ukkel (51%) daarentegen bevindt zich samen met de gemeente Sint-Pieters-Woluwe (60,4%) in het bovenste kwartiel. Die laatste telt trouwens het grootste aantal personen met een hoger diploma van heel België.

Het is bovendien frappant om te zien op welk moment het verschil tussen de uiterste gemeenten het grootst is: bij de 34-65-jarigen bedraagt het verschil 44%, terwijl dat bij de jongere bevolking (25-34 jaar) zelfs 48% is. Met andere woorden, alle jongeren hebben kunnen profiteren van een algemene stijging van het diplomaniveau ten opzichte van de oudere generaties, en dat ongeacht hun gemeente van verblijf. Die stijging volstond echter niet om het verschil tussen de jongeren in de minder begunstigde gemeenten in het noordwesten en die in de andere gemeenten te verkleinen. Integendeel, het verschil is zelfs met 4% toegenomen.

2.5.3 Verdeling tussen de soorten hoger onderwijs

2.5.3.1 Verdeling tussen de soorten hoger onderwijs volgens geslacht

De verdeling van alle personen met een diploma hoger onderwijs (25 jaar en ouder) tussen het hoger onderwijs van het korte type en het onderwijs van het lange type/universitair gebeurt op de volgende manier: meer dan de helft van die gediplomeerden (58%) komt uit het hoger onderwijs van het korte type tegenover 40% uit het hoger onderwijs van het lange type/universitair; de overige gediplomeerden hebben die vraag niet gepreciseerd.

Figuur 43. Type hoger onderwijs (25 jaar en ouder) volgens geslacht.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

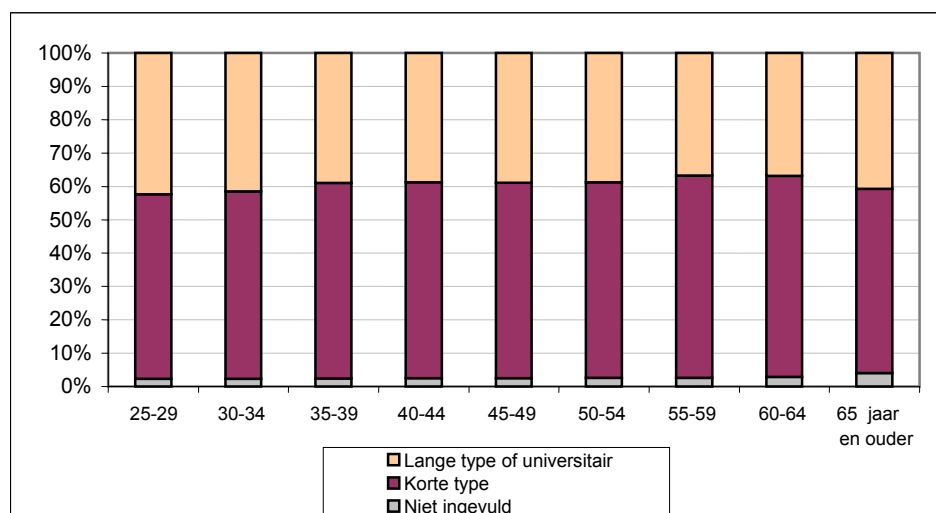
Mannen en vrouwen maken verschillende keuzes wat het type hoger onderwijs betreft: mannen met een diploma hoger onderwijs komen nagenoeg even vaak uit de twee verschillende types van

²¹ Zie D. Willaert en P. Deboosere, Buurtatlas van de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bij aanvang van de 21ste eeuw. Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Interface Demography – Vakgroep Sociaal Onderzoek – Vrije Universiteit Brussel, 2005. In het bijzonder de kaarten 53 (blz. 109) en 59 (blz. 119).

onderwijs, terwijl de meeste vrouwen een diploma hoger onderwijs van het korte type hebben (bijna 70%) in plaats van een diploma hoger onderwijs van het lange type/universitair (minder dan 30%).

Wanneer we het aantal personen met een diploma hoger onderwijs van het lange type/universitair bij vrouwen en mannen vergelijken, stellen we een verschil van meer dan 20% vast voor de hele bevolking van 25 jaar en ouder. Met andere woorden, vrouwen vinden veel minder vaak ingang in de hoger 'gewaardeerde' richtingen van het hoger onderwijs, namelijk de universiteit of het lange type.

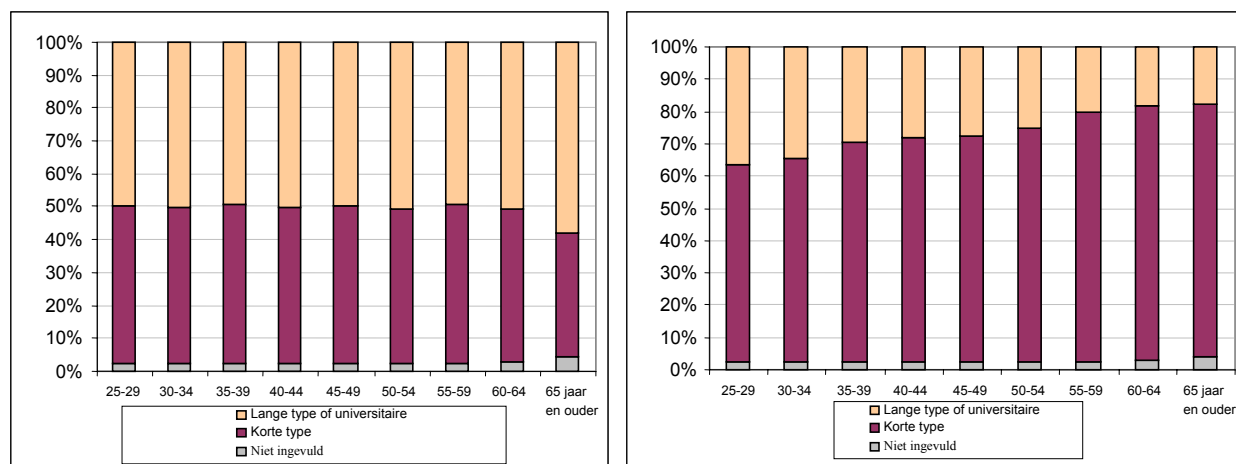
2.5.3.2 Verdeling tussen de soorten hoger onderwijs volgens leeftijd en geslacht

Figuur 44. Type hoger onderwijs (25 jaar en ouder) volgens leeftijd.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Uit de analyse van de verdeling tussen de twee soorten onderwijs volgens de leeftijd blijken er geen grote verschillen voor alle personen van 25 jaar en ouder met een diploma: zowel in de jongere als in de oudere leeftijdscategorie vinden we dezelfde verhouding tussen het korte type (tussen 55 en 60%) en het lange type (rond de 40%) terug. We hebben hierboven echter al aangetoond dat de verdeling tussen het hoger onderwijs van het korte type en dat van het lange type/universitair niet dezelfde is voor vrouwen en mannen. Daarom moeten we deze keer kijken naar de keuze van mannen en vrouwen voor de verschillende leeftijdscategorieën.

Figuur 45. Type hoger onderwijs bij mannen volgens de leeftijd.

Figuur 46. Type hoger onderwijs bij vrouwen volgens de leeftijd.

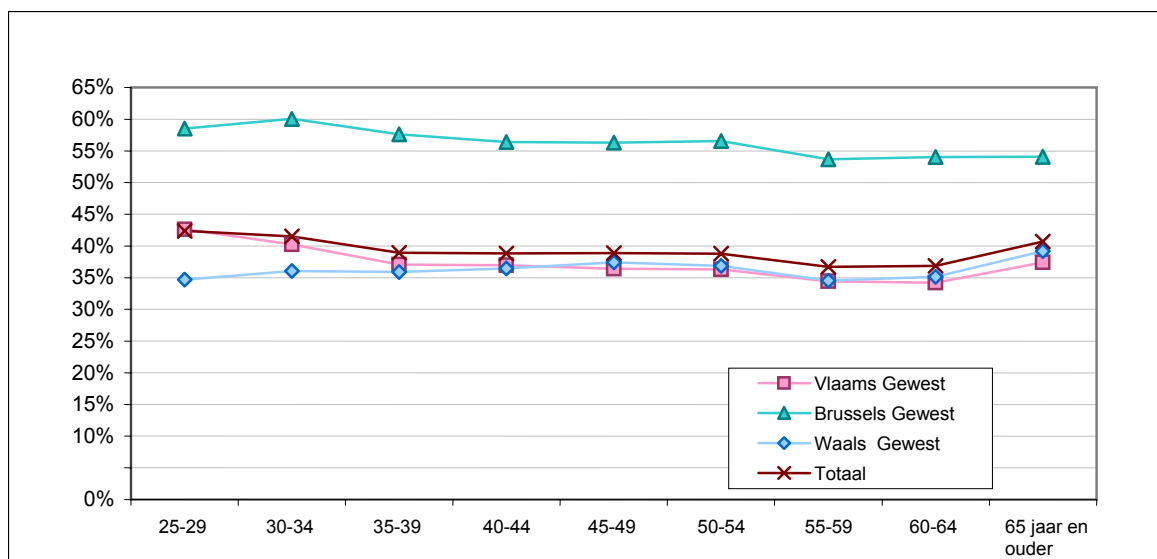
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Bij de mannen (figuur 45) vinden we een gelijkaardige verdeling tussen de twee soorten hoger onderwijs voor alle leeftijdscategorieën terug, behalve bij de 65-plussers die een iets groter aantal personen met een diploma hoger onderwijs van het lange type/universitair tellen. Dat verschil is deels te wijten aan een iets groter aandeel doctoraten, zoals we verderop zullen zien (zie figuur 70). De leeftijd heeft bijgevolg weinig invloed op de verdeling tussen de soorten onderwijs bij de mannen.

Bij de vrouwen wijst de verdeling per leeftijdsklasse op een heel andere situatie. We wisten al dat vrouwen voornamelijk in het hoger onderwijs van het korte type afstuderen. Nu zien we dat die vaststelling voor alle leeftijdscategorieën geldt, alhoewel de verhouding niet overal dezelfde is. Zo merken we een verschuiving naar diploma's hoger onderwijs van het lange type/universitair naarmate we de jongere leeftijdscategorieën bereiken. Zo bedraagt het aandeel personen met een diploma hoger onderwijs van het lange type/universitair bij de jongste vrouwen (25-29 jaar) 37%, terwijl dat bij de oudsten (65 jaar en ouder) amper 18% is. Tussen die twee uitersten zit een verschil van om en bij de 20%. In tegenstelling tot wat we bij mannen vaststelden, speelt de leeftijd bij vrouwen wel degelijk een rol in het soort diploma.

Ondanks de toename van het aantal vrouwen met een diploma hoger onderwijs van het lange type/universitair blijft het verschil tussen mannen en vrouwen bestaan. Het is wel zo dat het verschil met de leeftijd aanzienlijk kleiner wordt: terwijl het verschil nog bijna 40% bedraagt bij de 65-plussers, is dat maar 13% meer bij de 25-29-jarigen. Dat neemt echter niet weg dat één man op twee een diploma hoger onderwijs van het lange type/universitair behaalt tegenover slechts één vrouw op drie.

2.5.3.3 Verdeling tussen de soorten hoger onderwijs volgens leeftijd en gewest van verblijf

Figuur 47. Aantal personen met een diploma lange type/universitair van alle personen met een diploma hoger onderwijs, volgens leeftijd en gewest van verblijf.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

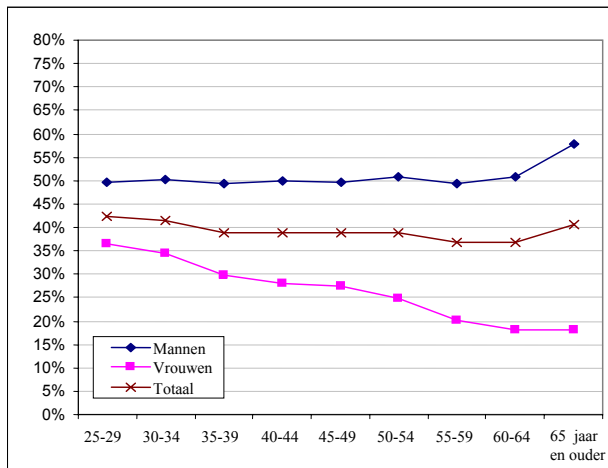
We hebben al gezien dat het Brussels Gewest (figuur 42) zich van de andere twee gewesten onderscheidt door het hoogste aantal personen met een diploma hoger onderwijs. Bovendien stellen we vast (figuur 47) dat het Brussels Gewest ook voor de verdeling tussen de soorten hoger onderwijs van de andere gewesten verschilt. Het gewest telt immers meer personen met een diploma hoger onderwijs van het lange type/universitair dan de andere twee gewesten, en dat ongeacht de leeftijdscategorie. Het Waals en Vlaams Gewest vertonen gelijkaardige cijfers, behalve in de twee jongste categorieën waar het percentage in het Vlaams Gewest iets hoger is dan voor het Waals Gewest.

2.5.3.4 Verdeling tussen de soorten hoger onderwijs volgens leeftijd, geslacht en gewest van verblijf

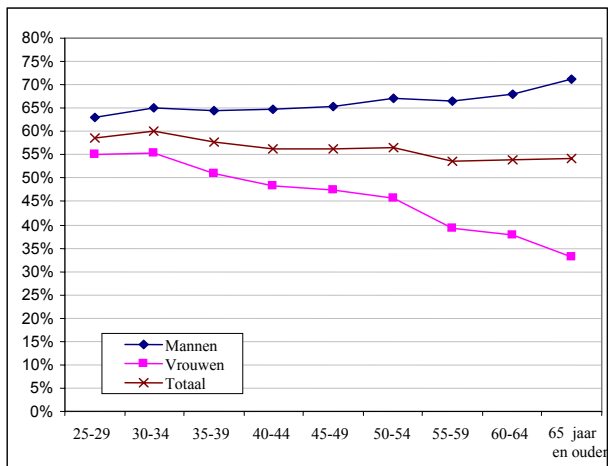
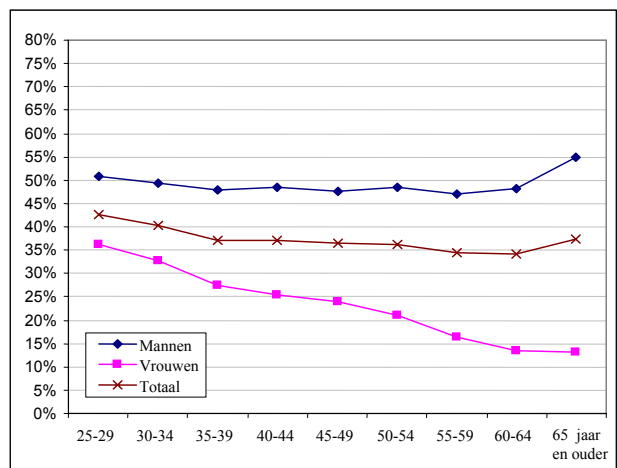
Het Brussels Gewest telt de meeste mannen met een diploma hoger onderwijs van het lange type: ongeveer 65% voor alle leeftijdscategorieën (en zelfs meer dan 70% in de oudste categorie). Tegelijkertijd telt het ook het kleinste aantal mannen met een diploma hoger onderwijs van het korte type, ongeveer 30% (en zelfs minder dan 25% in de oudste categorie).

Het Vlaams en Waals Gewest vertonen ongeveer dezelfde verhoudingen voor mannen met een diploma hoger onderwijs van het lange type/universitair, ook al merken we bij de 25-29-jarigen een hoger percentage in het Vlaams Gewest, namelijk 51%, ten opzichte van 42% in het Waals Gewest.

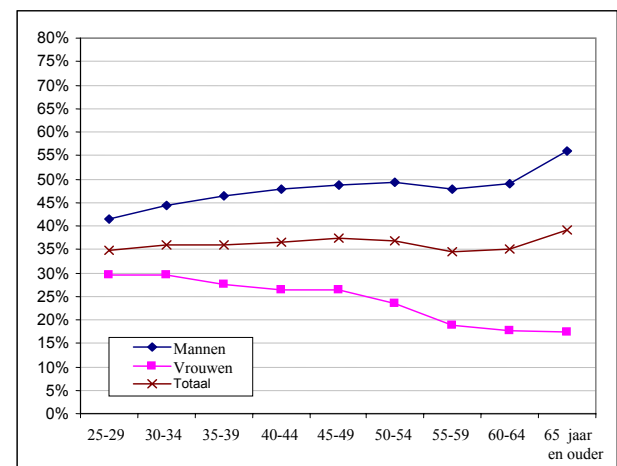
Figuur 48: België

Figuur 49: Vlaams Gewest

Figuur 50: Brussels Gewest

Figuur 51: Waals Gewest

Figuur 48 tot 51. Verhouding personen met een diploma lange type/universitair van alle personen met een diploma hoger onderwijs, volgens leeftijd en geslacht (figuur 48: België, figuur 49: Vlaams Gewest, figuur 50: Brussels Gewest, figuur 51: Waals Gewest).

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

In tegenstelling tot het aantal mannen met een diploma hoger onderwijs van het lange type/universitair dat in alle leeftijdsklassen nagenoeg hetzelfde blijft, neemt het aantal vrouwen in enkele gewesten toe. Hoe jonger vrouwen zijn, hoe vaker ze een diploma hoger onderwijs van het lange type/universitair hebben, ongeacht het gewest van verblijf.

Dat contrast naargelang de leeftijd is het minst uitgesproken in het Waals Gewest: amper 18% van de vrouwen van 65 jaar en ouder heeft een diploma hoger onderwijs van het lange type/universitair, tegenover 30% bij de jongste vrouwen (van 25 tot 29 jaar). Dat is een verschil van 12%. Ter vergelijking: het verschil tussen de jongste en oudste leeftijdscategorie bedraagt in het Vlaams Gewest 23% en in het Brussels Gewest 22%.

Alhoewel de omvang van de verschuiving in het Brussels en Vlaams gewest vergelijkbaar is, is het aantal gediplomeerden dat niet. Het Vlaams Gewest telt immers veel minder personen met een diploma hoger onderwijs van het lange type/universitair: slechts 13% bij de 65-plussers tegenover 33% in het Brussels Gewest, en 36% bij de 25-29-jarigen tegenover 55% in het Brussels Gewest. Met andere woorden, het aantal personen met een diploma hoger onderwijs van het lange type/universitair voor de oudste leeftijdscategorie in het Brussels Gewest (33%) is vergelijkbaar met dat voor de jongste leeftijdscategorie in het Waals (30%) en Vlaams (36%) Gewest.

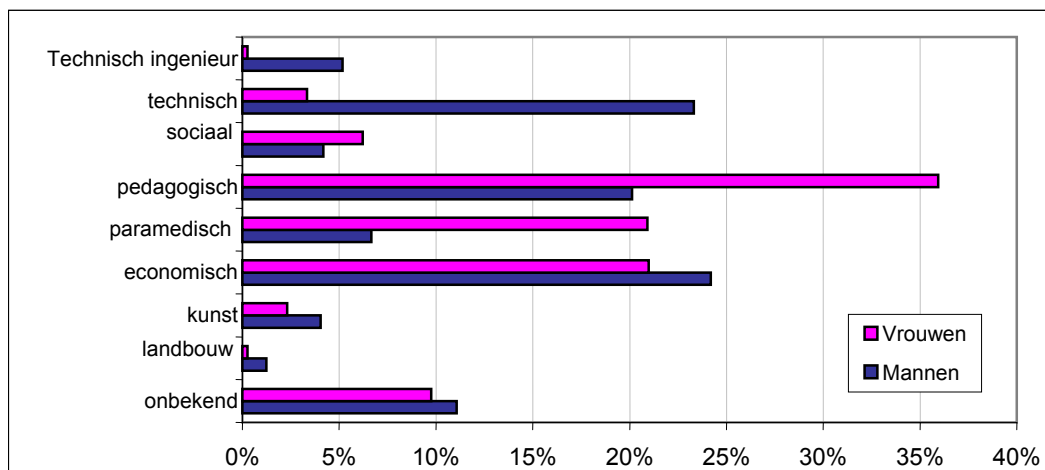
Net als bij mannen telt het Brussels Gewest het grootste aantal vrouwen met een diploma hoger onderwijs van het lange type/universitair: meer dan de helft van alle personen met een diploma hoger onderwijs tegenover ongeveer een derde in het Waals en Vlaams Gewest.

2.6 Diplomagebieden in het hoger onderwijs

2.6.1 Diplomagebieden in het hoger onderwijs van het korte type

2.6.1.1 Diplomagebieden in het hoger onderwijs van het korte type volgens geslacht

Wanneer we alle 25-plussers met een diploma hoger onderwijs van het korte type bekijken, zien we duidelijk dat mannen en vrouwen niet dezelfde keuzes maken in studiegebied. Bij mannen wordt meer dan een vierde van de diploma's uitgereikt in de categorie technisch onderwijs (28% met inbegrip van de technisch ingenieurs), nog een vierde in de categorie economie (24%) en tot slot 20% in de pedagogische richting. De paramedische richtingen vertegenwoordigen slechts 7% van alle diploma's en de minst vertegenwoordigde studierichtingen bij mannen zijn de sociale en kunstrichtingen (4% elk) en tot slot landbouw (1,2%).

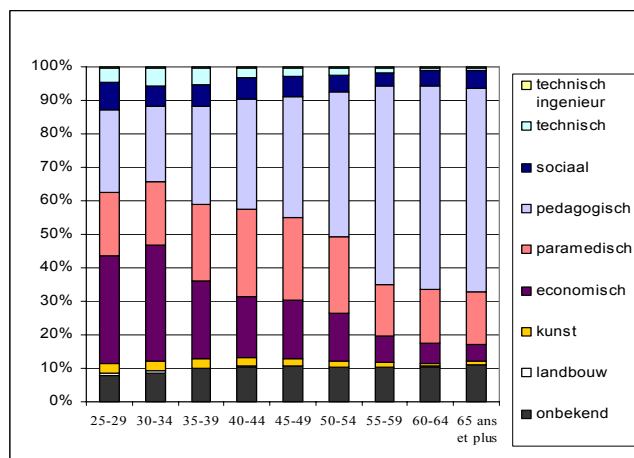
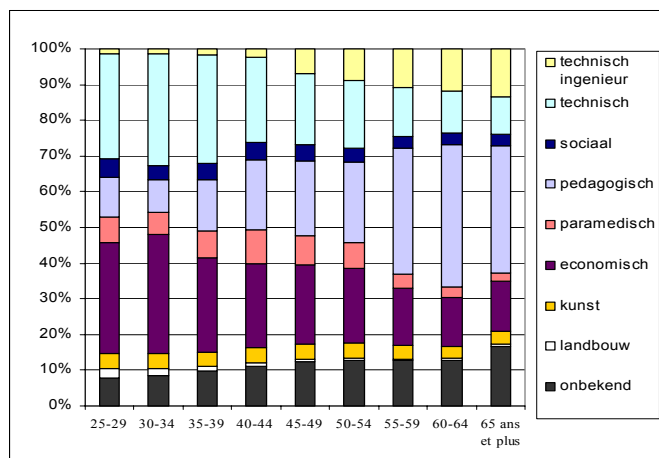

Figuur 52. Studiegebieden bij personen met een diploma hoger onderwijs van het korte type volgens geslacht (25 jaar en ouder).

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Terwijl de pedagogische richtingen bij mannen slechts op de derde plaats komen wat het aantal diploma's betreft, vormen ze bij vrouwen veruit het belangrijkste studiegebied (36%). Vrouwen kiezen daarnaast ook consequent voor paramedische en economische richtingen (21% elk), terwijl de paramedische richtingen door mannen nagenoeg volledig worden genegeerd. We moeten echter opmerken dat de economische categorie in het hoger onderwijs van het korte type niet helemaal synoniem is voor economische wetenschappen stricto sensu, maar tevens andere studiegebieden omvat, zoals secretariaat, hotelbedrijf, toerisme, communicatie en public relations.

2.6.1.2. *Diplomagebieden in het hoger onderwijs van het korte type volgens geslacht en leeftijd.*

Figuur 53. Studiegebieden bij de personen (mannen van 25 jaar en ouder) met een diploma hoger onderwijs van het korte type, volgens leeftijd.

Figuur 54. Studiegebieden bij de personen (vrouwen van 25 jaar en ouder) met een diploma hoger onderwijs van het korte type, volgens leeftijd.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Uit een analyse van de keuze van studiegebied volgens leeftijd blijkt duidelijk dat er door de jongere leeftijdscategorieën veel minder vaak voor pedagogische richtingen wordt gekozen dan door de oudere. Die vaststelling geldt zowel voor mannen als vrouwen. We zien bijvoorbeeld dat dergelijke richtingen bij mannen van 55 jaar en ouder de eerste keuze was (37%), terwijl er slechts 10% van mannen van 25 tot 34 jaar voor kiest.

Diezelfde vaststelling geldt voor vrouwen: het aantal personen met een diploma in een pedagogische richting is drie keer kleiner bij vrouwen van 25 tot 34 jaar dan bij vrouwen van 55 jaar en ouder. Toch kiest nog bijna een vierde van de jongste vrouwen voor deze richting tegenover 60% bij de 55-plussers. Alhoewel we dus bij beide geslachten voor de pedagogische richtingen dezelfde tendensen naargelang de leeftijd opmerken, blijft het verschil tussen mannen en vrouwen groot.

De daling voor de pedagogische richtingen is in het geval van de mannen vooral ten voordele van de economische richtingen. We zien namelijk dat hoe jonger mannen zijn, hoe vaker ze die weg inslaan: hun aantal neemt zo van 15% bij de oudere gediplomeerden (55 jaar en ouder) tot een derde bij de 25-34-jarigen toe. We stellen daarentegen geen groot verschil volgens leeftijd vast voor de technische categorieën en categorie technisch ingenieur. De sociale, paramedische en kunstrichtingen blijven voor alle leeftijden in de minderheid.

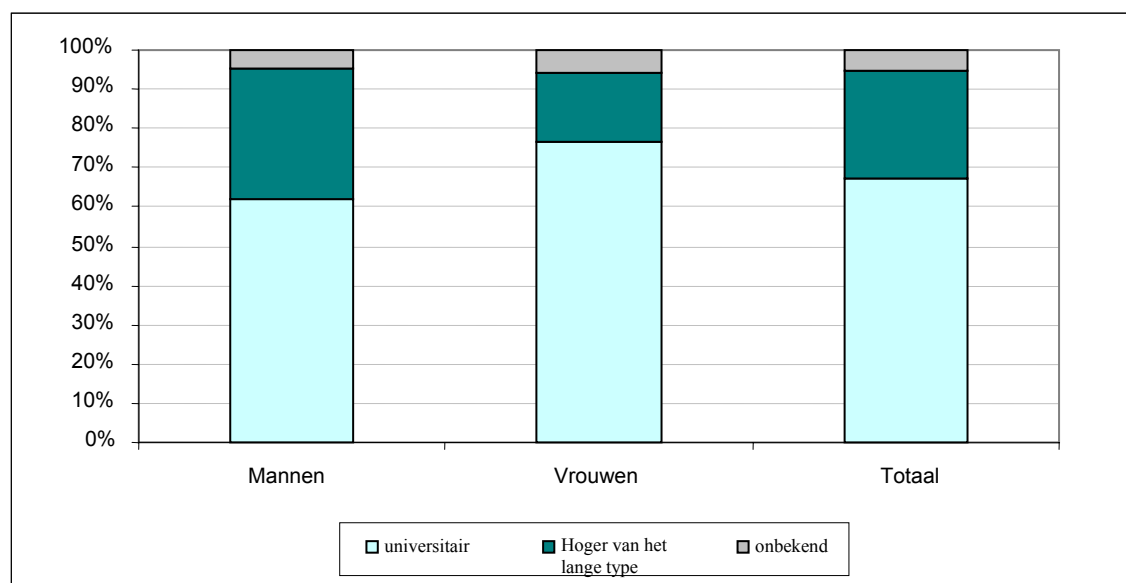
Wat vrouwen betreft, weten we al dat ze voor alle leeftijdsklassen samen zelden een diploma in een technische richting hebben. We merken echter wel een omgekeerde verschuiving naargelang de leeftijd op: van minder dan 1% bij 65-plussers tot 5% bij 25-29-jarigen. In absolute cijfers betekent dat een toename van 428 tot 4.025 vrouwen.

Het aantal vrouwen met een economisch diploma neemt eveneens toe naarmate de leeftijd daalt: van 5% voor de oudste leeftijdsklasse tot 32% bij de jongste. Het absolute aantal blijft ook omgekeerd evenredig aan de leeftijd toenemen, van 2.367 65-plussers tot 28.472 25-29-jarigen. Tot slot merken we nog op dat het aantal vrouwen in pedagogische richtingen voor de jongste leeftijdsklassen afneemt, zoals hierboven werd beschreven, maar dat het absolute aantal stabiel blijft (twintigduizend, met uitzondering van een daling tot 14.000 in de klasse 60-64 jaar). Daaruit kunnen we dus afleiden dat een daling van dat aantal te wijten is aan een relatieve toename in de economische categorie, en niet aan een daling van de bezetting.

Tot slot willen we nog vermelden dat uit de analyse van de verdeling van de diploma's hoger onderwijs van het korte type tussen de verschillende studiegebieden geen enkel belangrijk verschil blijkt naargelang het gewest van verblijf.

2.6.2 Verdeling tussen het hoger universitair onderwijs en het hoger onderwijs van het lange type buiten de universiteit

2.6.2.1 Verdeling tussen het hoger universitair onderwijs en het hoger onderwijs van het lange type buiten de universiteit volgens geslacht

Figuur 55. Soort diploma van de 2e cyclus (25 jaar en ouder) volgens geslacht.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Het totale aantal diploma's van de 2e cyclus voor personen van 25 jaar en ouder wordt als volgt verdeeld: 67% in het universitair onderwijs en 28% in het hoger onderwijs van het lange type (5% van de betrokken personen heeft het type diploma van de 2e cyclus niet gepreciseerd).

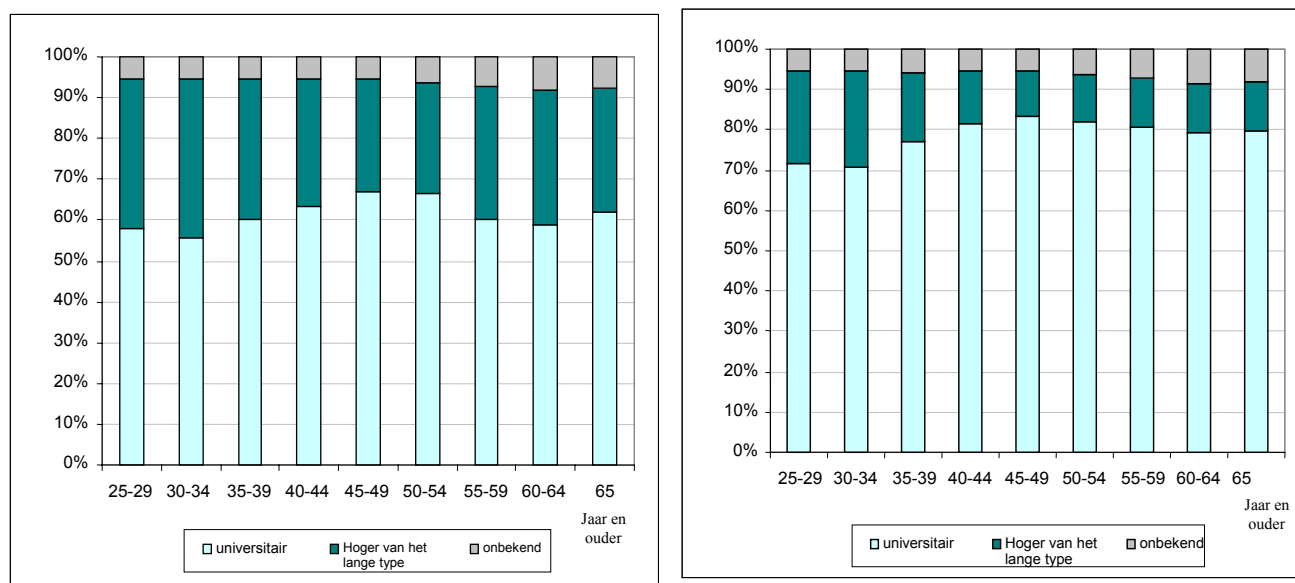
De verschillen in die verdeling blijken maar wanneer we met het geslacht rekening houden. Drie vierde van de vrouwen behaalde haar diploma van de 2e cyclus immers aan de universiteit in plaats van in het hoger onderwijs van het lange type buiten de universiteit (18%). We merken eveneens een meerderheid aan universitaire diploma's bij mannen, maar de verschillen tussen de twee soorten onderwijs zijn minder uitgesproken dan bij vrouwen. Een derde van de mannen komt immers uit het hoger niet-universitair onderwijs en twee derde uit het universitair onderwijs.

Die verschillen tussen mannen en vrouwen in keuze van onderwijsvorm hebben ongetwijfeld te maken met de studierichtingen die aan de universiteit of in het hoger onderwijs van het lange type worden aangeboden, zoals we verderop meer in detail zullen bekijken.

Alhoewel van alle diploma's van de 2e cyclus het aandeel universitaire diploma's groter is bij vrouwen (76%) dan bij mannen (62%), studeren er in absolute cijfers toch nog steeds minder vrouwen aan de universiteit af (118.406 vrouwen met een diploma van de 2e cyclus) dan mannen (167.731).

Daarbij moeten we er ook op wijzen dat van alle personen met minstens een diploma hoger onderwijs (alle soorten samen: kort, lang en universitair) minder dan 30% (238.313) van de vrouwen een diploma van het lange type heeft (universitair en niet-universitair samen) tegenover 50% (409.439) van de mannen.

2.6.2.2. *Verdeling tussen het hoger universitair onderwijs en het hoger onderwijs van het lange type buiten de universiteit volgens geslacht, leeftijd en gewest van verblijf*

Figuur 56. Soort diploma van de 2e cyclus (25 jaar en ouder) volgens leeftijd bij mannen.

Figuur 57. Soort diploma van de 2e cyclus (25 jaar en ouder) volgens leeftijd bij vrouwen.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

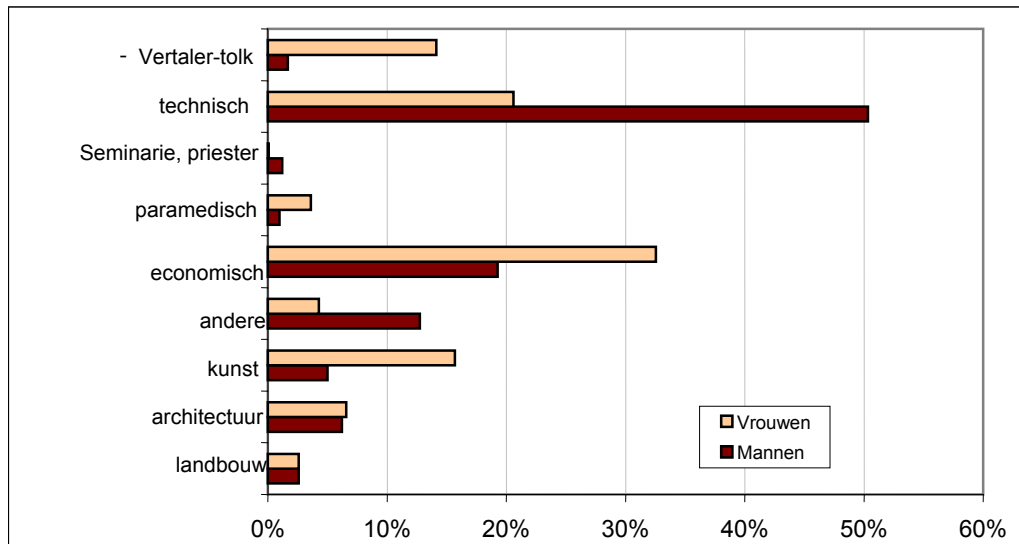
Uit de analyse volgens de leeftijd blijken enkele lichte verschillen bij mannen, alhoewel er geen duidelijke tendens in een van beide richtingen is. Bij vrouwen merken we een verschuiving naar het hoger onderwijs van het lange type naarmate de leeftijd daalt: een nog zwakke verschuiving vanaf de leeftijdscategorie 35-39 jaar (van 12% voor de oudere categorieën naar 17%) die al meer uitgesproken is (tot 23%) bij de categorie 25-34 jaar.

Bij de mannen in het Vlaams Gewest merken we in tegenstelling tot in de twee andere gewesten enerzijds een groter aantal personen met een diploma hoger onderwijs van het lange type (37% tegenover 29% in het Brussels en Waals Gewest) en anderzijds iets meer uitgesproken schommelingen naargelang de leeftijd. Het aantal stijgt van 41% bij 25-29 jaar tot 45% in de leeftijdsklasse daarboven, waarna het vanaf 35-39 jaar weer daalt tot 29% bij 50-54 jaar. Tot slot stijgt het eerst nog even tot 38%, waarna het bij de 65-plussers weer tot 33% daalt.

Bij vrouwen zijn er geen verschillen naargelang het gewest van verblijf.

2.6.3 Diplomagebieden in het hoger onderwijs van het lange type buiten de universiteit

2.6.3.1 Diplomagebieden in het hoger onderwijs van het lange type buiten de universiteit volgens geslacht

Figuur 58. Studiegebieden bij personen met een diploma hoger onderwijs van het lange type buiten de universiteit (25 jaar en ouder), volgens geslacht.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

De studiegebieden bij voorkeur voor mannen met een diploma hoger onderwijs van het lange type, zijn de technische richtingen. Daarin studeert namelijk de helft van hen af in tegenstelling tot 21% bij vrouwen. Na die veelgekozen richting komen de studies uit de economische richting die door 19% van de mannen met een diploma hoger onderwijs van het lange type worden gevolgd. De overige mannen komen verspreid terug in alle andere richtingen, die minderheidskeuzes blijven.

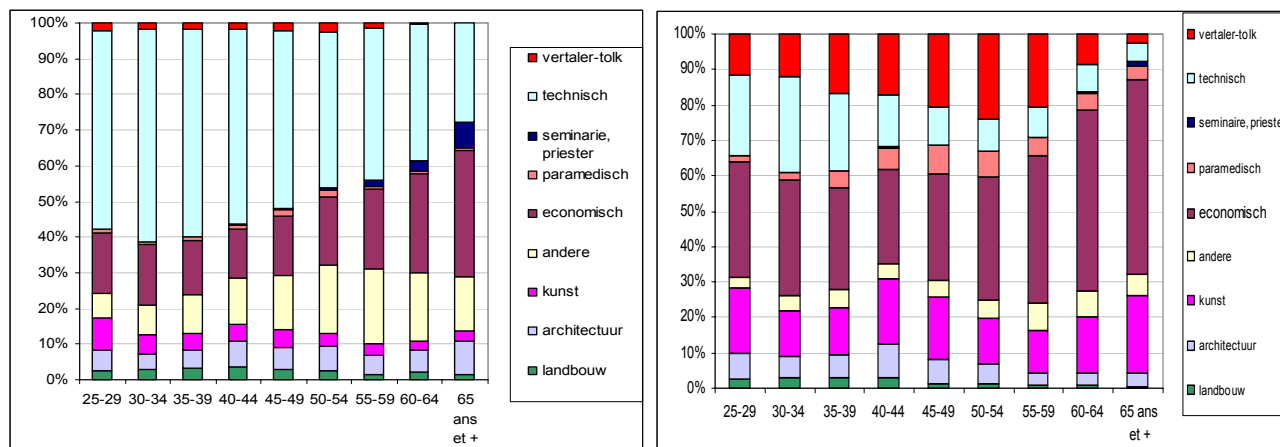
Toch is enige voorzichtigheid geboden bij de interpretatie van deze resultaten. Een niet-verwaarloosbaar aantal mannen (13%) heeft namelijk een diploma vermeld dat slecht gedefinieerd was of dat niet met een van de bekende diploma's overeenkwam. Daarom werden zij in een speciaal daarvoor gecreëerde categorie "andere" ondergebracht, hetgeen tot onderschattingen in bepaalde andere categorieën kan leiden.

In tegenstelling tot bij mannen is de volgorde van de twee belangrijkste richtingen bij vrouwen omgekeerd; zij kozen hoofdzakelijk voor de economische richtingen (33%) en vervolgens de technische richtingen (21%). Ondanks die verschillen in percentages (19% bij mannen, 33% bij vrouwen) mogen we echter niet uit het oog verliezen dat er in absolute cijfers nog altijd dubbel zoveel mannen (17.367) dan vrouwen (8.964) in een economische richting afstuderen.

Dat contrast is bovendien nog groter voor de technische richtingen: er zijn nog steeds heel weinig vrouwen (5.676) met een diploma in een technisch studiegebied ten opzichte van mannen (45.322). Toch moeten we benadrukken dat heel wat vrouwen (21%) in het hoger niet-universitair onderwijs van het lange type een technisch diploma behalen. Vooral wanneer we dat aantal vergelijken met het aantal vrouwen dat aan de universiteit in toegepaste wetenschappen afstudeert (minder dan 5%). Uit die resultaten blijkt dat vrouwen veeleer een technische richting in het hoger onderwijs van het lange type dan in het universitair onderwijs volgen.

Tot slot worden de richtingen vertaler-tolk (14%) en kunst (17%) in nagenoeg dezelfde verhoudingen gekozen, maar ze worden volledig over het hoofd gezien door mannen.

2.6.3.2 *Diplomagebieden in het hoger onderwijs van het lange type buiten de universiteit volgens geslacht en leeftijd*

Figuur 59: Studiegebieden in het hoger onderwijs van het lange type buiten de universiteit volgens leeftijd (mannen).

Figuur 60: Studiegebieden in het hoger onderwijs van het lange type buiten de universiteit volgens leeftijd (vrouwen).

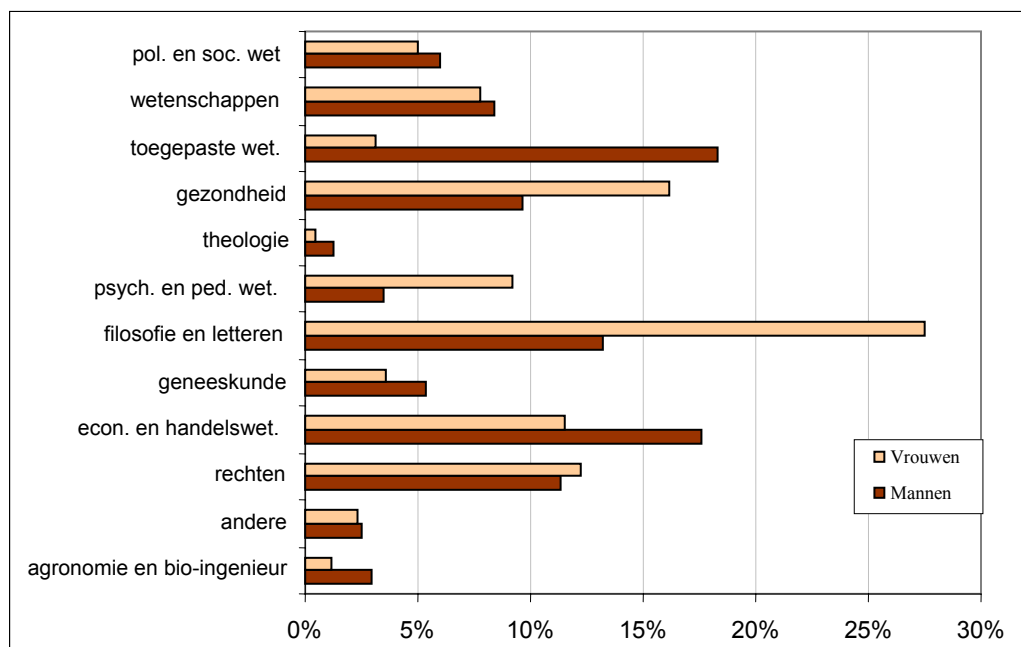
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Wanneer we de verdeling tussen de verschillende studiegebieden in functie van de leeftijd bekijken, stellen we vast dat hoe jonger de mannen met een diploma zijn, hoe meer ze voor een technische richting hebben gekozen: in de leeftijdsklassen onder de 50 jaar heeft bijna de helft van de mannen een technisch diploma, tegenover slechts iets meer dan een vierde bij mannen van 65 jaar en ouder. Die verschuiving gaat ten koste van de economische richtingen waar het aantal mannen daalt naarmate de leeftijd daalt. Zo heeft bij de 65-plussers 35% een economisch diploma, terwijl dat bij 25-29-jarigen slechts 17% is. De andere studierichtingen blijven minder populair bij mannen, ongeacht hun leeftijd.

Bij vrouwen hebben we eerder al gezien dat 30% voor een economische richting kiest. Nu zien we dat hun aantal sterk toeneemt vanaf 55 jaar (41%) tot zelfs meer dan 55% bij de 65-plussers. Die richting is bijgevolg bijzonder populair bij die leeftijdsklassen, maar bij de jongere klassen is ze dat minder. Afhankelijk van de leeftijdscategorie profiteren er verschillende richtingen van die achteruitgang: bij 40-59 jaar neemt het aantal in de richting vertaler-tolk toe en bij 25-39 jaar het aantal in de technische richtingen: het aantal gaat van 5% (42 vrouwen) bij 65-plussers naar 22% (1.855) bij 25-29-jarigen.

2.6.4 Universitaire diplomagebieden

2.6.4.1 Universitaire diplomagebieden volgens geslacht

Figuur 61. Studiegebieden bij personen met een universitair diploma (25 jaar en ouder) volgens geslacht.

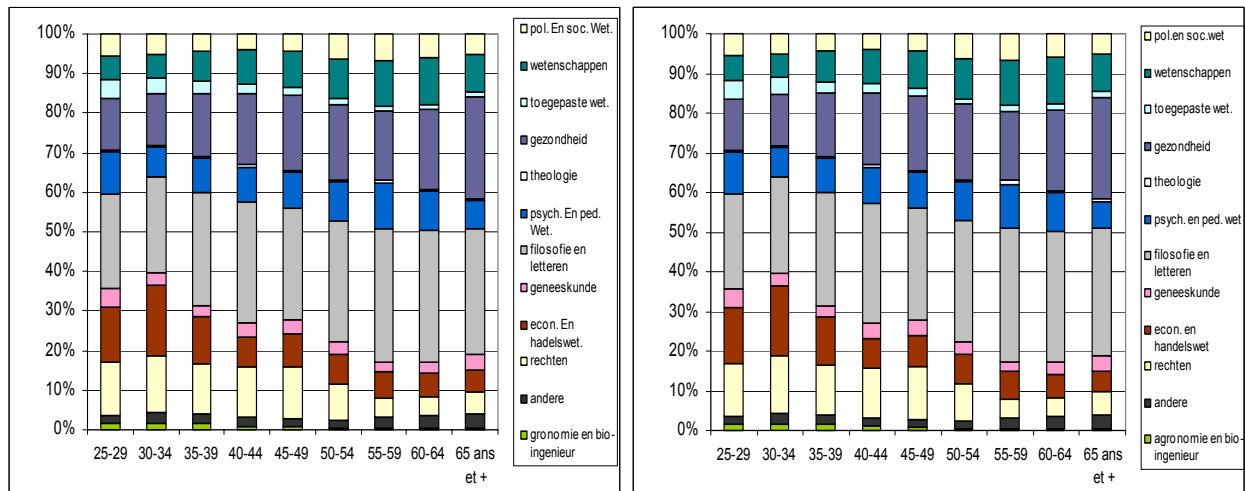
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Uit de verdeling tussen de verschillende universitaire studiegebieden blijken duidelijke contrasten tussen mannen en vrouwen. Vrouwen kiezen bij voorkeur voor filosofie en letteren (28%) en studiegebieden die met gezondheidszorg te maken hebben (16% zonder geneeskunde), terwijl mannen eerder worden teruggevonden in toegepaste wetenschappen (18,3%) of economische en handelswetenschappen (17,6%).

Dat contrast tussen mannen (17,6%) en vrouwen (11%) in de economische richtingen aan de universiteit verschilt van wat we vaststelden voor de personen met een economisch diploma uit het hoger onderwijs van het lange type, waar het aandeel vrouwen (33%) hoger was dan het aandeel mannen (19%). Het is een feit dat het universitaire keuzeaanbod niet hetzelfde is, met name de mogelijkheid om literaire studies en psychologische en pedagogische wetenschappen te volgen. Die richtingen komen immers helemaal niet voor in het hoger onderwijs van het lange type en zijn - zoals we weten - traditioneel 'vrouwelijke' keuzes. Vrouwen kiezen bijgevolg vaker voor die opties dan voor economische wetenschappen.

We merken eveneens een klein contrast voor de psychologische en pedagogische richtingen die door 9% vrouwen en slechts 3% mannen worden gekozen. Voor de andere studiegebieden is de verdeling tussen mannen en vrouwen gelijk, vooral voor rechten (11,3% mannen en 12,1% vrouwen) en wetenschappen (8,4% mannen en 7,8% vrouwen).

2.6.4.2 Universitaire diplomagebieden volgens geslacht en leeftijd

Figuur 62: Studiegebieden bij personen met een universitair diploma volgens leeftijd (mannen)

Figuur 63: Studiegebieden bij personen met een universitair diploma volgens leeftijd (vrouwen)

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

We merken bij mannen enkel lichte, nagenoeg onbeduidende schommelingen in functie van de leeftijd, met uitzondering van de economische richtingen, waar het aantal personen toeneemt naarmate de leeftijd daalt: bij de 65-plussers heeft immers slechts 10% een economisch diploma tegenover 21% bij de 25-29-jarigen.

We moeten daarbij wel opmerken dat het hier om personen gaat die op het moment van de enquête voor een 2e cyclus hadden gekozen; personen met een diploma voor de 3e cyclus werden niet in deze grafieken weergegeven. Daarom zijn de richtingen waarin traditioneel een specialisatie wordt gevolgd, waarschijnlijk minder vertegenwoordigd. Dat is ongetwijfeld het geval voor geneeskunde, waar het percentage van 5% enkel overeenkomt met algemene geneeskunde zonder specialisatie.

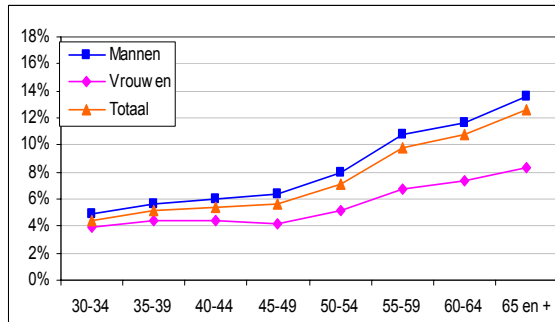
Bij vrouwen varieert vooral het aandeel in economische wetenschappen naargelang de leeftijd: het neemt toe naarmate de leeftijd daalt. Het gaat van 5% bij 65-plussers tot 14% bij de jongere leeftijdsklassen, waar economische wetenschappen zelfs belangrijker is dan gezondheidszorg (13%) of psychologische wetenschappen (11%). We stellen het omgekeerde vast voor de studies filosofie en letteren: het aantal daalt naarmate de leeftijd daalt. Terwijl ongeveer een derde van de vrouwen van 65 jaar en ouder een diploma filosofie en letteren heeft, is dat minder dan een vierde bij 25- tot 29-jarigen.

We vermelden tevens de stijging van het aantal vrouwen met een diploma toegepaste wetenschappen: van 1,4% bij 65-plussers tot 4,8% bij 25-29-jarigen. Alhoewel er op dit vlak nog altijd een enorm verschil is met mannen van dezelfde leeftijd (20%), stellen we toch vast dat het absolute aantal vrouwen tussen deze twee leeftijdscategorieën plots sterk gestegen is: van 71 tot 1.212, terwijl het aantal mannen met een dergelijk diploma ongeveer hetzelfde gebleven is (4.271 en 4.517).

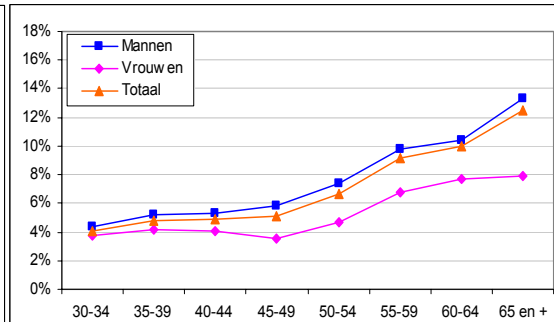
2.6.5 Doctoraatsdiploma's

2.6.5.1 Aantal personen met een doctoraatsdiploma

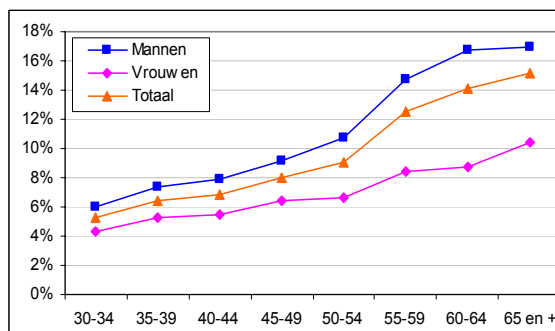
Figuur 64: België

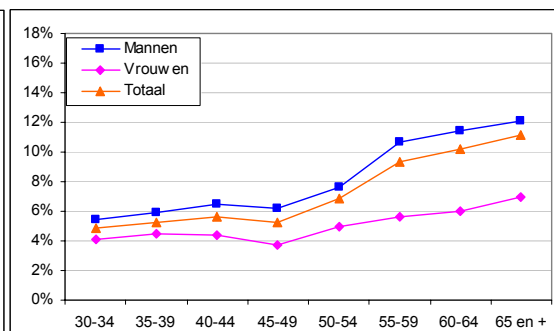
Figuur 65: Vlaams Gewest

Figuur 66: Brussels Gewest

Figuur 67: Waals Gewest

Figuren 64 tot 67: Aantal doctorandi bij de personen met een diploma hoger onderwijs van het lange type/universitair, volgens leeftijd en geslacht (figuur 64: België, figuur 65: Vlaams Gewest, figuur 66: Brussels Gewest, figuur 67: Waals Gewest).

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Voor de hele bevolking van 30 jaar en ouder bedraagt het aantal doctorandi bij de personen met een diploma hoger onderwijs van het lange type/universitair 6,8%. Dat aantal is hoger bij mannen (7,8%) dan bij vrouwen (4,8%).

Het aantal doctorandi neemt toe naarmate de leeftijd toeneemt: van 4,5% bij 30-40-jarigen tot 12,6% bij 65-plussers. Het zeer beperkte aantal in de categorie 30-44 jaar is deels te wijten aan het feit dat sommige doctorandi hun diploma nog niet hebben behaald. Maar dat kan niet de oorzaak zijn voor de verschillen in de categorieën vanaf 50 jaar. Het merendeel van de gediplomeerden begint of beëindigt op deze leeftijd niet langer een doctoraat.

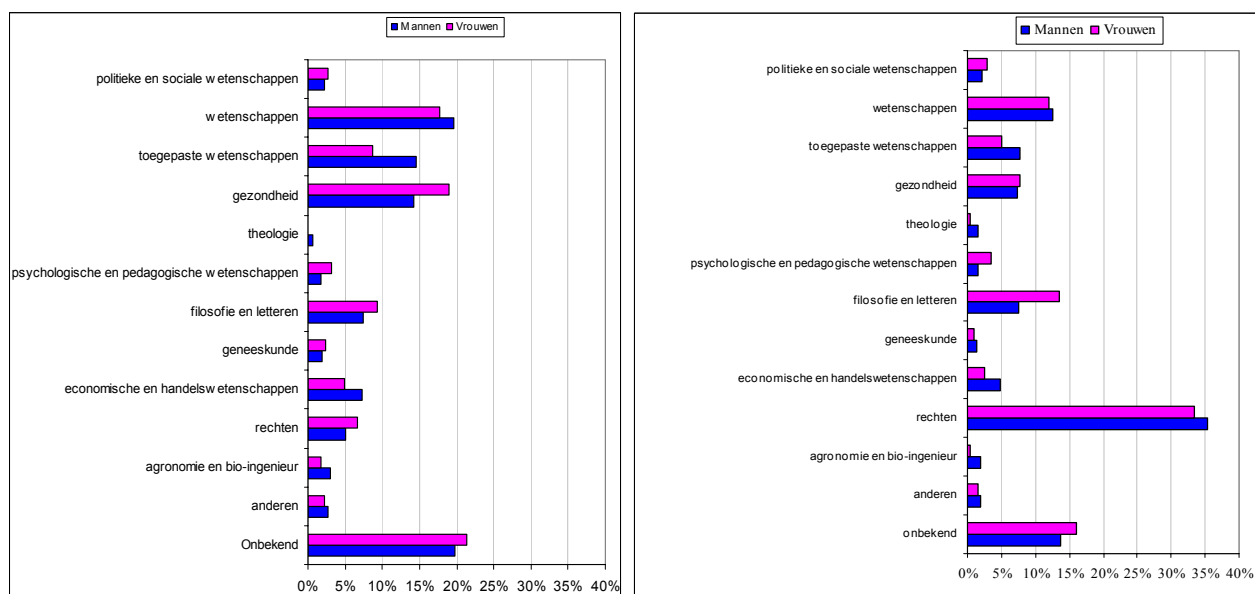
Wanneer we de verdeling tussen de domeinen voor een doctoraat bekijken (figuren 70 en 71), merken we een kloof tussen de leeftijdsklassen vóór en na 50: het aantal doctorandi in de rechten neemt net na die leeftijd toe. De reden daarvoor moet ongetwijfeld worden gezocht in het feit dat de personen die in die tijd hun diploma rechten behaalden automatisch de titel doctor kregen zonder een scriptie te moeten maken. Bijgevolg heeft een groot deel van de respondenten meer dan waarschijnlijk het vakje "heeft een doctoraat met scriptie behaald" aangekruist, terwijl ze eigenlijk doctorandi zonder scriptie zijn; zij hebben niet voldoende aandacht aan het onderscheid geschonken. Die vergissing heeft er waarschijnlijk toe geleid dat het totale aantal doctorandi voor de betreffende leeftijdscategorieën zo opgeblazen is.

Wanneer we die toename volgens leeftijd bekijken, stellen we vast dat ze meer uitgesproken is bij mannen (van 4,9% tot 13,7%) dan bij vrouwen (van 4% tot 8,4%). In de jongste leeftijdscategorieën

zitten mannen en vrouwen op dezelfde lijn en ook voor de leeftijd van 40 tot 44 is er weinig verschil (1 à 2 procentpunten naargelang de categorie) tussen de twee geslachten. Vanaf 55 jaar wordt het verschil echter duidelijker (4 à 5 procentpunten). We moeten deze resultaten echter omzichtig interpreteren, omdat de gegevens onjuist kunnen worden weergegeven door de rol van de personen met een diploma rechten.

Hoe zit het met het aantal personen met een doctoraatsdiploma in de drie gewesten? Het Waals (6,7%) en Vlaams (6,2%) Gewest vertonen gelijkaardige aandelen, terwijl het Brussels Gewest een iets hoger aandeel telt (8,7%). Er zijn in het Brussels Gewest relatief meer mannen met een doctoraatsdiploma dan in de twee andere gewesten, en dat voor alle leeftijdscategorieën: van 6% (30-34 jaar) tot 16% (65 jaar en ouder). Voor vrouwen in het Brussels Gewest stellen we hetzelfde vast (4,4% tot 10,4%), ook al is het verschil met de twee andere gewesten minder groot voor de jongste leeftijdscategorieën.

2.6.5.2 Doctoraatsgebieden

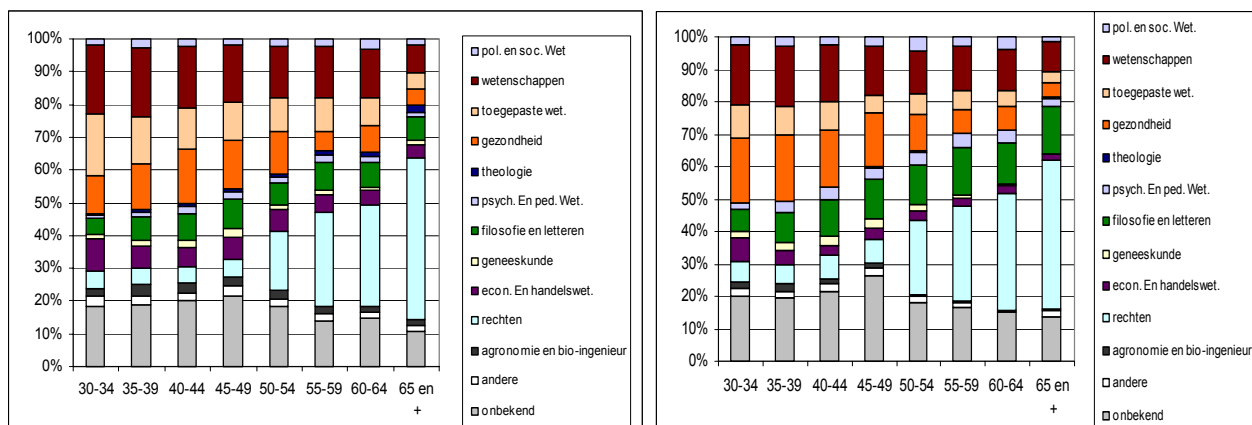

Figuur 68: Doctoraatsgebieden (30 tot 49 jaar).

Figuur 69: Doctoraatsgebieden (50 jaar en ouder).

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Bij de doctorandi van 30-49 jaar is het contrast tussen de twee geslachten minder groot dan voor de studiegebieden van de 2e cyclus. Personen die een doctoraat behaalden, maakten min of meer dezelfde keuzes ongeacht hun geslacht, met uitzondering van de gezondheidszorg waar proportioneel gezien meer vrouwen voorkomen en de toegepaste wetenschappen waar het omgekeerde het geval is. Toch moeten we zeer voorzichtig blijven op het vlak van de doctoraatsgebieden, aangezien er op deze vraag bijzonder veel personen (20%), zowel mannen als vrouwen, niet hebben geantwoord.

Figuur 70: Doctoraatsgebieden volgens leeftijd (mannen).

Figuur 71: Doctoraatsgebieden volgens leeftijd (vrouwen).

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Zoals we hierboven al aanhaalden, mogen de verschillen op het gebied van rechten niet als een toename van dit gebied volgens leeftijd worden geïnterpreteerd.

Eenzelfde analyse per gewest brengt geen enkel opvallend verschil aan het licht.

2.7 Conclusies

Dit hoofdstuk beschreef enerzijds het diplomaniveau van de bevolking en anderzijds de gevolgde studiegebieden per niveau. Hieronder geven we nog even de belangrijkste vaststellingen.

- Meer dan een vierde van de bevolking tussen 25 en 64 jaar heeft met succes studies in het hoger onderwijs gevolgd en nog een vierde heeft het hoger secundair onderwijs beëindigd. Met andere woorden, meer dan de helft van die bevolking heeft minstens een diploma hoger secundair onderwijs.
- Het Brussels Gewest onderscheidt zich van de twee andere gewesten door zowel een groter aandeel personen met een diploma hoger onderwijs als een groter aandeel laaggeschoolden. Die schijnbare paradox is een weerspiegeling van de sterk verschillende situaties in de Brusselse gemeenten en vertaalt zich in een ruimtelijk duidelijk omliggende sociale breuk tussen de bevoorrechte gemeenten in het zuidoosten van de stad en de meer benadeelde gemeenten in het noordwesten.
- De variabele ‘leeftijd’ speelt een belangrijke rol in de verdeling van de diplomaniveaus: het aandeel personen zonder diploma lager onderwijs gaat van enkele procenten in de jongste leeftijdsklasse tot meer dan een derde bij de personen van 65 jaar en ouder. Daarentegen blijven er, ook in de jongste leeftijdsklasse, nog steeds verschillen bestaan naargelang het gewest van verblijf, met name in het Brussels Gewest, alhoewel dat van een algemene stijging van het onderwijsniveau profiteerde.
- Op het vlak van studiegebieden stelden we enkele opvallende contrasten volgens het geslacht vast. Van alle personen met een diploma hoger secundair technisch onderwijs komt bijna 60% van de mannen en nagenoeg geen enkele vrouw uit de richting “industrie”, terwijl vrouwen veeleer voor richtingen in dienstverlening en gezondheidszorg kiezen die door de mannen dan weer volledig links worden gelaten.

- De verdeling van de personen met een diploma hoger onderwijs tussen de verschillende onderwijsvormen gebeurt hoofdzakelijk op basis van het geslacht: vanaf 25 jaar komen er evenveel mannen voor in het hoger onderwijs van het korte type als in het hoger onderwijs van het lange type (universitair of niet-universitair), terwijl vrouwen veel meer kiezen voor studierichtingen in het hoger onderwijs van het korte type. Daar moet echter aan worden toegevoegd dat het aantal vrouwen aan universiteiten toeneemt in de jongere leeftijdscategorieën.
- Uit een analyse van de studiegebieden voor diploma's van het hoger onderwijs blijkt eveneens de rol van de factoren geslacht en leeftijd.
- In het hoger onderwijs van het korte type trekken de economische richtingen evenveel mannen als vrouwen aan. Bovendien winnen die richtingen bij beide geslachten in de jongere leeftijdscategorieën aan populariteit. De andere favoriete studierichting van mannen is de technische categorie, terwijl vrouwen daarentegen meer voor pedagogische studies kiezen. Dat aantal daalt echter weer bij de jongste vrouwen.
- In het hoger onderwijs van het lange type buiten de universiteit studeert de helft van de mannen in een technische richting af (het dubbele van de vrouwen), terwijl het merendeel van de vrouwen eerder voor een economische richting kiest.
- Tot slot behalen mannen en vrouwen aan de universiteiten hun diploma niet in dezelfde richtingen: meer dan een vierde van de vrouwen heeft een diploma filosofie en letteren, tegenover minder dan 10% van de mannen. Die laatste kiezen eerder voor twee andere richtingen, en dat in dezelfde verhoudingen: economische en handelswetenschappen en toegepaste wetenschappen. Bij wijze van uitzondering hebben heel wat vrouwen aan de universiteit ervoor gekozen om in die laatste richting verder te studeren. Alhoewel het aantal vrouwen met een diploma in die richting is toegenomen tegenover de leeftijdscategorie 60-64 jaar (2,9%), bedraagt het echter nog geen 5% in de jongere leeftijdsklassen (25-29 jaar).

3 Voortgezette beroepsopleiding

3.1 Inleiding

Een van de vragen van de sociaal-economische enquête 2001 was bedoeld om de respondenten te identificeren die “een getuigschrift hebben behaald na een erkende beroepsopleiding van ten minste 600 uren (gelijk aan 6 maanden voltijds onderwijs)”.

Enkel personen die verklaarden “onderwijs (op school of elders)” te hebben gevolgd (vraag 7), werd gevraagd om die vraag te beantwoorden. Ze moesten in voorkomend geval een van de drie soorten lange opleidingen (of een combinatie van die drie soorten opleiding) die in de vragenlijst in aanmerking werden genomen, afvinken:

- “beroepsopleiding gegeven door de FOREM, IBFFP, Arbeitsamt, VDAB, middenstand, sociale promotie, enz.”
- “opleiding in het kader van uw beroep”
- “beroepsopleiding gevolgd op eigen initiatief”

Er werd bijgevolg met verschillende aspecten rekening gehouden om de gevolgde opleiding te beschrijven. De auteurs van de vragenlijst gingen daarbij uit van verschillende combinaties van antwoorden om de gevolgde opleidingssoort te bepalen.

Een eerste aspect heeft betrekking op de verantwoordelijke opleidingsoperator en daarbij wordt uitgegaan van de klassieke operatoren van beroepsopleidingen: FOREM, IBFFP, Arbeitsamt, VDAB,

middenstand, sociale promotie, enz. Dat aspect brengt de betrokkenheid van een van die (vaak openbare) instellingen bij de organisatie van de opleiding naar voren. In de rest van het document hanteren we de term “institutionele operator” om een of andere opleidingsoperator te benoemen.

Een tweede aspect verwijst naar de inhoud van de opleiding. Die kan rechtstreeks verband houden met een beroep, vak, enz. zoals vaak het geval is voor bijvoorbeeld bepaalde beroepsopleidingen die in het kader van sectorale fondsen worden georganiseerd.

Een derde aspect heeft te maken met het initiatief om aan de opleiding deel te nemen. Door te preciseren of een opleiding “op eigen initiatief” werd gevolgd, konden individuele initiatieven worden aangeduid. We kunnen van de veronderstelling uitgaan dat een opleiding die “in het kader van een beroep” wordt gevolgd, vaak een opleiding is die in het kader van een bepaald werk wordt gevolgd en dat de deelname bijgevolg eerder van een initiatief van de werkgever afhangt of een gezamenlijk initiatief van de werkgever en werknemer is.

Als we van het principe uitgaan dat de enquête gericht is op alle personen die “een getuigschrift hebben behaald na een erkende beroepsopleiding van ten minste 600 uren (gelijk aan 6 maanden voltijds onderwijs)”, dan kunnen we stellen dat ze betrekking heeft op alle personen die dit soort opleiding tot een goed einde hebben gebracht. Toch spreken we van ‘participatiegraad’ en niet van ‘succesgraad’ om aan te geven hoeveel personen een beroepsopleiding hebben gevolgd (en er een getuigschrift van hebben behaald). De term ‘succesgraad’ verwijst immers meer naar het aantal personen dat de opleiding tot een goed einde heeft gebracht, waaronder het aantal dat een opleiding heeft gevolgd. Dat aantal kan met de sociaal-economische enquête niet worden berekend.

Dit hoofdstuk van de monografie gaat dieper in op het behalen van een getuigschrift voor een erkende beroepsopleiding van ten minste 600 uren als een soort persoonlijke kwalificatie en als aanvulling op de al dan niet in het gewone onderwijs behaalde diploma's. De in de vragenlijst gebruikte bewoordingen moeten het onderwijs (met name de beroepsrichting in het secundair onderwijs) en de beroepsopleiding (na de schooljaren, nadat men zijn intrede in het beroepsleven heeft gedaan) van elkaar onderscheiden²².

Het getuigschrift voor een lange beroepsopleiding kan worden behaald op andere momenten dan in het gewone onderwijs. Dat aspect wordt echter niet in de enquête onderzocht: aan de hand van de enquête kan uitsluitend worden nagegaan of er tussen het moment van de intrede in het beroepsleven en het moment waarop de enquête werd gerealiseerd, in 2001, een getuigschrift na een lange en erkende beroepsopleiding werd behaald.

In dat opzicht preciseren we:

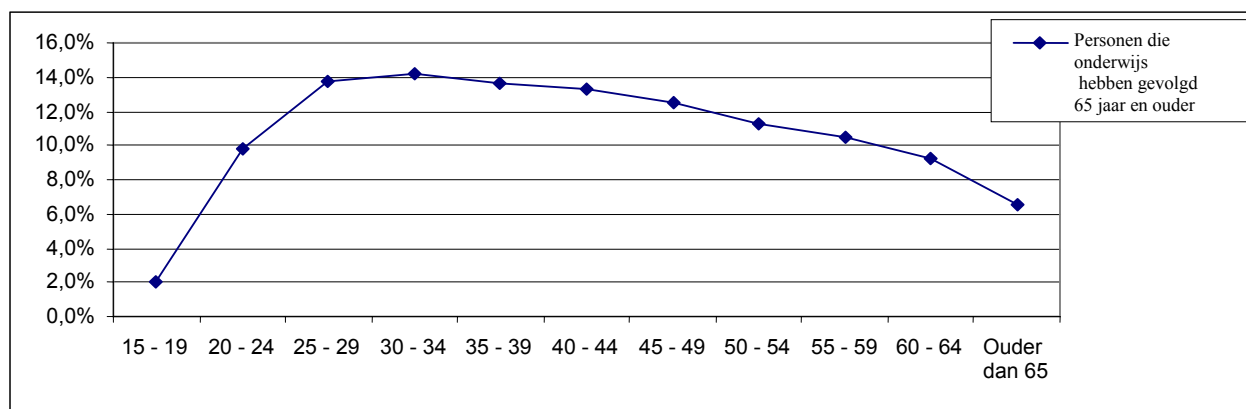
- de sociaal-demografische kenmerken van de personen die een getuigschrift hebben behaald na een lange en erkende beroepsopleiding;
- de kenmerken met betrekking tot de scholing (hoogst behaalde diploma in het onderwijs) van personen die een getuigschrift hebben behaald na een lange en erkende beroepsopleiding;
- de bezette functies, op de arbeidsmarkt, in functie van het behaalde diploma in het onderwijs, en het feit dat er een getuigschrift werd behaald na een lange en (al dan niet) erkende beroepsopleiding. Met andere woorden, merken we (al dan niet) bepaalde verbanden tussen de bezette functies en het behalen van een getuigschrift na een lange en erkende beroepsopleiding (de onderliggende mechanismen van die verbanden kunnen niet worden gepreciseerd aan de hand van de gegevens van de enquête)?

²² Het is echter mogelijk dat een hervatting van de studies in het postsecundair niet-hoger onderwijs in de “middenstand” als “ondernemingshoofd” (functie vermeld in vraag 9) door de respondenten als “beroepsopleiding” wordt beschouwd (verwijzing naar de middenstand als operator van beroepsopleidingen).

3.2 Deelname aan een beroepsopleiding volgens sociaal-demografische kenmerken

Dit hoofdstuk heeft betrekking op personen van 15 jaar en ouder die “onderwijs hebben gevolgd (op school of elders)” en die bijgevolg op de vraag over de beroepsopleidingen moesten antwoorden. Van de in totaal 6.820.487 personen hebben er 791.300 aan een lange en erkende beroepsopleiding deelgenomen.

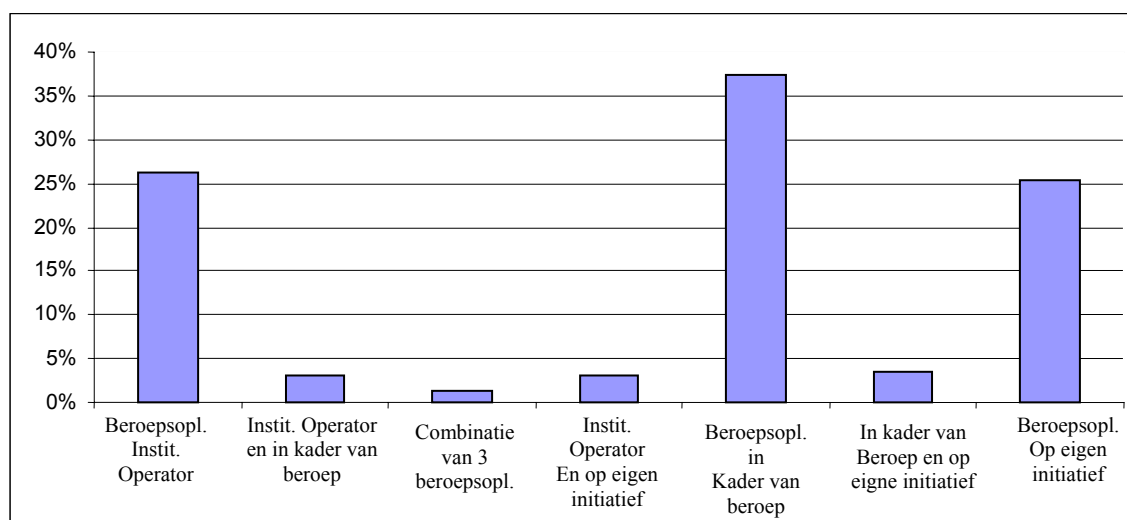
De beroepsopleiding kan op elk moment zijn gevolgd, vanaf de intrede op de arbeidsmarkt tot op het moment van de enquête in 2001. De periodes waarin de personen in kwestie de opleiding hebben gevolgd, variëren bijgevolg naargelang hun leeftijd op het moment van de intrede op de arbeidsmarkt en hun leeftijd op het moment van de enquête. Een persoon die in 2001 50 jaar is, heeft uiteraard meer kans gehad om een beroepsopleiding te volgen dan iemand van 30 jaar, aangezien hij al langer op de arbeidsmarkt vertoeft. Toch moet het leeftijdseffect worden genuanceerd. De hierbij in aanmerking genomen opleidingen zijn immers lange opleidingen “van ten minste 600 uren”. Alhoewel de deelname aan dergelijke opleidingen uiteraard niet uitgesloten is bij oudere personen, gaan wij er toch van uit dat ze meer in de eerste helft van het actieve leven worden gevolgd. Bovendien zijn er naast het leeftijdseffect nog andere effecten, zoals de generatie-effecten. Personen die in 2001 50 jaar zijn en personen die in 2001 30 jaar zijn, hebben te maken met andere sociaal-economische en institutionele contexten, evenals een andere vraag en aanbod van beroepsopleidingen. Uit de onderstaande cijfers blijkt duidelijk dat personen die in 2001 30 werden, vaker een beroepsopleiding hebben gevolgd dan personen die in 1981 30 werden (en in 2001 50 jaar zijn). Het generatie-effect blijkt dan ook doorslaggevend te zijn: de participatiegraad voor een lange en erkende beroepsopleiding is groter bij personen die in 2001 30 jaar zijn dan bij personen die in 2001 50 jaar zijn. De recente deelname van oudere personen aan dit soort opleidingen is te beperkt om hun lage participatiegraad aan beroepsopleidingen in het verleden - op jongere leeftijd - te compenseren.

Figuur 72: Participatiegraad aan een lange en erkende beroepsopleiding (“getuigschrift behaald”), volgens leeftijd.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

De deelname aan een lange en erkende beroepsopleiding (“getuigschrift behaald”) is zeer beperkt vóór de leeftijd van 20 jaar: van alle personen die “onderwijs hebben gevolgd (op school of elders)” en in 2001 tussen de 15 en 19 jaar zijn, heeft slechts 2% aan dit soort opleiding deelgenomen. Die participatiegraad ligt hoger voor personen tussen 25 en 40 jaar: in die leeftijdsklassen nadert hij de 14%. Vanaf de leeftijdsklassen boven de 35 jaar stellen we vast dat de deelname aan dergelijke opleidingen met de leeftijd gestaag afneemt: 13,7% van de 35- tot 39-jarigen, 11,3% van de 50- tot 54-jarigen en 6,5% van de 65-plussers heeft al aan een lange en erkende beroepsopleiding deelgenomen. 1.421.337 65-plussers en 6.820.487 personen boven de 15 jaar volgden een opleiding.

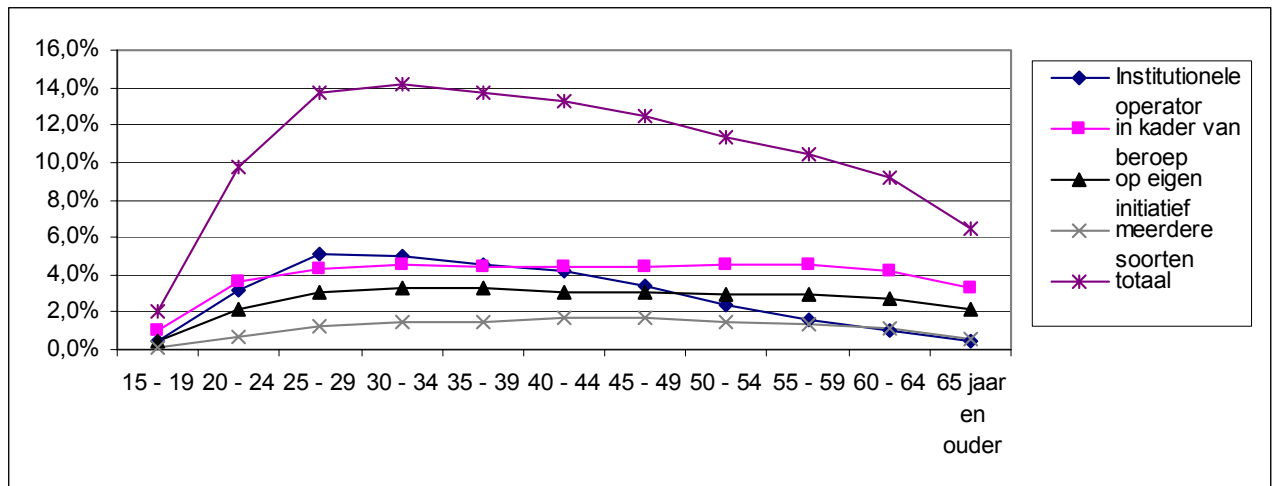
Figuur 73: Deelname aan een lange en erkende beroepsopleiding (“getuigschrift behaald”), volgens de soort opleiding die werd gevolgd.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Over het algemeen duiden de personen slechts een van de drie soorten opleiding aan die door de enquête in aanmerking worden genomen. De beroepsopleidingen die “in het kader van een beroep” worden gevolgd, zijn goed voor 37% van de personen die onderwijs hebben gevolgd (791.300 personen); opleidingen die door een institutionele operator worden georganiseerd, vertegenwoordigen 26% en die “op eigen initiatief” worden gevolgd 25%. Van alle personen die een getuigschrift hebben behaald na een lange en erkende beroepsopleiding combineert er 11% twee (soms zelfs drie) verschillende soorten opleiding.

De combinaties hebben vooral betrekking op twee soorten opleiding: de combinatie van drie soorten opleiding komt slechts in 1% van de gevallen voor. Bovendien komen de drie combinaties van telkens twee modaliteiten in vergelijkbare verhoudingen voor. De interpretatie van die combinaties is echter niet gemakkelijk. Vooral omdat een door een respondent aangegeven combinatie kan overeenstemmen met een enkele beroepsopleiding (en een specifieke combinatie naargelang de kenmerken van de opleiding), maar ook met afzonderlijke beroepsopleidingen die op verschillende momenten werden gevolgd. Omdat de meeste personen slechts één soort opleiding vermeldden en de interpretatie van de combinaties moeilijk blijft, gaan wij verder in dit document dieper in op een speciale categorie “combinatie van soorten opleiding”. Die categorie groepeerde alle personen die minstens twee soorten beroepsopleiding aanduiden, ongeacht de soort.

We merken tot slot ook nog op dat het gewicht van die combinaties in het geheel van gevolgde opleidingen tamelijk stabiel is volgens de leeftijd. Daarbij moet één nuance in ogenschouw worden genomen: de opleidingen die “in het kader van een beroep” en “op eigen initiatief” werden gevolgd, komen veel meer voor bij personen ouder dan 40 jaar (4,3%) dan bij jongere personen (2,6% bij personen tussen 25 en 39 jaar).

Figuur 74: Participatiegraad aan een lange en erkende beroepsopleiding ("getuigschrift behaald"), volgens soort opleiding en leeftijd.

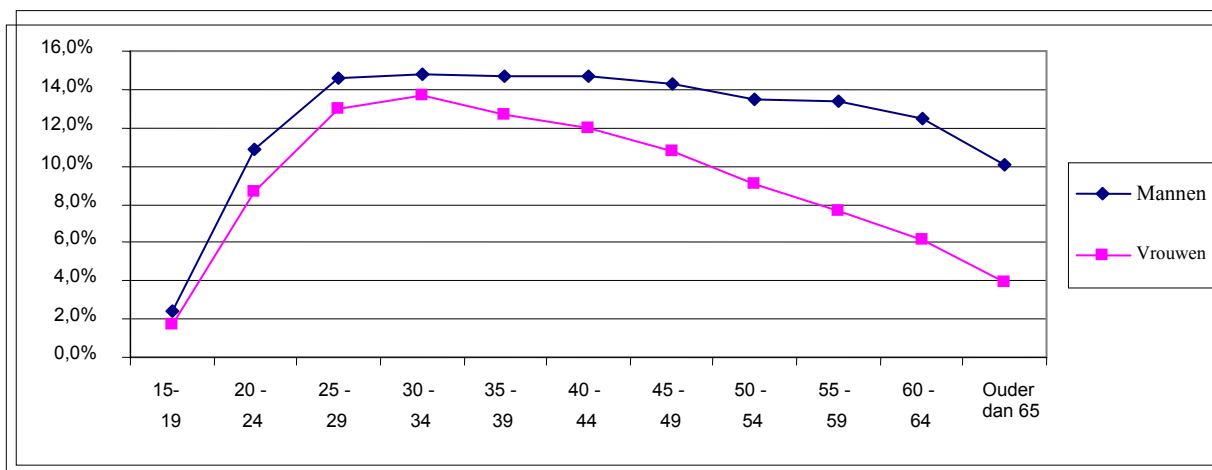
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Het dalende aantal deelnemers aan een lange en erkende beroepsopleiding ("getuigschrift behaald") voor de verschillende leeftijdsklassen vanaf 35-39 jaar komt in essentie overeen met een beperktere deelname aan beroepsopleidingen die door de "institutionele opleidingsoperatoren" worden georganiseerd. Wanneer we bovendien de drie soorten opleiding vergelijken, blijkt dat dit soort opleiding het meest door 25- tot 29-jarigen wordt gevolgd en het minst door 50-plussers.

Personen die in 2001 37 jaar waren, waren 20 in 1984. De leeftijdsklasse van 35-39 jaar kan bijgevolg als een keerpunt worden beschouwd. De jongere leeftijdsklassen betreffen immers personen die hun intrede op de arbeidsmarkt maakten in een periode waarin het aanbod beroepsopleidingen sterk evolueerde (met name de lange en erkende beroepsopleidingen). Die evolutie was het gevolg van een toename van de werkloosheid sinds het midden van de jaren '70, met name bij de jongeren met het laagste diplomaniveau. Die werkloosheid nam dan ook een meer structureel karakter aan (met langere periodes van werkloosheid tot gevolg).

Oudere personen deden hun intrede op de arbeidsmarkt in een veel gunstigere sociaal-economische context. Zij volgden indertijd dan ook zelden een dergelijke opleiding. Bovendien namen zij over het algemeen genomen ook in de laatste jaren zelden aan dit soort opleiding deel.

Aldus kunnen we de situatie van twee leeftijdsklassen, die van 25-29 jaar en die van 50-54 jaar, met elkaar vergelijken. Voor de eerste leeftijdsklasse bedraagt de participatiegraad aan een beroepsopleiding 13,8%. Van de drie in aanmerking genomen soorten beroepsopleiding werden de opleidingen georganiseerd door "institutionele operatoren" het vaakst met succes beëindigd (5,1% van die leeftijdsklasse). Voor de tweede leeftijdsklasse (50-54 jaar) bedraagt de participatiegraad aan een beroepsopleiding 11,3%. De opleidingen georganiseerd door "institutionele operatoren" worden door die leeftijdsklasse het minst gevolgd (2,4%).

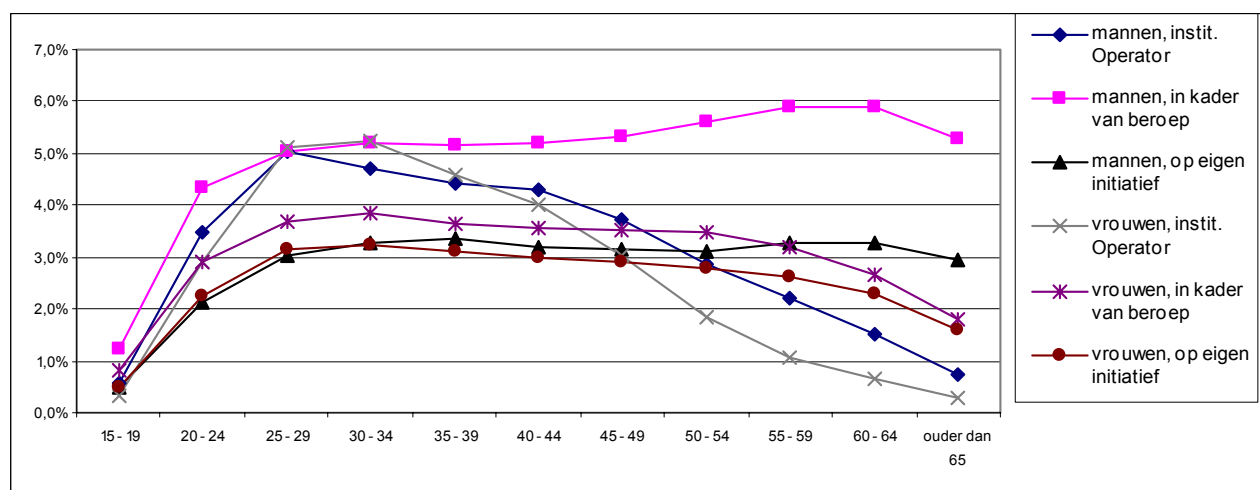
Figuur 75: Participatiegraad aan een lange en erkende beroepsopleiding (“getuigschrift behaald”), volgens geslacht en leeftijd.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

De participatiegraad voor een lange beroepsopleiding (“getuigschrift behaald”) is groter voor mannen dan voor vrouwen: respectievelijk 13,2% en 9,1% voor de personen ouder dan 20 jaar. Dat verschil wordt groter met de leeftijd, vanaf de leeftijdsklasse 35-39 jaar.

Terwijl de participatiegraad voor oudere mannen tamelijk hoog blijft, neemt hij sterk af in het geval van de vrouwen. Voor de leeftijdsklasse 25-29 jaar bedraagt die graad respectievelijk 14,5% en 13%.

Voor de leeftijdsklasse 50-54 jaar bedraagt die graad op zijn beurt respectievelijk 13,5% en 9,1%. Bij mannen wordt vooral voor de personen die op het moment van de volkstelling ouder dan 65 jaar zijn, een zeer zwakke deelname opgetekend: 10,1% (in tegenstelling tot 12,5% bij mannen van 60-64 jaar). Bovendien is het verschil tussen de geslachten bij personen ouder dan 65 jaar het meest uitgesproken. Het aandeel vrouwen ouder dan 65 jaar dat tijdens het actieve leven een getuigschrift na een lange beroepsopleiding behaalde, bedraagt 3,9%. Dat fenomeen moet worden gezien in verband met de hervormingen op de arbeidsmarkt in de laatste drie decennia vóór de volkstelling, in het bijzonder de sterke stijging van het aantal vrouwen op de arbeidsmarkt.

Figuur 76: Participatiegraad aan een lange en erkende beroepsopleiding (“getuigschrift behaald”), volgens geslacht en leeftijd – voor de drie belangrijkste soorten opleiding.

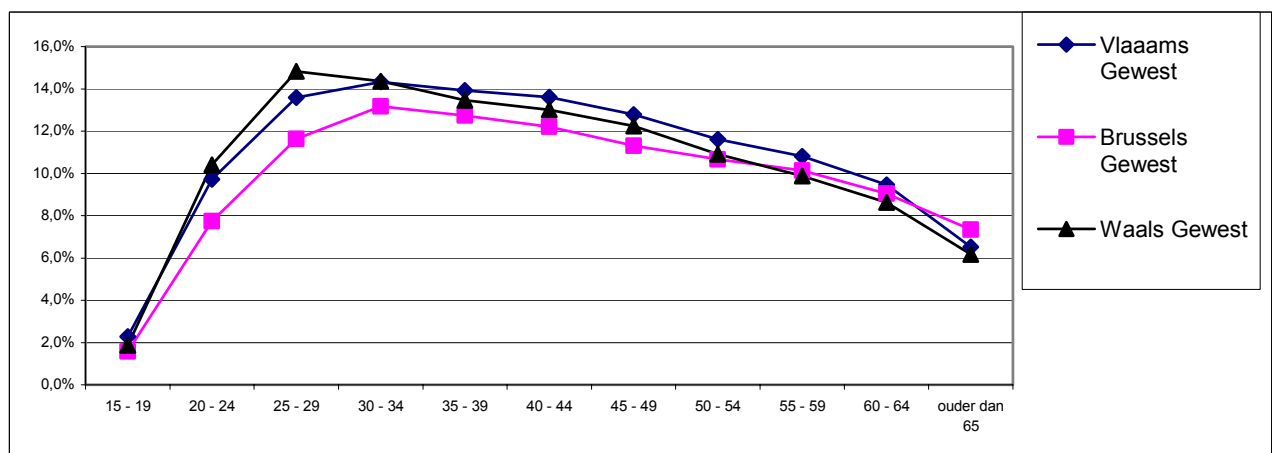
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Het verschil tussen mannen en vrouwen dat in de vorige figuur werd vastgesteld, kan hoofdzakelijk worden verklaard door de opleidingen die “in het kader van een beroep” worden gevolgd.

Bij personen onder de 40 jaar is er geen verschil tussen de geslachten in de deelname aan beroepsopleidingen (“getuigschrift behaald”) voor de opleidingen die “door een institutionele operator worden georganiseerd”, noch voor opleidingen die “op eigen initiatief” worden gevolgd. Voor de opleidingen die “in het kader van een beroep worden gevolgd” is de mannelijke deelname daarentegen zeer sterk vanaf 20 jaar. Voor dat soort opleiding bedraagt de participatiegraad bij mannen van 25-29 jaar dan ook 5%, tegenover 3,7% bij vrouwen.

Maar wat we vooral opmerken, is dat de participatiegraad voor een opleiding die “in het kader van een beroep wordt gevolgd” bij mannen met de leeftijd toeneemt (uitgezonderd een kleine daling bij de 65-plussers), terwijl die bij vrouwen afneemt. Die tegenovergestelde beweging is te zien vanaf de leeftijdsklasse van 40-44 jaar. Voor de leeftijdsklasse van 50-54 bedragen de participatiegraden voor dit soort opleiding respectievelijk 5,6% en 3,5%. Voor de klasse van 60-64 is dat respectievelijk 5,9% en 2,7%.

De opleidingen die door “institutionele operatoren” worden georganiseerd, dragen eveneens bij tot een uitholling van het verschil tussen mannen en vrouwen vanaf 45-49 jaar, aangezien de vrouwelijke participatiegraad sneller met de leeftijd daalt. De participatiegraad voor mannen van 50-54 jaar aan dit soort opleiding bedraagt 2,9%, terwijl dat 1,9% is bij vrouwen. In het geval van de opleidingen die “op eigen initiatief” worden gevolgd, leunen de participatiegraden voor beide geslachten zeer dicht bij elkaar aan tot aan de leeftijd van 50-54 jaar. Vanaf de leeftijdsklasse 55-59 jaar is de mannelijke deelname veel groter. Voor de 60-64-jarigen bedragen de participatiegraden respectievelijk 3,3% en 2,3%.

Figuur 77: Participatiegraad aan een lange en erkende beroepsopleiding (“getuigschrift behaald”), volgens gewest van verblijf in 2001 en leeftijd.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

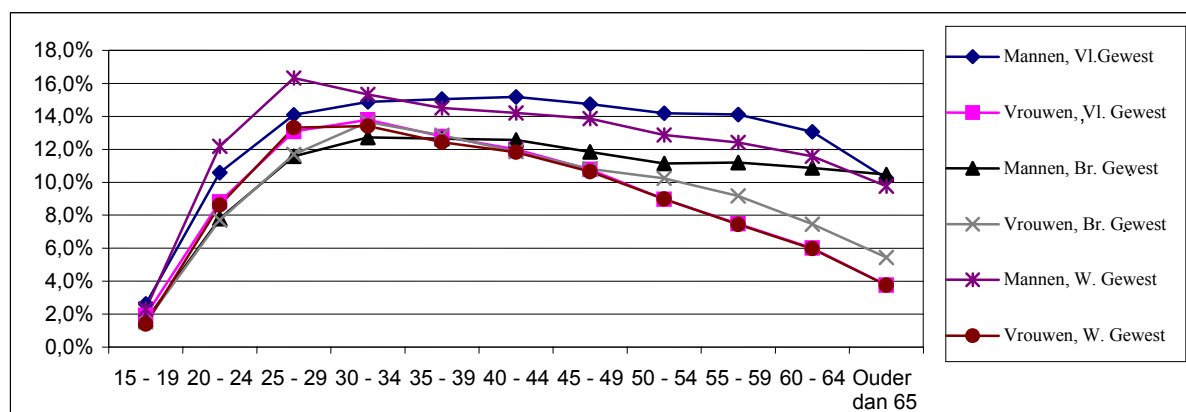
De participatiegraad aan een lange en erkende opleiding (“getuigschrift behaald”) verschilt vrij weinig naargelang het gewest van verblijf van personen in 2001.

Het verschil is groter voor de jongste leeftijdsklassen, namelijk de klassen van 20-24 jaar en van 25-29 jaar, en dat vertaalt zich vooral in een kleinere deelname van Brusselse inwoners.

Zo bedraagt de participatiegraad aan een beroepsopleiding bij personen van 25-29 jaar in Wallonië 14,8%, in Vlaanderen 13,6% en in het Brussels Gewest 11,6%.

Om die verschillen te kunnen verklaren, moeten we een onderscheid maken tussen de soorten beroepsopleiding die in de verschillende gewesten van verblijf worden gevolgd. Bij jongeren hebben de vastgestelde verschillen vooral betrekking op een grotere deelname van jongeren die in het Waals Gewest verblijven, aan een beroepsopleiding die door een “institutionele operator” wordt georganiseerd. Daarnaast hebben die verschillen ook betrekking op een grotere deelname van jongeren die in het Vlaams Gewest verblijven, aan een beroepsopleiding die op eigen initiatief wordt gevolgd.

In beide gevallen komt het verschil in alle leeftijden voor, maar het is het grootste bij de jongste leeftijdsklassen.

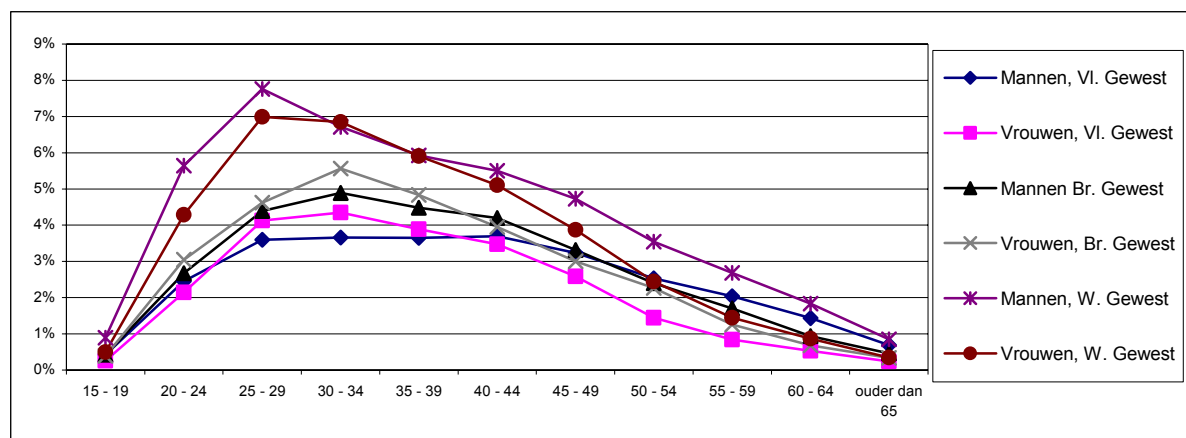

Figuur 78: Participatiegraad aan een lange en erkende beroepsopleiding (“getuigschrift behaald”), volgens gewest van verblijf in 2001, geslacht en leeftijd.

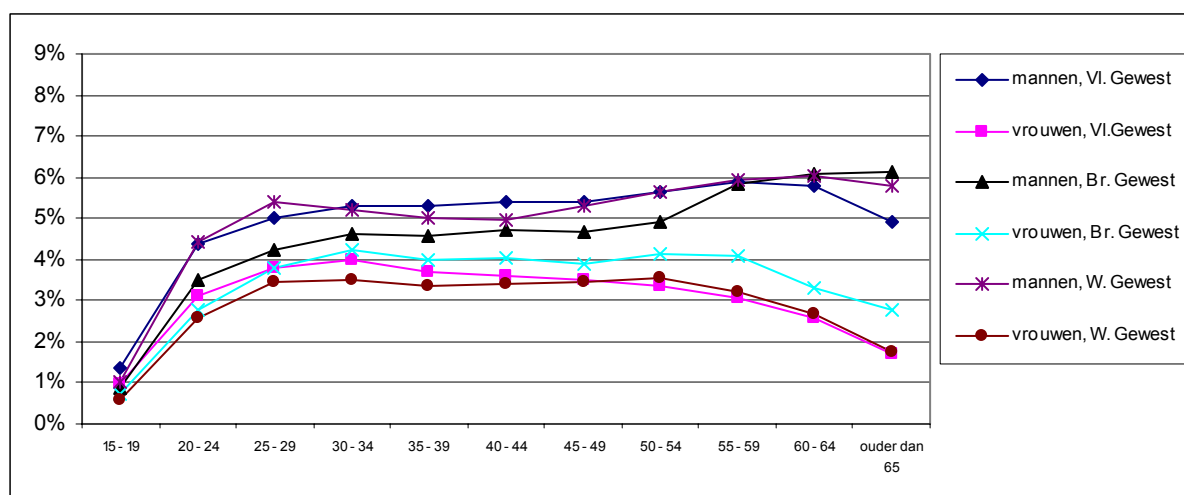
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

De participatiegraad aan een lange en erkende beroepsopleiding (“getuigschrift behaald”) verschilt vanaf de leeftijd van 40 sterker tussen mannen (die vaker aan een beroepsopleiding deelnemen) en vrouwen dan tussen de gewesten onderling. In die hogere leeftijdsklassen varieert de participatiegraad van mannen echter zichtbaar volgens het gewest van verblijf. Zo nemen ze in het Vlaams Gewest vaker aan een beroepsopleiding deel dan in het Brussels Gewest.

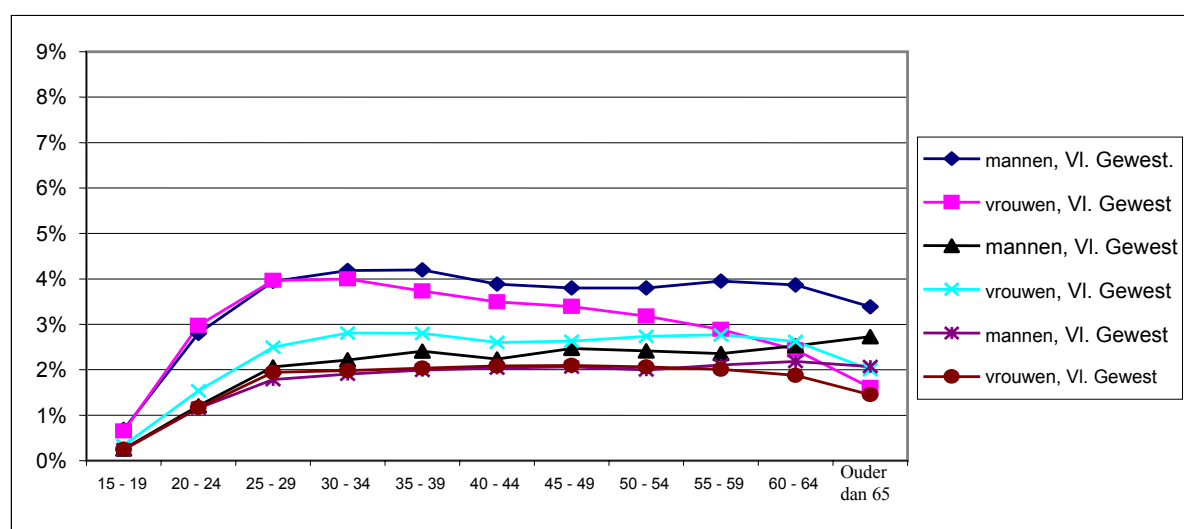
Bij personen onder de 40 jaar hangt de deelname vooral van het gewest van verblijf af; zo werd vastgesteld dat er in het Brussels Gewest minder personen, zowel mannen als vrouwen, aan een beroepsopleiding deelnemen, vooral tussen 20 en 29 jaar. We stellen echter ook vast dat van alle personen onder de 40 jaar er in het Vlaams en Waals Gewest meer mannen aan een beroepsopleiding deelnemen. Tussen 20 en 29 jaar volgen er meer Waalse mannen een lange en erkende beroepsopleiding: in de leeftijdsklasse van 25-29 jaar volgt er in het bijzonder 16,3% van de Waalse mannen dit soort beroepsopleiding.

Figuur 79 – Opleidingen georganiseerd door een “institutionele operator”.

Figuur 80 - Opleidingen in het kader van uw beroep.

Figuur 81. Opleidingen op eigen initiatief.

Figuren 79-81: Participatiegraad aan een lange en erkende beroepsopleiding (“getuigschrift behaald”), volgens gewest van verblijf, geslacht en leeftijd (figuur 79: institutionele operator, figuur 80: in het kader van uw beroep, figuur 81: op persoonlijk initiatief).

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

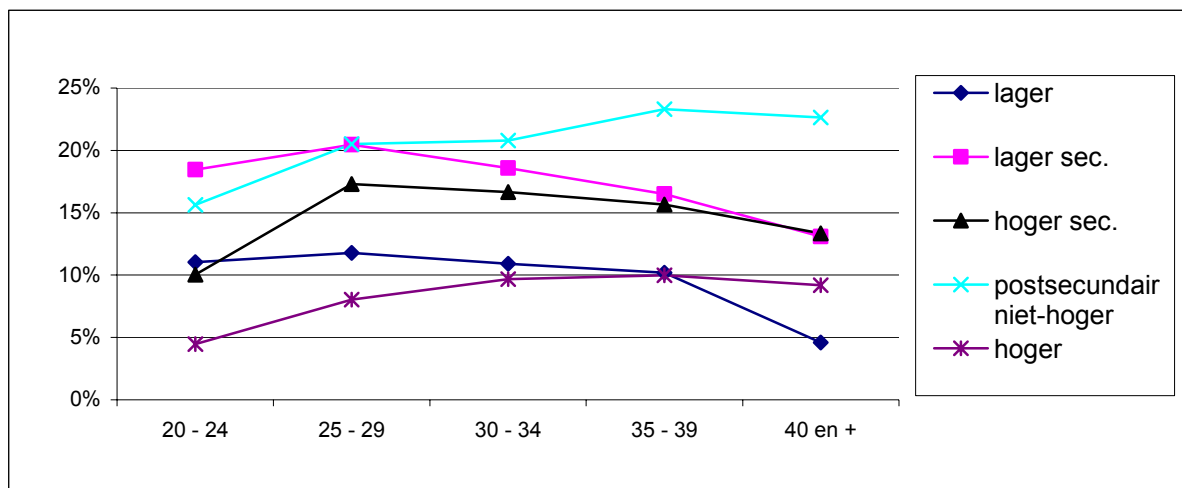
Door de verschillende soorten opleiding die worden gevolgd in aanmerking te nemen, kunnen we de volgende vaststellingen doen. Bij personen onder de 40 jaar valt de sterke deelname van Waalse burgers vooral te verklaren door hun sterke deelname aan opleidingen die door een klassieke institutionele operator worden georganiseerd. Boven de 40 jaar is de sterke mannelijke deelname vooral te wijten aan hun sterke deelname aan opleidingen die “in het kader van hun werk” worden georganiseerd. Binnen die categorie nemen Vlaamse burgers bovendien vaker deel aan opleidingen die op eigen initiatief worden gevolgd.

3.3 Deelname aan een beroepsopleiding volgens diplomaniveau

In dit deel beschrijven we de deelname aan een lange en erkende beroepsopleiding (“getuigschrift behaald”) volgens het hoogst behaalde onderwijsniveau. Daarbij worden de personen in aanmerking

genomen die naar eigen zeggen een diploma hebben behaald, ongeacht het niveau (vraag 9a van de vragenlijst).

Zoals we hierboven al zagen, hebben slechts zeer weinig personen die in 2001 tussen 15 en 19 jaar waren al een lange en erkende beroepsopleiding gevolgd. Dat is waarschijnlijk zo omdat er in België leerplicht tot 18 jaar is. We stelden tevens vast dat personen naargelang hun leeftijd in 2001 (jonger of ouder dan 40 jaar) met uiteenlopende contexten te maken kregen, wat deels hun deelname aan lange en erkende beroepsopleidingen verklaart. In dit deel van ons rapport hebben we het over de participatiegraad aan een lange en erkende opleiding vanaf 20 jaar en daarbij onderscheiden we vier leeftijdsklassen onder 40 jaar en één klasse boven 40 jaar. Het gaat over 6.847.284 personen die in 2001 20 jaar of ouder waren en over een diploma beweerden te beschikken. Onder hen hebben er 769.673 een lange en erkende beroepsopleiding gevolgd.

Figuur 82: Participatiegraad aan een lange en erkende opleiding (‘getuigschrift behaald’), per diplomaniveau en volgens leeftijd.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

De participatiegraad aan een lange en erkende beroepsopleiding (‘getuigschrift behaald’) varieert sterk naargelang het diplomaniveau van personen. Wanneer we de gemiddelde deelname voor personen van 20 jaar of ouder berekenen, merken we dat die zwakker is voor personen met een diploma lager onderwijs (waarvan de meerderheid in 2001 ouder dan 40 jaar was) (5,1%) en voor personen met een diploma hoger onderwijs (8,8%). De participatiegraad ligt daarentegen hoger voor personen met een diploma secundair onderwijs: lager secundair onderwijs (14,5%), hoger secundair onderwijs (14%) en postsecundair niet-hoger onderwijs (20,7%). Die bijzonder hoge participatiegraad voor personen met een diploma postsecundair niet-hoger onderwijs kan worden verklaard door het grote belang van de hervatting van een studie, in het bijzonder in de ‘middenstand’ als ‘ondernemingshoofd’. Bovendien wordt die studie vaak als een deelname aan een lange en erkende beroepsopleiding beschouwd²³.

De gemiddelde participatiegraad wordt sterk beïnvloed door de deelname van personen ouder dan 40 jaar, omdat zij een groot aandeel van alle personen ouder dan 20 jaar met een diploma vertegenwoordigen. Deze resultaten kunnen nog worden gepreciseerd wanneer we rekening houden met de leeftijd van de personen op het moment van de volkstelling. Op die manier kan de beperkte

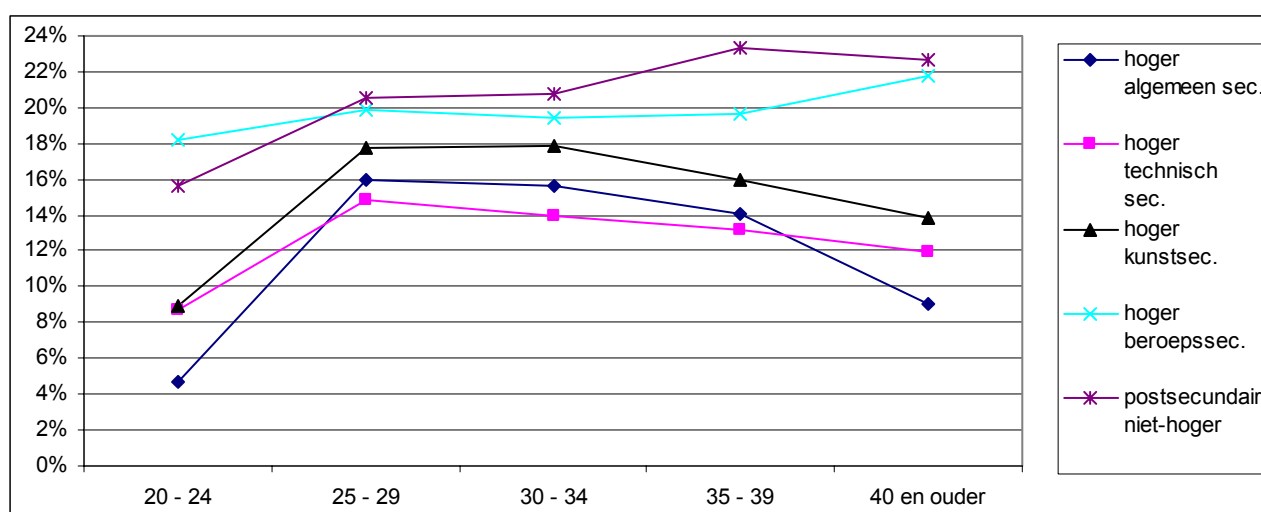
²³ De vraag met betrekking tot het hoogst behaalde diploma vermeldt voor het niveau postsecundair niet-hoger onderwijs een lijst met mogelijke opleidingen: 7e jaar van secundair onderwijs, aanvullend secundair beroepsopleiding (4e graad), ondernemersopleiding. De vraag met betrekking tot de lange en erkende beroepsopleidingen vermeldt de FOREM, IBFFP, Arbeitsamt, VDAB en middenstand om de ‘institutionele operatoren’ te preciseren die de opleiding kunnen organiseren. De opleiding tot ondernemingshoofd van de middenstand, maar eveneens bepaalde 7e beroepsjaren die in het kader van de sociale promotie worden georganiseerd, passen dus in het kader van beide vragen.

deelname van personen met een diploma lager onderwijs in de eerste plaats worden verklaard door een beperkte deelname van personen ouder dan 40 jaar met dit studieniveau (4,6%). Bij personen met een diploma lager onderwijs tussen 20 en 39 jaar ligt de participatiegraad hoger (10,7%), ook al blijft hij erg beperkt in vergelijking met andere studieniveaus, bijvoorbeeld ten opzichte van personen met een diploma lager secundair onderwijs die tot dezelfde leeftijdsklasse behoren (18,1%).

In het geval van personen met een diploma hoger onderwijs is de deelname over het algemeen beperkt, maar hij neemt toe met de leeftijd. Voor die bevolkingsgroep passen lange opleidingen in het verloop van hun loopbaan, met inbegrip van personen in de oudste leeftijdsklasse. Dit soort beroepsopleiding wordt daarentegen weinig gevolgd door de jongste leeftijdsklassen. Dat valt deels te verklaren doordat verschillenden onder hen nog in het onderwijs vertoeven (met name bij de 20-24-jarigen) of doordat ze hun hogere studies nog maar pas hebben beëindigd. Bovendien is het aanbod opleidingen in het hoger onderwijs een geduchte concurrent voor het aanbod in andere instellingen die lange beroepsopleidingen organiseren. Zo bedraagt de participatiegraad aan een beroepsopleiding bij personen met een diploma hoger onderwijs 4,5% voor 20- tot 24-jarigen, 8% voor 25- tot 29-jarigen en 9,2% voor 40-plussers.

De participatiegraad van personen met een diploma (lager en hoger) secundair onderwijs is tamelijk hoog voor de verschillende leeftijdsklassen. Hij bedraagt meer dan 15% voor personen onder de 40 jaar en rond de 13% voor personen ouder dan 40 jaar. Die participatiegraad is echter veel kleiner voor personen met een diploma hoger secundair onderwijs die op het ogenblik van de volkstelling 20-24 jaar waren (10%). Die lagere graad kan deels worden verklaard door de aanwezigheid in deze subgroep van personen die hoger onderwijs volgen maar nog geen diploma van dit onderwijs hebben behaald. Voor personen met een diploma secundair onderwijs is de deelname het grootst bij de 25- tot 29-jarigen: 20,5% voor personen met een diploma lager secundair onderwijs, 17,3% voor personen met een diploma hoger secundair onderwijs. Die participatiegraad neemt vervolgens met de leeftijd af.

We hebben zopas gezien dat de deelname aan een beroepsopleiding bij personen met een diploma postsecundair onderwijs het grootst is (20,7%). We stellen voor deze bevolkingsgroep bovendien vast dat het participatieprofiel volgens leeftijd verschilt van de profielen die we voor andere studieniveaus observeren. De deelname van personen met een diploma postsecundair onderwijs neemt immers met de leeftijd toe en is het hoogst voor de personen ouder dan 40 jaar (22,7%). Dat profiel kan worden verklaard doordat dit diplomaniveau heel wat personen met een diploma ondernemingsleider van de middenstand telt en doordat dit onderwijs in het kader van de loopbaanontwikkeling van de oudste leeftijdsklassen past.

Figuur 83: Participatiegraad aan een lange en erkende opleiding (“getuigschrift behaald”), per onderwijsvorm en volgens leeftijd - personen met een diploma secundair onderwijs.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

De deelname aan een beroepsopleiding (“getuigschrift behaald”) door personen met een diploma hoger secundair onderwijs vertoont sterke contrasten naargelang de gevolgde onderwijsvorm.

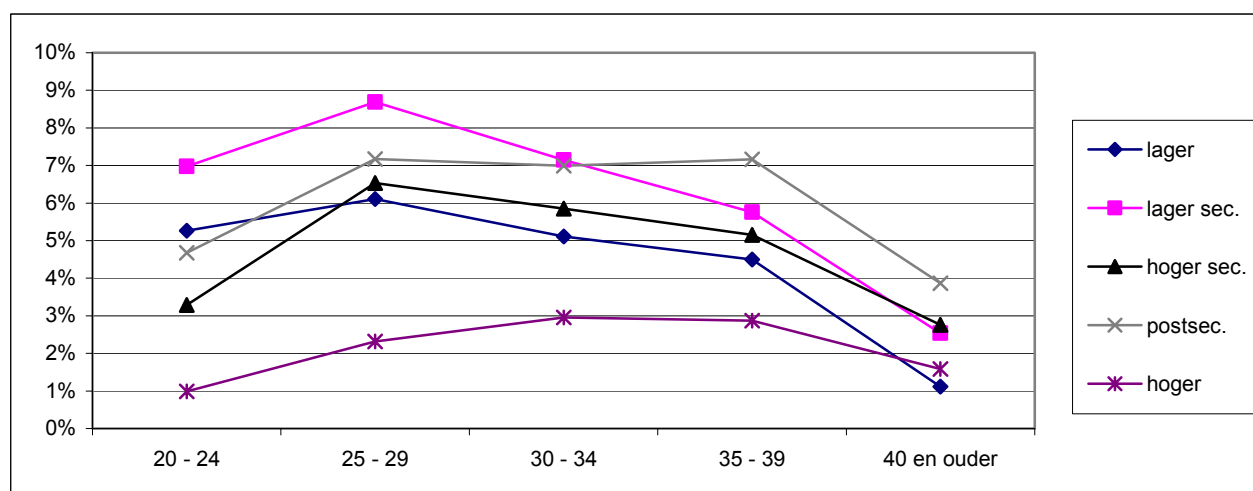
Personen met een diploma hoger secundair beroepsonderwijs namen vaker aan een lange en erkende beroepsopleiding deel: 20,2% voor personen ouder dan 20 jaar. Ter vergelijking: de participatiegraad voor personen met een diploma technisch onderwijs bedraagt 12,3% en 9,9% voor personen met een diploma algemeen vormend onderwijs.

Het hoger secundair beroepsonderwijs onderscheidt zich bovendien door zijn participatieprofiel per leeftijd. De deelname aan een beroepsopleiding is nagenoeg stabiel vóór de leeftijd van 40 jaar, maar is iets groter bij personen ouder dan 40 jaar (21,8%). De deelname aan een beroepsopleiding door personen met een diploma hoger secundair beroepsonderwijs vertoont bijgevolg gelijkenissen met de deelname die we beschreven voor personen met een diploma postsecundair niet-hoger onderwijs.

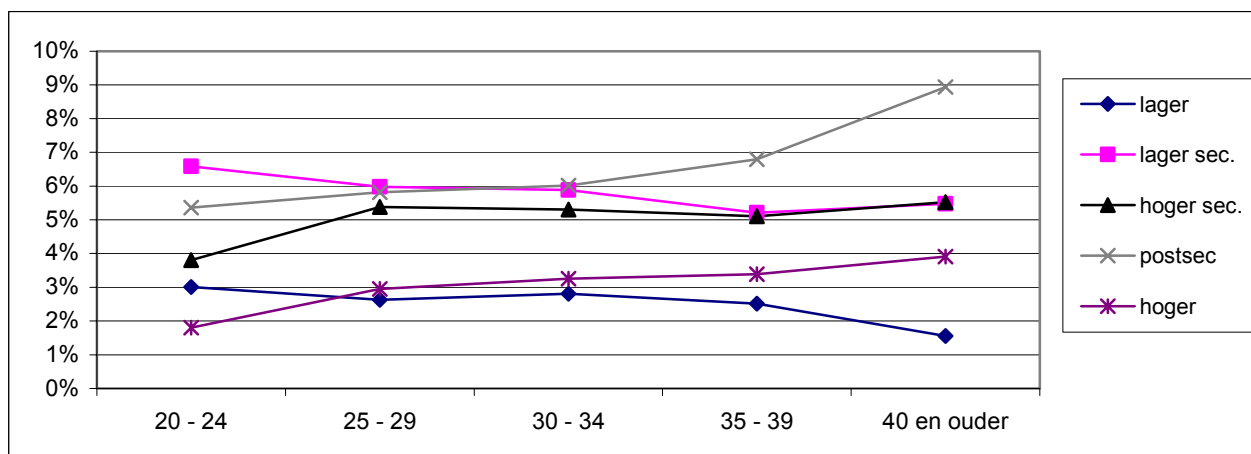
Voor de drie andere onderwijsvormen - algemeen vormend, technisch en kunstonderwijs - is de deelname aan een lange en erkende beroepsopleiding beperkt voor personen tussen 20 en 24 jaar, en groter voor personen tussen 25 en 29 jaar. Daarna neemt de participatiegraad met de leeftijd af. Zo bedraagt de participatiegraad aan een beroepsopleiding bij personen met een diploma algemeen vormend onderwijs 4,7% voor 20- tot 24-jarigen, 16% voor 25- tot 29-jarigen en 9% voor 40-plussers. Voor personen met een diploma technisch onderwijs is die participatiegraad respectievelijk 8,8%, 14,8% en 12%. Bij personen met een diploma kunstonderwijs vinden we een vergelijkbaar participatieprofiel volgens leeftijd terug, maar de participatiegraad aan een beroepsopleiding is iets hoger vanaf de leeftijdsklasse 25-29 jaar. De lagere participatiegraad bij personen met een diploma algemeen vormend secundair onderwijs van 20-24 jaar valt deels te verklaren doordat velen onder hen in 2001 nog hogere studies volgden.

Uit de vergelijking van de verschillende onderwijsvormen voor personen met een diploma lager secundair onderwijs blijkt dat het verschil naargelang de gevolgde onderwijsvorm kleiner is dan voor personen met een diploma hoger secundair onderwijs. Die vaststelling moet echter worden genuanceerd bij personen ouder dan 40 jaar en in minder mate bij de jongere personen.

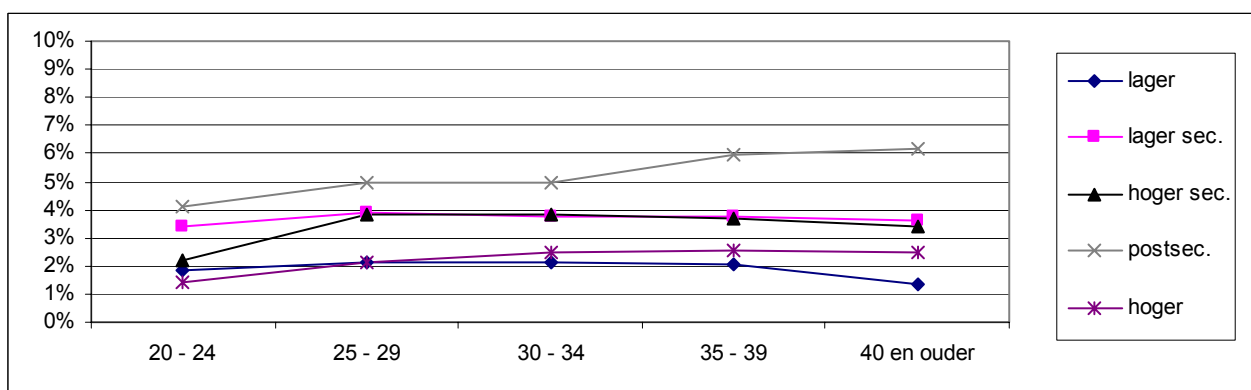
Personen met een diploma lager secundair algemeen vormend onderwijs ouder dan 40 jaar onderscheiden zich immers door een iets minder sterke deelname (9,5%). In die leeftijdsklasse zijn de verschillen minder uitgesproken dan voor de andere onderwijsvormen.

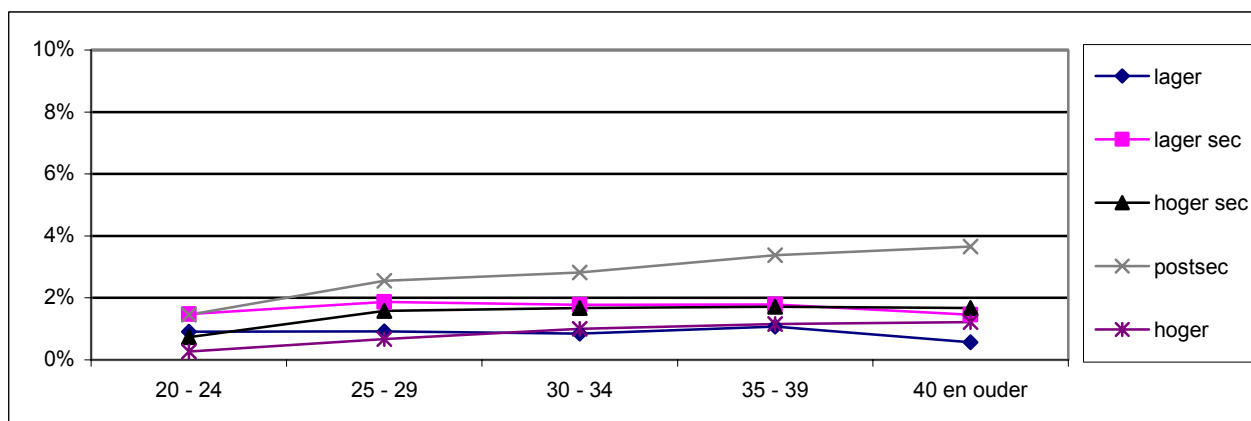
Figuur 84. Opleidingen georganiseerd door een institutionele operator.

Figuur 85. Opleidingen in het kader van uw beroep.

Figuur 86. Opleidingen gevolgd op eigen initiatief.

Figuur 87. Combinatie van soorten opleiding.

Figures 84-87: Participatiegraad aan een lange en erkende opleiding (“getuigschrift behaald”), per diplomaniveau en volgens leeftijd (figuur 84: institutionele operator, figuur 85: in het kader van uw beroep, figuur 86: op eigen initiatief, figuur 87: combinatie van opleidingen).

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Uit een vergelijking van de participatiegraad aan een lange en erkende opleiding (“getuigschrift behaald”) blijkt dat de deelname bij personen met een diploma postsecundair niet-hoger onderwijs groter is, vooral voor de hogere leeftijdsklassen. De gegevens per soort opleiding kunnen de hypothese

bevestigen dat de opleiding tot ondernemingshoofd die door de middenstand wordt georganiseerd, en in mindere mate de hervatting van een studie op het niveau van een 7e beroepsjaar in het onderwijs voor sociale promotie een zekere invloed kunnen hebben. Vanaf de leeftijd van 30-35 jaar nemen personen met dit diplomaniveau veel vaker aan een beroepsopleiding deel, ongeacht het soort opleiding dat ze volgen. Bovendien cumuleert de ondernemingsopleiding verschillende situaties die door de vragenlijst in aanmerking werden genomen om het soort beroepsopleiding te preciseren: ze wordt door een institutionele operator georganiseerd, past in het kader van het werk en wordt op eigen initiatief gevolgd (de persoonlijke wens om ondernemingshoofd te worden). Het is eveneens veelzeggend dat de participatiegraad aan verschillende soorten beroepsopleiding hoger ligt voor personen met een diploma postsecundair onderwijs, in het bijzonder bij 40-plussers (3,7%, waarvan 3% de modaliteit “in het kader van uw werk” aanvinkte). Het betreft hier waarschijnlijk personen die de opleiding tot ondernemingshoofd hebben gezien als een opleiding die tegelijkertijd verschillende in de vragenlijst aangehaalde soorten omvat.

Zoals we eerder al opmerkten, worden lange en erkende beroepsopleidingen die door “institutionele operatoren” worden georganiseerd weinig door personen ouder dan 40 jaar gevolgd. Dat geldt voor alle diplomaniveaus, met uitzondering van personen met een diploma postsecundair niet-hoger onderwijs die vaker aan dit soort opleiding deelnemen (3,9%).

Die opleidingen trekken daarentegen een tamelijk groot aantal personen uit de leeftijdsklasse 25-29 jaar aan, met uitzondering van de personen met een diploma hoger onderwijs. In die leeftijdsklasse namen in het bijzonder personen met een diploma lager secundair onderwijs vaker aan dit soort opleiding deel (8,7%). Ter vergelijking: de deelname door personen met een diploma lager onderwijs aan dit soort opleiding is dan wel groter, maar komt overeen met een lager percentage (6,1%). Voor beide studieniveaus stellen we een minder sterke participatiegraad voor de hogere leeftijdsklassen vast, vooral voor de grootste leeftijdsklasse boven de 40 jaar. Dit participatieprofiel aan een beroepsopleiding volgens leeftijd kan worden geïnterpreteerd als een toename van de belangstelling van “institutionele opleidingsoperatoren”, via een lange en erkende beroepsopleiding, voor personen met een laag diploma in het basisonderwijs. Alhoewel die toename de jongere leeftijdsklassen betreft, is dat eerder het geval voor de klasse 25-29 jaar dan voor de klasse 20-24 jaar. Het betreft daarbij niet alleen personen die op de arbeidsmarkt al met moeilijkheden werden geconfronteerd, maar ook personen die zich heroriënteren of hun positie op de arbeidsmarkt willen verstevigen.

Voor opleidingen die in het kader van het werk worden gevolgd, is het participatieprofiel volgens leeftijd verschillend. De participatiegraad verandert minder naargelang de leeftijdsklasse, in het bijzonder vanaf 25 jaar en boven 40 jaar. Personen met een diploma postsecundair onderwijs vormen daarop een uitzondering, zoals we eerder al aanhaalden.

Bij de deelname aan een beroepsopleiding in het kader van het werk zien we een onderscheid tussen enerzijds de personen met een diploma secundair onderwijs, die vaker aan dit soort opleiding deelnemen, en anderzijds de personen met een diploma lager onderwijs en die met een diploma hoger onderwijs, die minder vaak aan dit soort opleiding deelnemen. Voor de leeftijdsklasse van 25-29 jaar bijvoorbeeld bedraagt de participatiegraad bij de eerste groep minder dan 6% en bij de tweede groep minder dan 3%.

De deelname aan dit soort opleiding voor uiteenlopende doeleinden door personen met een diploma lager onderwijs en die met een diploma hoger onderwijs vertoont niet hetzelfde profiel voor alle leeftijdsklassen. Voor personen met een diploma hoger onderwijs neemt de deelname met de leeftijd toe, wat er waarschijnlijk op wijst dat zij hun toevlucht tot dit soort beroepsopleiding maar op latere leeftijd in hun loopbaan nemen. Zo volgde 3,9% van de personen met een diploma hoger onderwijs ouder dan 40 jaar dit soort beroepsopleiding. De deelname door personen met een diploma lager onderwijs is daarentegen iets groter bij de jongste leeftijdsklassen (3% voor 20-24-jarigen), eerder stabiel in de verschillende leeftijdsklassen onder de 40 jaar en kleiner bij de 40-plussers (1,6%). Die zeer beperkte deelname aan lange beroepsopleidingen door personen met een diploma lager onderwijs ouder dan 40 jaar moet worden gekoppeld aan de sociaaleconomische contexten waarin die personen leefden. In de periode vóór de crisis vonden die - toen nog jonge - personen werk zonder dat ze

daarvoor een lange en officiële beroepsopleiding hadden moeten volgen. Ten tijde van de crisis werden die - al iets oudere - personen ertoe aangezet zich van de arbeidsmarkt terug te trekken, in plaats van dat ze werden omgeschoold, wat een belangrijke investering in de beroepsopleiding had kunnen teweegbrengen.

We stellen bovendien vast dat de deelname aan deze vorm van opleiding door personen met een diploma lager secundair onderwijs sterke gelijkenissen vertoont met die door personen met een diploma hoger secundair onderwijs, met uitzondering van de leeftijdsklasse 20-24 jaar waarover we het eerder al hadden.

We komen tot gelijkaardige vaststellingen voor de deelname aan een lange en erkende beroepsopleiding die “op eigen initiatief” werd gevolgd: een specifiek profiel voor personen met een diploma postsecundair onderwijs; een sterkere deelname door personen met een diploma secundair onderwijs ten opzichte van de personen met een diploma hoger of lager onderwijs; en een participatieprofiel volgens leeftijd dat door een stabiele participatiegraad wordt gekenmerkt.

De participatiegraad ligt daarentegen over het algemeen lager dan voor opleidingen die “in het kader van uw werk” worden gevolgd. Bovendien zijn de verschillen tussen de personen met een diploma van verschillende niveaus minder uitgesproken.

Ten slotte kunnen we nog de deelname aan een beroepsopleiding volgens het behaalde diplomaniveau vergelijken.

Voor personen met een diploma lager onderwijs is de participatiegraad tamelijk zwak. Bovendien neemt hij vanaf de leeftijdsklasse 25-29 jaar af en is hij nog zwakker voor de 40-plussers. Vóór de leeftijd van 40 jaar steunt de deelname aan een lange en erkende beroepsopleiding sterk op de opleidingen die door “institutionele operatoren” worden georganiseerd (vooral tussen 25 en 29 jaar). De 40-plussers hebben daarentegen erg weinig dit soort opleiding genoten.

Personen met een diploma lager secundair onderwijs nemen tamelijk veel aan een beroepsopleiding deel. Alhoewel de participatiegraad minder groot is voor de oudere bevolkingsgroep, blijft hij ook voor de 40-plussers (ongeveer 13%) groot. Bij personen onder de 40 jaar wordt die deelname ondersteund door opleidingen die door een “institutionele operator” worden georganiseerd, evenals door opleidingen die in het kader van het werk worden gevolgd, en dat in vergelijkbare verhoudingen. Bij personen boven de 40 jaar was de deelname aan een opleiding georganiseerd door een “institutionele operator” zeer beperkt (net als bij personen met een diploma lager onderwijs). De participatiegraad blijft daarentegen tamelijk groot voor opleidingen die in het kader van het werk worden gevolgd.

Die bij personen met een diploma lager secundair onderwijs vastgestelde trend vinden we ook, in iets andere verhoudingen, terug bij personen met een diploma hoger secundair onderwijs.

Bij personen met een diploma postsecundair onderwijs tekent het belang van opleidingen in het kader van het beroep zich af vanaf de leeftijdsklasse 35-39 jaar, maar vooral in de klasse boven de 40 jaar. De opleidingen die “op persoonlijk initiatief” worden gevolgd, nemen in deze groep nog steeds een belangrijke plaats in, ook bij de oudere respondenten. Zo bereikt de deelname aan opleidingen in het kader van het beroep bij 40-plussers een hoog niveau (8,9%), blijven de opleidingen die op persoonlijk initiatief worden gevolgd belangrijk (6,2%), evenals de combinaties van die twee modaliteiten. Enkel voor de opleidingen die door een “institutionele operator” worden georganiseerd, zien we een beperkte deelname.

Voor de personen met een diploma hoger onderwijs is de deelname erg beperkt, met name bij de jongere leeftijdsklassen. De participatiegraad bij 40-plussers vertoont een gelijkaardig niveau als die bij personen tussen 30 en 40 jaar. Vóór de leeftijd van 40 jaar worden de drie vermelde modaliteiten, in vergelijkbare verhoudingen, tamelijk weinig gevolgd. Bij de personen ouder dan 40 jaar is er daarentegen een sterke deelname aan opleidingen die in het kader van het werk worden gevolgd, wat de lagere deelname aan opleidingen die door een “institutionele operator” worden georganiseerd, compenseert.

3.4 Posities op de arbeidsmarkt

In dit deel bespreken we de posities op de arbeidsmarkt in functie van de behaalde diploma's. Daarbij maken we voor de verschillende diplomaniveaus een onderscheid tussen personen die met succes een lange en erkende beroepsopleiding hebben gevolgd en personen die zich daarop niet kunnen beroepen. Daarbij worden de personen in aanmerking genomen die naar eigen zeggen een diploma hebben behaald, ongeacht het niveau (vraag 9a van de vragenlijst). Ter herinnering: in totaal vermeldden 6.847.284 personen die in 2001 ouder dan 20 jaar waren een diploma te hebben behaald. Daarvan waren er 608.676 tussen 25 en 29 jaar (en hadden 84.130 personen tussen 25 en 29 jaar een lange en erkende beroepsopleiding gevolgd).

Wij gaan achtereenvolgens dieper in op het statuut op het moment van de volkstelling (vraag 1), het beroepsstatuut van personen met een job (vraag 16a, voor het hoofdberoep) en het soort werk van bezoldigde personen (vraag 22, voor het hoofdberoep).

We zagen dat de deelname aan een lange en erkende beroepsopleiding sterker was bij jongeren, met name vanaf de leeftijdsklasse van 25-29 jaar. We weten bovendien dat jongeren op het moment dat ze hun intrede op de arbeidsmarkt maken een langere inwerkperiode moeten doorlopen en dat hun loopbaantraject tegelijkertijd veel complexer is. Daarom kiezen we ervoor om de posities voor te stellen van personen die in 2001 25-29 jaar waren en om een verband te leggen met hun deelname aan een erkende en lange beroepsopleiding.

3.4.1 Huidig statuut

In eerste instantie kijken we naar de bezette posities (huidig statuut, vraag 1) in functie van de behaalde diploma's.

Vraag 1 onderscheidt de volgende statuten: “ik ben leerling of student”, “ik heb een job (ongeacht het statuut)”, “ik heb mijn vorige job verloren of opgegeven en ik zoek een nieuwe job”, “ik zoek voor het eerst een job”, “ik heb nooit een beroepsactiviteit uitgeoefend en ik zoek geen job”, “ik oefen geen enkele beroepsactiviteit meer uit en ik zoek geen nieuwe job (meer) (verschillende redenen worden voorgesteld)”. Voor die laatste modaliteit onderscheiden we enerzijds de personen die geen enkele beroepsactiviteit meer uitoefenen omdat ze met pensioen of brugpensioen zijn en anderzijds de personen die om andere redenen (familiale, gezondheid, lage verwachtingen wat betreft het vinden van een job) geen beroepsactiviteit meer uitoefenen.

Hieronder geven we verschillende tabellen waarin de kwalificatie (hoogst behaald diploma, deelname of niet aan een beroepsopleiding) en het huidige statuut voor verschillende leeftijdsklassen met elkaar in verband worden gebracht.

	leerling of student	job	zoekt nieuwe job	zoekt voor eerste keer job	nooit gewerkt, zoekt niet	werkt niet meer, “pensioen”	werkt niet meer, “andere”
<i>lager, zonder BO</i>	0,4%	53,2%	16,9%	8,0%	13,7%	0,2%	7,6%
<i>lager, met BO²⁴</i>	0,2%	70,4%	17,4%	4,3%	2,7%	0,1%	5,0%
<i>lager sec., zonder BO</i>	0,2%	67,9%	16,2%	5,7%	4,4%	0,1%	5,5%
<i>lager sec., met BO</i>	0,2%	76,2%	16,1%	2,9%	0,7%	0,1%	3,9%
<i>hoger sec., zonder BO</i>	1,4%	82,1%	9,2%	2,7%	1,6%	0,1%	2,9%
<i>hoger sec., met BO</i>	0,5%	82,4%	11,9%	2,0%	0,5%	0,1%	2,6%
<i>postsec., zonder BO</i>	0,6%	89,6%	5,8%	1,4%	0,7%	0,0%	1,8%
<i>postsec., met BO</i>	0,4%	87,6%	8,1%	1,6%	0,3%	0,0%	2,1%
<i>hoger, zonder BO</i>	2,6%	90,7%	3,7%	2,0%	0,3%	0,0%	0,7%
<i>hoger, met BO</i>	1,3%	88,8%	6,4%	2,0%	0,3%	0,0%	1,2%

Tabel 3: Verdeling volgens de kwalificatie (hoogst behaald diploma en deelname of niet aan een opleiding) per huidig statuut – personen van 25-29 jaar.

Interpretatie: De percentages werden per regel berekend; van alle personen met een diploma lager onderwijs die nooit een lange en erkende beroepsopleiding hebben gevolgd en tussen 25 en 29 jaar waren, had 53,2% een job op het moment van de volkstelling.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

	leerling of student	job	zoekt nieuwe job	zoekt voor eerste keer job	nooit gewerkt, zoekt geen job	werkt niet meer, “pensioen”	werkt niet meer, “andere”
<i>lager, zonder BO</i>	0,0%	57,3%	15,7%	4,3%	11,8%	0,3%	10,7%
<i>lager, met BO</i>	0,0%	71,6%	18,0%	2,3%	1,2%	0,1%	6,8%
<i>lager sec., zonder BO</i>	0,0%	72,8%	13,2%	2,5%	3,9%	0,1%	7,5%
<i>lager sec., met BO</i>	0,0%	77,4%	14,4%	1,3%	0,8%	0,1%	5,9%
<i>hoger sec., zonder BO</i>	0,1%	84,6%	7,7%	1,1%	1,6%	0,1%	4,8%
<i>hoger sec., met BO</i>	0,1%	83,2%	10,6%	1,0%	0,6%	0,1%	4,5%
<i>postsec., zonder BO</i>	0,0%	89,0%	5,6%	0,8%	0,9%	0,1%	3,6%
<i>postsec., met BO</i>	0,1%	86,0%	8,7%	1,0%	0,5%	0,1%	3,7%
<i>hoger, zonder BO</i>	0,3%	93,2%	3,5%	0,6%	0,5%	0,0%	1,9%
<i>hoger, met BO</i>	0,3%	89,4%	6,8%	1,0%	0,3%	0,0%	2,2%

Tabel 4: Verdeling volgens de kwalificatie (hoogst behaald diploma en deelname of niet aan een opleiding) per huidig statuut – personen van 30-34 jaar.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

²⁴ De categorie personen die op het moment van de volkstelling 25-29 jaar waren en die bovenop een diploma lager onderwijs een lange en erkende beroepsopleiding hebben gevolgd, is het minst vertegenwoordigd. Toch tellen we 1814 personen in deze categorie.

	leerling of student	job	zoekt nieuwe job	zoekt voor eerste keer job	nooit gewerkt, zoekt geen job	werkt niet meer, "pensioen"	werkt niet meer, "andere"
<i>lager, zonder BO</i>	0,0%	61,2%	14,2%	1,7%	9,6%	0,3%	13,1%
<i>lager, met BO</i>	0,0%	72,2%	16,7%	1,0%	1,1%	0,1%	8,9%
<i>lager sec., zonder BO</i>	0,0%	75,5%	10,1%	0,9%	3,9%	0,2%	9,5%
<i>lager sec., met BO</i>	0,0%	79,3%	12,0%	0,7%	1,0%	0,2%	6,9%
<i>hoger sec., zonder BO</i>	0,0%	84,4%	6,4%	0,5%	1,9%	0,1%	6,6%
<i>hoger sec., met BO</i>	0,0%	82,6%	9,7%	0,6%	0,7%	0,1%	6,2%
<i>postsec., zonder BO</i>	0,0%	87,1%	5,6%	0,7%	1,2%	0,1%	5,3%
<i>postsec., met BO</i>	0,0%	84,1%	8,2%	0,6%	0,5%	0,2%	6,4%
<i>hoger, zonder BO</i>	0,1%	92,4%	3,2%	0,3%	0,6%	0,0%	3,4%
<i>hoger, met BO</i>	0,1%	87,9%	7,0%	0,6%	0,4%	0,1%	3,9%

Tabel 5: Verdeling volgens de kwalificatie (hoogst behaald diploma en deelname of niet aan een opleiding) per huidig statuut – personen van 35-39 jaar.

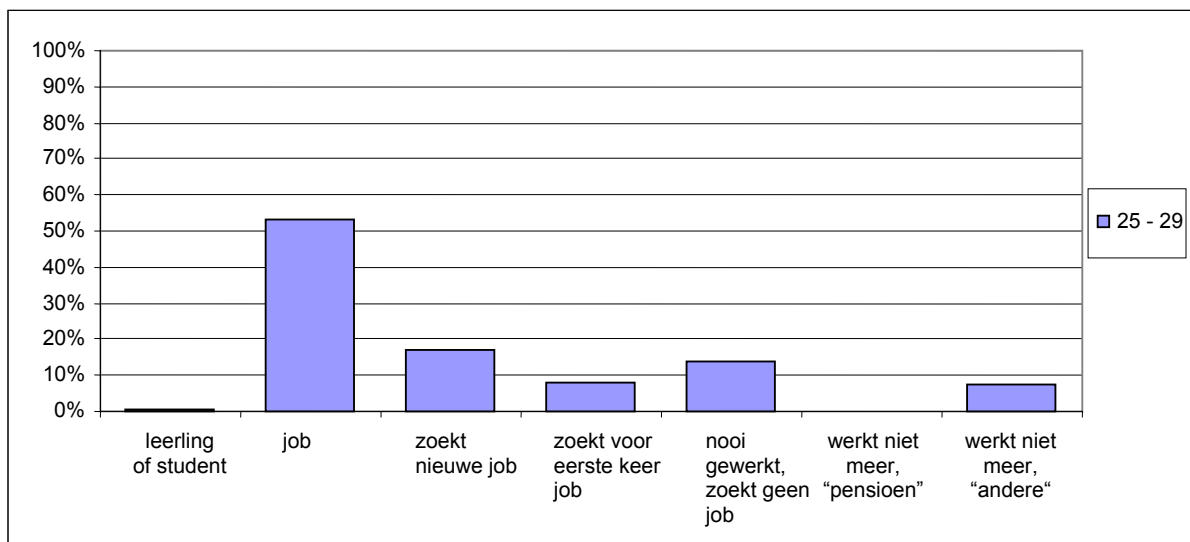
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

	leerling of student	job	zoekt nieuwe job	zoekt voor eerste keer job	nooit gewerkt, zoekt geen job	werkt niet meer, "pensioen"	werkt niet meer, "andere"
<i>lager, zonder BO</i>	0,0%	14,7%	2,7%	0,1%	9,1%	62,0%	11,6%
<i>lager, met BO</i>	0,0%	34,2%	5,2%	0,1%	1,5%	45,6%	13,4%
<i>lager sec., zonder BO</i>	0,0%	37,2%	4,2%	0,1%	6,8%	38,1%	13,5%
<i>lager sec., met BO</i>	0,0%	47,8%	5,5%	0,1%	1,9%	32,4%	12,4%
<i>hoger sec., zonder BO</i>	0,0%	53,2%	3,8%	0,1%	4,8%	27,0%	11,1%
<i>hoger sec., met BO</i>	0,0%	57,4%	5,9%	0,1%	1,4%	23,9%	11,3%
<i>postsec., zonder BO</i>	0,0%	51,6%	3,4%	0,1%	4,7%	29,5%	10,8%
<i>postsec., met BO</i>	0,0%	56,9%	5,1%	0,1%	1,3%	26,4%	10,3%
<i>hoger, zonder BO</i>	0,0%	64,6%	2,2%	0,1%	1,3%	25,6%	6,2%
<i>hoger, met BO</i>	0,0%	64,2%	5,1%	0,2%	0,7%	22,7%	7,2%

Tabel 6: Verdeling volgens de kwalificatie (hoogst behaald diploma en deelname of niet aan een opleiding) per huidig statuut – personen ouder dan 40 jaar.

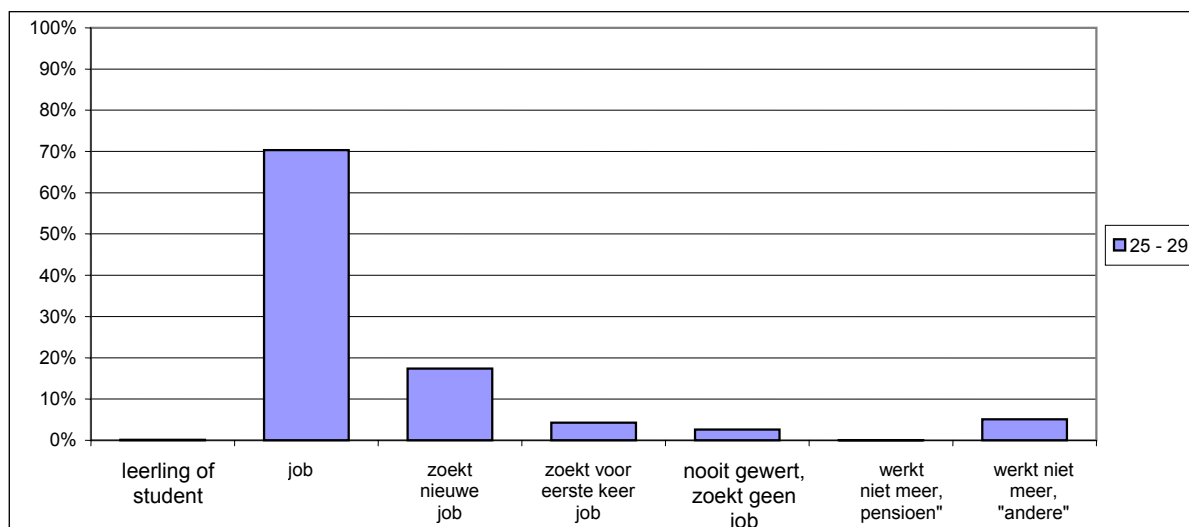
Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Hieronder geven we de huidige situatie weer van jongeren van 25-29 jaar, in functie van hun kwalificatie, voor de personen met een diploma lager onderwijs en voor de personen met een diploma hoger onderwijs. De grafieken illustreren de cijfers die in de bovenstaande tabellen meer uitgebreid werden voorgesteld.

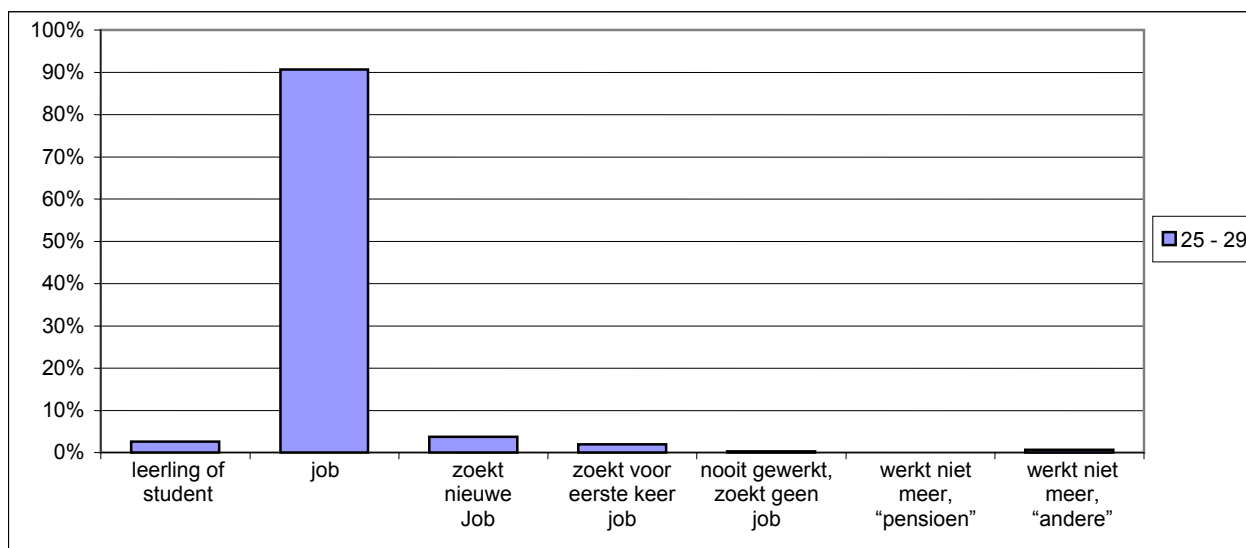
Figuur 88: Huidig statuut, personen met diploma lager onderwijs, zonder lange en erkende opleiding; 25-29 jaar.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

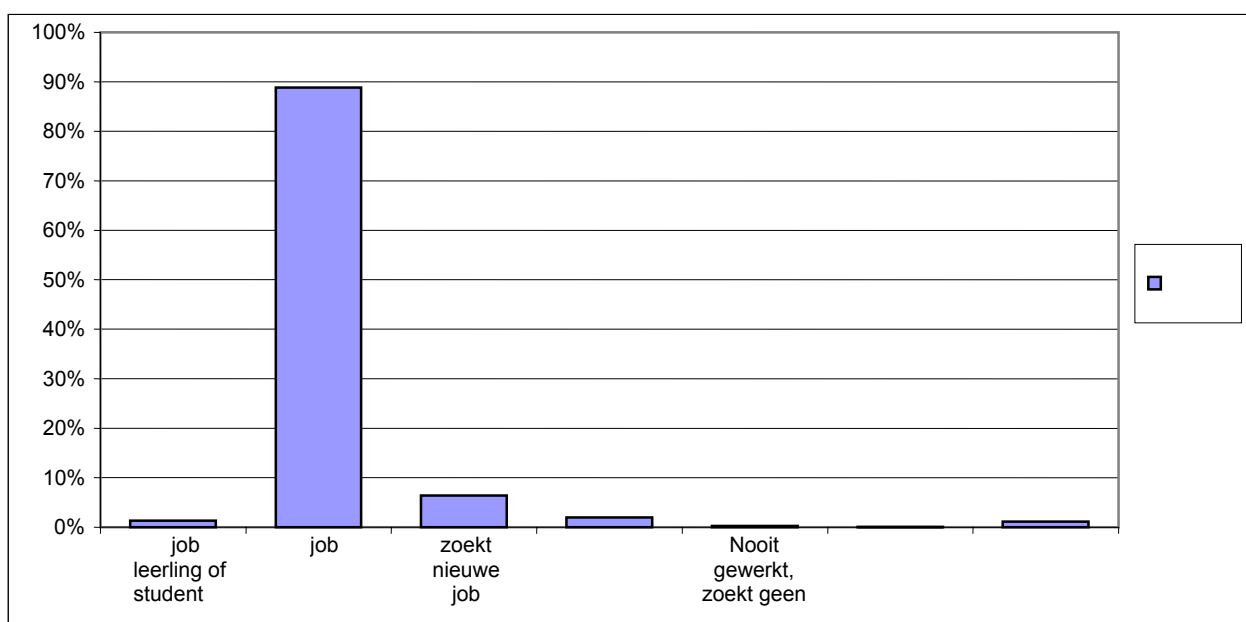
Figuur 89: Huidig statuut, personen met diploma lager onderwijs, met lange en erkende opleiding; 25-29 jaar.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Figuur 90: Huidig statuut, personen met diploma hoger onderwijs, zonder lange en erkende opleiding; 25-29 jaar.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Figuur 91: Huidig statuut, personen met diploma hoger onderwijs, met lange en erkende opleiding; 25-29 jaar.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Uit deze grafieken, met betrekking tot personen die op het ogenblik van de volkstelling tussen 25 en 29 jaar waren, blijkt dat de huidige positie in de eerste plaats van het bereikte initiële onderwijsniveau afhangt. In de leeftijdsklasse van 25-29 jaar had bijna 90% van de personen met een diploma hoger onderwijs een job op het moment van de volkstelling. Zij die geen job hebben, studeren nog of zoeken werk, vaak na al eerder een job te hebben gehad ("ik heb mijn vorige job verloren of opgegeven en ik zoek een nieuwe job"). Van de personen met een diploma lager onderwijs heeft ook een meerderheid van de jongeren een job, maar dat in mindere mate. Beduidend meer van die jongeren zijn op zoek naar een nieuwe job, ten opzichte van de personen met een diploma hoger onderwijs. Bovendien komen situaties die uit de ontoegankelijkheid van de arbeidsmarkt voortvloeien, erg vaak voor bij

personen met een diploma lager onderwijs, terwijl ze zeer zeldzaam zijn bij personen met een diploma hoger onderwijs.

De deelname aan een lange en erkende opleiding beïnvloedt enigszins de bezette positie voor elk van de onderwijsniveaus. Voor personen met een diploma lager onderwijs stellen we vast dat de personen die een lange en erkende beroepsopleiding hebben gevolgd, vaker een job uitoefenen, in vergelijking met personen die dat soort beroepsopleiding niet hebben gevolgd. Die laatsten zijn vaker voor de eerste keer op zoek naar een job of hebben zich uit de arbeidsmarkt teruggetrokken, hetzij omdat ze “nooit hebben gewerkt en geen job zoeken”, hetzij omdat ze niet meer werken (over het algemeen om “familiale” redenen, waarschijnlijk met betrekking tot de verantwoordelijkheid voor het huishouden).

In het geval van personen met een diploma hoger onderwijs lijkt de impact van een lange beroepsopleiding minder belangrijk, aangezien het merendeel van hen een job heeft. We stellen echter vast dat er bij personen die aan een beroepsopleiding hebben deelgenomen iets meer personen zijn die naar een nieuwe job op zoek zijn. Dat kan te wijten zijn aan de heroriëntering van een beperkt aantal personen met een diploma hoger onderwijs.

Uit alle bovenstaande tabellen blijkt duidelijk dat bij de 25- tot 29-jarigen de impact van een getuigschrift na een lange en erkende opleiding veel groter is bij personen met een diploma lager onderwijs en die met een diploma lager secundair onderwijs dan bij personen met een hoger diploma.

Die verschillen in posities, die bij de personen met een lager diploma meer uitgesproken zijn, evolueren naargelang de leeftijd van de respondenten. Dat stellen we bijvoorbeeld vast bij personen met een diploma lager secundair onderwijs wanneer we de leeftijdsklassen 25-29 en 35-39 jaar met elkaar vergelijken.

Bij personen tussen 25 en 29 jaar lijkt een getuigschrift na een beroepsopleiding samen te hangen met een grotere aanwezigheid op de arbeidsmarkt, in vergelijking met zij die geen beroepsopleiding hebben gevolgd. Ook bij personen tussen 35 en 39 jaar zien we die correlatie, alleen is het verschil minder uitgesproken.

Bovendien merken we bij 25- tot 29-jarigen dat er van de personen die een beroepsopleiding hebben gevolgd veel meer zijn die voor het eerst een job zoeken of niet langer een job zoeken en er ook nooit een hebben uitgeoefend. Bij 35- tot 39-jarigen zoeken slechts weinig personen voor het eerst een job, terwijl er meer personen zijn die zich om welke reden ook uit de arbeidsmarkt hebben teruggetrokken. Het gaat daarbij hoofdzakelijk om personen die geen beroepsopleiding hebben gevolgd.

3.4.2 Beroepsstatuut van personen met een job

De volgende tabel geeft de positie op de arbeidsmarkt weer in functie van het beroepsstatuut van personen met een job (vraag 16a, voor het hoofdberoep). De uitsplitsing houdt geen rekening met personen die een job hebben maar niet op deze vraag hebben geantwoord. De non-respons is tamelijk groot en varieert naargelang de kwalificatiecategorieën. Bij de voorstelling van de resultaten hebben we ons beperkt tot de leeftijdsklasse van 25-29 jaar en tot drie behaalde diplomaniveaus: lager secundair, hoger secundair en hoger onderwijs.

	lager sec., zonder BO	lager sec., met BO	hoger sec., zonder BO	hoger sec., met BO	hoger, zonder BO	hoger, met BO
<i>statutair in de openbare sector</i>	5,6%	4,8%	6,6%	8,3%	9,9%	10,6%
<i>contractueel in de openbare sector</i>	7,4%	7,6%	8,6%	9,1%	16,2%	14,7%
<i>ondernemingshoofd, in dienstverband</i>	0,4%	0,7%	0,4%	0,6%	0,5%	0,8%
<i>andere bediende in de privésector</i>	17,6%	17,7%	30,3%	28,3%	58,9%	53,3%
<i>arbeider in de privésector, leerjongen/meisje</i>	48,5%	47,9%	38,1%	35,2%	3,4%	6,6%
<i>ondernemingshoofd, niet in dienstverband</i>	0,6%	1,0%	0,7%	0,9%	0,5%	0,7%
<i>zelfstandige, één klant</i>	4,0%	4,7%	4,1%	4,4%	2,7%	3,6%
<i>andere zelfstandige, vrij beroep</i>	3,1%	4,0%	4,1%	4,9%	5,6%	6,5%
<i>helper (van een zelfstandige)</i>	3,0%	3,6%	2,5%	3,2%	0,4%	0,8%
<i>huishoud- of dienstpersoneel</i>	1,8%	1,2%	0,8%	0,8%	0,0%	0,1%
<i>ander statuut (bv. PWA)</i>	3,4%	3,3%	1,8%	2,0%	1,1%	1,4%
<i>zonder statuut</i>	4,5%	3,6%	2,0%	2,2%	0,7%	0,9%
<i>Totaal</i>	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tabel 7: Verdeling volgens de kwalificatie (hoogst behaald diploma en deelname of niet aan een opleiding) per beroepsstatuut – personen die een beroepsactiviteit uitoefenen, van 25-29 jaar.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Het behaalde diploma beïnvloedt het beroepsstatuut ten eerste. Een getuigschrift na een lange en erkende opleiding verandert daarentegen bijzonder weinig aan de verdeling volgens het beroepsstatuut voor de verschillende diplomaniveaus. We stellen echter een lichte toename van het aantal zelfstandigen vast onder de personen die een beroepsopleiding hebben gevolgd, en dat voor de verschillende diplomaniveaus die in aanmerking werden genomen.

3.4.3 Soort werk van werknemers

De volgende tabel geeft de positie op de arbeidsmarkt weer in functie van het soort werk van werknemers (vraag 22, voor het hoofdberoep). De uitsplitsing houdt geen rekening met werknemers die niet op deze vraag hebben geantwoord. De non-respons is tamelijk groot en varieert naargelang de kwalificatiecategorieën. Net als voor de vorige tabel hebben we ons beperkt tot de leeftijdsklasse 25-29 jaar en tot drie behaalde diplomaniveaus: lager secundair, hoger secundair en hoger onderwijs.

	lager sec., zonder BO	lager sec., met BO	hoger sec., zonder BO	hoger sec., met BO	hoger, zonder BO	hoger, met BO
<i>vast werk (statutair of arbeidsovereenkomst van onbepaalde duur)</i>	83,4%	82,4%	87,8%	84,6%	83,1%	83,0%
<i>werk als uitzendkracht</i>	5,3%	5,1%	3,0%	3,9%	2,2%	2,7%
<i>seizoenswerk</i>	0,4%	0,3%	0,3%	0,2%	0,1%	0,1%
<i>werk voor bepaalde duur</i>	7,8%	8,7%	6,7%	8,2%	13,1%	11,8%
<i>werk in het kader van een tewerkstellingsprogramma</i>	2,4%	2,5%	1,7%	2,3%	0,9%	1,5%
<i>leercontract, stage of opleiding alternerend leren</i>	0,2%	0,5%	0,2%	0,4%	0,3%	0,5%
<i>studentencontract</i>	0,0%	0,0%	0,1%	0,0%	0,1%	0,1%
<i>occasioneel werk (zonder formeel contract) of ander</i>	0,5%	0,4%	0,3%	0,3%	0,2%	0,3%
<i>Totaal</i>	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tabel 8: Verdeling volgens de kwalificatie (hoogst behaald diploma en deelname of niet aan een opleiding) per soort werk – werknemers, van 25-29 jaar.

Bron: NIS-SEE 2001. Berekeningen: Centre TEF, ULB.

Het behaalde diploma beïnvloedt enigszins het beroepsstatuut van werknemers, alhoewel bijna 85% van de werknemers vast werk heeft, en dat voor de verschillende diplomaniveaus die in aanmerking werden genomen. Personen met een diploma hoger onderwijs die net hun studies hebben afgerond, hebben vaker werk van bepaalde duur. Personen met een diploma secundair onderwijs vinden we vaker terug in programma's voor wedertewerking (vooral personen met een diploma lager secundair onderwijs) en in uitzendwerk (vooral personen met een diploma lager onderwijs). Een getuigschrift na een lange en erkende opleiding verandert enigszins de verdeling volgens het beroepsstatuut voor de verschillende diplomaniveaus. Dat is vooral het geval bij personen met een diploma hoger secundair onderwijs. De deelname aan een beroepsopleiding wordt vaker in verband gebracht met posities in uitzendwerk, werk van bepaalde duur en werk in het kader van een tewerkstellingsprogramma. Voor dit diplomaniveau kan de deelname aan dit soort beroepsopleiding een indicatie zijn voor een intrede op de arbeidsmarkt die wordt gekenmerkt door het voornemen om een job uit te oefenen, maar ook door moeilijkheden om werk te vinden, met name vast werk (die hypothesen steunen tevens op de tabel over het huidige statuut, punt 3.1).

3.5 Conclusies

De sociaal-economische enquête 2001 bood ons de mogelijkheid de deelname aan lange en erkende beroepsopleidingen te bestuderen op basis van respondenten die “een getuigschrift hebben behaald na een erkende beroepsopleiding van ten minste 600 uren (gelijk aan 6 maanden voltijds onderwijs)”. Daarbij keken we naar verschillende soorten opleiding en hielden we rekening met het volledige actieve leven van de respondenten. Over het algemeen duiden de personen slechts een van de drie soorten opleiding aan die door de enquête in aanmerking worden genomen. De beroepsopleidingen die “in het kader van een beroep” worden gevolgd, zijn goed voor 37% van de personen die onderwijs hebben gevolgd; opleidingen die door een institutionele operator worden georganiseerd, vertegenwoordigen 26% en die “op eigen initiatief” worden gevolgd 25%. Van alle personen die een getuigschrift hebben behaald na een lange en erkende beroepsopleiding combineert er 11% twee (soms zelfs drie) verschillende soorten opleiding.

Op het vlak van de sociaal-demografische kenmerken blijkt de participatiegraad het hoogst bij personen tussen 25 en 40 jaar: in die leeftijdsklassen nadert hij de 14%, terwijl een langer actief leven de oudere leeftijdsklassen eigenlijk zou moeten ‘bevoordelen’. Dat fenomeen is grotendeels te

verklaren doordat het aanbod beroepsopleidingen door “institutionele operatoren” zich tijdens de crisisperiode vanaf het begin van de jaren ‘80 ontwikkelde en bijgevolg vooral de jongere generatie heeft beïnvloed. De persoonlijke kenmerken (zoals de leeftijd) maken integraal deel uit van de sociale verhoudingen die voortvloeien uit veranderende arbeidsomstandigheden en -mogelijkheden. Bovendien bepalen die sociale verhoudingen ook de deelname aan lange en erkende beroepsopleidingen. Die interpretatie zou ook een verklaring kunnen zijn voor de verschillende participatiegraden voor mannen en vrouwen. Vanaf 20-24 jaar nemen mannen iets meer aan dit soort opleiding deel, maar dat verschil is vooral zichtbaar vanaf 40 jaar.

Die verschillen tussen mannen en vrouwen hebben vooral te maken met opleidingen die “in het kader van het beroep”, en dus vaak op het initiatief van de werkgever, worden georganiseerd. We kunnen van de hypothese uitgaan dat de opleidingspraktijken sterk zijn veranderd met de enorme toestroom van vrouwen op de arbeidsmarkt. Alhoewel het verschil bij de jongste respondenten kleiner wordt, toch blijven jonge mannen vaker aan lange en erkende beroepsopleidingen deelnemen die “in het kader van het werk” worden georganiseerd. Dat de participatiegraad van jonge vrouwen dichterbij die van jonge mannen komt, is vooral te wijten aan hun sterke deelname aan opleidingen die door een “institutioneel operator” worden georganiseerd. Dat kan wijzen op minder directe manieren om de arbeidsmarkt te betreden.

Daarenboven zijn de participatiegraden voor inwoners van de drie Belgische gewesten op de verschillende leeftijden gelijkaardig. Het grootste verschil heeft te maken met de grootste deelname van jonge Walen, een fenomeen dat verband houdt met de ontwikkeling van het aanbod ‘institutionele operatoropleidingen’. In vergelijking met de Vlaamse respondenten kan de (grotere) ontwikkeling van een Waals ‘institutioneel’ aanbod voor de jongere leeftijdscategorieën het gevolg zijn van een (grotere) behoefte aan oplossingen voor de werkloosheidsproblematiek, in het bijzonder bij de laaggeschoolden. Het verband tussen het diplomaniveau en de deelname aan een beroepsopleiding is echter tamelijk complex, vooral wanneer we de hele actieve bevolking in aanmerking nemen.

Wat het initiële onderwijsniveau betreft, merken we een grotere deelname van respondenten met als hoogst behaalde diploma een diploma lager secundair of hoger secundair onderwijs. Personen met een diploma lager onderwijs nemen minder aan dit soort beroepsopleiding deel, vooral dan respondenten ouder dan 40 jaar (waar dit diplomaniveau ook meer wordt vertegenwoordigd). Blijkbaar waren de lange en erkende beroepsopleidingen geen afdoende oplossing voor de ontslaggolven waarmee de oudere en minder gekwalificeerde bevolkingsgroep de laatste decennia af te rekenen kreeg. We merken die lagere participatiegraad ook bij personen met een diploma hoger onderwijs, maar bij hen neemt die graad met de leeftijd toe. Bij dat diplomaniveau past een beroepsopleiding in de ontwikkeling of heroriëntering van de loopbaan, en kan ze na verschillende jaren van beroepsactiviteit en op verschillende momenten naargelang de specificiteit van de loopbaan worden aangevat.

Bijgevolg nemen hoofdzakelijk de jongste personen en meer in het bijzonder zij die hun studies op lager en hoger secundair onderwijs hebben afgerond, aan lange en erkende beroepsopleidingen deel. Naar alle waarschijnlijkheid worden die opleidingen dan ook gezien als een antwoord op de moeilijkheden waarmee laaggeschoolde jongeren op de arbeidsmarkt worden geconfronteerd en op de behoeften van werknemers in een context waarin verschillende beroepen een transformatie ondergaan. We kunnen ons dus, met de beperkte middelen van een algemene enquête als de sociaal-economische, de vraag stellen welke impact dergelijke opleidingen op het vlak van werkgelegenheid voor deze bevolkingsgroepen hebben. We bekeken de positie op de arbeidsmarkt op basis van drie aspecten die door de enquête in aanmerking werden genomen: het statuut op het moment van de enquête, het beroepsstatuut van personen met een job en het soort werk van werknemers. Een eerste conclusie heeft te maken met de doorslaggevende rol van het behaalde initiële diploma. Dat werd vergeleken met de participatiegraad aan een lange en erkende beroepsopleiding om de posities op de arbeidsmarkt te verklaren. Een andere conclusie heeft te maken met de rol van de lange en erkende beroepsopleidingen in de bezette posities. Met betrekking tot die drie aspecten lijkt de deelname aan een lange en erkende beroepsopleiding vooral een verklaring te zijn voor de verschillen in statuut (gemeten op het moment van de enquête). Over het algemeen is de impact van die opleidingen minder sterk op het

beroepsstatuut van personen met een job, evenals op het soort werk van de werknemers, ook al worden er enkele verschillen opgemerkt. De invloed van de deelname aan een lange en erkende beroepsopleiding op het statuut lijkt bijzonder groot te zijn voor jongeren die enkel een diploma lager secundair onderwijs hebben. Personen die aan een lange en erkende beroepsopleiding deelnemen, hebben vaker werk, terwijl zij die geen enkele soort opleiding hebben gevolgd vaker voor het eerst een job zoeken of zich van de arbeidsmarkt hebben teruggetrokken (zoeken niet (langer) naar een job). De impact van een lange en erkende beroepsopleiding op het statuut van jongeren lijkt minder groot voor personen met een diploma hoger secundair of hoger onderwijs.

DEEL II : Arbeidsmarkt en Aansluiting Onderwijs- Arbeidsmarkt

STEUNPUNT WAV

Mieke Booghmans
Reginald Loyen
Eef Stevens
Caroline Vermandere

1 De arbeidsmarkt Anno 2001 : groepsfoto

1.1 Inleiding: *Wie vinden we (niet) op de arbeidsmarkt?*

Alvorens in dit tweede deel van de monografie in een thematische hoofdstuk de link te leggen tussen onderwijs en arbeidsmarkt, beschrijft dit hoofdstuk de toestand op de Belgische arbeidsmarkt in 2001. Na een inleidende paragraaf over de verdeling van de bevolking naar arbeidsmarktpositie, is telkens een uitvoerige paragraaf gewijd aan de werkende, de werkzoekende en de niet-beroepsactieve bevolking afzonderlijk. Ook al is het hoofdstuk vooral gericht op de arbeidsmarktproblematiek, het verband tussen onderwijsloopbaan en arbeidsmarktloopbaan zal op meer dan één plaats blijken.²⁵

Niemand zal vreemd opkijken bij de vaststelling dat de resultaten van het arbeidsmarktluik van de socio-economische enquête aansluiten bij de bevindingen uit ander onderzoek: de arbeidsmarktpopulatie is geen grijze, uniforme massa, maar in tegendeel een bonte verzameling individuen met elk hun eigen kenmerken. Het is bekend dat het wel of niet hebben van bepaalde eigenschappen een stevige duw in de rug kan betekenen op de arbeidsmarkt.

Dit hoofdstuk brengt de gekende kansengroepen (vrouwen, laaggeschoolden, ouderen en jongeren) naar voor als zorgenkindjes. Zowel voor de personen in kwestie zelf als vanuit maatschappelijk oogpunt is het een dwingende noodzaak om deze kansengroepen zoveel mogelijk aan de slag te krijgen. Een scheefgroeïende verhouding van een steeds kleiner wordende groep werkenden die via de sociale zekerheid moet instaan voor een steeds omvangrijkere groep niet-werkenden leidt immers tot financieringsproblemen van onze welvaartsstaat.

In deze inleiding op zoomen we in op de samenstelling van de niet-beroepsactieve bevolking op arbeidsleeftijd (18 tot 64 jaar). Het gaat om studenten, (brug)gepensioneerden en personen die om familiale, sociale, persoonlijke of gezondheidsredenen niet langer actief zijn. Daarnaast zijn er ook personen die nooit gewerkt of werk gezocht hebben. Een aantal niet-beroepsactieven denkt zelfs dat er voor hen geen werk is.

Ondanks de diverse samenstelling van de groep vallen er lijnen te trekken in deze ‘latente arbeidsreserve’. Vrouwen, ouderen en laaggeschoolden zetten er de toon. Wil het beleid nog meer personen aan het werk krijgen, dan zijn dit de doelgroepen waar de nood tot ingrijpen het hoogst is. Maar de eenvoud van de boodschap bedriegt. Veel niet-beroepsactieven zijn zowel vrouw als 45-plusser als laaggeschoold. Met een dergelijk profiel is het vinden van een job geen sinecure.

Bijkomend probleem: eenmaal aan de slag, springen de kansengroepen opnieuw in het oog. Vrouwen en laaggeschoolden bijvoorbeeld werken vaker deeltijds of tijdelijk en zijn oververtegenwoordigd in sectoren als bouw, horeca of handel, sectoren waar de arbeidsvoorwaarden niet steeds even riant zijn of die een hoger risico op werkloosheid kennen.

In wat volgt bekijken we de kansengroepen van dichterbij. We beginnen met de laaggeschoolden. Net geen 40% van hen is niet-beroepsactief, slechts de helft heeft een job en bijna 10% is werkzoekend. Omdat de laaggeschoolden zo’n grote groep vormen binnen de Belgische populatie (groter dan de midden- en hooggeschoolden), zijn ze de belangrijkste doelgroep van het beleid. Maar de afstand tot de arbeidsmarkt is groot. De lonen voor laaggeschoolde jobs flirten vaak met de werkloosheids- of sociale uitkeringen en de kwaliteit en inhoud van de aangeboden jobs zijn niet steeds van die aard om de geringe financiële meerwaarde te compenseren.

²⁵ Aan dit hoofdstuk werkten mee: Caroline Vermandere (Inleiding), Reginald Loyen (1.2, 1.5), Mieke Booghmans (1.3, 1.4) en Eef Stevens 1.3).

Een diploma hoger onderwijs daarentegen helpt tweemaal: het leidt vooreerst tot een hogere kans op arbeidsmarktparticipatie en het verkleint ten tweede het risico op werkloosheid. Al mogen we de secundaire opleidingen niet stiefmoederlijk behandelen: middengeschoolden met een diploma van het beroepsonderwijs met een zevende jaar of van het technisch hoger secundair onderwijs komen door de band vlot aan een job en benaderen bijvoorbeeld de werkzaamheidsgraad van hogeschoolden.

Een volgende kansengroep zijn de vrouwen. Onder de vrouwen op arbeidsleeftijd is 35% niet-beroepsactief, minder dan 60% aan het werk en bijna 10% op zoek naar een job. Ter vergelijking: bij de mannen ligt het aandeel niet-beroepsactieven niet hoger dan 20% en is bijna drievierde aan de slag. Ondanks de sterk toenemende vrouwelijke participatie op de arbeidsmarkt sinds 1991, houdt het klassieke rollenpatroon, waar vrouwen de arbeidsmarkt inruilen voor een verzorgende functie, blijkbaar nog steeds stand. Maar er is meer aan de hand. Vaak heeft het vrouw-zijn een versterkend effect op een andere hindernis. Zoals zonet vermeld, hebben laaggeschoolden het niet makkelijk op de arbeidsmarkt. Voor vrouwen geldt dit nog sterker dan voor mannen. Bovendien zijn vrouwen, ondanks hun toenemend onderwijsniveau, gemiddeld nog steeds laaggeschoold dan mannen.

Daarnaast is ook het eindeloopbaanthema bij de vrouwen zeer acuut. Ouderen komen vaak (te) vroeg in de niet-beroepsactiviteit terecht, en opnieuw speelt dit sterker bij vrouwen dan bij mannen. Veel vrouwen laten de arbeidsmarkt al vanaf 45 jaar achter zich. De vervroegde uittrede neemt bij vrouwen blijkbaar nóg vroeger een start dan bij mannen, waar het aandeel niet-beroepsactieven pas vanaf 55 jaar sterk toeneemt.

Vrouwen nemen dan ook vaker dan hun partner de zorg voor het gezin of andere zorgbehoevenden voor hun rekening. Dat de uittrede vroeger start bij vrouwen dan bij mannen, kan ook te maken hebben met het feit dat het inkomen van vrouwen vaak als een tweede inkomen beschouwd wordt, dat makkelijker kan wegvallen als het niet meer echt nodig is.²⁶ Bovendien kan het zijn dat vrouwen – die gemiddeld jonger zijn dan hun partners – geneigd zijn om hun partner te volgen als die met pensioen gaat.

Heeft deze vroege uittrede ook te maken met de voorwaarden voor vrouwen op de arbeidsmarkt? Vrouwen hebben het in elk geval moeilijker om uit de werkloosheid te blijven. Ze zijn niet alleen vaker, maar ook langer werkloos dan mannen. Opvallende vaststelling hierbij: het verschil in werkloosheidsgraad tussen mannen en vrouwen neemt toe met de leeftijd. Toch zijn werkende vrouwen meer dan mannen aan de slag in ‘stabiele’ sectoren zoals de publieke dienstverlening of het onderwijs, al zijn ze ook sterker dan gemiddeld terug te vinden in bijvoorbeeld de groot- of kleinhandel. Maar zelfs in de stabiele sectoren is het werkloosheidsrisico groter voor vrouwen dan voor hun mannelijke collega’s.

Naast onderwijsniveau en geslacht is leeftijd een derde bepalende factor in de arbeidsmarktpositie. Ouderen vormen vooral een kansengroep wanneer ze (te) vroeg in de niet-beroepsactiviteit terecht komen (haast drie van de vier 55-plussers zijn niet-beroepsactief). Het aandeel werkzoekenden bij de ouderen daarentegen is beperkt (3%). Voor het activeringsbeleid is dit allicht de moeilijkst te bereiken groep: eenmaal uitgetreden, stromen ouderen nauwelijks terug naar de arbeidsmarkt.

Bij jongeren geldt het omgekeerde: ze vormen enkel een kansengroep in de mate dat ze (te) vroeg de school verlaten. Meer dan 40% van de 18-24-jarigen is niet-beroepsactief, maar het merendeel daarvan zit nog op de school- en aulabanken. Als jongeren wel al werken of werk zoeken, impliceert dit vaak dat ze geen (hoger) diploma hebben behaald, waardoor ze in de kansengroep van de laaggeschoolden belanden. Jongeren zijn vaker én langer werkloos: het aandeel werkzoekenden ligt in geen enkele leeftijdsgroep zo hoog als hier (12%). De jongeren die wel werken, moeten het vaker stellen met een tijdelijke of een (vrijwillig of onvrijwillig) deeltijdse job. Bij de mannen bijvoorbeeld ligt het aandeel deeltijders, mede om die reden, het hoogst in deze leeftijdsgroep.

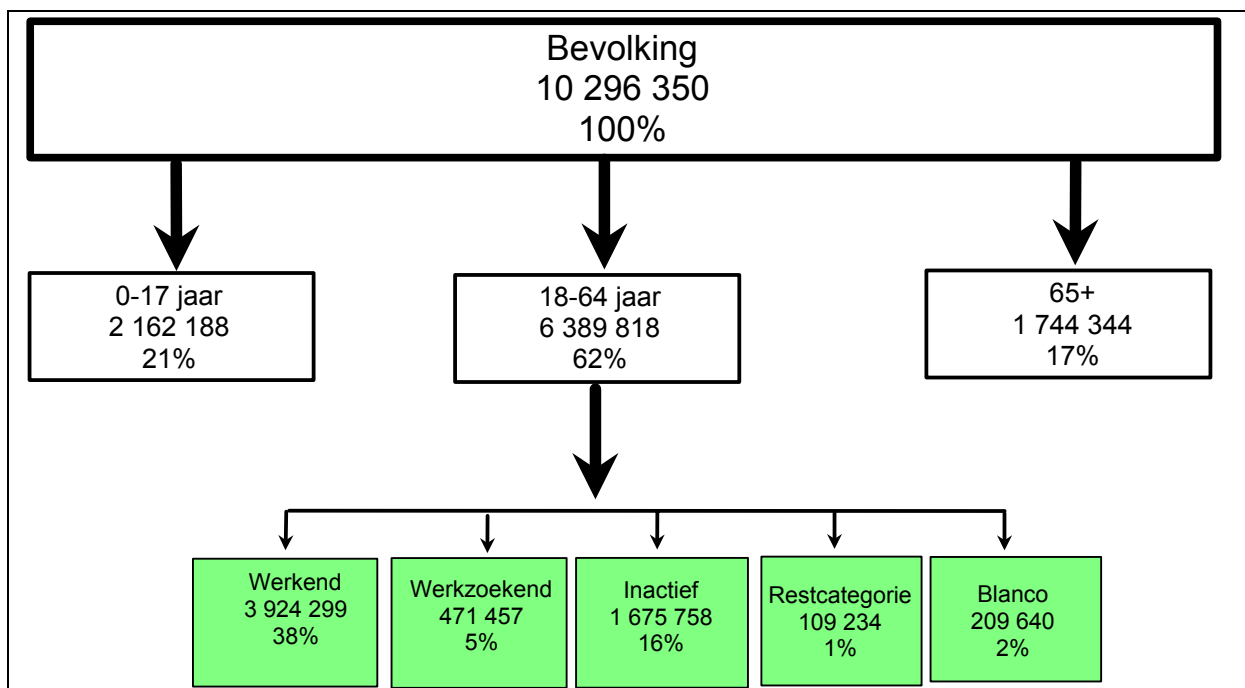
²⁶ Elchardus, M. Cohen J. (2003). *Gedrag en verwachtingen in verband met het einde van de loopbaan*, Brussel.

Het belang van het onderwijsniveau kan dus nauwelijks onderschat worden. Laaggeschoolden vormen een kansengroep op zich, maar ook bij de andere kansengroepen is het lagere onderwijsniveau vaak een bepalend element in het verwerven van een goede plaats op de arbeidsmarkt. Om deze reden vormt het onderwijsniveau in elke paragraaf van dit hoofdstuk een aandachtspunt. Het tweede deel van de monografie gaat uitgebreider in op de relatie onderwijs en arbeidsmarkt en haalt ook de rol van permanente beroepsopleiding en –vorming aan.

1.2 Arbeidsmarktpositie van de bevolking

In deze eerste paragraaf analyseren we de arbeidsmarktposities naar geslacht, leeftijd en onderwijsniveau. In deze paragraaf staan de onderlinge verhoudingen tussen de werkenden, werkzoekenden en de niet-beroepsactieven centraal, terwijl in de volgende paragrafen elk van deze drie arbeidsmarktposities afzonderlijk aan bod komt.

Figuur 92 geeft eerst een algemeen overzicht van de totale bevolking. In 2001 namen 10.296.400 respondenten officieel deel aan de SEE. Zoals figuur 92 aangeeft, bevond ruim 62% van de respondenten zich op arbeidsleeftijd (tussen 18 en 64 jaar). De arbeidsmarktpositie van deze 6.389.800 personen maakt het onderwerp uit van deze paragraaf.

Figuur 92: Bevolking naar leeftijd en bevolking op arbeidsleeftijd (18-64 jaar) uitgesplitst naar arbeidsmarktpositie (België; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Deze groep valt uiteen in 3,9 miljoen werkenden, 1,7 miljoen niet-beroepsactieven en bijna 0,5 miljoen werkzoekenden. Ten opzichte van de 10 miljoen respondenten geeft met andere woorden circa 38% aan te werken. Dit cijfer illustreert zeer goed de sociaal-economische druk op de werkenden in de maatschappij. Theoretisch zou deze druk kunnen worden verlicht door de 1,7 miljoen respondenten op arbeidsleeftijd die in 2001 niet-beroepsactief zijn. Met hun 16% van de totale populatie, tellen ze in hun rijen zowel leerlingen en studenten als (brug)gepensioneerden, maar omvatten ook inwoners die nooit een beroepsactiviteit hebben uitgeoefend en personen die nooit een baan hebben gezocht. Naast deze groep niet-beroepsactieven, telt België in 2001 volgens de SEE 471.500 werkzoekenden. Eén burger op twintig zoekt dus werk in oktober 2001. In vergelijking met andere bronnen komt dit cijfer misschien hoog over. Dit is echter te wijten aan het feit dat sommige bronnen veel striktere criteria

voor het begrip ‘werkzoekend’ hanteren dan de SEE (zie deel III). Bovendien gaat het hier ook niet om de werkloosheidsgraad, maar om het ‘aandeel van de werkzoekenden in de totale bevolking’. De ‘werkloosheidsgraad’ wordt daarentegen gedefinieerd als het aandeel van de werkzoekenden ten opzichte van de werkenden en de werkzoekenden tezamen. In deze paragraaf laten we de werkloosheidsgraad buiten beschouwing (zie 3).²⁷

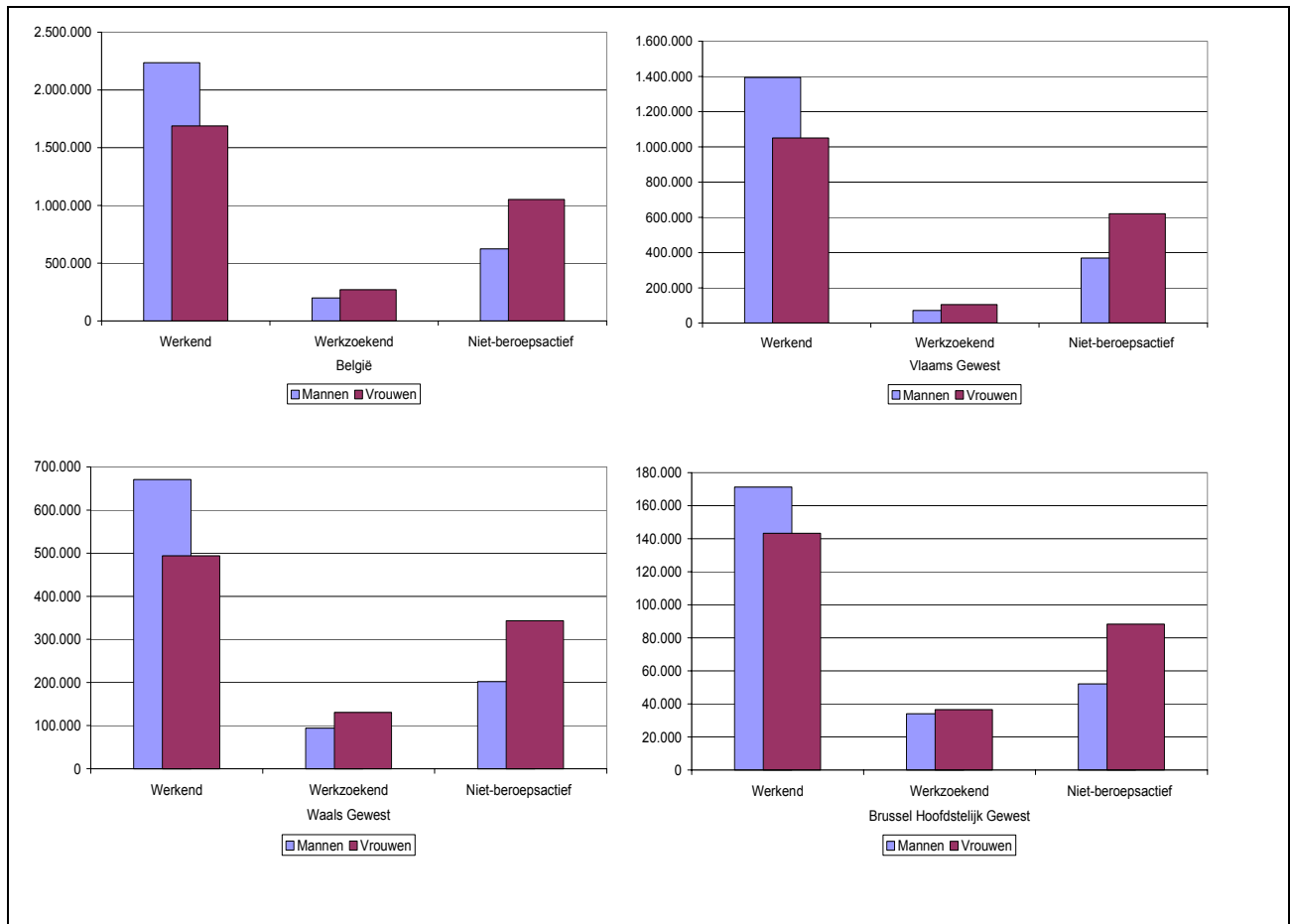
1.2.1 Arbeidsmarktpositie naar geslacht: vooral mannen beroepsactief

Uitgesplitst naar geslacht wordt meteen het overwicht van de mannen duidelijk in het segment van de werkenden. Figuur 93 illustreert dat de 3.924.300 werkenden bestaan uit 2.236.100 mannen en 1.688.200 vrouwen. In België werkt 73% van de mannen op arbeidsleeftijd versus 56% van de vrouwen van 18 tot en met 64 jaar (cijferbijlagen-1). Deze verhoudingen worden voornamelijk gedictieerd door het Vlaams Gewest (gezien het kwantitatieve overwicht), maar wijken af in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het Waals Gewest. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werkt namelijk maar 67% van de mannen, terwijl in het Waals Gewest slechts de helft van de vrouwen op arbeidsleeftijd een baan heeft.

Vrouwen geven in alle gewesten de toon aan bij de werkzoekenden en de niet-beroepsactieven. Zo telt België in 2001 circa 271.800 vrouwelijke en 199.600 mannelijke werkzoekenden. In het Vlaams Gewest blijkt 5% werkzoekend, in het Waals Gewest 12% en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 13%. Vooral in het Waals Gewest bestaat er een kloof tussen de mannelijke en vrouwelijke werkzoekenden (10% versus 14%). Niettegenstaande de demografische context telt het Waals Gewest zelfs meer werkzoekende vrouwen dan het Vlaams Gewest (104.600 versus 130.700). In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bestaat er daarentegen een quasi evenwicht tussen het aantal mannelijke en vrouwelijke werkzoekenden.

De geslachtsgebonden verschillen komen nog duidelijker aan het licht bij de niet-beroepsactieve bevolking. Het gaat om 1.675.800 personen, waarvan 1.052.000 vrouwen. Circa 28% van de populatie op arbeidsleeftijd geeft met andere woorden te kennen ‘niet-beroepsactief’ te zijn. Deze groep omvat respondenten in allerlei situaties en statuten. Het gaat om studenten (353.300), personen die nooit hebben gewerkt (207.600), gepensioneerd jonger dan 65 jaar (329.300) en bruggepensioneerd (191.900). Er zitten echter ook burgers bij die niet meer werken om familiale, sociale, persoonlijke, gezondheids- of andere redenen (493.900) of personen die niet meer werken omdat ze denken dat er geen baan beschikbaar is (99.700). Dit amalgaam aan statuten illustreert evenwel het ongekende potentieel in termen van arbeidsreserve. Tussen de gewesten onderling manifesteert zich een opmerkelijk verschijnsel in die zin dat het Vlaams Gewest zich hier niet met gunstige cijfers in de kijker kan werken. Net als het Vlaams Gewest tellen het Waals en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest namelijk ongeveer 35% vrouwelijke en 20% mannelijke niet-beroepsactieve burgers op arbeidsleeftijd (cijferbijlagen-1).

²⁷ Figuur 92 maakt verder ook duidelijk dat 109.200 respondenten in de restcategorie terecht kwamen. Het gaat enerzijds om burgers die niet in staat waren om te antwoorden (bijvoorbeeld door een verblijf in het buitenland). Anderzijds betreft het hier respondenten die om welke reden dan ook niet hebben geantwoord op de vraag naar hun arbeidsmarktpositie, maar wel op sommige andere vragen. De 209.000 personen in de categorie ‘blanco’ zijn personen op arbeidsleeftijd die geen enkele vraag uit de SEE hebben beantwoord. Voor deze respondenten zijn alleen de gebruikelijke gegevens uit het Rijksregister van de Natuurlijke Personen bekend (zie methodologische bijlage). Het aandeel van deze onbekenden bedraagt circa 3%. Gezien de zogenaamde record non-respons daarmee binnen de marges van het aanvaardbare valt, wordt deze verder buiten beschouwing gelaten.

Figuur 93: Arbeidsmarktpositie van de bevolking naar geslacht (18-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

De sterke vrouwelijke aanwezigheid bij de niet-beroepsactieven heeft uiteraard veel te maken met de traditionele rol die de vrouw in de maatschappij op zich neemt. Het klassieke rollenpatroon, waar vrouwen hun carrière op de arbeidsmarkt inruilen voor een verzorgende functie thuis, houdt nog grotendeels stand.²⁸ Anderzijds hangt deze problematiek uiteraard samen met ingrijpende veranderingen in de gezinsstructuur (opkomst eenoudergezinnen enzovoort).²⁹ De houdgreep van het kostwinnersmodel op de arbeidsmarkt lost zich slechts langzamerhand.³⁰ Nochtans verandert de positie van de vrouw voortdurend ten voordele van een actievere vrouwelijke participatie op de arbeidsmarkt.³¹ Sinds enkele decennia bevordert het arbeidsmarktbeleid het combineren van huishoudelijke taken met een actieve positie op de arbeidsmarkt immers op succesvolle wijze. Zo verdubbelde het Vlaams Gewest het aantal kinderopvangplaatsen tussen 1993 en 2003 en werd het systeem van loopbaanonderbreking onlangs vervangen door tijdskrediet.³² Nochtans verlaten veel

²⁸ I. Glorieux, J. Minnen, L. Van Thielen, *Moeder, wanneer werken wij? Arbeidsmarktconclusies uit het Vlaams tijdsbestedingsonderzoek 1988-1999*, Leuven, 2004.

²⁹ Zie bijvoorbeeld: Lesthaege, R., *Europe's demographic issues: fertility, household formation and replacement migration*, Brussel, 2000.

³⁰ Bijvoorbeeld: E. Vanhaute, Breadwinner models and historical models. Transitions in labour relations and labour markets in Belgium (19th-20th centuries), in: H. Jensen (ed.) *The welfare state. Past, present and future*, Pisa, 2002, 59-76. A. Janssens (ed.) The rise and decline of the male breadwinner family?, in: *International review of social history*, Supplement 5, 1997.

³¹ C. Vermandere, W. Herremans, K. Geurts, Achter elke werkzoekende schuilt een werkende..., in: WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek 2004*, Leuven, 2004, 17-18.

³² Kind en Gezin, *Jaarverslag 1994*, Brussel, 1994. Kind en Gezin, *Jaarverslag 2003*, Brussel, 2003. Vermeld in noot 4. K. Geurts, Werk en gezin in verandering. Een generatie past zich aan, in: WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek 2004*, Leuven, 2004, 125-127.

vrouwen vanaf 44 jaar definitief de arbeidsmarkt – en dat staat volledig los van de gezinssituatie.³³ Naar alle waarschijnlijkheid verklaart de zogenaamde ‘samengedrukte loopbaan’ dit uittredepatroon. Deze kenmerkt zich door een korte maar krachtige loopbaan die, omwille van het intense karakter ervan, vroeg zal ophouden.

1.2.2 Arbeidsmarktpositie naar leeftijd: de samengedrukte loopbaan en haar gevolgen

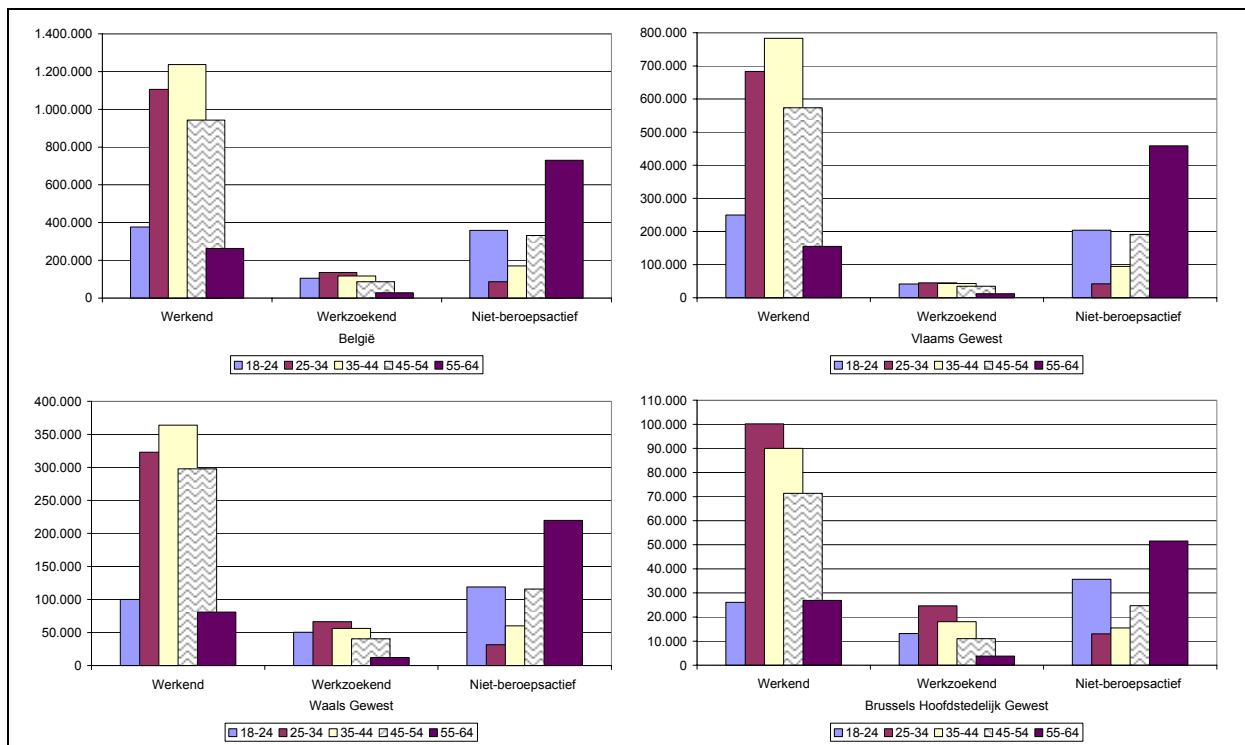
Zo zijn haast drie van de vier respondenten van 55 tot en met 64 jaar niet-beroepsactief (figuur 94). Dat is een problematisch cijfer, vooral gezien het feit dat niet-beroepsactieve ouderen nauwelijks terugstromen naar de arbeidsmarkt.³⁴ Uitzondering op deze situatie vormt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest waar in 2001 ‘slechts’ 63% van de 55-64-jarigen niet-beroepsactief is. Deze leeftijdsklasse wordt bovendien gekenmerkt door een in vergelijking met andere leeftijdsgroepen geringe werkloosheid. Slechts 27.800 personen van 55 tot en met 64 jaar (3%) omschrijven hun situatie in de SEE als ‘werkzoekend’.³⁵ Het Waals en het Vlaams Gewest nemen elk 12.000 personen voor hun rekening, de 3.800 overige werkzoekenden wonen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het Vlaams Gewest heeft weliswaar het laagste aandeel werkzoekenden (2%), maar combineert dit met het hoogste aandeel niet-beroepsactieven (73%) en - dus - het kleinste aandeel werkenden (25%) (cijferbijlagen-2 en 3).

Dit patroon herhaalt zich bij de respondenten van 45 tot en met 54 jaar: relatief weinig werkzoekenden (6%) en veel niet-beroepsactieven (24%). Van de 1,4 miljoen inwoners van 45 tot en met 54 jaar werkt net geen miljoen personen (69%). De SEE telt 86 300 werkzoekenden en 331.500 niet-beroepsactieven. Figuur 94 wijst uit dat er procentueel gezien meer 45-54-jarigen in het Vlaams Gewest aan de slag zijn. Circa 72% van de Vlaamse respondenten van 45 tot en met 54 jaar heeft in 2001 een baan, terwijl in het Waals en Brussels Gewest telkens 66% van de 45-54-jarigen werkt. Qua werkloosheid kan het Vlaams Gewest opnieuw de laagste werkloosheidsaantallen voorleggen. Hier meldt 4% zich werkzoekend ten opzichte van 9% en 10% in het Waals en het Brussels Gewest. Anderzijds combineert het Vlaams Gewest dit met een in vergelijking met het Waals Gewest even hoog percentage niet-beroepsactieven. Elk gewest telt verhoudingsgewijs evenveel niet-beroepsactieven. Eén op vier 45-54-jarigen omschrijft zijn arbeidsmarktpositie als ‘niet-beroepsactief’. Het gaat om 191.200 personen in het Vlaams Gewest, 115.600 in het Waals Gewest en 24.700 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

³³ De redenen voor uittrede werden op basis van internationale literatuur beschreven in: M. Elchardus, J. Cohen, *De vroege uittrede uit de arbeidsmarkt. Exploratie van de factoren die bijdragen tot een vroege arbeidsmarktexit*, in: WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek 2003*, Leuven, 2003, 149-161. Zie ook de rapportenreeks: M. Elchardus, J. Cohen, *Gedrag en verwachtingen in verband met het einde van de loopbaan*, Brussel, 2003.

³⁴ M. Tielens, Mobiliteit tussen werk en niet-werk, in: WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek 2003*, Leuven, 2003, 139-148.

³⁵ Ten tijde van de SEE moesten de zogenaamde vrijgestelde oudere werklozen zich niet meer beschikbaar houden voor de arbeidsmarkt (mogelijk vanaf 50 jaar in 2001). Ook al kwam hier ondertussen verandering in, de ouderen bleven niet-beroepsactief (maar dan nu in een ander stelsel). K. Goyvaerts, Vlucht SN 50-plus naar Benidorm, klaar voor vertrek, in: *Over.Werk, Tijdschrift van het Steunpunt WAV*, XIV-3 (2004), 9-18.

Figuur 94: Arbeidsmarktpositie van de bevolking naar leeftijd (18-64; België en de gewesten; 2001)
Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

De grootste bevolkingsgroep, de respondenten van 35 tot en met 44 jaar, wordt in de vakliteratuur samen met de 25-34-jarigen vaak omschreven als de ‘drukke leeftijd’.³⁶ Eén op vier inwoners bevindt zich in deze groep. In 2001 telt het land 1.601.300 personen van 35 tot en met 44 jaar. Circa 1,2 miljoen respondenten zijn aan het werk. De klassieke regionale verschillen doen zich gelden (met 85% werkende 35-44 jarigen in het Vlaams Gewest, 76% in het Waals Gewest en 73% in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest). Ook bij de werkzoekenden wordt het klassieke beeld bevestigd van de in vergelijking met de andere beide gewesten ‘lage’ werkloosheid in het Vlaams Gewest (5% ten opzichte van 12% en 15%). Dit neemt niet weg dat het Vlaams Gewest in 2001 ruim 42.800 werkzoekenden telt. In het demografisch kleinere Waals Gewest omschrijven daarentegen 56.200 personen van 35 tot en met 44 jaar hun arbeidsmarktpositie als ‘werkzoekend’ (Brussels Hoofdstedelijk Gewest: 18.000). Deze uiteenlopende regionale trends worden uiteraard in verregaande mate verklaard door de verschillende sociaal-economische context aan beide zijden van de taalgrens. Bij de niet-beroepsactieven bestaat er, in tegenstelling tot de oudere bevolkingsgroepen, wel degelijk een regionaal gediversifieerd patroon. Het Vlaams Gewest telt 10% niet-beroepsactieven van 35 tot en met 44 jaar versus 12% en 13% in het Waals en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (cijferbijlagen-2 en 3). In vergelijking met de vorige groep, de 45-54-jarigen, melden zich minder respondenten niet-beroepsactief.

Quasi dezelfde verhoudingen komen voor bij de 25-34-jarige werkenden, met dat verschil dat er procentueel meer 25-34-jarigen werken dan 35-44-jarigen, namelijk 83%.³⁷ Het feit dat er iets minder

³⁶ I. Glorieux, S. Koelet, M. Moens, Tijdsbesteding van de Vlamingen, in: *Vlaanderen gepeild! De Vlaamse overheid en burgeronderzoek*, Brussel, 2001, 157-182.

³⁷ Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wijst figuur 94 zelfs op nominaal meer werkenden dan in de andere leeftijdsklassen. Daar waar de werkende 35-44-jarigen in de andere beide gewesten kwantitatief in de meerderheid zijn, ligt dit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2001 anders. Wellicht verklaart het ‘jeugdige’ karakter van de hoofdstedelijke bevolking dit atypisch patroon.

25-34- dan 35-44-jarigen zijn, maar dat er verhoudingsgewijs meer werken (figuur 94), bevestigt het verhaal van de krachtige, samengedrukte loopbaan.³⁸ Het samengedrukte karakter van de loopbanen, geïllustreerd door het feit dat het meeste aantal overuren in deze leeftijdsgroep worden gemaakt, contrasteert scherp met het feit dat de werkloosheidsaantallen in alle gewesten het hoogst zijn in de groep van 25 tot en met 34 jaar.³⁹ Eén op tien respondenten (135.500 personen) beweert werkzoekend te zijn. Alleszins doen er zich (opnieuw) grote regionale verschillen voor. De cijfers variëren van 6% in het Vlaams Gewest (44.800), over 16% in het Waals Gewest (66.100) tot 18% in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (24.600). Van de weeromstuit kennen alle gewesten dezelfde lage niet-beroepsactiviteit. In het ganse land omschrijven slechts 86.600 respondenten van 25 tot en met 34 jaar hun arbeidsmarktpositie als ‘niet-beroepsactief’ – procentueel gezien de laagste niet-beroepsactiviteit van alle leeftijdscategorieën. Het klassieke regionale patroon domineert: 5% niet-beroepsactieven in het Vlaams Gewest, 7% in het Waals Gewest en 9% in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De relatief lage niet-beroepsactiviteit en de hoge werkloosheid hangen uiteraard samen met het feit dat de leeftijdsgroep van de 25-34-jarigen heel wat personen omvat die net hun opleiding hebben afgesloten en in 2001 de eerste stappen op de arbeidsmarkt zetten.

Deze overgang vorming-werk vormt uiteraard ook de rode draad in de jongste leeftijdsgroep, de 18-24-jarigen. Toch mag het werkende segment in deze klasse niet worden onderschat. Zo telt België in 2001 bijvoorbeeld beduidend meer werkende 18-24-jarigen dan 55-64-jarigen (375.700 ten opzichte van 262.700). In het Vlaams Gewest werkt zelfs de helft van de 18-24-jarige respondenten – een gegeven dat door eerder onderzoek wordt bevestigd.⁴⁰ In de andere gewesten schommelt dit cijfer rond 35% (cijferbijlagen-2 en 3). Het geografische verschil situeert zich bij de 18-24-jarigen opnieuw in de werkloosheid. In het Waals en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest laat 18% zich als werkzoekend registreren versus 8% in het Vlaams Gewest.⁴¹ In het verleden werd voor hen reeds het Rosetaplan uitgewerkt.⁴² Afgezien van de verschillende sociaal-economische context in de gewesten, bestaat er een duidelijk verband met het onderwijsniveau. Een groot deel van de ongeveer 43% niet-beroepsactieven van 18 tot en met 24 jaar vertoeft logischerwijze nog op de (hoge)schoolbanken. Diegene die de school (vroegtijdig) als laaggeschoolde verlaten, blijken zich vaker in te schrijven als werkzoekende maar stromen moeizamer door naar een baan.⁴³

³⁸ S. van Gils, Vlaanderen op het Europese scorebord, in: WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek 2002*, Leuven, 2002, 57-59. *De samengedrukte loopbaan in Vlaanderen* (WAV Arbeidsmarktflits 2002-25).

³⁹ S. Van Gils en M. Booghmans, Over uren, in: WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek 2004*, Leuven, 2004, 193-202.

⁴⁰ SONAR, *Hoe maken Vlaamse jongeren de overgang van school naar werk? Basisrapportering cohorte 1976 (Eerste golf). eindrapport PBO 97*, Leuven, 2002. E. Stevens, Van school naar werk: op zoek naar een routeplanner, in: WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek 2004*, Leuven, 2004, 215-226.

⁴¹ Een jaar na afstuderen blijken in het Vlaams Gewest nog 11% van de schoolverlaters werkzoekend. VDAB, *Werkzoekende schoolverlaters in Vlaanderen. Achttiende longitudinale studie, juni 2001-juni 2002*, Brussel, 2002.

⁴² I. Nicaise, “Rosetta plan”. *A springboard for young people into employment* (Discussion paper, Peer review programme of the European Employment Strategy, June 2001). D. Malfait, Jeugdwerkloosheid, in: WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek 2002*, Leuven, 2002, 97-108. D. Malfait, T. Vandenbrande, Een kaars voor Rosetta (*WAV Persbericht*), Leuven, 2001. D. Malfait, *Dooft de kaars van Rosetta? (WAV werkdocument)*, Leuven, 2003.

⁴³ E. Stevens, Vaarwel bord en krijt!, in: WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek 2003*, Leuven, 2003, 103-117.

1.2.3 Arbeidsmarktpositie naar onderwijsniveau of hoe scholing de kans op werk verhoogt

De laaggeschoolden: aandacht alstublieft

Nauwelijks de helft van alle laaggeschoolden van 25 tot en met 64 jaar blijkt in 2001 effectief aan de slag.⁴⁴ In termen van tewerkstelling scoren de laaggeschoolden, vergeleken met andere onderwijsniveaus, dan ook het zwakst. Het problematische karakter van deze cijfers wordt onderstreept door het feit dat de groep laaggeschoolden meer respondenten omvat dan elk ander onderwijsniveau. De impact van de cijfers kan nauwelijks worden onderschat gezien het onderwijsniveau van de ouders de onderwijsloopbaan van de kinderen determineert.⁴⁵ Dit verklaart meteen ook waarom deze groep recentelijk meer aandacht krijgt in het beleid.⁴⁶

Tegelijkertijd wijst figuur 95 op een verhoudingsgewijs lage werkloosheid bij de laaggeschoolden in het Vlaams Gewest. Terwijl het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het Waals Gewest met 16% en 13% werkloze laaggeschoolden moeten afrekenen, registreren niet meer dan 5% van de laaggeschoolden in het Vlaams Gewest zich als werkzoekend (cijferbijlagen-4 en 5).

Deze werkloosheidscijfers verhullen dat België, naast 1 miljoen werkende laaggeschoolde respondenten, 787.700 niet-beroepsactieve laaggeschoolden telt (39%). Er doen zich slechts lichte regionale afwijkingen voor. In het Vlaams Gewest meldt 41% van de laaggeschoolden zich niet-beroepsactief, terwijl dit in het Waals en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest slechts 37% en 35% bedraagt.

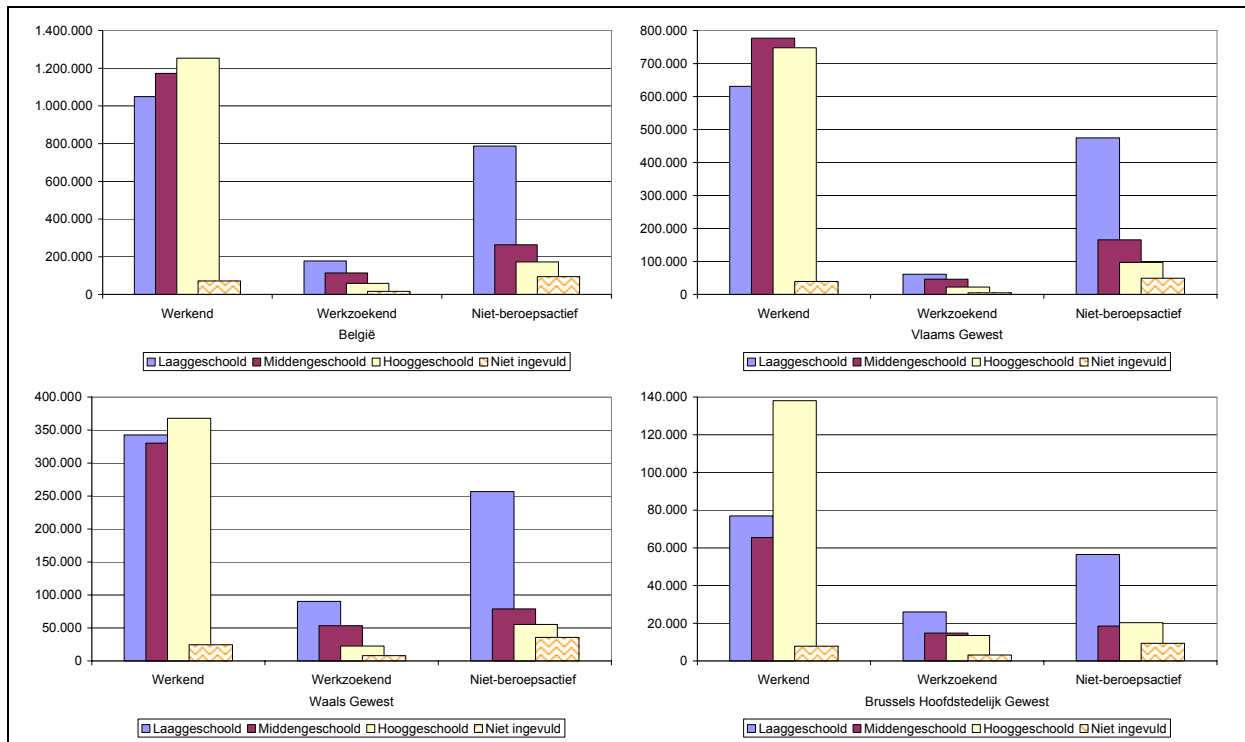
De middengeschoolden: zoveel beter af?

Naast 2,1 miljoen laaggeschoolden telt België in 2001 circa 1,6 miljoen middengeschoolden. In tegenstelling tot de laaggeschoolden, behaalden de middengeschoolden een diploma van het hoger middelbaar (of post-secundair niet-hoger) onderwijs. Dat middengeschoolden op het eerste zicht beter af zijn blijkt uit het feit dat drie vierden van de middengeschoolde respondenten aangeven een baan te hebben. In het Vlaams Gewest gaat het om 79%, in het Waals Gewest om 71% en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest sprake is sprake van 66%.

⁴⁴ Vele 18- tot en met 24-jarigen zitten nog op de schoolbanken en hebben hun hoogste diploma nog niet behaald. Wanneer ze toch worden meegeteld, kan dit vertekeningen veroorzaken. Kavadias, D. & Pelleriaux, K. (2004). *Opleidingsniveau en diploma's in Vlaanderen. De productie van bevolkingsgegevens over het onderwijsniveau op basis van de administratieve gegevens in de Vlaamse Gemeenschap.*

⁴⁵ C. Ianelli, Parental education and young people's educational and labour market outcomes. A comparison across Europe, in: *School-to-work transitions in Europe: analyses of the EULFS 2000 ad hoc module*, Mannheim, 2002, 5-29. Geciteerd in: E. Stevens, Zo de ouders zongen, zo studeren de jongen?, in: WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek 2002*, Leuven, 2002, 159-170.

⁴⁶ Bijvoorbeeld FOD Werkgelegenheid, arbeid en sociaal overleg, *Nationaal Actieplan voor de Werkgelegenheid*, Brussel, 2003, 13, 40, 51, 54.

Figuur 95 : Arbeidsmarktpositie naar onderwijsniveau (25-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

De werkloosheidsaandelen bij de middengespoolden sluiten aan bij die van de laaggeschoolden (5% in het Vlaams, 12% in het Waals en 15% in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest). Hieruit mag echter niet worden geconcludeerd dat iemand met een diploma lager middelbaar onderwijs een gelijk risico op werkloosheid heeft als iemand met een diploma hoger middelbaar onderwijs. Onderzoek op basis van werkloosheidsgraden wees namelijk uit dat middengespoolden beter aan de bak komen dan laaggeschoolden.

De cijfers met betrekking tot niet-beroepsactiviteit illustreren anderzijds dat een diploma hoger middelbaar onderwijs bijkomende kansen biedt op werk. Slechts 17% van de middengespoolden blijkt niet-beroepsactief (ten opzichte van 39% van de laaggeschoolden). Dit bevestigt de conclusies van tal van analyses van knelpuntberoepen. Die wijzen namelijk op een tekort aan schoolverlaters met bepaalde technische diploma's (bijvoorbeeld derde graad technisch secundair).⁴⁷

Hooggeschoolden: succes gegarandeerd (of toch niet?)

Voor de hooggeschoolden liggen de kaarten anders. België telt in 2001 bijna 1,5 miljoen hooggeschoolde respondenten van 25 tot en met 64 jaar. Meer dan 80% is aan het werk. Ook al is het aantal hooggeschoolden kleiner dan de andere onderwijsniveaus, toch evolueert het aantal hooggeschoolden sinds jaren in stijgende lijn.⁴⁸ Dit hangt uiteraard samen met de uitbreiding van het onderwijsaanbod en de democratisering en feminisering van het onderwijs.⁴⁹ Alleen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest telt in 2001 beduidend meer hooggeschoolden (circa 172.400 ten opzichte van 162.700 laag- en 99.600 middengespoolden).⁵⁰ Al zijn de hooggeschoolden met minder, dit neemt hun overwicht in het segment van de werkenden niet weg.

⁴⁷ VDAB, *Knelpuntberoepen*, Brussel, 2004.

⁴⁸ Tom Vandenbrande, *Beroepsbevolking in de toekomst ouder en hogergeschoold*, in: WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek 2001*, Leuven, 2001, 35-43.

⁴⁹ K. Pelleriaux, *Demotie en burgerschap. De culturele constructie van ongelijkheid in de kennismaatschappij*, Brussel, 2001, 27-30 en 48.

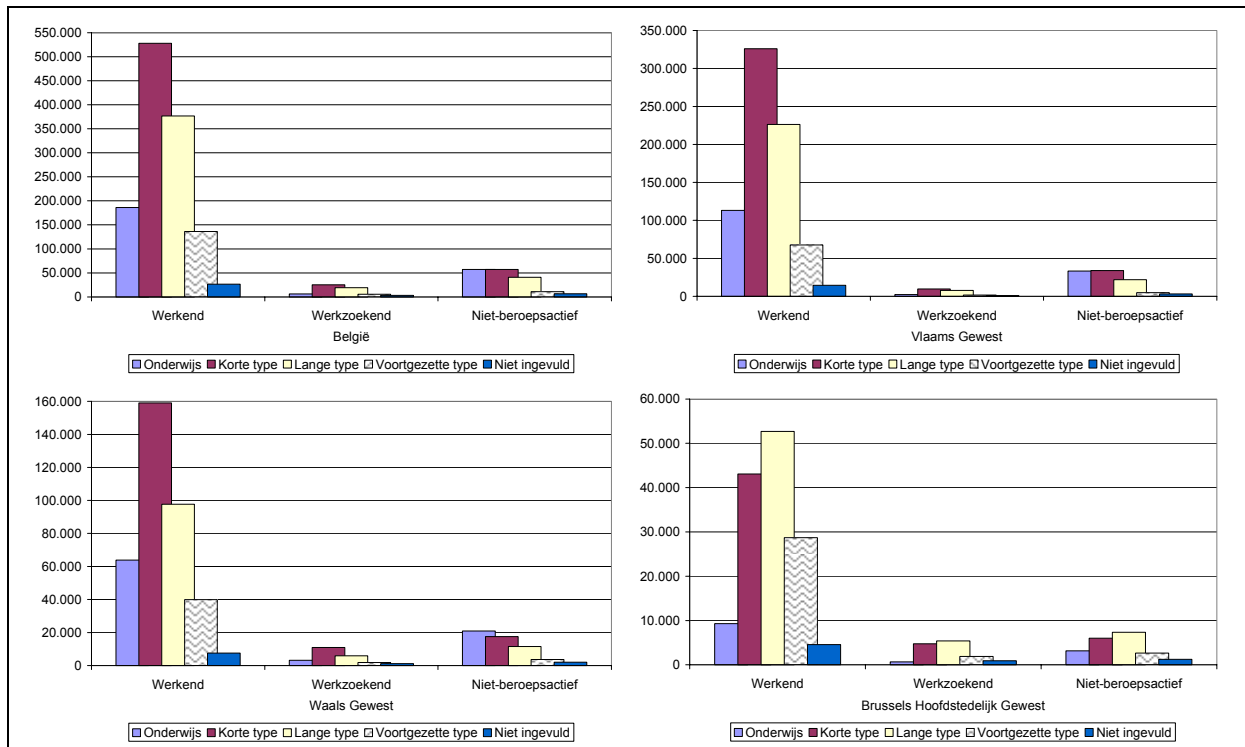
⁵⁰ Mogelijkerwijze wordt deze situatie vertekend door het hoge aandeel van de non-respons in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Tegelijkertijd wijst figuur 95 op de in vergelijking met andere onderwijsniveaus zeer lage werkloosheid bij de hooggeschoolden. Het aantal werkzoekende hooggeschoolden vormt de kleinste groep respondenten binnen het segment van de werkzoekenden. Een hoger diploma biedt met andere woorden de beste kansen op de arbeidsmarkt. Amper 58.900 hooggeschoolden geven in de SEE aan op zoek te zijn naar een baan. Telkens ongeveer 23.000 werkzoekenden verblijven in het Vlaams en in het Waals Gewest. De overige 13.500 werkzoekende hooggeschoolde respondenten resideren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest –een scheefrekening die samenhangt met de relatief grote aanwezigheid van hooggeschoolden in de hoofdstad.

Figuur 95 illustreert niet alleen de zeer lage werkloosheid, maar wijst ook op het kleine aantal niet-beroepsactieven bij de hooggeschoolden. België telt volgens de SEE 172.700 niet-beroepsactieve hooggeschoolde inwoners. In het Vlaams en het Waals Gewest vormen de hooggeschoolden bovendien de kleinste groep niet-beroepsactieven (cijferbijlagen-4 en 5). Deze cijfers leiden tot het besluit dat een hogere scholing in grote mate een wissel op een baan of een garantie op werk biedt.

De vraag stelt zich echter of deze bevoordeelde positie van de hooggeschoolden zich bij alle respondenten met een hoger diploma in dezelfde mate vertaalt in een baan.⁵¹ Figuur 96 illustreert dat qua werkzaamheid de diploma's van het 'voortgezette type' (met andere woorden de diploma's van de voortgezette opleidingen uitgereikt aan de hogescholen en universiteiten en de doctoraten met proefschrift) het hoogst scoren en beantwoordt de vraag positief. Qua werkloosheid blijkt bovendien elke hooggeschoolde gelijk voor de wet (4%). Qua niet-beroepsactiviteit valt het type 'Onderwijs', dat de diploma's 'kleuterleid(st)er', 'onderwijzer(es) lager onderwijs' en 'regent' omvat, in negatieve zin op. Eén op vier respondenten met dit type diploma blijkt in 2001 niet-beroepsactief –wat gedeeltelijk verklaard wordt door het hoge aantal vrouwen in deze groep. Bij de andere types ligt het aandeel niet-beroepsactieven lager, namelijk bij 9% voor het korte en het lange type en zelfs bij 7% voor het voortgezette type. Het 'korte type' omvat de diploma's niet-universitair onderwijs van het korte type (één cyclus). Het 'lange type' omvat de diploma's van universiteiten of hogescholen met opleidingen van het lange type (eerste en tweede cyclus). Aansluitend moeten we ook opmerken dat er binnen het segment van de hogeropgeleiden een overwicht van de respondenten met een diploma van het korte type bestaat (figuur 96).

⁵¹ Zie bijvoorbeeld: VDAB, *Er rijdt een historicus met de bus. Over onder- en overkwalificatie van hooggeschoolde werkzoekenden (Arbeidsmarkttopic 2)*, Brussel, 2003.

Figuur 96 : Arbeidsmarktpositie naar type diploma hoger onderwijs (25-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)
Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

1.2.4 Conclusie

Rekening houdende met de bevolking op arbeidsleeftijd, omvat de SEE in 2001 circa 3,9 miljoen werkenden, 471.500 werkzoekenden en 1,7 miljoen niet-beroepsactieven (plus 30.000 personen in restcategorieën). Een decennium eerder, in 1991, telt het land 3,6 miljoen werkenden, 486.600 werkzoekenden en 2 miljoen niet-beroepsactieven. Op een decennium tijd doet er zich, bij een quasi gelijkblijvende beroepsbevolking, met andere woorden een lichte verbetering voor met minder werkzoekenden en minder niet-beroepsactieven.

Op gewestelijk niveau telt het Vlaams Gewest in 2001 circa 68% werkenden (1991: 62%), versus 60% werkenden (1991: 56%) in het Waals en 60% werkenden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (1991: 58%). Het aantal werkenden neemt met andere woorden verhoudingsgewijs in het Vlaams Gewest iets sterker toe dan in het Waals Gewest. Bij de werkzoekenden daarentegen is er alleen sprake van een afname in het Vlaams Gewest van 6,2% in 1991 naar 4,9% in 2001. In het Waals Gewest en - vooral in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest - wijst de vergelijking van de SEE 2001 met de editie 1991 op een stijging (respectievelijk van 10,6% naar 11,6% en van 10,5% naar 13,4%). Het aandeel van de niet-beroepsactieven loopt het afgelopen decennium in alle gewesten ongeveer even sterk terug (-5 procentpunten). In het Vlaams Gewest registreert de SEE 2001 circa 27% niet-beroepsactieven (1991: 32%). Het Waals Gewest telt 28% niet-beroepsactieven (1991: 34%), terwijl het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 27% niet-beroepsactieven telt (1991: 31%). Deze laatste cijfers illustreren dat het Vlaams Gewest op het vlak van werkzoekenden (en werkenden) misschien wel goed scoort, maar dat dit voor de niet-beroepsactieven een even somber beeld verbergt als in de andere gewesten.

Uitgesplitst naar geslacht, hebben de mannen zowel in 1991 als in 2001 het overwicht in het segment 'werkenden'. Vrouwen domineren bij de werkzoekenden en de niet-beroepsactieven. De vergelijking met 1991 legt echter een andere trend bloot, die de drijvende motor achter heel wat van de beschreven arbeidsmarktontwikkelingen blijkt. Tussen 1991 en 2001 neemt het aandeel van de werkende mannen

in België met circa 1,5 procentpunten toe. Het aandeel werkende vrouwen op de Belgische arbeidsmarkt stijgt echter met 8,5 procentpunten. Deze stijging situeert zich vooral in het Vlaams Gewest (+10 procentpunten) en gaat gepaard met afnemende werkloosheidsaantallen (-2,5 procentpunten). In het Waals Gewest, waar het aandeel werkende vrouwen stijgt met +7 procentpunten, is anderzijds sprake van een geringe toename van het aandeel werkzoekende vrouwen (+1,5 procentpunten). De hogere vrouwelijke participatie op de arbeidsmarkt startte in de jaren zeventig en zet zich dus onverwijd door.⁵² Het arbeidsmarktbeleid ondersteunt deze tendens bovendien ten volle (bijvoorbeeld invoering deeltijdarbeid).

Uitgesplitst naar leeftijd, bevestigt de SEE het patroon van de samengedrukte loopbaan: een hoge werkzaamheid in de jongere leeftijdscategorieën wordt gecombineerd met een relatief vroege uittrede. Zo telt de SEE in 2001 bijvoorbeeld minder werkende 55-64- dan 18-24-jarigen – maar dat is in 1991 ook al het geval. De vergelijking met 1991 wijst erop dat op één na alle leeftijdsklassen participeren aan de stijging van de werkzaamheid. Dat het aandeel van de werkende inwoners in de leeftijdsgroep van de 55-64-jarigen met bijna 4 procentpunten stijgt tot 26%, is positief in het licht van de eindeloopbaanproblematiek. Anderzijds neemt dit ook toe bij de 45-54-jarigen. In deze laatste groep werkt in 2001 ruim 69% ten opzichte van 60% een decennium voordien. Het aandeel van de werkzoekenden daalt er licht tot 6%, terwijl het aandeel niet-beroepsactieven van 33% in 1991 naar 24% in 2001 afneemt. Dezelfde trend manifesteert zich bij de 35-44-jarigen met dit verschil dat de verschuiving van niet-beroepsactieven naar werkenden hier minder spectaculair uitvalt (5 procentpunten). De 25-34-jarige inwoners werken in vergelijking met 1991 nog meer (van 80% naar 83%) – wat, de samengedrukte loopbaan indachtig, toch verbaast. Bij de 18-24-jarigen stellen we een volledig ander patroon vast. In 2001 werkt 45% van de inwoners van 18 tot en met 24 jaar, 12% meldt zich werkzoekend en 43% blijkt niet-beroepsactief. Op basis van de vergelijking met 1991 blijkt echter dat het aandeel werkenden en niet-beroepsactieven terugloopt, terwijl het aandeel werkzoekenden toeneemt. Dit wijst met andere woorden op stijgende jeugdwerkloosheid.

De analyse naar onderwijsniveau bevestigt de gekende patronen en sluit aan bij de bevindingen uit 1991.⁵³ Zo maakt ze duidelijk dat nauwelijks de helft van alle laaggeschoolden in 2001 aan de slag is. Bijna een tiende van de laaggeschoolden meldt zich werkzoekend; 39% niet-beroepsactief. Bovendien telt de SEE in 2001 meer laaggeschoolden (2 miljoen) dan midden- (1,6 miljoen) en hooggeschoolden (1,5 miljoen). De middengeschoolden beschikken met hun bijkomend diploma over een troef ten opzichte van de laaggeschoolden. Drie vierden van de middengeschoolde respondenten geeft namelijk aan een baan te hebben. De hooggeschoolden onderscheiden zich daarentegen door een relatief lage werkloosheid (4%) en niet-beroepsactiviteit (12%). Een hoger diploma biedt doorgaans uitzicht op de beste kansen op de arbeidsmarkt – ook al geldt dat niet voor alle respondenten met een hoger diploma. De loopbanen van kleuterleid(st)ers en regenten kennen bijvoorbeeld (voornamelijk qua niet-beroepsactiviteit) andere structuren. De meerderheid van de hooggeschoolden behaalt trouwens een diploma van het korte type. Op het vlak van werkzaamheid kunnen er nauwelijks verschillen worden vastgesteld met die respondenten die een diploma van het lange type hebben behaald. Anderzijds lijkt het in termen van arbeidsmarktpositie wel te lonen een opleiding van twee cycli af te ronden met een voortgezette opleiding of een doctoraat.

1.3 De werkende bevolking

Uit de analyse kwamen dusver drie globale conclusies naar voor. Ten eerste zijn Belgische mannen anno 2001 vaker aan de slag dan vrouwen. Ten tweede is het aandeel werkenden in de bevolking, de

⁵² W. Herremans, S. Van Gils, Tien jaar in een oogopslag. De Vlaamse arbeidsmarkt in Europa, in: WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek 2004*, Leuven, 2004, 50-52.

⁵³ C. Mainguet, M. Demeuse, *Algemene volks- en woningtelling op 1 maart 1991. Monografie 9: scolarisatie, onderwijsniveau en inschakeling in de arbeidsmarkt*, Brussel, 1998, 151-162.

zogenaamde werkzaamheidsgraad, het hoogst tijdens de drukke leeftijd van 25 tot en met 44 jaar. Ten derde neemt de werkzaamheidsgraad toe naarmate ook het behaalde onderwijsniveau stijgt.

Met deze vaststellingen in het achterhoofd bestudeert deze paragraaf de werkenden uit de Socio-Economische Enquête. In punt 2.1 wordt dieper ingegaan op de verschillen in werkzaamheid tussen man en vrouw, tussen oud en jong en tussen laag- en hooggeschoold aan de hand van de verschillende ongelijkheidskloven.

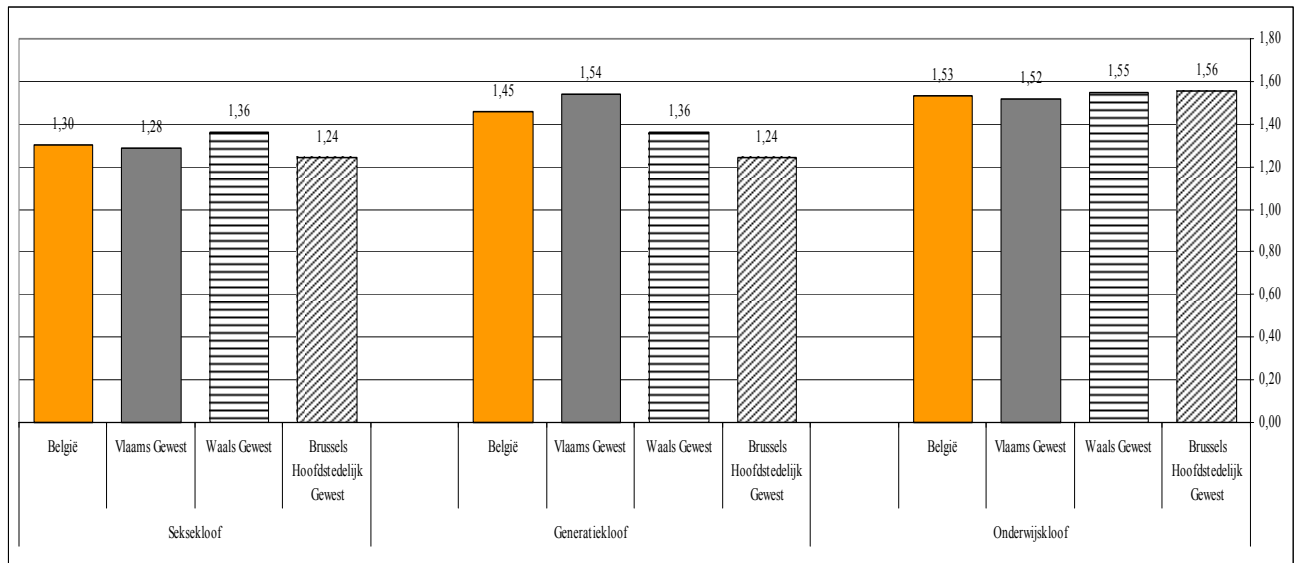
De ongelijkheden die tussen hen bestaan vormen in verder in de paragraaf de rode draad. In punt 2.2 wordt vanuit deze optiek een aantal jobkenmerken onder de loep genomen. Eerst wordt gekeken in welk statuut we de werkenden terugvinden. Vervolgens wordt de sectorale verdeling van de werkenden onderzocht. Welke sectoren zijn de grootste tewerkstellers en zijn er ook hier verschillen te bespeuren naargelang de vermelde persoonskenmerken? Daarna wordt gekeken naar deeltijdarbeid en de mate waarin bepaalde groepen op de arbeidsmarkt hiervan gebruik maken. Tot slot worden nog de verschillende contracttypes en de werktijden kort besproken.

1.3.1 De ongelijkheidskloven

Zoals reeds bleek uit 1.2 spelen geslacht, leeftijd en onderwijsniveau een sleutelrol in het al dan niet uitoefenen van een job op de Belgische arbeidsmarkt anno 2001. Deze drie persoonskenmerken beïnvloeden het aandeel werkenden in de bevolking op arbeidsleeftijd (18-64 jaar) – de zogenaamde werkzaamheidsgraad – en dit wordt in figuur 97 uitgedrukt door de ongelijkheidskloven.

De seksekloof wordt berekend als de verhouding tussen de werkzaamheidsgraad van mannen en deze van vrouwen telkens voor de groep 18-64-jarigen. Anno 2001 bedraagt de seksekloof in België 1,30. Dit betekent dat de werkzaamheidsgraad van mannen gemiddeld 30% hoger ligt dan deze van vrouwen. In het Waals Gewest is het verschil tussen beide geslachten het grootst. De redenen waarom vrouwen minder vaak aan de slag zijn, werden reeds aangehaald in punt 1.2.

Analoog aan de seksekloof gaat de generatiekloof na in welke mate de werkzaamheidsgraad van 18-44-jarigen afwijkt van deze van 45-64-jarigen. België noteert een generatiekloof van 1,45. De 18-44-jarigen zijn dus vaker aan het werk in vergelijking met de oudere cohorten. Deze kloof beaamt bijgevolg de zogenaamde ‘samengedrukte loopbaan’: tijdens de ‘drukke leeftijd’ van 35 tot en met 44 jaar presteren de Belgen zeer veel arbeid. Daarna neemt de werkzaamheidsgraad in snel tempo af (cfr. 1.2). Het Vlaams Gewest laat de grootste kloof optekenen (1,54). In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is de ongelijkheid het kleinst (1,24).

Figuur 97 : De seksekloof, de generatiekloof en de onderwijskloof (België en de gewesten; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

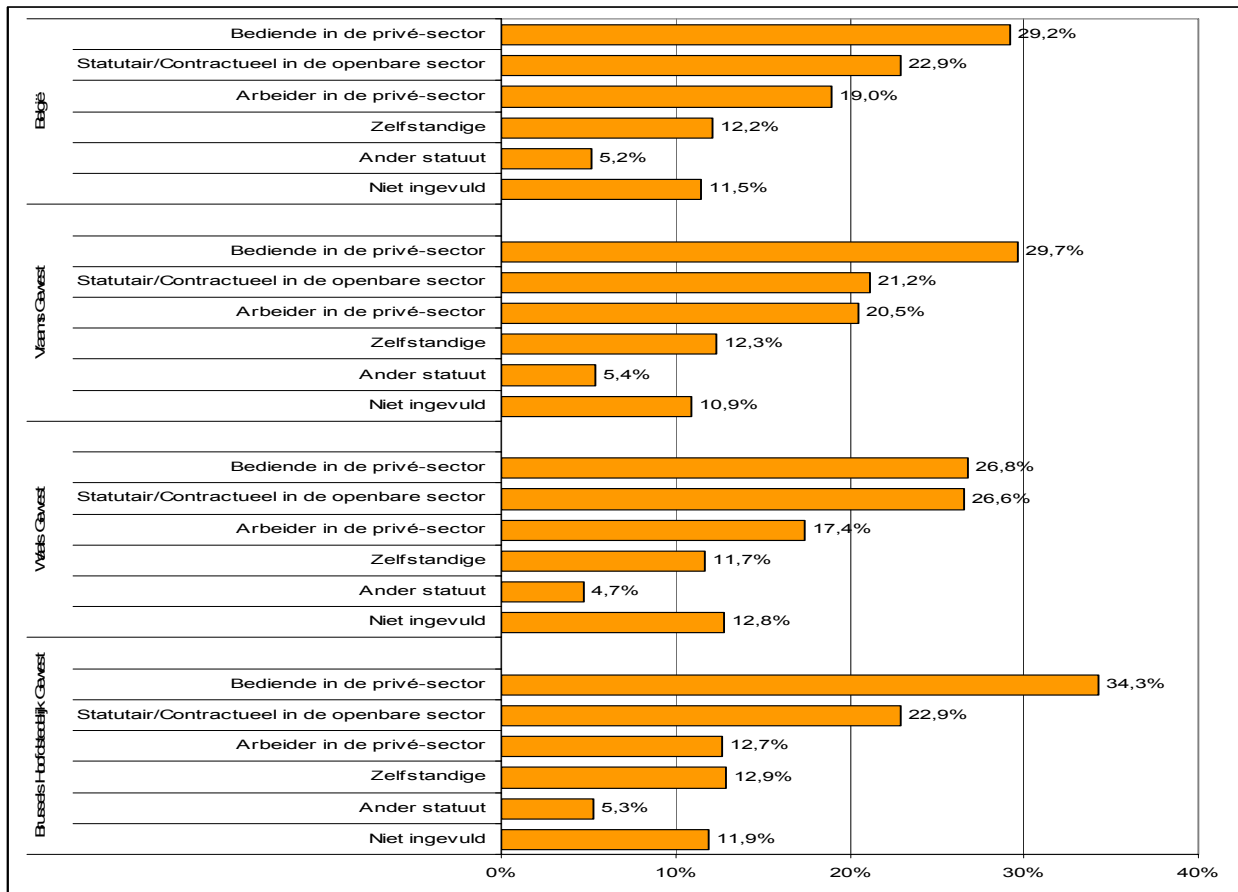
Hoe hoger het diploma, hoe vaker aan de slag, zo werd in 1.2 besloten. Ook op dit vlak kunnen de verschillen worden uitgedrukt in een kloof. De werkzaamheidsgraad van de midden- en hogeschoolden samen – om methodologische redenen gebruiken we hier de 25-64-jarigen – bedraagt 79,9% in België. Deze van de laaggeschoolden bedraagt 52,1%. Wanneer men deze beide graden in verhouding tot mekaar zet, krijgt men een onderwijskloof van 1,53. De drie gewesten wijken slechts in beperkte mate af van deze gemiddelde score. De verschillen in arbeidsmarktdeelname tussen laag-, midden- en hogeschoolden worden in het thematische hoofdstuk “Onderwijs en arbeidsmarkt” nog uitvoerig besproken.

1.3.2 Jobkenmerken

Uit de Socio-Economische Enquête van 2001 blijkt dat 3 924 299 personen van 18 tot en met 64 jaar in België een job uitoefenen (zie figuur 92 in 1.2). In wat hierna volgt, wordt nagegaan in welke mate leeftijd en geslacht een rol spelen in het al dan niet voorkomen van bepaalde jobkenmerken, namelijk het statuut, de sector van tewerkstelling, het arbeidsregime, het contracttype en de werktijden.

Statuut

In figuur 98 worden de werkenden van 18 tot en met 64 jaar verdeeld over vijf verschillende beroepsstatuten. Het gaat hier om het beroepsstatuut van het hoofdberoep.

Figuur 98 : Werkenden (18-64 jaar) naar statuut van het hoofdberoep (België en de gewesten; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Anno 2001 heeft 29,2% van alle werkende Belgen een baan als bediende in de privé-sector. Verder is 22,9% werkzaam als statutair of contractueel in de openbare sector, is bijna één op vijf arbeider in de privé-sector en oefent 12,2% een zelfstandig beroep uit. Ongeveer 5% van de Belgische werkenden is terug te vinden in een ander statuut. Hieronder vallen de PWA-werknemers, het huishoud- en dienstpersoneel, diegenen zonder statuut, de ondernemingshoofden in dienstverband en de helpers. Van 11,5% van de werkenden is niet geweten in welk statuut de job wordt uitgeoefend.

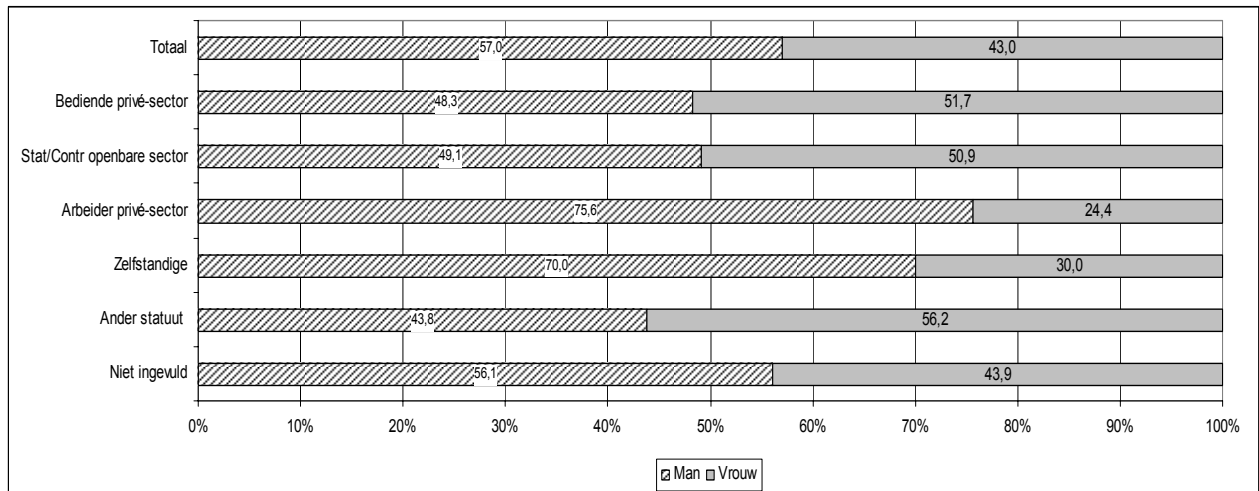
Het Vlaams Gewest leunt het sterkst aan bij het Belgische gemiddelde. Het telt slechts een iets hoger aandeel bedienden en arbeiders in de privé-sector en een iets lager aandeel statutairen en contractuelen. In het Waals Gewest zijn de afwijkingen ten opzichte van het Belgische gemiddelde al iets opvallender. Zo noteert dit gewest minder bedienden, arbeiders en zelfstandigen, maar ligt het aandeel statutairen en contractuelen in de openbare sector relatief hoog op 26,6%. Tot slot het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dat het hoogste aandeel bedienden (34,4%) en het laagste aandeel arbeiders (12,7%) telt. Dit is niet verwonderlijk aangezien de commerciële dienstensector er wel en de industrie er minder sterk staat.⁵⁴ Gezien de Brusselse regio tal van Belgische en Europese instellingen herbergt, zou men verwachten dat het aandeel statutairen en contractuelen in de openbare sector erg hoog ligt. Met 22,9% werkenden in dit statuut bereikt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest evenwel net het Belgische gemiddelde. Deze ogenschijnlijke tegenstelling tussen enerzijds de sterke aanwezigheid van jobs in de openbare sectoren in de Brusselse regio en anderzijds het relatief doorsnee aandeel Brusselse inwoners dat deze jobs invult, kan grotendeels worden verklaard door pendel. Het is niet omdat een job zich in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bevindt, dat deze per definitie wordt uitgeoefend door iemand die ook in dit gewest woont. Onderzoek toont aan dat er voornamelijk

⁵⁴ Tratsaert, K., Booghmans, M. & Stevens, E. (2002). Lokale arbeidsmarkten in België op de kaart gebracht. In: *Jaarreeks 2002, De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Deel 3*, Leuven.

pendelstromen vanuit Vlaams-Brabant, Waals-Brabant, Henegouwen en Oost-Vlaanderen richting Brussel gaan.⁵⁵

Hierna wordt achtereenvolgens nagegaan in welke mate geslacht en leeftijd een invloed uitoefenen op het statuut waarin men werkzaam is. We beperken de analyse hier tot België. Immers, ondanks de afwijkingen naar statuut zoals hiervoor beschreven, komen naar geslacht en leeftijd telkens dezelfde patronen terug in de drie gewesten.

Mannen en vrouwen

Figuur 99 : Werkenden (18-64 jaar) naar statuut van het hoofdberoep en geslacht (België; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

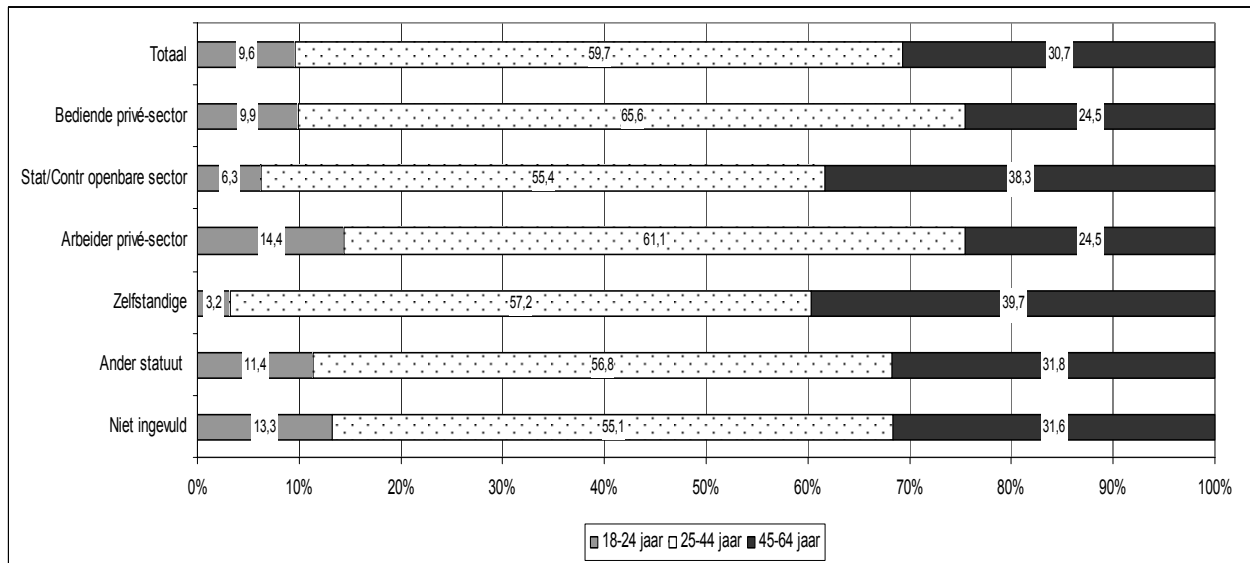
Figuur 99 laat de man/vrouw-verdeling zien in de verschillende beroepsstatuten. Globaal genomen is 57% van de werkenden van 18 tot en met 64 jaar een man en is dus 43% een vrouw. Deze verhouding kantelt in het voordeel van de vrouwen in het bediendenstatuut (51,7% vrouwen) en bij de statutairen en contractuelen in de openbare sector (50,9% vrouwen). De vrouwen zijn daarentegen minder sterk aanwezig bij de arbeiders, waar slechts een kwart van de werkenden een vrouw is, en bij de zelfstandigen waar er drie op tien vrouwen worden geteld. Deze bevindingen liggen in de lijn der verwachtingen en stroken met eerder onderzoek.⁵⁶

Jong en oud

Figuur 100 geeft weer in welke mate leeftijd een rol speelt voor het statuut waarin men zijn of haar job uitoefent. Over alle statuten heen behoort 9,6% van alle werkenden tot de 18-24-jarigen, is 59,7% 25-44 jaar en is 30,7% een 45-plusser. De bespreking die hierna volgt, vertrekt telkens van het aandeel jongeren dat een bepaald statuut noteert.

⁵⁵ Tielens, M. (2004). Brussel, heen en terug. In: *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Editie 2004*, Leuven, pp. 267-277.

⁵⁶ Zie onder meer: Vlaamse Regering, Steunpunt WAV-SSA & ESF (2004). *Vrouwelijk ondernemen*. Brussel. En ook: Geurts, K. (2004). Ondernemend Vlaanderen. In: *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Editie 2004*. Leuven, pp. 95-106.

Figuur 100 : Werkenden (18-64 jaar) naar statuut van het hoofdberoep en leeftijd (België; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Op de eerste plaats valt op dat de 18-24-jarigen minder dan gemiddeld aanwezig zijn bij de zelfstandigen (3,2%). De 45-plussers zijn er daarentegen oververtegenwoordigd: bijna vier op tien zelfstandigen is ouder dan 45 jaar. Eerder onderzoek bevestigde reeds dat ondernemers een ander profiel hebben dan de gemiddelde werkende Belg: ze zijn ouder, hoger geschoold en ‘mannelijker’.⁵⁷ Een andere categorie waar jongeren ondervertegenwoordigd zijn, wordt gevormd door de statutairen en contractuelen in de openbare sector. Slechts 6,3% van hen is een 18-24-jarige. En ook de 25-44-jarigen vinden we minder dan gemiddeld in dit statuut terug (55,4%). Bijgevolg zijn, net als bij de zelfstandigen, in dit statuut de 45-plussers oververtegenwoordigd met 38,3%. Een ander beeld verschijnt bij de arbeiders en bedienden in de privé-sector. Bij de arbeiders wordt een sterke aanwezigheid van jongeren (14,4%) vastgesteld. Ook de 25-44-jarigen zijn er iets vaker dan gemiddeld aan de slag (61,1%). Slechts een kwart van de arbeiders is ouder dan 44 jaar. Bij de bedienden in de privé-sector ligt het zwaartepunt bij de middengroep: meer dan twee derden van alle werkenden in dit statuut behoren tot de leeftijdsklasse van 25 tot en met 64 jaar. De jongeren zijn er gemiddeld aanwezig; de 45-plussers zijn er sterk ondervertegenwoordigd.

Combineren we de voorgaande gegevens met de analyse naar onderwijsniveau (zie Deel II, 2)), dan kunnen we concluderen dat jonge hooggeschoolde vrouwen vaker terug te vinden zijn in het statuut van bediende in de privé-sector. Dit gaat ook op voor de statutairen en contractuelen in de openbare sector, met die uitzondering dat hier niet de jongeren, maar wel de 45-plussers hun gading vinden. Bij de arbeiders in de privé-sector liggen de zaken anders: hier worden mannen, laaggeschoolden en jongeren teruggevonden.

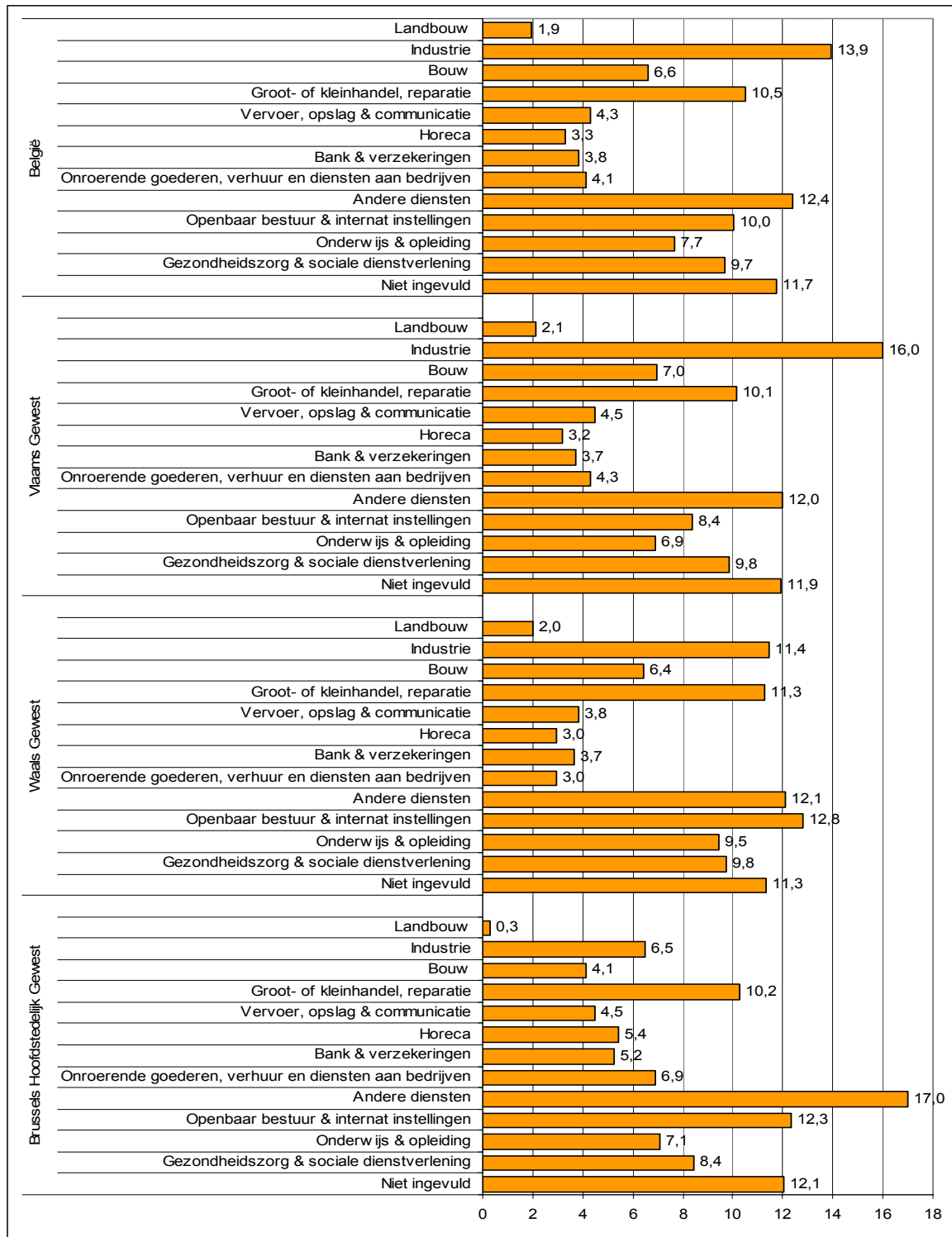
Sector

Figuur 101 verdeelt de werkenden van 18 tot en met 64 jaar naar de sector van hun hoofdberoep. De sectoren worden gerangschikt volgens het aandeel werkenden dat er te situeren is. Bijna 14% van alle werkende Belgen oefent anno 2001 zijn of haar job uit in de industrie. Dit is niet verwonderlijk aangezien deze sector meteen ook de meest subsectoren omvat zoals de textielsector, de chemische nijverheid, de metaalsector, de auto-industrie en dergelijke meer. Telkens ongeveer een op tien werkenden geeft aan in de groot- of kleinhandel, het openbaar bestuur en de gezondheidszorg en sociale dienstverlening werkzaam te zijn. De sector onderwijs en opleiding vertegenwoordigt 7,7%

⁵⁷ Geurts, K. (2004). Ondernemend Vlaanderen. In: *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Editie 2004*. Leuven, pp. 95-106.

van alle werkenden. Bij de bouwsector gaat het om 6,6%. In de overige vier sectoren is telkens 4% of minder aan de slag, behalve in de landbouwsector waar net geen 2% van alle Belgen werkzaam is.

Zoals te verwachten, is er wel wat variatie naar sector te bespeuren in de drie gewesten. In het Vlaams Gewest staat de industrie – net als in de andere regio's – met 16% van de werkenden bovenaan het klassement. Voorts volgt dit gewest de Belgische gemiddelden met die uitzondering dat het aandeel werkenden in het openbaar bestuur en de internationale instellingen er iets lager ligt (8,4% in het Vlaams Gewest tegenover 10% in België). In het Waals Gewest zijn de afwijkingen groter. Bijna 13% van alle Waalse werkenden situeert zich in de sector van het openbaar bestuur en de internationale instellingen, wat zich boven het Belgische gemiddelde bevindt. Ook in de sector onderwijs en opleiding vinden we meer Waalse werkenden terug dan gemiddeld. Daarentegen geven 11,4% en 3% van de werkenden in het Waals Gewest aan hun job uit te oefenen in respectievelijk de industrie en de onroerende goederen, minder dan gemiddeld in het land. Voorts schommelen de Waalse cijfers rond de Belgische gemiddelden. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ten slotte, worden meer werkenden dan gemiddeld geteld in de sectoren van het openbaar bestuur, de onroerende goederen, de financiële diensten en de horeca. Omgekeerd worden minder werkende Brusselaars teruggevonden in de industrie, de gezondheidszorg, de bouw en de landbouw.

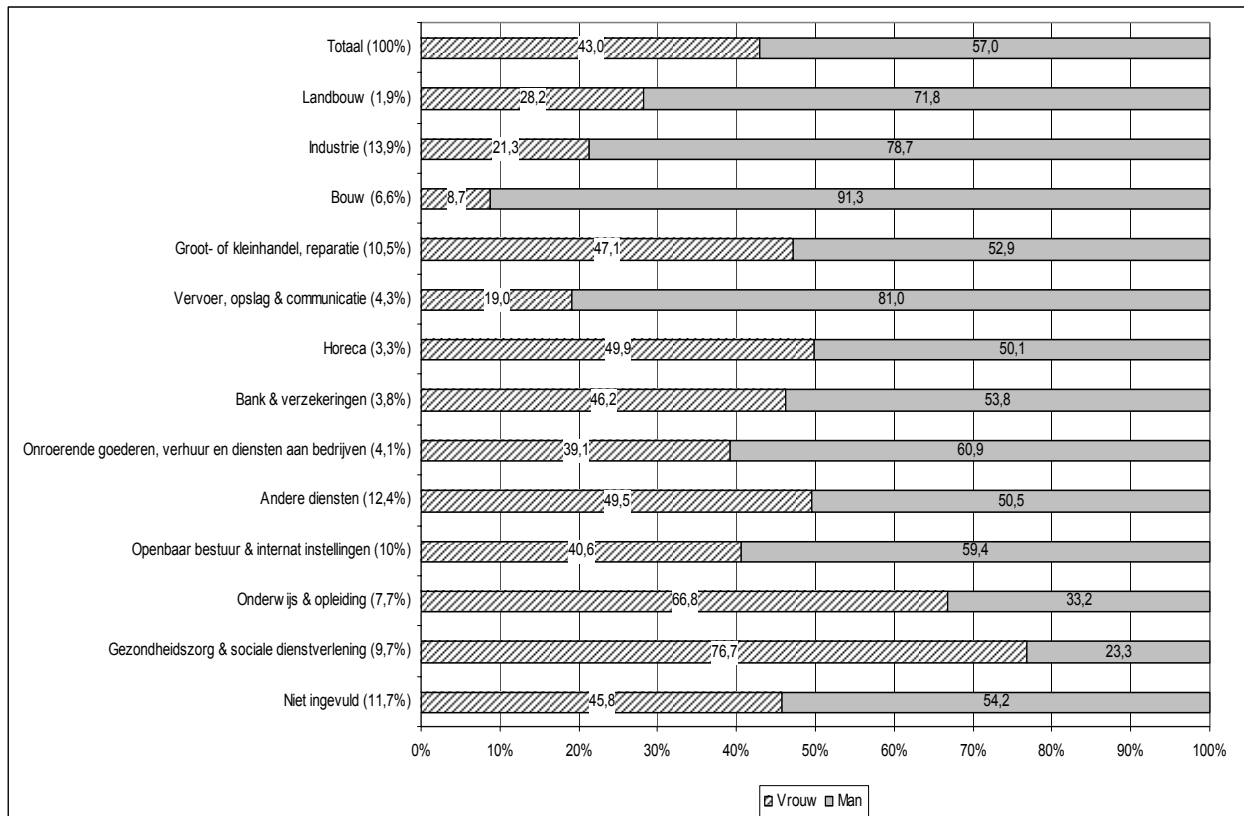
Figuur 101 : Werkenden (18-64 jaar) naar sector van het hoofdberoep (België en de gewesten; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Net als bij de analyse naar statuut beperkt de bespreking zich tot België omdat ook hier, ondanks de vermelde niveaoverschillen, in de gewesten telkens dezelfde patronen terugkeren.

Mannen en vrouwen

Figuur 102 laat de man/vrouw-verdeling zien in de verschillende sectoren (van het hoofdberoep). Globaal genomen worden er onder de werkenden meer mannen dan vrouwen geteld (57% tegenover 43%). Niet in alle sectoren wordt deze verdeling teruggevonden en hierbij komen de te verwachten patronen naar voor.⁵⁸ Vrouwen concentreren zich voornamelijk in dienstverlenende sectoren zoals de gezondheidszorg en sociale dienstverlening en de sector onderwijs en opleiding. Daarnaast zijn ze ook sterker dan gemiddeld aanwezig in de onroerende goederen en in de groot- en kleinhandel. Mannen zijn dan weer sterk oververtegenwoordigd in de secundaire sectoren: de industrie, de sector vervoer, opslag en communicatie en de bouwnijverheid.

Figuur 102 : Werkenden (18-64 jaar) naar sector van het hoofdberoep en geslacht (België; 2001)

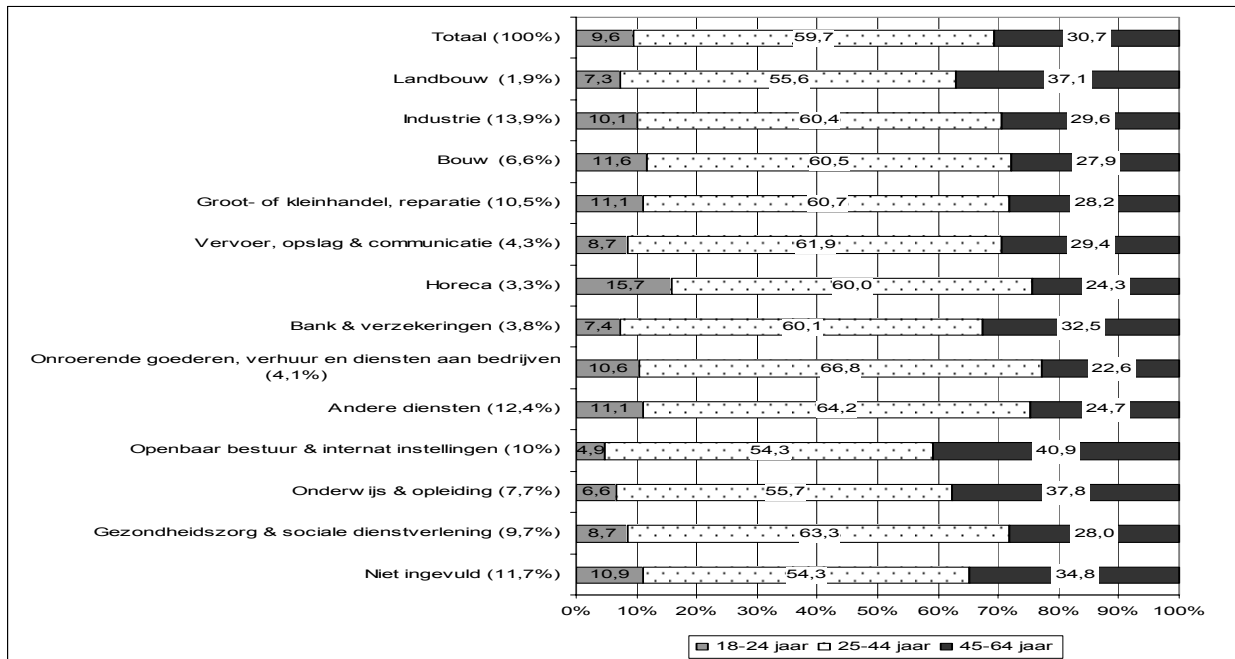
Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Jong en oud

Figuur 103 illustreert dat jongeren in vergelijking met hun oudere collega's vaker terug te vinden zijn in de groot- en kleinhandel, de bouwnijverheid en de horeca. In de sectoren onderwijs en opleiding en openbaar bestuur zijn de jongeren minder aanwezig. De 25-44-jarigen, waar de 'drukke leeftijd' zich grotendeels situeert, zijn sterker dan de andere leeftijdsgroepen aanwezig in de gezondheidszorg en sociale dienstverlening, alsook in de sector van de onroerende goederen, verhuur en diensten aan bedrijven. De ouderen zijn dan weer voornamelijk te situeren in de sector van het openbaar bestuur en onderwijs en opleiding. Deze bevindingen worden ook bevestigd door ander onderzoek.⁵⁹

⁵⁸ Vlaamse Regering, Steunpunt WAV-SSA & ESF (2003). *Genderzakboekje. Zij en hij op de arbeidsmarkt*. Brussel.

⁵⁹ Steunpunt WAV-SSA & SONAR (2001). *Jongeren in transitie. De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarreeks 2000, Deel 4*. Leuven. En ook: Stevens, E. (2003). *Vaarwel bord en krijt!* In: *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Editie 2003*, Leuven, pp. 103-117. En ook: Vandenbroucke G. & Van Mechelen, N. (2001) *Oud, out?* In: *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarreeks 2001, Deel 4. Jaarboek*. Leuven, pp. 97-107.

Figuur 103 : Werkenden naar sector van het hoofdberoep en leeftijd (België; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Nemen we de analyse naar leeftijd en geslacht samen met deze naar onderwijsniveau, dan kan grosso modo gesteld worden dat de quartaire sectoren met een dienstverlenend karakter zoals openbaar bestuur, onderwijs en opleiding en gezondheidszorg en sociale dienstverlening een meer vrouwelijk, ouder en hooggeschoold karakter hebben. De industrie en de bouwnijverheid daarentegen worden gekenmerkt door een hoger aandeel mannen, jongeren en laaggeschoolden.

Deeltijdarbeid

Anno 2001 is 17,4% van alle 18-64-jarigen deeltijds aan de slag (zie figuur 104). Dit betekent dus dat een voltijdse job nog steeds de norm is in België. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt het minst deeltijds gewerkt (16,3%), in het Waals Gewest het vaakst (18,8%). Het Vlaams Gewest houdt het midden tussen de twee andere regio's met 16,9% deeltijds werkenden. Het eerste thematische hoofdstuk in deze monografie toont aan dat, ondanks de niveauverschillen, het onderwijsniveau in de drie regio's het aandeel deeltijdarbeid beïnvloedt: hoe hoger het behaalde diploma, hoe lager het aandeel deeltijdwerk. In deze paragraaf zal vooral worden gekeken naar de verschillen die er bestaan tussen man en vrouw en jong en oud.

Mannen en vrouwen

Een eerste vaststelling die op basis van figuur 104 kan worden gemaakt, is dat deeltijdarbeid een vrouwenzaak is.⁶⁰ Ruim een derde van alle werkende vrouwen doet dit deeltijds tegenover amper 4,7% van hun mannelijke collega's. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest noteert de grootste afwijkingen ten opzichte van dit Belgische gemiddelde: dit gewest telt enerzijds een hoog aandeel deeltijds werkende mannen (8,9%) en anderzijds een relatief laag aandeel deeltijds werkende vrouwen (25,1%). In het Waals Gewest ligt het aandeel deeltijdarbeid zowel bij mannen als bij vrouwen hoger dan gemiddeld in België. Het Vlaams Gewest sluit het dichtst aan bij het Belgische gemiddelde met een aandeel deeltijds werkende mannen van 3,9%. Bij de Vlaamse vrouwen gaat het om 34,1%.

⁶⁰ Dit werd reeds in ander onderzoek veelvuldig vastgesteld. Zie onder meer: Malfait, D. (2001). Atypische arbeid: steeds typischer? In: *De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarreeks 2001, deel 4, Jaarboek*, Leuven, pp. 177-185. En ook: Steunpunt WAV-SSA (2004). *Deeltijdarbeid*. WAV-nota 3 maart 2004. Via <http://www.steunpuntwav.be/persteksten/persteksten.htm>.

Jong en oud

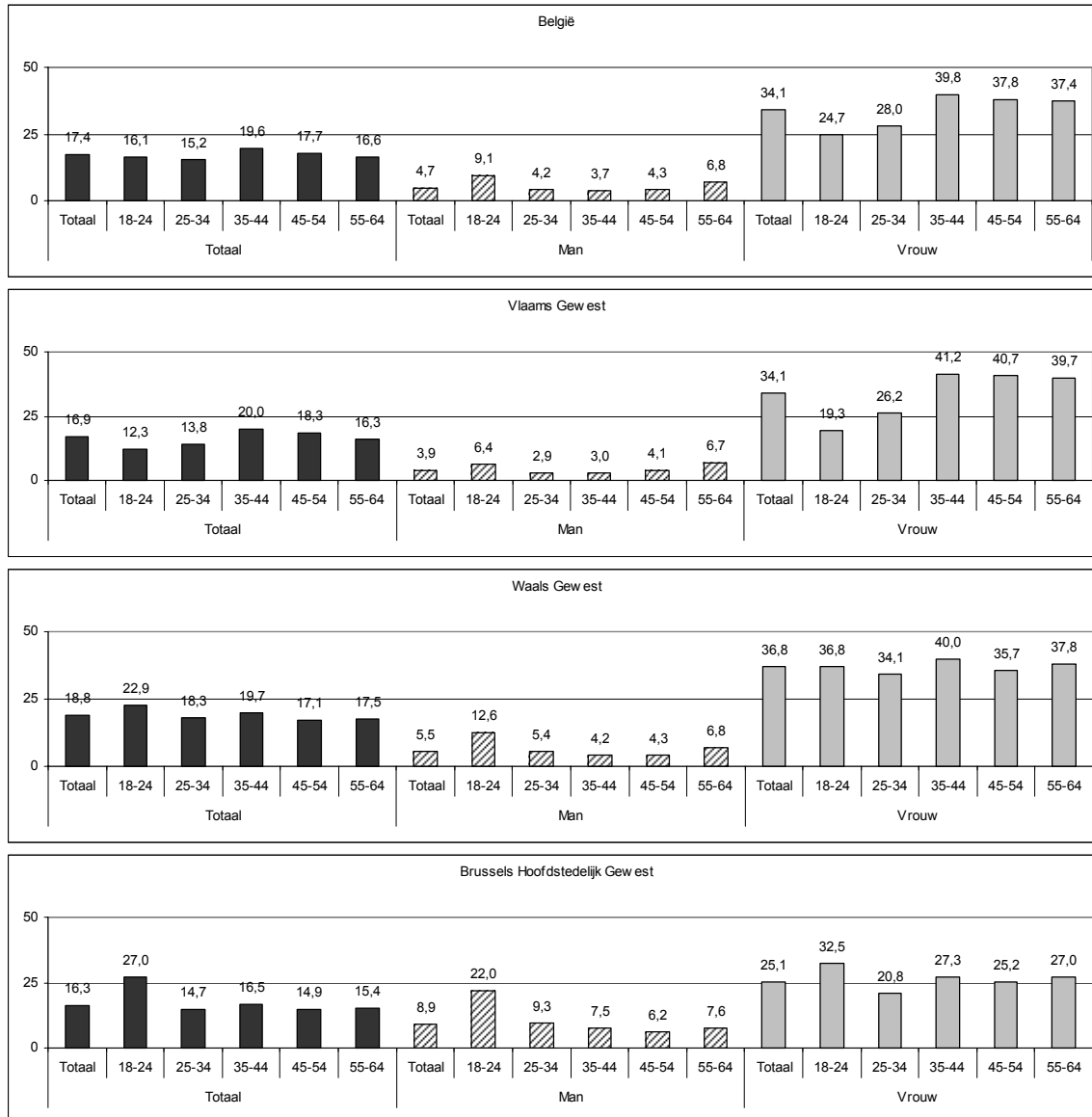
Een tweede patroon dat zichtbaar wordt in figuur 104 houdt verband met het voorkomen van deeltijdarbeid naar leeftijd. Globaal genomen werken de 18-24-jarigen (16,1%) en de 25-34-jarigen (15,2%) het minst deeltijds in België in 2001. Op 35-44-jarige leeftijd stijgt dit aandeel naar bijna 20% om vervolgens geleidelijk terug af te nemen in de oudste leeftijdsklassen. Het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest volgen dit patroon minder dan het Vlaams Gewest. Immers, de Waalse en Brusselse jongeren noteren een hoger aandeel deeltijdarbeid bij de 18-24-jarige werkenden van respectievelijk 22,9% en 27%.

Mannen, vrouwen, jong en oud

De verschillen naar leeftijd worden verder verduidelijkt door ook de variabele geslacht mee op te nemen in de analyse. Bij de mannen komt deeltijdarbeid vooral voor in het begin en op het einde van de arbeidsloopbaan. Intredende jonge mannen werken in 9,1% van de gevallen deeltijds, een aandeel dat zakt in de middelste leeftijdsgroepen tot 3,7% bij de 35-44-jarigen en dan opnieuw stijgt tot 6,8% bij de 55-plussers. Deeltijdarbeid doet bij mannen blijkbaar vooral dienst als intrede- en uitredkanaal. Bij vrouwen ligt dat anders. Het aandeel deeltijdarbeid bij vrouwen ligt het laagst aan het begin van de loopbaan om vervolgens toe te nemen tot bijna 40% bij de 35-44-jarigen. Bij de 45-plussers blijft het aandeel schommelen rond de 37%. De redenen voor deeltijdarbeid bij vrouwen schuilen voornamelijk in de combinatie gezin-arbeid.⁶¹

In de drie gewesten volgen de mannen en de vrouwen grotendeels dit patroon, gegeven een aantal niveauverschillen. In het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt wel telkens een relatief hoog aandeel deeltijds werkende 18-24-jarige vrouwen geteld. In beide regio's is deeltijdarbeid blijkbaar ook voor vrouwen een verdienstelijk intredkanaal.

⁶¹ Glorieux, I. & Vandeweyer, J. (2002). En er kwamen geen andere tijden... Arbeidstijden en uurregelingen in Vlaanderen op het einde van de 20ste eeuw. In: *De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarreeks 2002, deel 4, Jaarboek*, Leuven, pp. 253-266.

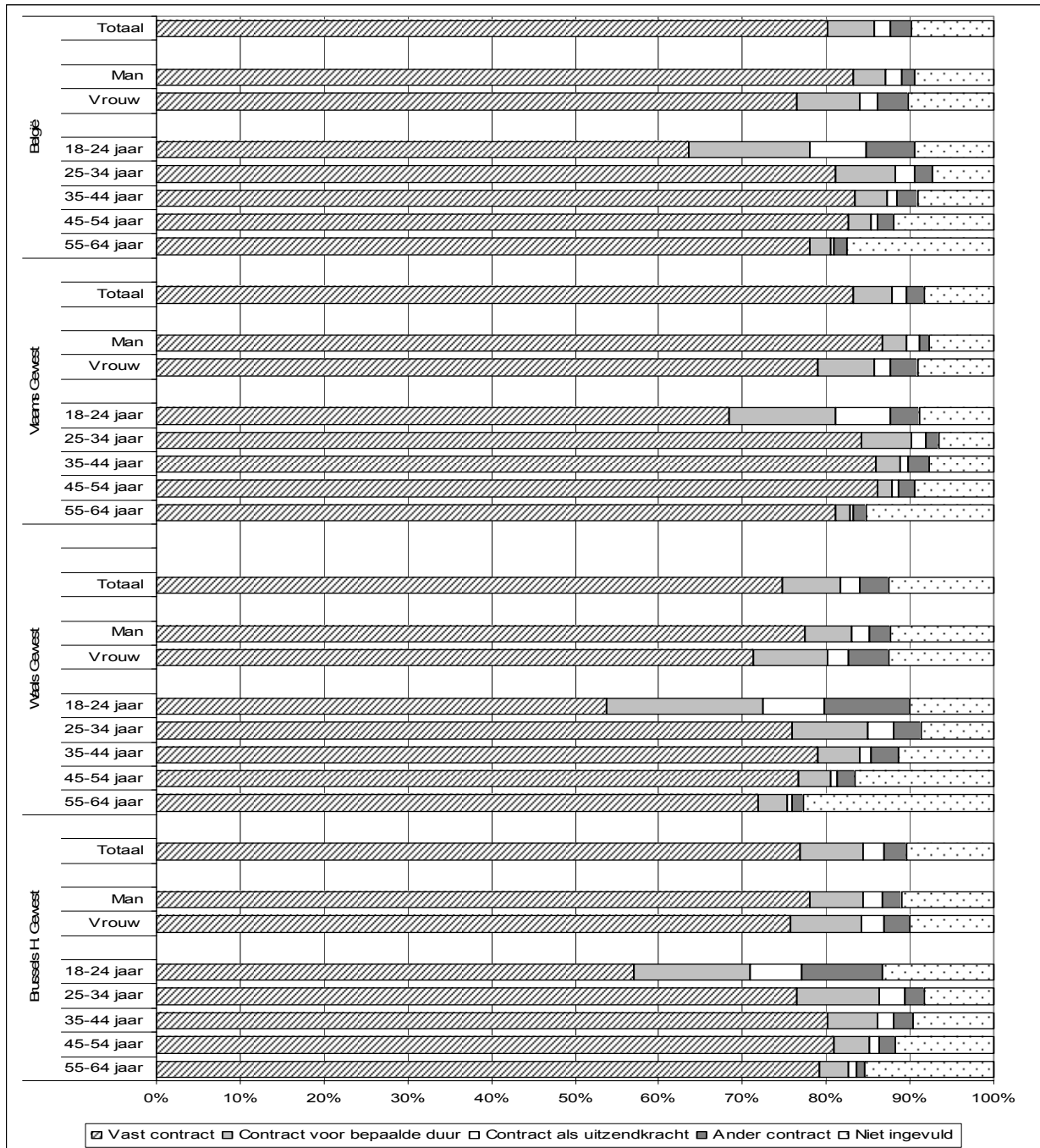
Figuur 104 : Aandeel deeltijds werkenden naar leeftijd en geslacht (België en de gewesten; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Contracttype

Tot hiertoe bleek dat geslacht, leeftijd en onderwijsniveau een invloed hebben op het beroepsstatuut, op de sector waarin men werkt en op het al dan niet presteren van deeltijdarbeid. In deze paragraaf wordt ingezoomd op een vierde jobkenmerk, namelijk het contracttype. Alle respondenten die anno 2001 zeggen werknemer te zijn, moeten in de SEE aangeven met welk contract ze tewerkgesteld zijn.⁶² Dit is belangrijk aangezien het een indicatie biedt van de jobzekerheid die men heeft. Er worden vier contracttypes onderscheiden: een vast contract, een contract voor bepaalde duur, een contract als uitzendkracht en tot slot de restcategorie 'ander contract' waartoe seizoenswerk, tewerkstellingsprogramma's, leercontracten, studentencontracten en occasioneel werk behoren.

⁶² 13,7% van alle werkenden van 18 tot en met 64 jaar (538.954 personen) lieten deze vraag blanco.

Figuur 105 : Werkenden (18-64 jaar) naar contracttype en geslacht (België en de gewesten; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Figuur 105 laat meteen zien dat vooral een vast contract courant is in België anno 2001: acht op tien werknemers van 18 tot en met 64 jaar hebben vast werk. In het Vlaams Gewest ligt het aandeel vaste contracten het hoogst (83,3%) terwijl het in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in het Waals Gewest telkens om ongeveer drie kwart van de werknemers gaat. Voorts heeft 5,5% van alle Belgische werknemers een contract voor bepaalde duur. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gaat hier voorop met een aandeel van 7,4%, gevolgd door het Waals Gewest (7%). Het Vlaams Gewest kent daarentegen een lager dan gemiddeld aandeel contracten van bepaalde duur (4,6%). De overige contracttypes komen minder voor. Ongeveer 2% van alle Belgische werknemers werkt als uitzendkracht; zo'n 3% werkt in een ander contract.

De analyse naar contracttype en onderwijsniveau (eerste thematische hoofdstuk) wijst uit dat hooggeschoolden iets vaker dan midden- en laaggeschoolden vast werk hebben. Maar daarnaast vinden we hen ook vaker terug bij de contracten van bepaalde duur. De laaggeschoolden kennen dan weer een hoger aandeel werknemers die met een ‘ander contract’ zijn tewerkgesteld.

Mannen en vrouwen

Naar geslacht valt op dat mannen vaker dan vrouwen vast werk hebben, respectievelijk gaat het om 83,3% versus 76,5% gemiddeld in België.⁶³ Het Vlaams Gewest telt een hoger dan gemiddeld aandeel werknemers met een vast contract zowel bij de mannen (86,7%) als bij de vrouwen (79,1%) , maar tegelijk is de kloof tussen beide geslachten op het vlak van vast werk er het grootst. In het Waals en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ligt het aandeel vaste contracten zowel bij mannen als bij vrouwen lager dan gemiddeld in België, maar is het verschil tussen beiden ook meteen kleiner. Vooral de vrouwelijke werknemers (75,6%) in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kunnen zich meten met hun mannelijke collega's (78,1%).

Vrouwen hebben dus minder vaak vast werk en worden bijgevolg vaker geconfronteerd met andere contracttypes. Zo blijkt uit figuur 105 dat 7,5% van de vrouwelijke werknemers in België een contract van bepaalde duur heeft tegenover nog geen 4% bij hun mannelijke tegenhangers. In het Waals Gewest loopt het aandeel vrouwen met dergelijk contract zelfs op tot 9,1%. Ook vinden we vrouwen vaker dan mannen terug in de categorie ‘andere contracten’ (3,7% tegenover 1,7%). Wat betreft de uitzendcontracten zijn er daarentegen weinig verschillen naar geslacht te bespeuren.

Jong en oud

Naar leeftijd laat figuur 105 zien dat het aandeel werknemers met een vast contract het kleinst is bij de 18-24-jarigen (63,7%), vervolgens toeneemt met de leeftijd tot 83,5% bij de 35-44-jarigen, om dan terug een beetje af te nemen tot een aandeel van 78,1% vaste contracten bij de 55-plussers. Bij de contracten van bepaalde duur zien we een ander patroon. Jonge werknemers vinden we vaker terug in een tijdelijke job (14,5%). Dit aandeel zakt reeds sterk tot 7,2% bij de 25-34-jarigen en daalt vervolgens verder tot 2,4% bij de 55-plussers. Eerder onderzoek wijst uit dat jongeren beslissen een tijdelijke contract te aanvaarden omdat men geen vast werk kon vinden. Een ander niet onbelangrijk deel van hen geeft aan dat ze door aanvaarding van een tijdelijk contract uitzicht krijgen op een vast contract. Dat jongeren en vooral schoolverlaters na verloop van tijd doorstromen naar een minder preciaire arbeidssituatie, wordt ook bevestigd door internationaal onderzoek. Dit wijst uit dat naarmate schoolverlaters langer deelnemen aan de arbeidsmarkt, zij in stabielere werkomstandigheden terecht komen. Analyses van de uitzendsector bevestigen dat jonge uitzendkrachten na hun tijdelijke job vaak doorstromen naar een vaste job. Na het afstuderen kiezen sommige jongeren bewust voor een uitzendarbeid in de sector of het bedrijf waar ze uiteindelijk vast werk willen vinden. Uitzendarbeid wordt op die manier een middel om ervaring op te doen. Nog een andere beweegreden die in eerder onderzoek naar voor komt om een tijdelijk contract te aanvaarden, is het interessante karakter van de jobinhoud. Een zeer beperkt aandeel geeft aan geen vast werk te willen.⁶⁴

⁶³ Dezelfde conclusies werden reeds in eerder onderzoek gedaan. Zie onder meer: Stevens, E. (2003). Vaarwel bord en krijt! In: *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Editie 2003*, Leuven, pp. 103-117.

⁶⁴ Booghmans, M. (2003). Uitzendarbeid als springplank? In: *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Editie 2003*, Leuven, pp. 129-138. En: Van Gils, S. (2003). Hoger lager: conjunctuur en arbeidstijden. In: *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Editie 2003*, Leuven, pp. 237-250. En ook: Steunpunt WAV-SSA & SONAR (2001). Jongeren in transitie. *De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarreeks 2001, Deel 3*, Leuven. En: Eurostat (2003). *General indicators on transition from school to work: youth transition from education to working life in Europe. Part 1*. Statistics in Focus: population and social conditions, nr. 4.

Werktijden

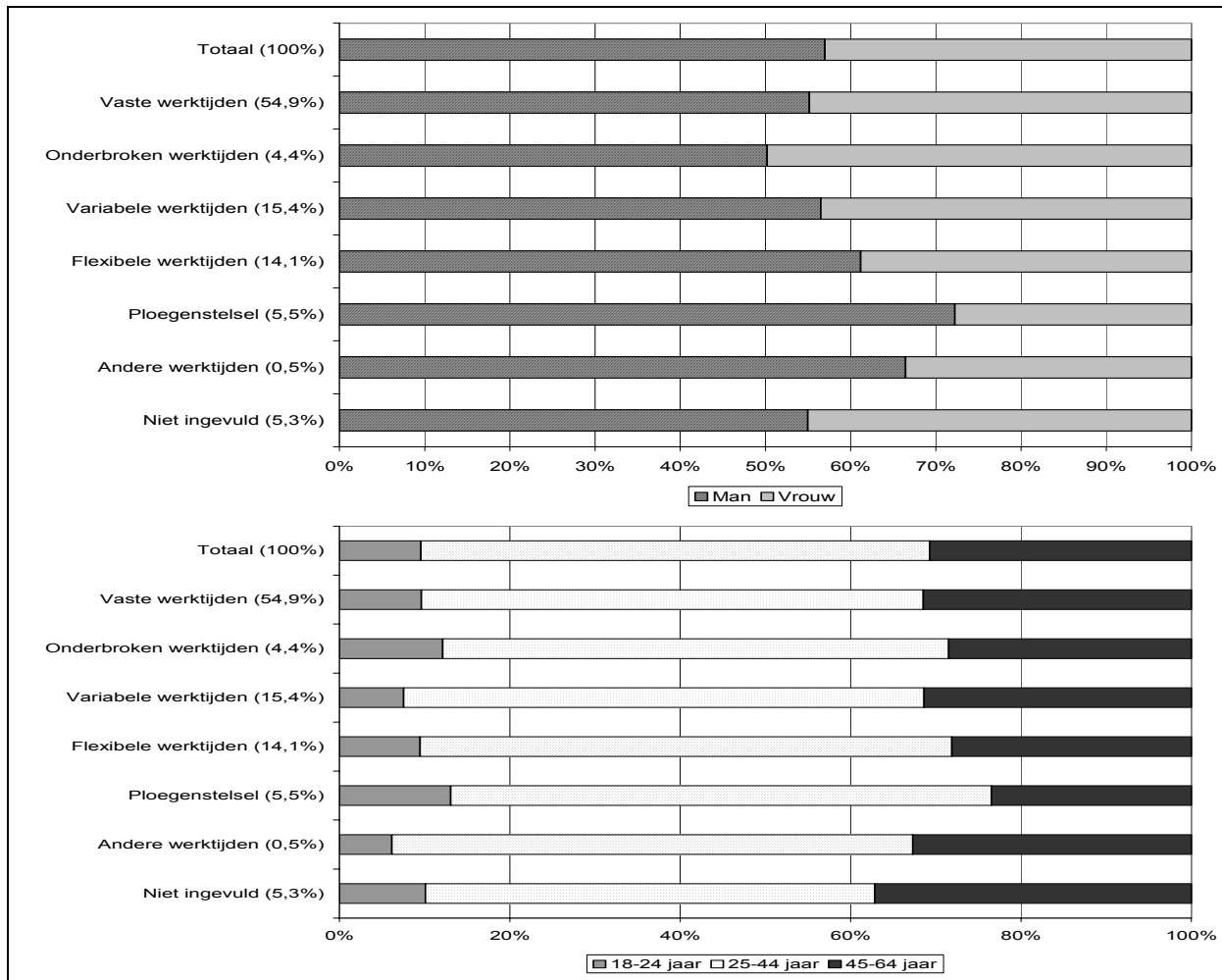
De voorgaande jobkenmerken blijken allen beïnvloed te worden door geslacht, leeftijd en onderwijsniveau. Ook voor het laatste jobkenmerk, werktijden, gaan we na in welke mate geslacht, leeftijd en onderwijsniveau er een invloed op hebben. We onderscheiden zes verschillende werktijden: vaste werktijden, onderbroken werktijden, variabele werktijden (glijdende uren), flexibele werktijden (bepaald door werkgever), ploegenstelsel en een restgroep 'andere'.⁶⁵ De meerderheid (54,9%) van de Belgische werkenden werkt in vaste werktijden (figuur 106). Dit betekent dat ongeveer 40% van de respondenten aangeeft te werken in afwijkende uren. 15,4% van de werkenden werkt in variabele werktijden en 14,1% in flexibele werktijden. Werken in een ploegenstelsel (5,5%) en in onderbroken werktijden (4,4%) komt in mindere mate voor. Deze verdeling komt buiten enkele kleine uitzonderingen ook in de gewesten terug. De Vlaamse werkenden werken iets vaker in vaste werktijden, maar minder vaak in flexibele werktijden in vergelijking met hun Waalse en Brusselse collega's. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn variabele werktijden populairder terwijl werken in een ploegenstelsel er slechts sporadisch voorkomt. Dit laatste kan wellicht verklaard worden door de beperkte aanwezigheid van de industriële sectoren, typische gebruikers van ploegenarbeid⁶⁶, in deze regio.

Mannen en vrouwen

Vrouwen werken iets vaker in vaste werktijden dan mannen, maar ook in onderbroken werktijden. Mannen hebben op hun beurt meer kans om te werken in flexibele werktijden en in een ploegenstelsel. Werken in variabele werktijden komt evenveel voor bij mannen als bij vrouwen. Ook in de gewesten zien we deze meer mannelijke en vrouwelijke werktijden. In het Waals Gewest zijn vrouwen echter ook oververtegenwoordigd in de groep die werkt in variabele werktijden. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn onderbroken werktijden eerder een mannenzaak in tegenstelling tot België en de twee andere gewesten.

⁶⁵ Van alle werkenden tussen 18 en 64 jaar hebben 206611 (5,3%) personen deze vraag niet ingevuld.

⁶⁶ Gryp, S., Cambré, B. & Van Hootegem, G. (19 december 2003). *Paso-flits 2. Een last ontlast? Ploegenarbeid in Vlaanderen*. Leuven.

Figuur 106 : Werkenden (18-64 jaar) naar werktijden, geslacht en leeftijd (België; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Jong en oud

Tot slot kijken we naar de vertegenwoordiging van de leeftijdsgroepen in de verschillende werktijden. Zowel in België als de gewesten zijn jongeren vaker tewerkgesteld in onderbroken werktijden en ploegenstelsels. Variabele werktijden komen dan weer minder voor bij de werkende jongeren. De 25-tot en met 44-jarigen zijn in België vaker dan gemiddeld tewerkgesteld in flexibele werktijden en in een ploegenstelsel. Ze kennen ook een kleine oververtegenwoordiging in het systeem van variabele werktijden. Dit laatste komt vooral voor in het Vlaams Gewest, maar is net omgekeerd in het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De Belgische ouderen werken minder vaak in onderbroken en flexibele werktijden, maar ze werken vooral minder in een systeem van ploegenarbeid. In het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn ouderen vaker dan gemiddeld aan de slag in variabele werktijden. Dit komt niet naar voor in het Vlaams Gewest.

Uit de analyse naar werktijden en onderwijsniveau komt naar voor dat laaggeschoolden vaker tewerkgesteld zijn in vaste werktijden, in een systeem van ploegenstelsels en in onderbroken werktijden dan hooggeschoolden. Hooggeschoolden vinden we dan weer vaker terug in een systeem van variabele en flexibele werktijden.

1.3.3 Conclusie

In de conclusie van 1.2 werd reeds duidelijk dat het aandeel werkenden in de bevolking op arbeidsleeftijd toenam tussen 1991 en 2001 van 59,5% naar 64,6%. De toename in het Vlaams Gewest is iets sterker dan in de twee andere regio's. Mannen zijn vaker aan de slag dan vrouwen, dat was zo in 1991 en dat is in 2001 niet anders. Dit geldt evenzo voor de samengedrukte loopbaan: zowel in 1991 als in 2001 wordt de arbeidsmarkt gekenmerkt door een hoge werkzaamheid in de jongere leeftijdsklassen die wordt gecombineerd met een relatief vroege uittrede. En ook naar onderwijsniveau is er op de arbeidsmarkt weinig veranderd tijdens het laatste decennium: laaggeschoolden oefenen minder vaak een job uit dan midden- en hogeschoolden.

Deze globale vaststellingen werden in deze paragraaf verbonden met een aantal jobkenmerken. Naar statuut blijkt dat jonge hooggeschoolde vrouwen vaker terug te vinden zijn in het statuut van bediende in de privé-sector. Dit gaat ook op voor de statutairen en contractuelen in de openbare sector, met die uitzondering dat hier niet de jongeren, maar wel de 45-plussers hun gading vinden. Bij de arbeiders in de privé-sector liggen de zaken anders: hier worden mannen, laaggeschoolden en jongeren teruggevonden. Naar sector kan grosso modo gesteld worden dat de quartaire sectoren met een dienstverlenend karakter zoals openbaar bestuur, onderwijs en opleiding en gezondheidszorg en sociale dienstverlening een meer vrouwelijk, ouder en hooggeschoold karakter hebben. De industrie en de bouwnijverheid daarentegen worden gekenmerkt door een hoger aandeel mannen, jongeren en laaggeschoolden. Wat betreft het arbeidsregime is het duidelijk dat deeltijdarbeid een vrouwenzaak is, het minst vaak voorkomt bij de 18-34-jarigen en vaker voorkomt bij laaggeschoolden. We besloten op basis van de analyse naar contracttype dat het vast contract nog steeds de norm is in België. Acht op tien werknemers van 18 tot en met 64 jaar hebben vast werk. Tot slot bracht de analyse naar werktijden ons tot de conclusie dat de meerderheid van de Belgen tewerkgesteld is in vaste werktijden. Daarnaast is telkens ongeveer 15% tewerkgesteld in variabele en flexibele werktijden. Onderbroken werktijden en werken in een ploegenstelsel komen minder voor in België, maar kennen een oververtegenwoordiging van jongeren.

1.4 De werkzoekende bevolking

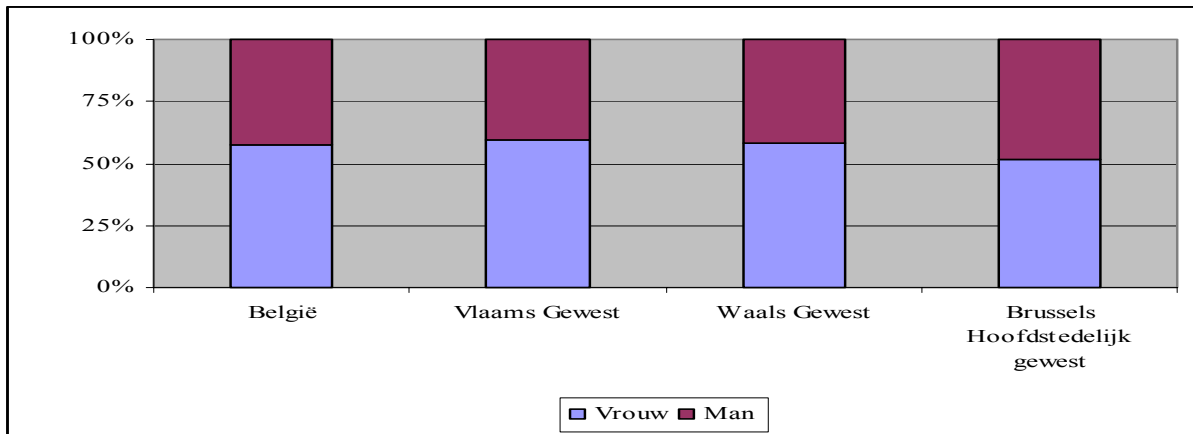
Na de bespreking van de werkende bevolking, komt nu de werkzoekende bevolking aan de beurt. Niet iedereen die zich aanbiedt op de arbeidsmarkt, vindt ook effectief een job. Het is beleidsmatig belangrijk na te gaan of bepaalde kenmerken, zoals leeftijd, geslacht, onderwijsniveau en nationaliteit, een invloed hebben op het risico op werkloosheid. Allereerst wordt de samenstelling van de werkzoekende bevolking onder de loep genomen. In een tweede deel worden de werkloosheidsgraden besproken. Ten slotte schetsen we een beeld van het beroepsverleden van de werkzoekende bevolking in België. De analyse geeft aan dat vooral vrouwen, jongeren, laaggeschoolden en niet-Belgen kampen met hogere werkloosheidsgraden. Zij vormen kansengroepen die het moeilijk hebben om een job te vinden op de Belgische arbeidsmarkt. Zoals we reeds zagen in de vorige paragraaf, zijn dit ook de groepen met een lagere werkzaamheidsgraad.

1.4.1 De samenstelling van de werkzoekende bevolking

De SEE 2001 telt 471 500 werkzoekenden tussen 18 en 64 jaar. Dit komt overeen met 4,6% van de totale bevolking en 7,4% van de bevolking tussen 18 en 64 jaar (cfr. Figuur 107). Hiervan woont 37,4% in het Vlaams Gewest, 47,7% in het Waals Gewest en de overige 15% woont in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De werkzoekende bevolking naar geslacht: een vrouwelijk overwicht

Figuur 107 illustreert het lichte overwicht van vrouwen in het totaal aantal werkzoekenden. In België gaat het om 57,7% vrouwen ten opzichte van 42,3% mannen. Het overwicht van vrouwen vinden we in de drie gewesten terug. De werkzoekende bevolking in het Vlaams en het Waals Gewest bestaat uit gevoelig meer vrouwen (respectievelijk 59,4% en 58,2%) dan mannen. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is het overwicht van vrouwen iets minder groot (51,7%).

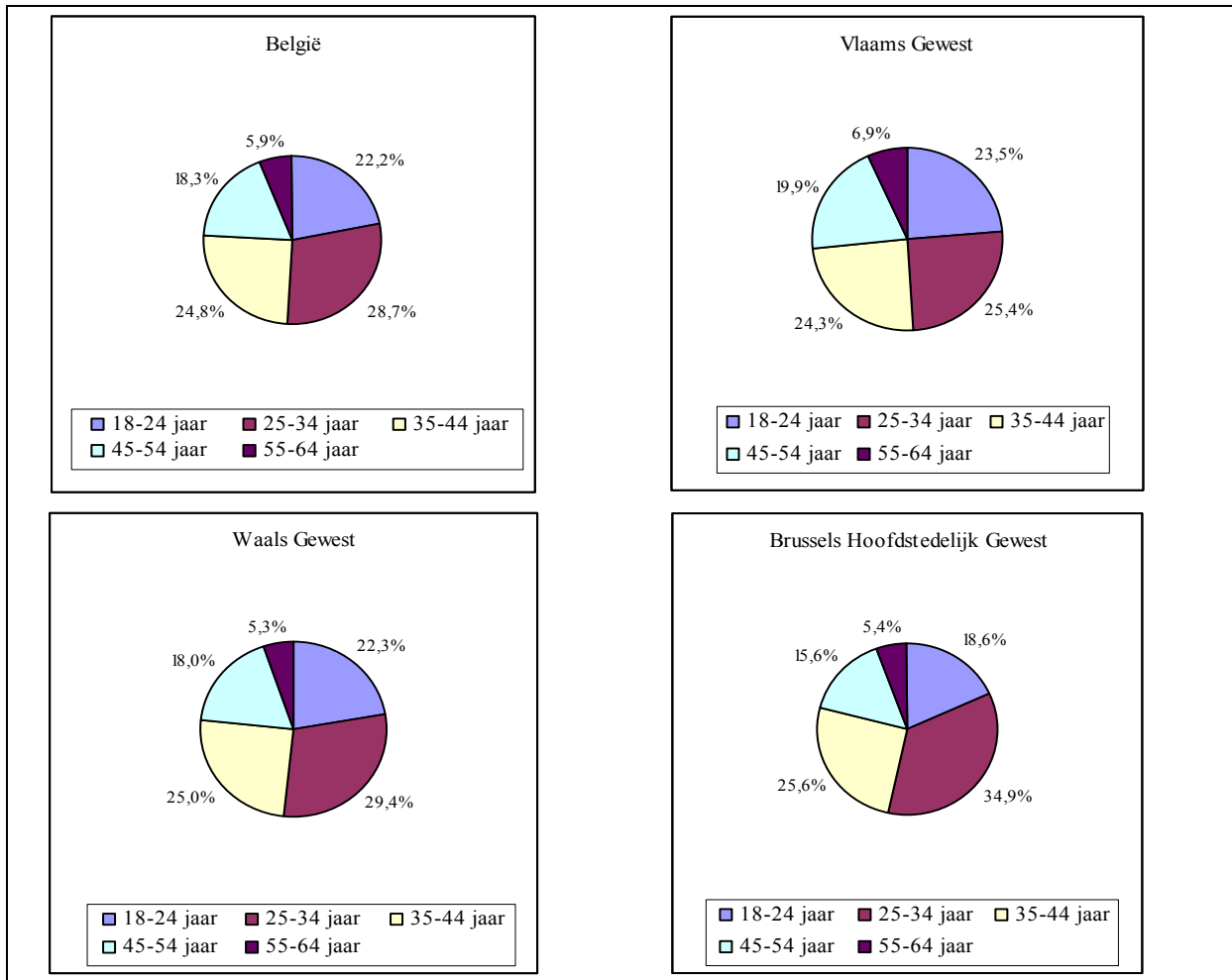

Figuur 107 : De werkzoekende bevolking (18-64 jaar) naar geslacht (België en de gewesten; 2001)
Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

De werkzoekende bevolking naar leeftijd

Het aandeel jongeren (18-24 jaar) in de werkzoekende bevolking ligt in België op 22,2%. Dit is een hoog aandeel aangezien het om een vijfjarige leeftijdsklasse gaat, terwijl de andere klassen tienjarig zijn. Bovendien telt deze groep ook nog veel niet-beroepsactieven (studenten). Lang niet alle jongeren bieden zich dus aan op de arbeidsmarkt, en toch vinden we een hoog aandeel jongeren in de werkzoekende bevolking. Het Waals Gewest bevindt zich op dit Belgische gemiddelde (22,3%). In het Vlaams Gewest ligt het aandeel jongeren iets hoger (23,5%), terwijl dit aandeel een stuk lager ligt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (18,6%).

De werkzoekenden uit de leeftijdscategorie van 25 tot en met 34 jaar nemen in België een aandeel in van 28,7%. Opnieuw sluit het Waals Gewest aan bij dit Belgische gemiddelde (29,4%). Het contrast situeert zich wederom tussen het Vlaams en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Hier kent het Vlaams Gewest een eerder laag aandeel 25-34-jarige werkzoekenden (25,4%) en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een eerder hoog aandeel (34,9%). In de leeftijdscategorie van 35 tot en met 44 jaar zijn niet veel verschillen te bespeuren. Het aandeel ligt zowel in België als in de drie gewesten op een kwart van de totale werkzoekende populatie. Het aandeel 45-54-jarigen ligt rond 18% in België en het Waals Gewest. Het Vlaams Gewest kent een iets hoger aandeel (19,9%). In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gaat het om een iets lager aandeel (15,6%). Het aandeel ouderen (55-64 jaar) ten slotte ligt rond 5 à 6% in België, het Waals en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het Vlaams Gewest kent een eerder hoog aandeel ouderen in de werkzoekende populatie (6,9%).

Figuur 108 : De werkzoekende bevolking (18-64 jaar) naar leeftijd (België en de gewesten; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

1.4.2 Werkloosheidsgraden

In het vorige deel werd de samenstelling van de werkzoekende bevolking bekeken. Een andere manier om de werkzoekende bevolking in kaart te brengen, is hun aandeel te bekijken in de beroepsbevolking (werkenden + werkzoekenden). Zo wordt de werkloosheidsgraad berekend. We bekijken de werkloosheidsgraad naar geslacht, leeftijd, onderwijsniveau en nationaliteit.

De werkloosheidsgraad naar geslacht

In 2001 is 10,7% van de Belgische beroepsbevolking tussen 18 en 64 jaar werkzoekend (figuur 109). Dit wil zeggen dat per 100 personen die zich aanbieden op de arbeidsmarkt er bijna elf geen job vinden. Dit percentage ligt een heel stuk lager in het Vlaams Gewest (6,7%). Het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest kennen dan weer veel hogere werkloosheidsgraden, respectievelijk 16,2% en 18,3%. De hoge werkloosheidsgraad in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft niets te maken met een beperkt aantal jobs in de regio. De jobmassa in de negentien Brusselse gemeenten samen voorziet meer jobs dan nodig om de eigen bevolking op arbeidsleeftijd van werk te voorzien. Een groot deel van de jobs gaat echter naar de duizenden pendelaars die dagelijks uit het Vlaams en Waals Gewest

naar het Brussels Hoofdstedelijk Gewest afzakken om er te werken.⁶⁷ In het Waals Gewest heeft de hoge werkloosheidsgraad te maken met het voormalige industriële karakter van de regio en de moeizame reconversie. De Waalse as⁶⁸ is een voormalige industriële as die gekenmerkt wordt door zeer hoge werkloosheidsgraden.⁶⁹

De werkloosheidsgraad van de vrouwen tussen 18 en 64 jaar (13,9%) ligt een heel stuk hoger dan die van de mannen (8,2%). Dit verschil tussen de werkloosheidsgraad van mannen en vrouwen vinden we in de drie gewesten terug. Enkel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is het verschil wat minder groot. Hier is 16,6% van de mannen werkzoekend ten opzichte van 20,3% van de vrouwen. De werkloosheidsgraad bij vrouwen is de laatste jaren nochtans sterk gedaald, doordat vrouwen de arbeidsmarkt met meer succes betreden. Toch zijn vrouwen nog vaker werkloos dan mannen. Bovendien blijven ze gemiddeld ook langer werkloos. Dat wijst erop dat de werkloosheid bij vrouwen structureler is en dit maakt van hen een kansengroep. Anderzijds zijn vrouwen minder gevoelig voor economische conjunctuur dan mannen, onder andere omdat ze in stabielere sectoren werken. Mannen werken vaker in industriële sectoren waar meer jobs sneuvelen in economisch ongunstige tijden, terwijl vrouwen vaker tewerkgesteld zijn in stabielere sectoren zoals de quartaire sector (zorg, onderwijs,...).⁷⁰

De werkloosheidsgraad naar leeftijd

Jongeren kennen zowel in België als in de gewesten de hoogste werkloosheidsgraad. Vooral de Brusselse werkloosheid wordt gekenmerkt door een hoge jongerenwerkloosheidsgraad. Jongeren hebben het moeilijker op de arbeidsmarkt. Bovendien is hun arbeidsmarktpositie extra kwetsbaar bij een economische teruggang. In een ongunstige economische context stellen bedrijven aanwervingen uit en engageren ze minder uitzendkrachten. Vooral jongeren zijn hiervan de dupe. Andersom, bij herstructureringen en afslankingen worden meestal de tijdelijke werknemers en werknemers met de minste ervaring geviseerd: vaak opnieuw de jongeren.⁷¹

Bij de oudste leeftijdscategorie ligt het werkloosheidspercentage weer net iets hoger dan bij de middelste leeftijdsgroepen. Dit patroon vinden we terug in zowel België, het Vlaams als het Waals Gewest. Enkel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, kent de oudste leeftijdscategorie de laagste werkloosheidsgraad. Dat de werkloosheidsgraad in de oudste leeftijdscategorie hoger ligt dan bij de 25-54-jarigen is eerder opmerkelijk, omdat dit minder naar voor komt in de 'klassieke' werkloosheidsstatistieken. De publieke bemiddelaars rekenen de vrijgestelde oudere werklozen namelijk niet bij de werklozen. Deze werklozen zijn vrijgesteld van inschrijving als werkzoekende. Zij behoren bijgevolg niet meer tot de werkzoekenden, maar genieten wel nog van een werkloosheidsuitkering. Op basis van de werkloosheidsstatistieken van de publieke bemiddelaars zien we dus een lage werkloosheidsgraad bij ouderen. In de SEE zal een grote groep van deze vrijgestelde ouderen zich wel beschouwen als werkzoekende/werkloze en dit resulteert bijgevolg in een hogere werkloosheidsgraad dan verwacht (zie ook 1.5). Kijken we naar het absolute aantal 55-64-jarige werkzoekenden, dan gaat het echter nog steeds om een kleine groep (1.2).

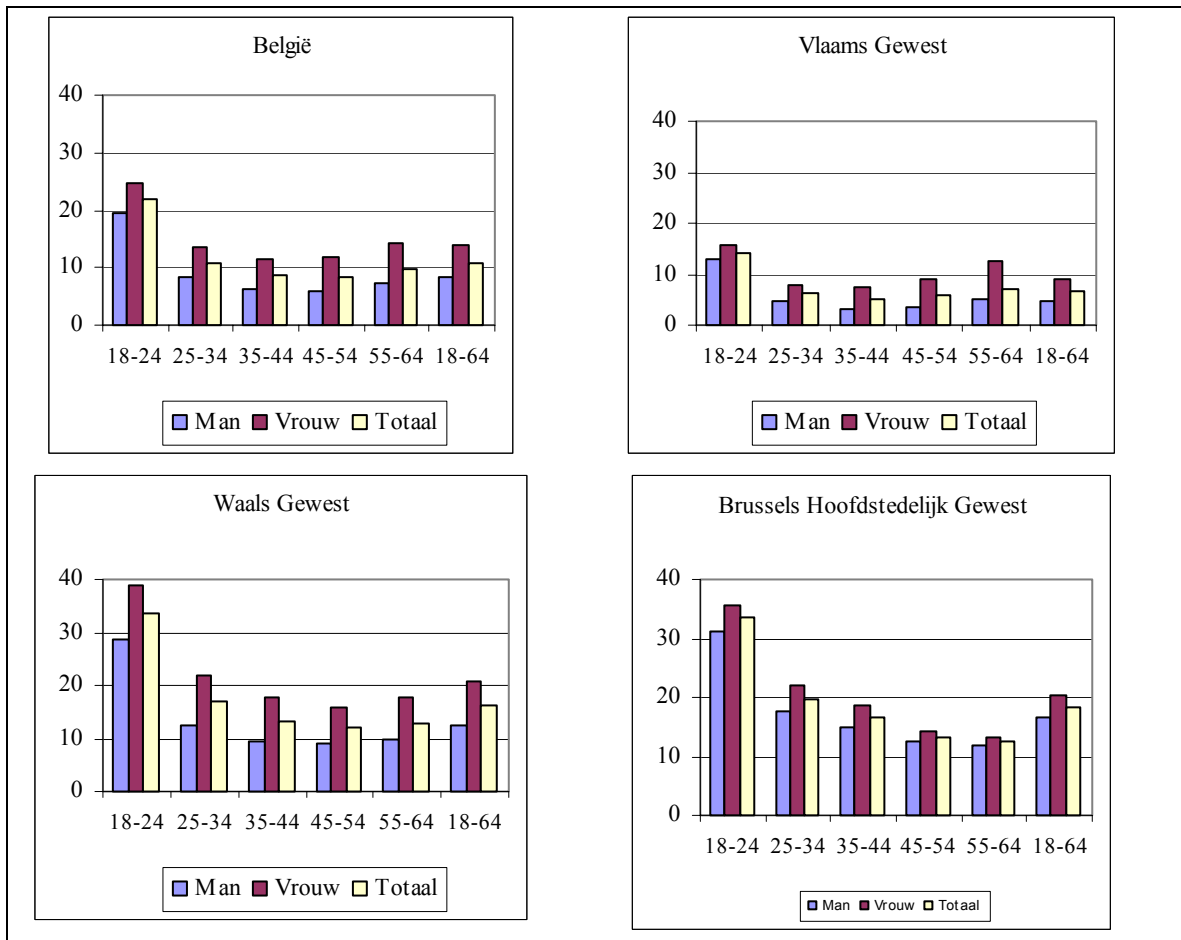
⁶⁷ Tratsaert, K., Booghmans, M. & Stevens, E. (2002). Lokale arbeidsmarkten in België op de kaart gezet. In: Steunpunt WAV-SSA. *Jaarreeks 2002, De arbeidsmarkt in Vlaanderen, deel 3*. Leuven.

⁶⁸ De Waalse as wordt gevormd door de steden Doornik, Bergen, Charleroi, Namen en Luik.

⁶⁹ Tratsaert, K., Booghmans, M. & Stevens, E. (2002). Lokale arbeidsmarkten in België op de kaart gezet. In: Steunpunt WAV-SSA. *Jaarreeks 2002, De arbeidsmarkt in Vlaanderen, deel 3*. Leuven.

⁷⁰ *Genderzakboekje editie 2003. Zij en hij op de arbeidsmarkt*. (2003). Een uitgave van het ESF-agentschap en de Administratie Werkgelegenheid in samenwerking met het Steunpunt WAV. Brussel/Leuven. 112 p.

⁷¹ Administratie Werkgelegenheid. *Themabrief: Bestrijding van de jeugdwerkloosheid*. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

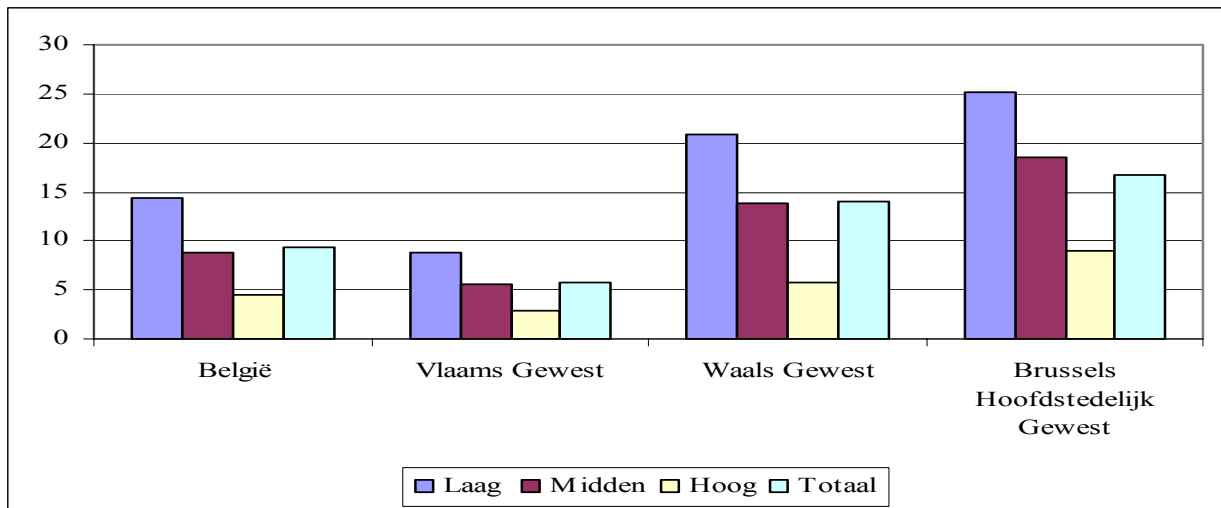

Figuur 109 : Werkloosheidsgraden naar geslacht en leeftijd (18-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)
Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Het verschil tussen de werkloosheidsgraad van mannen en vrouwen is terug te vinden in elke leeftijdscategorie. In België en in het Vlaams Gewest vergroot het verschil tussen mannen en vrouwen met de leeftijd. In het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest komt dit patroon minder naar voor. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zien we zelfs eerder het omgekeerde patroon. Hier verkleint het verschil in werkloosheidsgraad tussen mannen en vrouwen met de leeftijd. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zien we dan ook dat er in vergelijking met België en het Vlaams Gewest een kleiner aandeel 55-64-jarige werkzoekende vrouwen zijn op een in verhouding grotere vrouwelijke beroepsbevolking tussen 55 en 64 jaar, wat 'lagere' werkloosheidsgraden tot gevolg heeft bij de groep.

De werkloosheidsgraad naar onderwijsniveau

Wanneer we de werkloosheidsgraad naar onderwijsniveau bekijken, beperken we ons tot de leeftijdsklasse 25 tot en met 64 jaar om het effect van de nog studerende jongeren uit te sluiten. Figuur 110 toont de werkloosheidsgraden naar onderwijsniveau. De totale werkloosheidsgraad in België voor de 25-64-jarigen bedraagt 9,4%. Algemeen gesteld, daalt de werkloosheidsgraad naarmate het onderwijsniveau stijgt. In België ligt de werkloosheidsgraad bij laaggeschoolden op 14,5%, bij middengeschoolden op 8,9% en bij hooggeschoolden op 4,5%. De werkloosheidsgraden liggen in het Vlaams Gewest voor de verschillende onderwijsniveaus steeds op een lager niveau dan in het Waals Gewest, dat op haar beurt weer lagere werkloosheidsgraden heeft voor alle onderwijsniveaus in vergelijking met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De verschillen zijn wel zeer groot, met als gevolg dat de hooggeschoolden van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (8,9%) een even hoge werkloosheidsgraad kennen als de laaggeschoolden in het Vlaams Gewest (8,8%).

Figuur 110 : Werkloosheidsgraad naar onderwijsniveau (25-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

De laaggeschoolden hebben dus meer met werkloosheid te kampen dan de midden- en hooggeschoolden en vormen bijgevolg een kansgroep. Als deze laaggeschooldheid gecombineerd wordt met vrouw-zijn dan verslechtert de situatie nog (deel 2, 1). Bovendien is de werkloosheid bij laaggeschoolden problematischer. Het aandeel dat terechtkomt in de langdurige werkloosheid is namelijk groter dan bij de midden- en hooggeschoolden⁷². Er kunnen verschillende oorzaken aangehaald worden voor deze situatie, zowel aan vraagzijde als aan aanbodzijde. De toenemende tertiairisering van het bedrijfsleven doet de vraag naar hogere kwalificaties op de arbeidsmarkt stijgen en de technologische innovaties in het bedrijfsleven zorgen voor een geleidelijke uitstoot van laaggeschoolde arbeid. Ook wordt de arbeidsmarktparticipatie van laaggeschoolden verkleind door de werkloosheidsval. Het geringe verschil tussen het nettoloon voor laaggeschoolde functies en een werkloosheidsuitkering, kan in specifieke situaties een hardnekkige belemmering vormen voor het accepteren van betaald werk. Als ook nog de kosten voor kinderopvang in rekening gebracht worden, is het duidelijk dat vooral vrouwen getroffen worden door de werkloosheidsval. Daarnaast is er een groter aanbod van hogergeschoolde werkzoekenden die eveneens kunnen intekenen op laaggeschoolde functies.⁷³

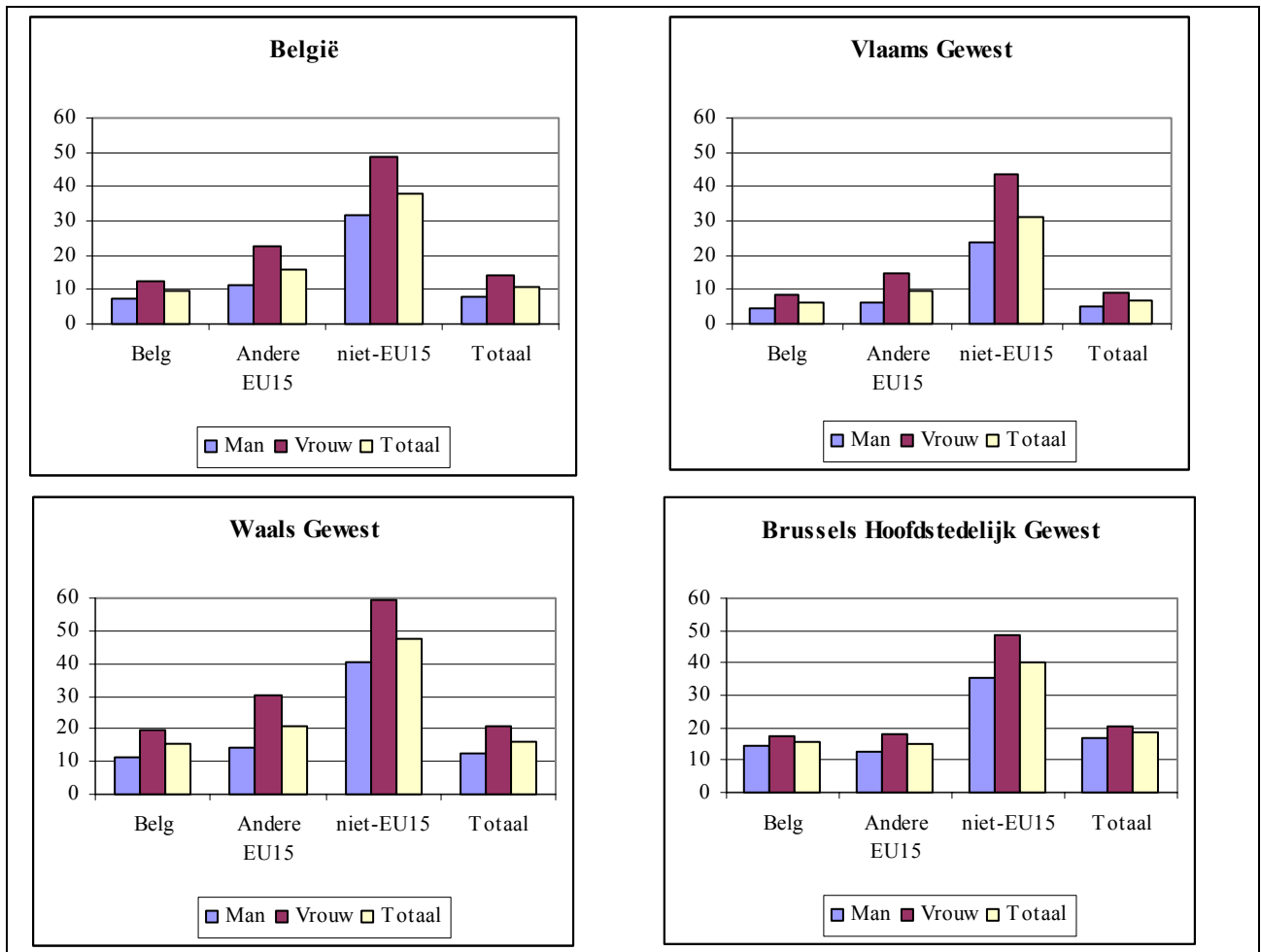
De werkloosheidsgraad naar nationaliteit

Naast onderwijsniveau is nationaliteit ook een belangrijk persoonskenmerk dat een invloed kan hebben op het risico van werkloosheid. Figuur 111 toont de werkloosheidsgraad naar nationaliteit en geslacht voor België en de drie gewesten. Er zijn twee algemene trends af te lezen van de figuur. Ten eerste is de werkloosheidsgraad van personen met de Belgische nationaliteit (9,8% in België) lager dan die van personen met een andere Europese (EU-15) nationaliteit (15,8% in België). Deze werkloosheidsgraad ligt evenwel op zijn beurt lager dan de werkloosheidsgraad van personen die afkomstig zijn uit een land dat geen deel uitmaakt van de Europese Unie (38,1% in België). Dit geldt ook voor het Vlaams en het Waals Gewest. De enige uitzondering op deze regel is het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Hier ligt de werkloosheidsgraad van personen die afkomstig zijn uit een ander land van de Europese Unie zelfs iets lager (15,1%) dan de werkloosheidsgraad van de Belgen (15,9%). De uitzondering in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft als waarschijnlijke oorzaak de aanwezigheid van de instellingen van de Europese Unie (bijvoorbeeld ambassades, NAVO, e.d.) die tewerkstelling biedt voor de EU-burgers. Dat niet-Belgen over het algemeen een hogere

⁷² Booghman, M. (2004). Evolutie van de werkloosheid. In: Steunpunt WAV-SSA, *Reeks De arbeidsmarkt in Vlaanderen*, Jaarboek, Editie 2004. Leuven, pp. 69-81.

⁷³ Gheldorf, E. & M. Lamberts (2000). *Werving en selectie van laaggeschoolden: oorzaak van of oplossing voor verdringing op bedrijfsniveau*. Leuven: HIVA-K.U.Leuven.

werkloosheidsgraad hebben in vergelijking met Belgen vinden we ook in ander onderzoek. Oorzaken situeren zich zowel aan aanbodzijde (opleiding, talenkennis) als aan vraagzijde (directe en indirecte discriminatie, onwennigheid, ...).⁷⁴ Niet-Belgen zijn niet enkel minder aan het werk dan Belgen. Als ze werken, is dat ook dikwijls in een eerder precair statuut als seizoenarbeider of uitzendkracht of in een deeltijdse job.⁷⁵ Niet-Belgen vormen met andere woorden een kansengroep op de Belgische arbeidsmarkt.

Figuur 111 : Werkloosheidsgraad naar nationaliteit en geslacht (18-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)
Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Een tweede algemene tendens gaat over het verschil tussen mannen en vrouwen. We zagen reeds dat vrouwen een hogere werkloosheidsgraad kennen dan mannen. Dit verschil tussen mannen en vrouwen vinden we voor alle nationaliteiten terug en dit zowel in België als in de drie gewesten. De hogere werkloosheidsgraden in het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest gecombineerd met de hogere werkloosheidsgraden bij vrouwen en bij personen van buiten de Europese Unie, hebben enorm hoge werkloosheidsgraden als gevolg. In het Waals Gewest vinden we bijvoorbeeld een werkloosheidsgraad terug van 59,4% bij de vrouwen van een niet-Europese afkomst.

⁷⁴ Lamberts, M., Pauwels, F., Schryvers, E. & Van de maele, M. (2005). *De weg naar evenredige arbeidsdeelname via diversiteitsplannen op organisatieniveau. Onderzoek naar de (duurzame) effecten an positieve-actieplannen allochtonen en diversiteitsplannen*. Leuven: HIVA-K.U.Leuven.

⁷⁵ Desmarez, P., Van der Hallen, P., Ouali, N., Degraef, V. & Tratsaert, K. (2004). *Minorités ethniques en Belgique: migration et marché de travail. Analyse van de demografische, statistische en reglementaire context met betrekking tot allochtonen op de arbeidsmarkt*. Gent: Academia Press.

1.4.3 Beroepsverleden van de werkzoekende bevolking

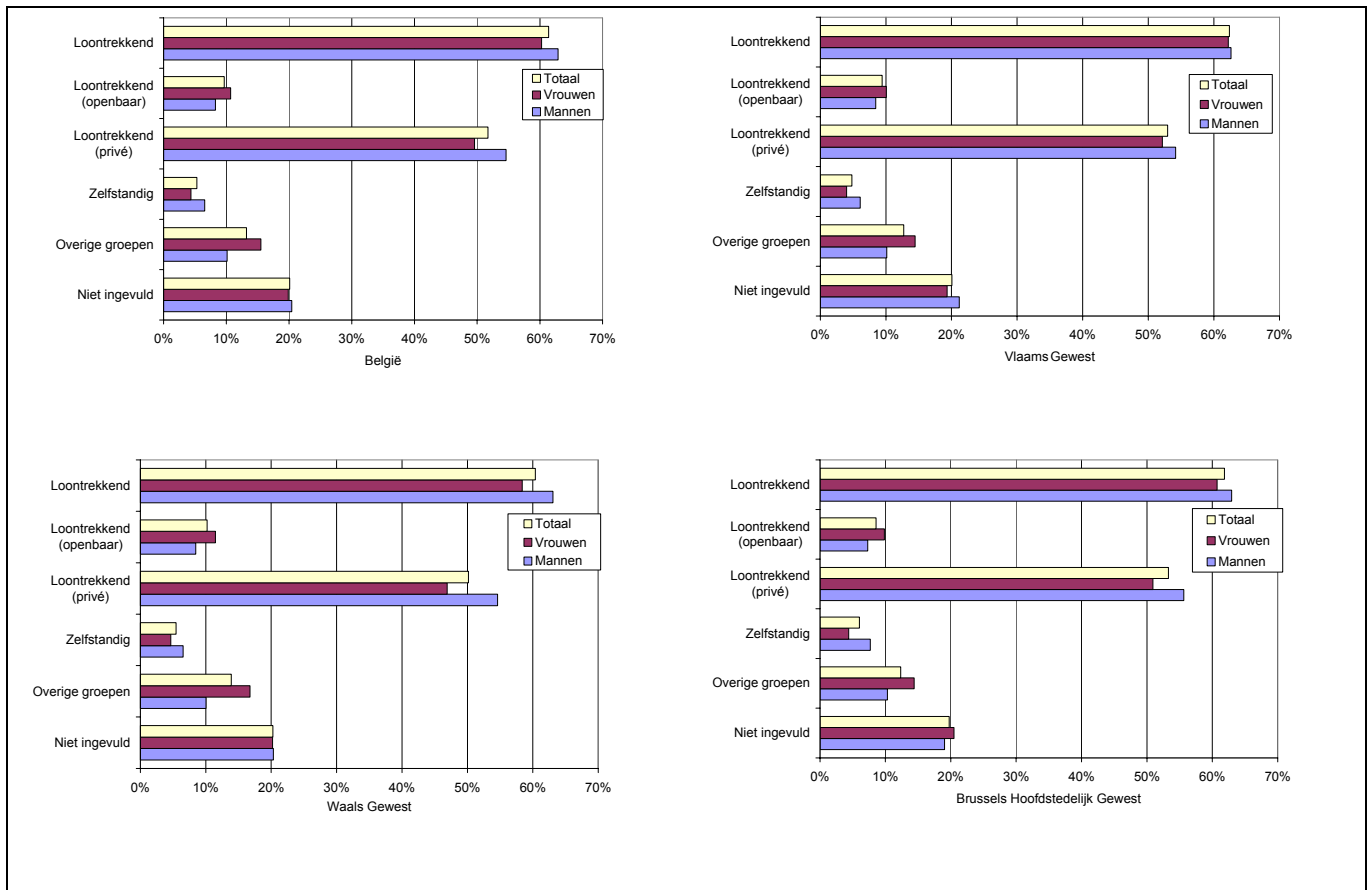
De SEE laat toe een beeld te geven van het beroepsverleden van de werkzoekende bevolking. Zo kunnen we nagaan of het ene beroepsverleden een groter risico op werkloosheid oplevert dan het andere. Ten eerste wordt gevraagd naar het beroepsstatuut van het vorige hoofdberoep. Daarnaast wordt ook gevraagd naar de activiteitssector van het bedrijf waarvoor men werkte.

Het vorige beroepsstatuut van de werkzoekenden

Kijken we eerst naar het vorige beroepsstatuut van de werkzoekenden (figuur 112).⁷⁶ De meerderheid (61,4%) van de Belgische werkzoekenden was in zijn/haar vorig hoofdberoep als loontrekkende aan de slag, de overgrote meerderheid in de privé-sector. Dit valt te verwachten, aangezien het merendeel van de werkenden aan de slag is als loontrekkende, voornamelijk in de privé-sector (1.3). Werkzoekende vrouwen werkten voordien vaker dan mannen in de openbare sector, terwijl werkzoekende mannen dan weer vaker aan de slag waren in de privé-sector. In de drie gewesten vinden we dit beeld terug. Verder had ongeveer 5% van de Belgische werkzoekenden voordien een zelfstandig statuut. Ook hier vinden we niet veel verschillen tussen de gewesten. Mannelijke werkzoekenden zijn over het algemeen vaker afkomstig van een zelfstandig statuut dan vrouwen. De categorie ‘overige groepen’ ten slotte bevat de helpers van een zelfstandige, het huishoud- of dienstpersoneel, personen in een ander statuut (bijvoorbeeld PWA) of zonder statuut. Het gaat zowel in België als in de drie gewesten om ongeveer 12% à 13% van de werkzoekenden die zich in zulk statuut bevonden, vrouwen vaker dan mannen.

Een deel van de werkzoekenden is niet opgenomen in figuur 112. Het gaat om personen die voor het eerst een job zoeken en dus nog geen betaalde activiteit hebben uitgeoefend. Zij kunnen dus ook niets vertellen over hun beroepsverleden. Het gaat dan ook voornamelijk om jongeren: 90% van degenen die deze vraag niet beantwoordden, is jonger dan 34 jaar, 61,2% is zelfs jonger dan 24 jaar. Opvallend is dat het percentage blanco's een heel stuk lager ligt in het Vlaams Gewest (15,3%) dan in het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest (respectievelijk 23,6% en 23,2%). Dit betekent dat er meer werkzoekenden reeds een arbeidsverleden in het Vlaams Gewest in vergelijking met het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Dit verschil tussen de gewesten vinden we ook in de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK) terug. In 2001 had, van alle werkzoekenden (15-64 jaar) in het Vlaams Gewest, 61,1% een jaar voordien een betrekking. In het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest gaat het respectievelijk om 40,6% en 47,9%. De Enquête naar de Arbeidskrachten laat hetzelfde patroon bij de jongeren zien. Bovendien blijkt uit de EAK dat terwijl men in het Vlaams Gewest eerder een betrekking heeft, de jongeren in het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest een jaar voordien vaker aan het studeren waren. Van de Vlaamse jongere werkzoekenden (15-24 jaar) in 2001 was 65,1% een jaar voordien aan het studeren. In het Waals Gewest ging het om 73,3% en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest om 70,4%. Dit betekent niet dat jongeren in het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest hogergeschoold zijn dan in het Vlaams Gewest. Hun schoolloopbaan is echter langer dan die van hun Vlaamse leeftijdsgenoten. Het is ook mogelijk dat het uitvoeren van uitzendopdrachten of bijklussen vaker voorkomt bij Vlaamse jongeren waardoor zij vaker een beroepsverleden hebben.

⁷⁶ Van degenen die een arbeidsverleden hebben, heeft 20% de vraag niet ingevuld. Dit percentage ligt even hoog in België als in de drie gewesten en er is ook geen significant verschil tussen mannen en vrouwen.

Figuur 112 : Vorig beroepsstatuut van de werkzoekende bevolking (België en de gewesten; 2001)

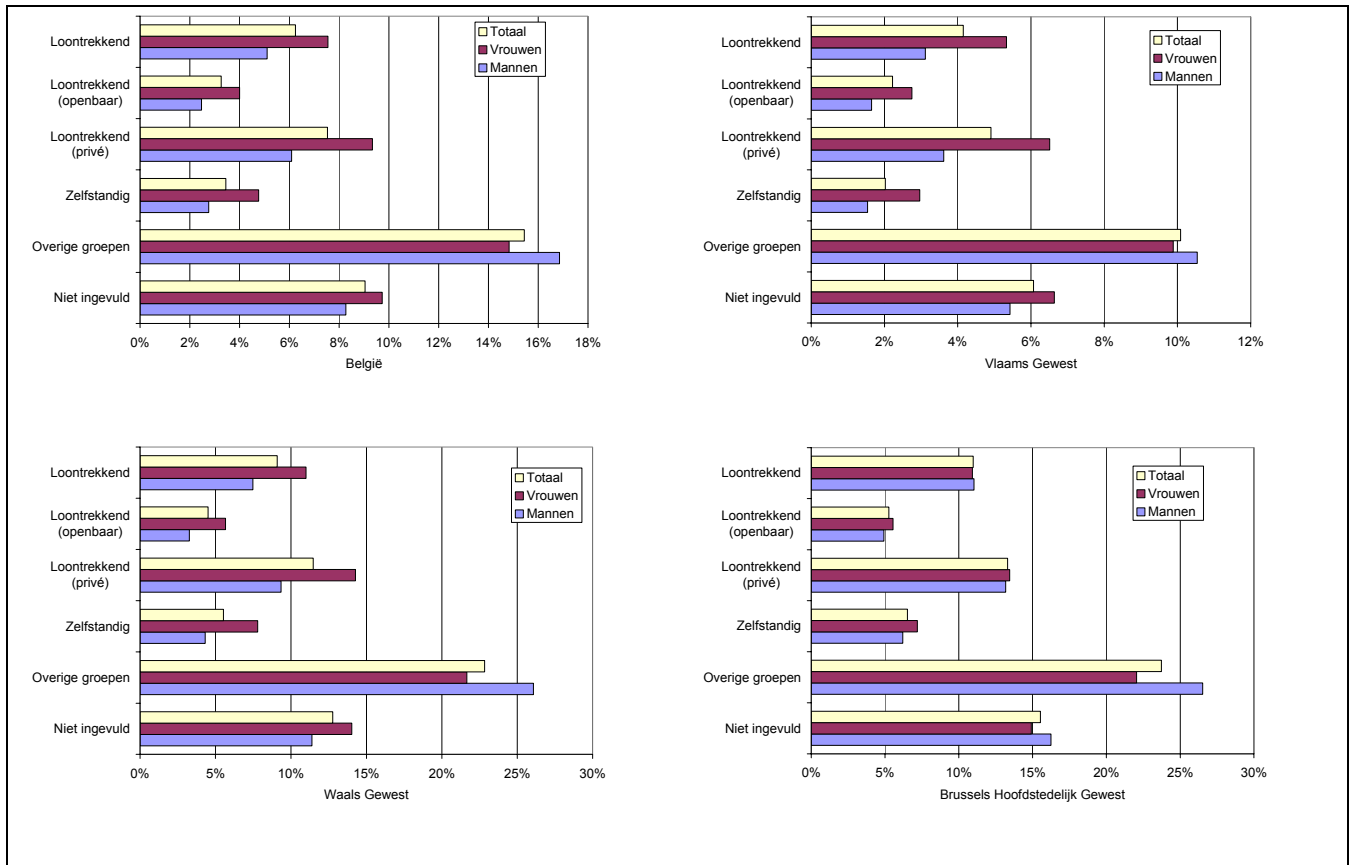
Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

De voorgaande analyse gaf een beeld van het beroepsverleden van de werkzoekenden. Bekijken we echter de totale populatie naar beroepsstatuut (dus zowel de werkenden, werkzoekenden als niet-beroepsactieven) en gaan we na welk percentage uitstroomt naar het werkzoekende statuut, dan bekomen we een ander beeld (figuur 113).⁷⁷ We kijken hier met andere woorden naar het risico om vanuit een bepaald statuut werkloos te worden.

Van degenen die tot de ‘overige groepen’ (helpers van een zelfstandige, het huishoud- of dienstpersoneel, personen in een ander statuut (bijvoorbeeld PWA) of zonder statuut) behoren geeft 15,4% in België aan dat ze daarna terechtkomen in de werkloosheid. Zoals in de volgende paragraaf zal blijken, geldt dit ook voor de uitstroom naar de niet-beroepsactiviteit. Het aandeel dat uitstroomt naar de niet-beroepsactiviteit komt vaker uit de ‘overige groepen’ dan uit het loontrekkend statuut. Mannen die tot de ‘overige groepen’ behoren hebben meer kans dan vrouwen uit dezelfde groep om in de werkloosheid te belanden. Vrouwen die tot de ‘overige groepen’ behoren hebben dan weer meer kans om de arbeidsmarkt vaarwel te zeggen (1.5).

Van diegenen die aangeven loontrekkend of zelfstandig (geweest) te zijn, komt in België respectievelijk 6,2% en 3,4% in het werkzoekende statuut terecht. Loontrekkenden uit de privé-sector hebben meer kans om werkzoekende te worden (7,5%) dan loontrekkenden uit de openbare sector (3,3%). Vrouwen uit deze statuten lopen een groter risico om terecht te komen in het werkzoekende statuut dan hun mannelijke collega’s. Deze conclusie komt eveneens naar voor in de analyse van de uitstroom naar de niet-beroepsactiviteit (cfr. 1.5).

⁷⁷ Van de totale bevolking tussen 18 en 64 jaar (werkenden + werkzoekenden + niet-beroepsactieven) liet 10,7% in België de vraag naar hun huidig of vorig beroepsstatuut blanco. Het gaat om personen die momenteel niet werken of geen arbeidsverleden hebben. Van degenen met een arbeidsverleden heeft 9% de vraag niet ingevuld.

Figuur 113 : Risico op werkloosheid vanuit het beroepsverleden (18-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)
Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Uit het feit dat er meer werkzoekenden zijn in het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest kunnen we afleiden dat het risico op werkloosheid groter is in deze twee gewesten. Naast dit verschil in grootteorde zijn er, wat de uitstroom vanuit de verschillende statuten betreft, echter geen grote verschillen op te merken tussen de drie gewesten. Ook de verschillen tussen mannen en vrouwen komen in de drie gewesten naar voor. De enige uitzondering is de uitstroom naar het werkzoekende statuut van de loontrekkenden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest waar we geen verschil zien tussen mannen en vrouwen in tegenstelling tot de andere gewesten.

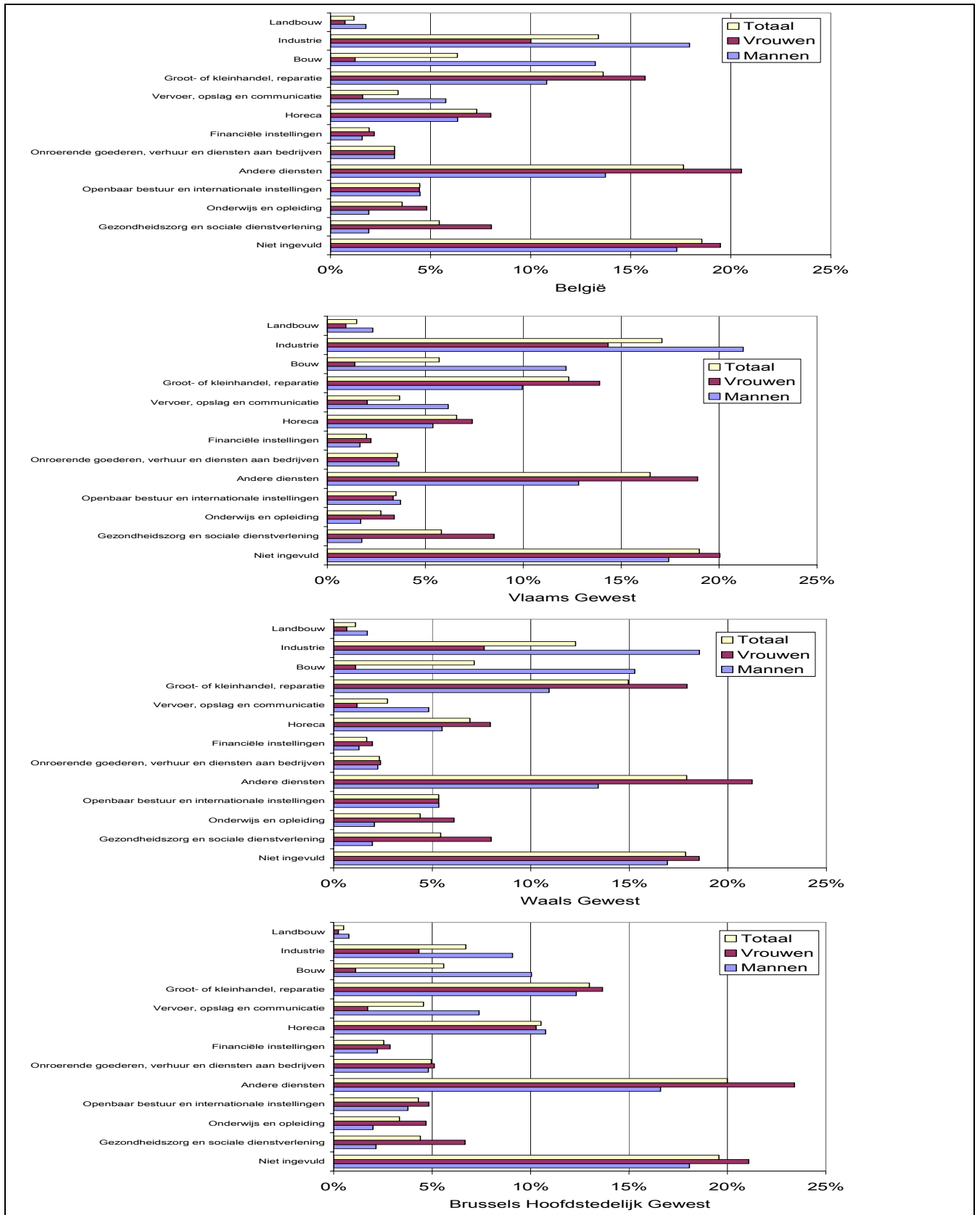
De vorige sector van de werkzoekenden

Figuur 114 toont de vorige sector van tewerkstelling van de werkzoekende bevolking.⁷⁸ De industrie en de sector ‘groot- en kleinhandel, reparatie’ zijn zowel in België als in de drie gewesten in de topdrie terug te vinden. Dit valt te verwachten aangezien deze sectoren bij de grootste behoren in België en de gewesten (1.3). De werkzoekenden uit het Vlaams Gewest zijn iets vaker afkomstig uit de industrie; in het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn de meeste werkzoekenden afkomstig uit de sector ‘groot- en kleinhandel, reparatie’. Wat opvalt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn de hoge aandelen van werkzoekenden die afkomstig zijn uit de horeca. Het grootste verschil tussen mannen en vrouwen is dat werkzoekende vrouwen voordien vaak gewerkt hebben in de gezondheidszorg en de sociale dienstverlening. Bij mannen is de bouwsector dan weer vaak de sector van afkomst. Opnieuw is dit te verwachten op basis van de verdeling van werkende mannen en vrouwen naar sector.

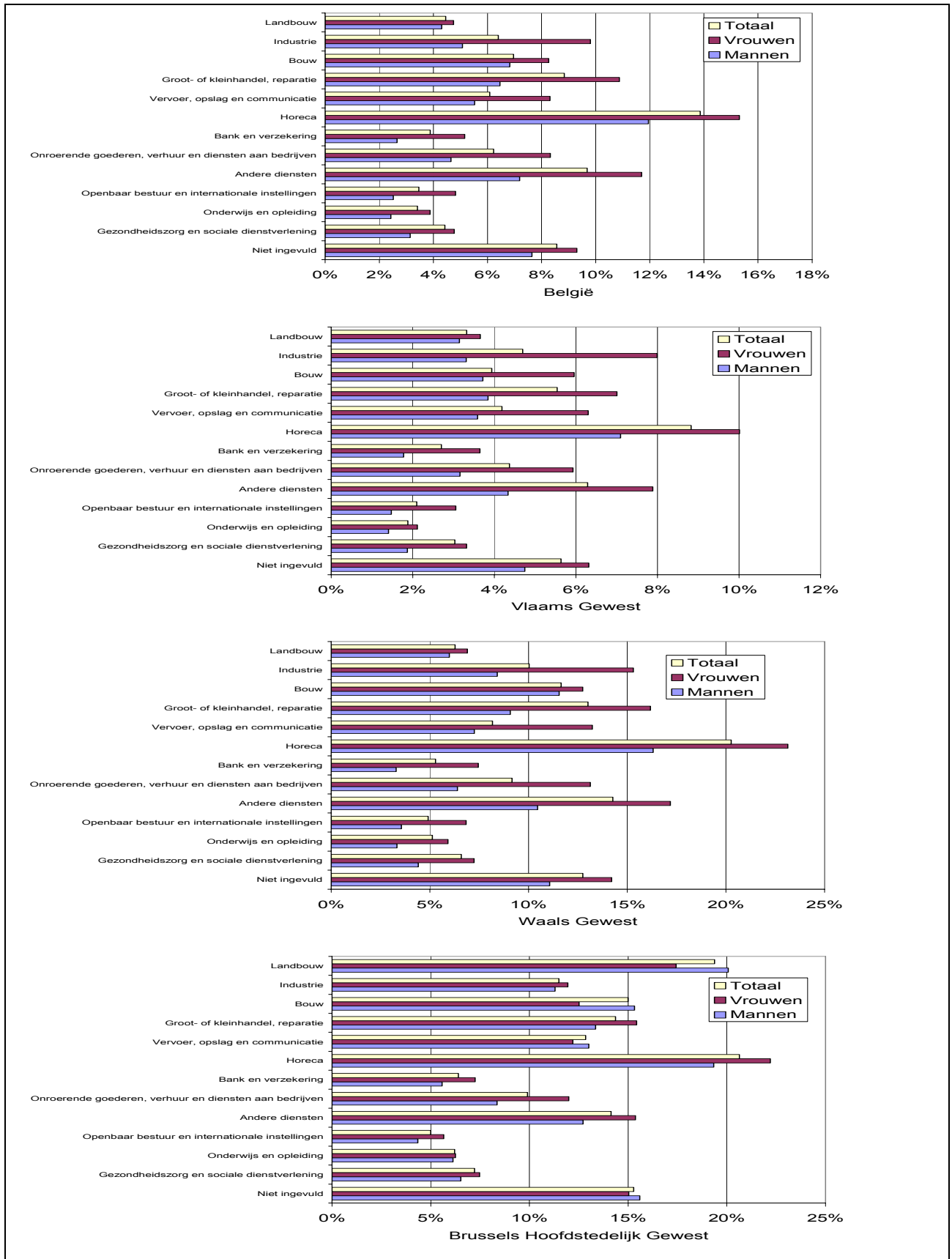
⁷⁸Wat de vorige sector betreft, gaat het om een non-respons van 20,4%. Deze werkzoekenden hebben geen arbeidsverleden en kunnen dan ook geen sector van tewerkstelling opgeven. Van al de werkzoekenden met een beroepsverleden, heeft 18,6% niet geantwoord op deze vraag (figuur 99). Het percentage ligt iets lager in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Vrouwen blijven vaker het antwoord schuldig dan mannen.

We kunnen ook hier nagaan welke sectoren het vaakst in werkloosheid uitmonden. Het wordt meteen duidelijk in figuur 114 dat deze analyse een heel ander beeld geeft dan de analyse van de vorige sector van de werkzoekenden.⁷⁹ In België en de drie gewesten lopen werkenden in de horecasector veruit het grootste risico om nadien werkzoekend te worden. In België gaat het om 13,9%, in het Vlaams Gewest blijft het percentage beperkt tot 8,8%. In het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn respectievelijk 20,3% en 20,6% van de personen die aangaven vóór 2001 in de horeca te werken, werkzoekend. De uitstroom naar de werkloosheid ligt ook hier over het algemeen hoger in het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest, met als gevolg de hogere werkloosheidsgraden in deze twee gewesten. Sectoren waar de uitstroom naar het werkzoekende statuut het laagst ligt, zijn ‘Onderwijs en opleiding’, ‘Openbaar bestuur en internationale instellingen’ en ‘Bank en verzekering’. Het systeem van vaste benoemingen kan voor de eerste twee sectoren het lage risico op werkloosheid verklaren. Op dit vlak doen zich weinig verschillen voor tussen de gewesten. Opvallend is het hoog percentage werkzoekenden afkomstig uit de landbouwsector in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (19,4%). Het gaat hier echter om een zeer kleine groep, aangezien de landbouwsector slechts in beperkte mate aanwezig is in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het verschil in uitstroom naar het werkzoekende statuut tussen mannen en vrouwen is zeer klaar en duidelijk. Vrouwen hebben in alle sectoren en zowel in België als de gewesten telkens een groter risico dan mannen om in het werkzoekende statuut terecht te komen. Ook hier geldt weer dezelfde verklaring. Vrouwen zijn zoals reeds gezegd een kansengroep en hebben met andere woorden te kampen met hogere werkloosheidscijfers in vergelijking met mannen.

⁷⁹ Van de totale bevolking tussen 18 en 64 jaar (werkenden + werkzoekenden + niet-beroepsactieven) liet 10,7% in België de vraag naar hun huidige of vorige sector van tewerkstelling blanco. Het gaat om personen die momenteel niet werken of geen arbeidsverleden hebben. Van degenen met een arbeidsverleden heeft 8,6% de vraag niet ingevuld.

Figuur 114 : Vorige sector van de werkzoekende bevolking (18-64 jaar) (België en de gewesten, 2001)
Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Figuur 115 : Risico op werkloosheid vanuit de vorige sector van tewerkstelling (18-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

1.4.4 Conclusie

De analyse van de werkzoekende bevolking in de SEE geeft aan dat kansengroepen het moeilijker hebben op de arbeidsmarkt. Vrouwen, jongeren, laaggeschoolden en niet-Belgen hebben te kampen met een hogere werkloosheid in vergelijking met mannen, de oudere leeftijdscategorieën, midden- en hooggeschoolden en Belgen. Dit blijkt allereerst uit de samenstelling van de werkzoekende bevolking.

De werkzoekende bevolking bestaat anno 2001 in België uit meer vrouwen dan mannen (57,7% ten opzichte van 42,3%). Ook in 1991 was dit het geval. Toen bestond de werkzoekende populatie uit 63,2% vrouwen en 36,8% mannen. Het overwicht van vrouwen is op tien jaar tijd gedaald, maar bestaat nog steeds. Deze evolutie is terug te vinden in de drie gewesten. De werkzoekende bevolking bestaat in 2001 voor 28,7% uit 25-34-jarigen, gevolgd door de 34-44-jarigen die goed zijn voor een kwart van de werkzoekenden. Ongeveer 22% van de werkzoekenden is tussen 18 en 24 jaar oud en nog een 18% behoort tot de 45-54-jarigen. Ten slotte bevat de werkzoekende populatie een kleine 6% 55-plussers. De percentages verschillen licht per gewest, maar de verhoudingen blijven gelijk. De situatie is niet sterk veranderd sinds 1991. In 1991 was het aandeel 25-34-jarigen iets groter (33%), terwijl het aandeel 35-44-jarigen (15,1%) en 45-54-jarigen (23%) iets lager lag.

Dat de kansengroepen te kampen hebben met een hogere werkloosheid, blijkt bovendien uit de analyse van de werkloosheidsgraden. België kent anno 2001 een totale werkloosheidsgraad van 10,7%. Dit is een daling ten opzichte van 1991, toen 11,8% van de personen die zich aanboden op de arbeidsmarkt geen job vond. Deze daling is enkel te danken aan de daling van de werkloosheidsgraad in het Vlaams Gewest (-2,4 procentpunten). Het Waals gewest kent over tien jaar tijd een status quo (+0,1 procentpunten), terwijl het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een negatieve evolutie kent: de werkloosheidsgraad stijgt er met 3 procentpunten. In 2001 hebben vrouwen een hogere werkloosheidsgraad dan mannen. De werkloosheidsgraad van vrouwen is over tien jaar tijd gedaald in België (-3,6 procentpunten). In het Vlaams Gewest kende de vrouwelijke werkloosheidsgraad de sterkste daling (-5,6 procentpunten), gevolgd door het Waals Gewest (-1,9 procentpunten). Enkel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is de werkloosheidsgraad bij vrouwen gestegen (+2,7 procentpunten). De mannelijke werkloosheidsgraad daarentegen kende tussen 1991 en 2001 eerder een status quo in België (+0,6 procentpunten). Dat geldt eveneens voor het Vlaams Gewest (-0,3 procentpunten). Het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest kende een stijgende mannelijke werkloosheidsgraad (respectievelijk +1,4 en + 3,3 procentpunten). Deze evolutie heeft ertoe geleid dat de kloof tussen mannen en vrouwen verkleind is, maar de vrouwen hebben nog steeds een achterstand op de mannen.

De werkloosheidsgraad is het hoogst bij de jongeren en daalt naarmate men ouder wordt. Ook in 1991 lieten de jongeren de hoogste werkloosheidsgraden optekenen, maar de situatie is op tien jaar tijd nog verslechterd. De jongerenwerkloosheidsgraad is in België met 2 procentpunten gestegen sinds 1991. Deze stijging is volledig toe te schrijven aan de jonge mannen (+4,2 procentpunten). Jonge vrouwen blijven op gelijke hoogte wat betreft werkloosheidsgraad (+0,3 procentpunten). In het Vlaams en Waals Gewest kennen de jonge vrouwen een daling van hun werkloosheidsgraad (respectievelijk -0,9 en -0,5 procentpunten). De jonge mannen kennen er telkens een stijging van 4 procentpunten. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zien we echter een andere evolutie. Hier kende de jongerenwerkloosheid een sterke stijging (+6,8 procentpunten), maar de stijging is hier sterker bij de vrouwen (+8,7 procentpunten) dan bij de mannen (+5,1 procentpunten).

Vrouwen hebben hun situatie op de arbeidsmarkt verbeterd sinds 1991. Hetzelfde kan echter niet gezegd worden voor de jongeren. Hun situatie is erop achteruit gegaan. Een evolutie van de werkloosheidsgraad van de laaggeschoolden en de niet-Belgen is niet mogelijk. Uit de analyse van de gegevens van 2001 blijkt alleszins dat zij tot een kansengroep behoren op de arbeidsmarkt.

1.5 De niet-beroepsactieve bevolking

Na de werkende en de werkzoekende bevolking, komt in deze vierde paragraaf de niet-beroepsactieve bevolking aan bod. Deze paragraaf vormt het laatste onderdeel in het hoofdstuk over de arbeidsmarkt. De niet-beroepsactieven vormen geen onbelangrijke groep, alleen al omwille van het feit dat bijna de helft van de 10,3 miljoen inwoners niet-beroepsactief is (figuur 116). Met 46% omvatten de niet-beroepsactieven meer personen dan de beroepsactieven (43%).⁸⁰ Ook vanuit het arbeidsmarktbeleid kan het belang van deze groep nauwelijks worden onderschat. Sinds enige jaren tracht het beleid meer mensen op de arbeidsmarkt te krijgen (het zogenaamde activeringsbeleid). Daarbij worden in eerste instantie de werkzoekenden gericht aangesproken ('sluitende aanpak'), terwijl de niet-beroepsactieven slechts onrechtstreeks worden geïsoleerd.⁸¹ Nochtans zal het lang niet volstaan alleen de werkzoekenden naar de openstaande vacatures te gidsen indien België bijvoorbeeld de Lissabon normen wil realiseren.

Het activeringsbeleid heeft tot doel het draagvlak en de financiering van het Belgische socialezekerheidssysteem uit te breiden eerder dan de werkloosheid terug te dringen. Gezien de lage nataliteit en de resulterende druk op het aantal werkenden, verdient het immers de aanbeveling het aantal beroepsactieve inwoners uit te breiden. Op politiek vlak is sprake van een nieuw discours, dat van de actieve welvaartsstaat, waar participatie hoog in het vaandel geschreven staat.⁸² Deze paragraaf zal aantonen dat België wel degelijk over een omvangrijke stille arbeidsreserve beschikt, en dat het alleen kwestie is van die te mobiliseren aan de hand van opleidingen.⁸³ Het zal ook duidelijk worden dat de recente inhaalbeweging van de vrouwen (1.2) op de arbeidsmarkt geen verworvenheid is, maar zich in de komende decennia aan de hand van opleidingen voluit zal moeten consolideren.

De stille of latente arbeidsreserve, die in deze paragraaf centraal staat, is het weinig zichtbare onbenutte aanbod van arbeidskrachten. Er bestaat geen eenduidige definitie van dit begrip, maar naargelang de auteur gaat het om groepen als huisvrouwen en -mannen, studenten, niet-werkzoekende uitkeringstrekkers, oudere 'vrijgestelde' werklozen, arbeidsongeschikten, bruggepensioneerden, deeltijds werkenden enzovoort.⁸⁴ Het concept 'stille arbeidsreserve' wordt meestal aangepast aan de beschikbare bronnen.⁸⁵ Als theoretische basis wordt uitsluitend verwezen naar de 'discouraged worker'.⁸⁶ Dit impliceert dat arbeidsmarktgedrag mee gedetermineerd wordt door (de perceptie van) de kansen op de arbeidsmarkt. Naast een tekort aan geschikte vacatures, worden soms andere elementen in een definitie vermeld. Zo definieert Holst de stille arbeidsreserve aan de hand van tijdspannen (bijvoorbeeld: iemand die alleen 'op lange termijn' beschikbaar is).⁸⁷ Voor Jones en

⁸⁰ Een restcategorie van 11% vulde het formulier niet in of gaf geen arbeidsmarktstatuut op. Zie ook bijlage 2 op de CD-rom.

⁸¹ Europese Commissie, *Joint employment report 2004-2005*, Brussel, 2005, Addendum 1, blz. 7-8.

⁸² Bijvoorbeeld Pact van Vilvoorde. Zie ook: Smets, J., 'Alle hens aan denk voor werk'. *Werkgelegenheidsconferentie 2003. Onze job-achterstand op Europa inhalen*, Brussel, 2003. F. Vandenbroucke, Solidaire zuurstof in een Belgische creativiteit, in: *OverWerk*, XIII-4 (2003), 38-41.

⁸³ Zoals aanbevolen door de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid. Hoge Raad, *Verslag*, 20-21 en II-110-II-114.

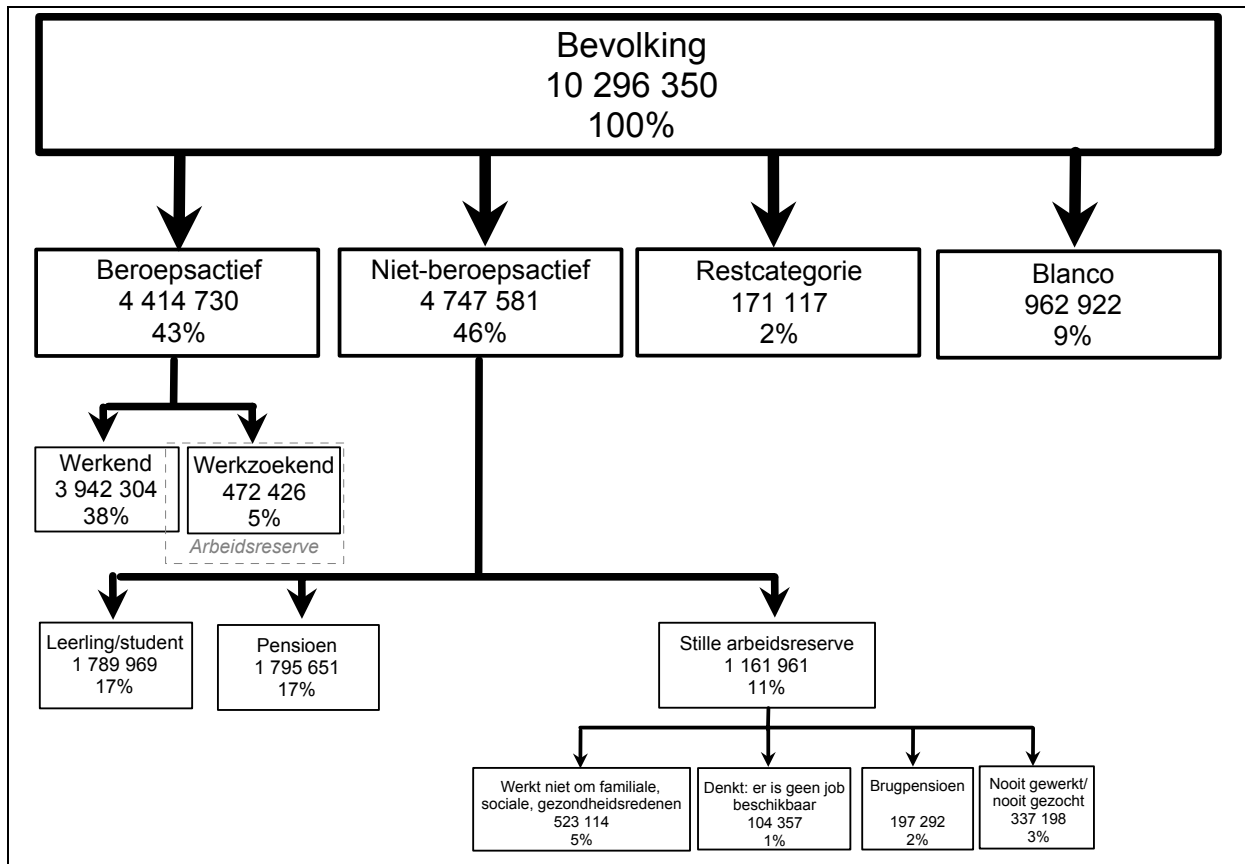
⁸⁴ Het Federaal Planbureau berekent bijvoorbeeld de arbeidsreserve als de som van de voltijdse loopbaanonderbrekingen, de bruggepensioneerden, de administratieve werkzoekenden en de oudere werklozen. Federaal Planbureau, *Economische vooruitzichten 2005-2010*, Brussel, 2005, 62.

⁸⁵ Boersma, L. Van Dijk, J., Van Wissen, L., *Making the unused labour force work: assessing the facts for the Netherlands*, Voorburg/Heerlen, 2004, 15. (CBS Discussion paper 04008)

⁸⁶ 'Looking for work in conditions of general unemployment becomes so disheartening that some of the unemployed give up and withdraw from the labour force and that some people who would ordinarily enter the labour force do no do so.' Hamermesh, D.S., Rees, A. (1993). *The economics of work and pay*, New York, 37.

⁸⁷ Holst, E., Schupp, J. (2000). Hidden labour force in Germany, in: *Economic Bulletin*, 37 (9), 285-292. Holst, E., Spiess, C.K. (2002). Labour market attachment and people outside the labour force, *Journal of applied social science studies*, 122-1, 55-83. Holst, E., Spiess, C.K. (2004). *The transition into work – specialities for the hidden labour force in comparison to other economically inactive persons*, Berlin. (DIW Discussion papers 428)

Riddell is het criterium dat men wel wil werken maar niet zoekt, doorslaggevend.⁸⁸ De stille arbeidsreserve wordt vaak tegenover het concept van de arbeidsreserve geplaatst.⁸⁹ Deze omvat de werkzoekende beroepsbevolking (de zogenaamde niet-werkende werkzoekenden en de werkende werkzoekenden). In tegenstelling tot de stille arbeidsreserve, gaat het bij de arbeidsreserve om een expliciet waarneembaar onbenut aanbod.⁹⁰ De stille arbeidsreserve wordt daarentegen niet geteld of geregistreerd.⁹¹

Figuur 116 : Bevolking naar arbeidsmarktpositie (alle leeftijden) (België; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Figuur 116 vertaalt de arbeidsreserve naar cijfers. Studenten (1.790.000) en gepensioneerden (1.795.700), die volgens de meeste definities geen deel van de stille arbeidsreserve uitmaken, omvatten elk 17% van de totale bevolking. Gezien de combinatie studeren-werken in België nauwelijks wordt aangemoedigd en gezien de lange studieduur, zal deze groep zich uitbreiden. België telt verder zo'n 197.300 bruggepensioneerden – goed voor 2% van het totale inwonersaantal. Verwijzend naar het recente eindeloopbaandebat zal deze relatief kleine groep in de toekomst het voorwerp van nieuwe beleidsmaatregelen uitmaken.⁹² Met het oog op de stille arbeidsreserve, blijkt uit de cijfers verder dat 3% van de bevolking nog nooit gewerkt heeft. Het gaat om 337.200 inwoners (waarvan 129.500 de pensioenleeftijd hebben bereikt). Bovendien keerden 104.400 personen (1%) de arbeidsmarkt de rug toe omdat hij/zij denkt dat er geen gepaste baan bestaat. Deze groepen zijn - theoretisch althans - in grote mate mobiliseerbaar. Huisvrouwen en –mannen kunnen bijvoorbeeld

⁸⁸ Jones, S.R.G, Riddell, W.C. (1998). Unemployment and labour force attachment: a multistate analysis of non-employment, in: Haltiwanger, J., Topel, M.E., Topel, R. (ed.) *Labour statistics measurement issues*, Chicago.

⁸⁹ Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *Verslag 2002*, Brussel, 2002, II-10-II-16.

⁹⁰ WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek 1997*, Leuven, 1997, 269-272.

⁹¹ Brinkmann, C., Klauder, W., Reyher, L., Thon, M. (1987). Methodische en inhoudliche Aspekte der Stillen Reserve, in: *Mittlungen aus der Arbeitsmarkt- und Berufsforschung*, XX-4, 387-409

⁹² Open forum Eindeloopbaanproblematiek, in: *OverWerk*, XIV-3 (2004), 7-67. Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *Verslag*, Brussel, 2005, 65-206.

naar de arbeidsmarkt worden geleid indien de voorzieningen voor kinderopvang verder verbeteren, via dienstencheques of via het fiscaal aanmoedigen van tweeverdienerschap. Een laatste categorie niet-beroepsactieven zijn burgers die niet werken ‘om familiale, sociale, persoonlijke, gezondheids- of andere redenen’. Op deze wijze omschreven 523.000 respondenten hun arbeidsmarktpositie. Uiteraard kan deze 5% slechts in beperkte mate worden ingezet, maar toch laat de vage benaming van de categorie mogelijkheden open.

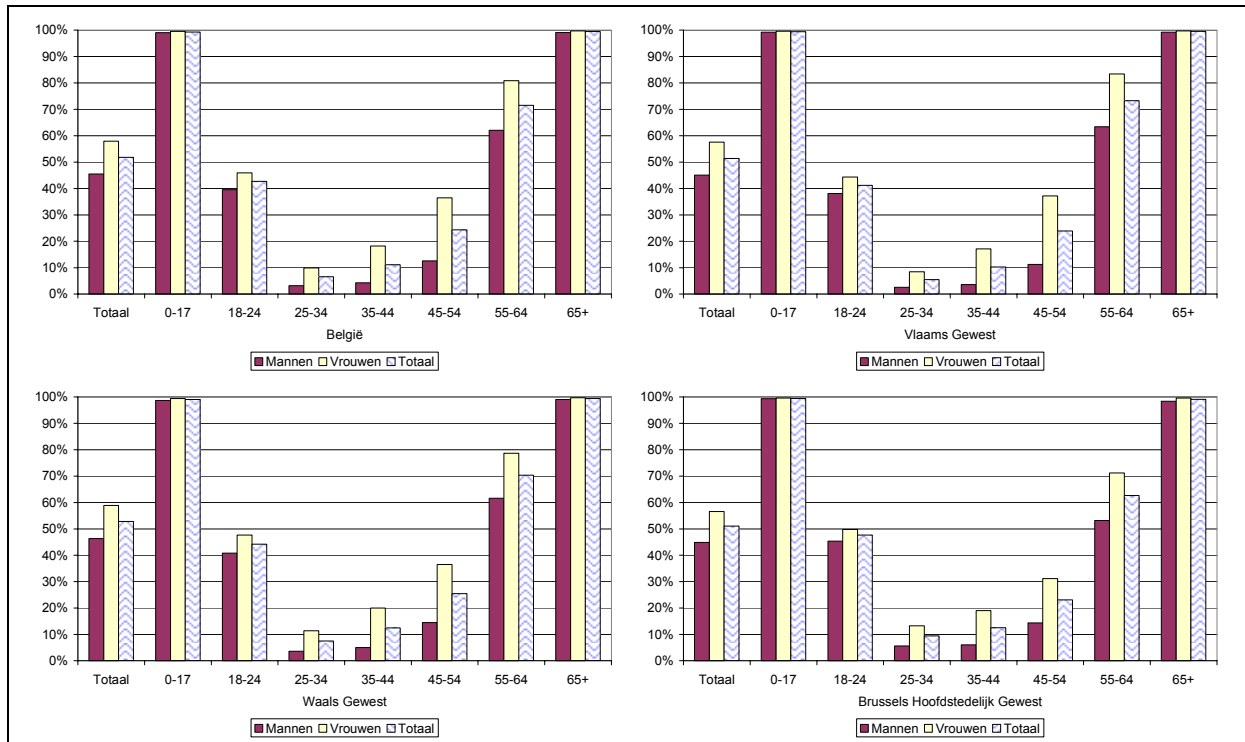
Deze paragraaf gaat ook in op het onderwijsniveau en het beroepsverleden van de niet-beroepsactieve bevolking. De vraag naar het onderwijsniveau houdt uiteraard rechtstreeks verband met de mobilisering van de stille arbeidsreserve en levenslang leren. Qua beroepsverleden interesseren ons vooral de sectoren van tewerkstelling en het oude statuut van de niet-beroepsactieven en kunnen een aantal bijkomende vragen worden beantwoord, zoals: Werkten de meeste niet-beroepsactieven voordien in ‘traditionele’ sectoren, type zware industrie? Zijn niet-beroepsactieve vrouwen oververtegenwoordigd in bepaalde sectoren? Komen niet-beroepsactieven vooral uit het loontrekkende, of eerder uit het niet-loontrekkende segment van de arbeidsmarkt?

1.5.1 De niet-beroepsactieve bevolking naar geslacht en leeftijd

Aan de hand van de verdeling van de niet-beroepsactieven naar geslacht en leeftijd kunnen we ons een eerste beeld vormen van de stille arbeidsreserve. Figuur 117 geeft het aandeel van de niet-beroepsactieve bevolking in de totale bevolking per leeftijdsklasse (en geslacht) weer. Logischerwijze zijn bijna alle 0-17-jarigen en de 65-plussers in België niet-beroepsactief. Daartussen is er sprake van een ‘overgangperiode’ met de 18-24-jarigen (met 43% niet-beroepsactieven) en de 55-64-jarigen (met 72% niet-beroepsactieven). Het gaat hier enerzijds om studenten en anderzijds om bruggepensioneerden en gepensioneerden, maar ook om huisvrouwen en -mannen.⁹³ In de overige leeftijdscategorieën valt het aandeel van de niet-beroepsactieven eerder laag uit. Bij de 25-34-jarigen gaat het om 7% en bij de 35-44-jarigen om 11% niet-beroepsactieven. De 45-54-jarigen trekken zich daarentegen in toenemende mate uit de arbeidsmarkt terug. Hier tellen we een kwart niet-beroepsactieven. Dit hoge aandeel niet-beroepsactieven wordt voor een belangrijk stuk verklaard door de positie van de vrouw. Ook al zijn vrouwen op alle leeftijden verhoudingsgewijs sowieso vaker niet-beroepsactief dan mannen, bij de 45-54-jarigen omschrijft 36% van de vrouwen haar situatie als niet-beroepsactief (ten opzichte van 13% bij de mannen). Anderzijds blijkt uit onderzoek wel dat er steeds meer oudere (vrouwen) zijn die ooit hebben gewerkt⁹⁴

⁹³ Deze groep bevat heel wat vrouwen omdat de officiële pensioensleeftijd voor vrouwen vanaf januari 2000 op tweeënzestig jaar werd vastgesteld. Tot juli 1997 lag de officiële pensioensleeftijd voor vrouwen op zestig jaar, vanaf dan op eenenzestig jaar. Vanaf januari 2000 gold tweeënzestig jaar als marge (vanaf januari 2003: drieënzestig jaar).

⁹⁴ M. Tielens, W. Herremans, Een oud zeer, in: WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek 2004*, Leuven, 2004, 139.

Figuur 117 : Aandeel van de niet-beroepsactieve bevolking naar geslacht en leeftijd (alle leeftijden) (België en de gewesten; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

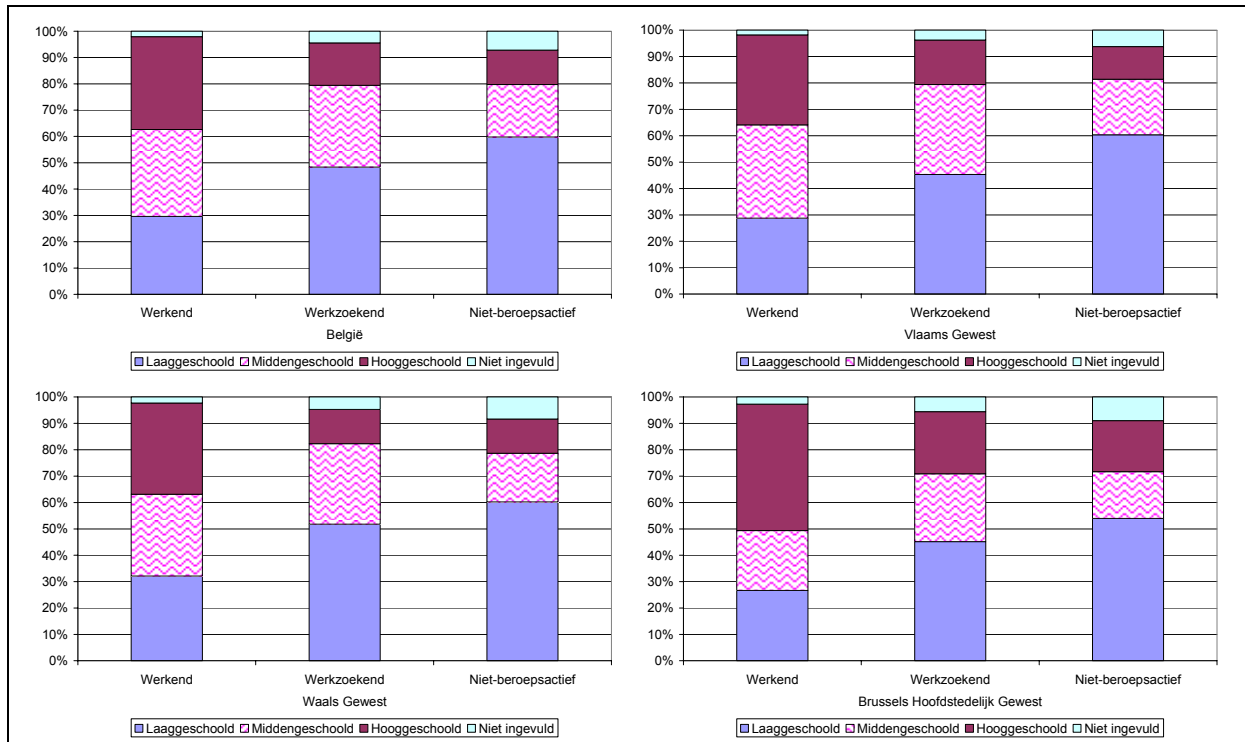
Qua regionale tendensen, kunnen we wijzen op het feit dat het Vlaams Gewest het kleinste aandeel niet-beroepsactieven telt. Wel valt op dat het aandeel niet-beroepsactieve 45-54- en 55-64-jarigen in het Vlaams Gewest verhoudingsgewijs even hoog ligt als in de andere gewesten. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest springt in deze context eveneens in het oog doordat het aandeel niet-beroepsactieven in de oudere leeftijdscategorieën lager ligt dan het nationale cijfer. Zo werkt bijvoorbeeld 63% van de 55-64-jarige Brusselaars niet meer (ten opzichte van 72% in gans België). Mogelijk heeft dit te maken met het hoge onderwijsniveau van de Brusselaars, maar de grote Brusselse non-respons laat niet toe dit punt hard te maken. Uit deze analyse besluiten we met andere woorden dat de stille arbeidsreserve zich vooral bij de vrouwen (alle leeftijden) en de 45-54-jarigen mannen situeert.

1.5.2 De niet-beroepsactieven naar onderwijsniveau: vrouwen en laaggeschoolden

Daarenboven leert een analyse van het onderwijsniveau dat de stille arbeidsreserve grotendeels uit laaggeschoolden bestaat. Figuur 118 bevat volledigheidshalve ook de verdeling naar onderwijsniveau voor de werkenden en de werkzoekenden. Een mobilisering van deze reserve impliceert met andere woorden een behoorlijke inspanning op het vlak van opleidingen en levenslang leren.⁹⁵ Indien we ons concentreren op de niet-beroepsactieve bevolking van 25 tot en met 64 jaar⁹⁶, blijkt 60% laaggeschoold. Het gaat om 787.700 personen, waarvan bovendien 513.200 vrouwen.⁹⁷

⁹⁵ Voor een stand van zaken, cfr. M. Booghman, E. Stevens, Levenslang leren: wie zijn ze? Wat doen ze? Wat drijft ze?, in: WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek 2004*, Leuven, 2004, 203-214.

⁹⁶ Vele 18- tot en met 24-jarigen zitten nog op de schoolbanken en hebben hun hoogste diploma nog niet behaald. Wanneer ze toch worden meegeteld, kan dit vertekeningen veroorzaken. Kavadias, D. & Pelleriaux, K.

Figuur 118 : Arbeidsmarktpositie (25-64-jarigen) naar onderwijsniveau (België en de gewesten; 2001)

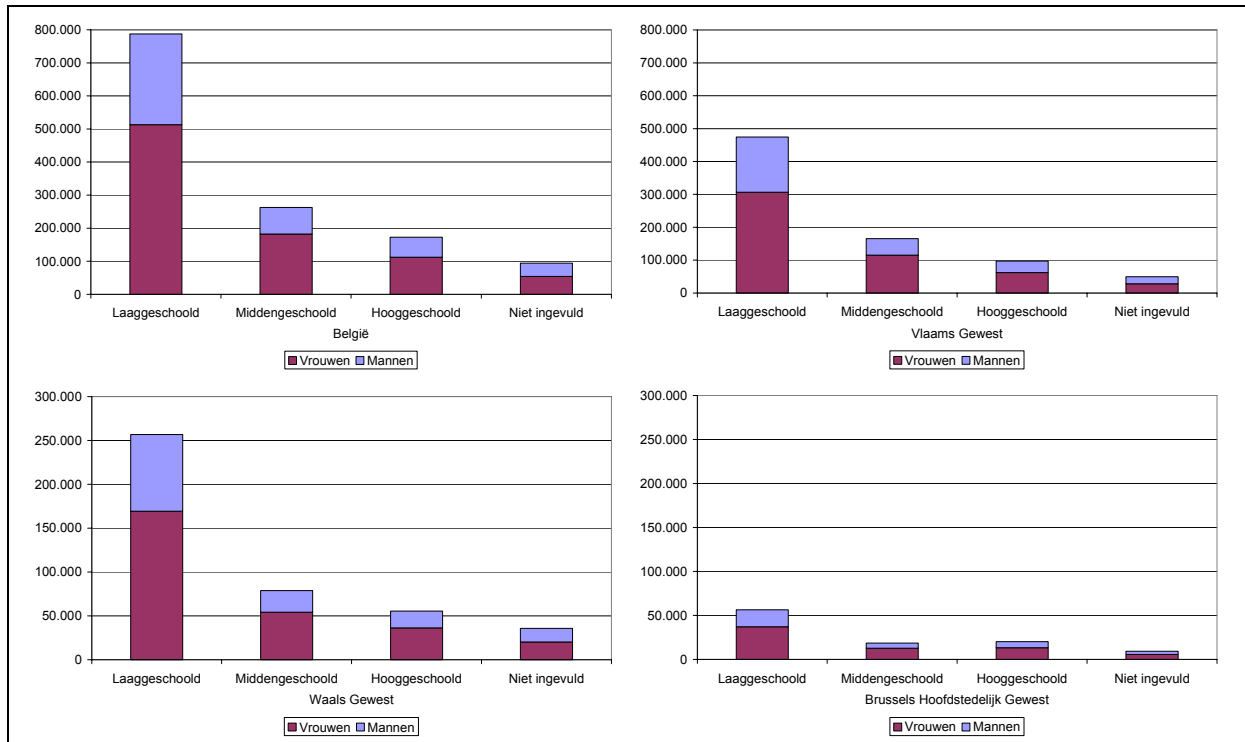
Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Figuur 119 illustreert het vrouwelijke en laaggeschoolde karakter van de stille arbeidsreserve. De midden- en hooggeschoolden bestaan ook voor meer dan de helft uit vrouwen, maar weegt dit nauwelijks door in het geheel gezien de totale grootte van deze beide groepen. De vrouwelijke en laaggeschoolde aard van de stille arbeidsreserve wordt in een eerste instantie verklaard door het aantal en het soort beschikbare formele jobs. De vraag naar laaggeschoolde arbeid loopt in België immers terug. Laaggeschoolde arbeid schrikt bovendien vaak af gezien de kwaliteit van de baan meer dan eens de bereidheid om de job aan te nemen, determineert. In het geval van laaggeschoolde vrouwen, wordt daarenboven vaker deeltijds, laagbetaald en op tijdelijke basis gewerkt. Van doorstroomkansen is er daarbij nauwelijks sprake, wat mede verklaard wordt door de afwezigheid van opleidingen voor laaggeschoolde werknemers.⁹⁸

(2004). *Opleidingsniveau en diploma's in Vlaanderen. De productie van bevolkingsgegevens over het onderwijsniveau op basis van de administratieve gegevens in de Vlaamse Gemeenschap.*

⁹⁷ Dit fenomeen werd ook in de internationale literatuur vastgesteld. Bijvoorbeeld: R. Asplund, I. Person, Low pay: a special affliction of women, in: M. Gregory et al., *Labour market inequalities. Problems and policies of low wage employment in international perspective*, Oxford, 2000.

⁹⁸ OECD, *Employment outlook*, Paris, 1999, 26-35. OECD, *Employment outlook*, Paris, 2002, 127-169.

Figuur 119 : De niet-beroepsactieve 25-64-jarigen naar onderwijsniveau en geslacht (België en de gewesten; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Een tweede verklaring houdt ongetwijfeld verband met de werkloosheids- en inactiviteitsvallen. Door een combinatie van lage netto lonen en relatief hoge uitkeringen ontbreekt het laaggeschoolde vrouwen vaak aan voldoende financiële incentieven om een baan te aanvaarden.⁹⁹ België werd op dit vlak door de Europese Commissie met de vinger gewezen.¹⁰⁰ De moeilijke uitgangspositie van laaggeschoolde vrouwen wordt – ten derde – eveneens gedetermineerd door gezinsvorming en –zorg. In de literatuur wordt daarbij verwezen naar het feit dat laaggeschoolden minder mogelijkheden hebben om werk en zorg te combineren. Zo wegen de kosten van kinderopvang zwaarder door (gezien het kleinere budget) en komen ze omwille van hun grillige loopbaan meestal niet in aanmerking voor een of andere vorm van loopbaanonderbreking.¹⁰¹ Laaggeschoolde vrouwen hebben bovendien een andere, meer traditionele visie op arbeid en zorg.¹⁰²

Afgezien van het wegwerken van inactiviteitsvallen, heeft het vrouwelijke en laaggeschoolde karakter van de stille arbeidsreserve twee implicaties voor het arbeidsmarktbeleid. Enerzijds dient de stijgende scholarisatie van jonge vrouwen te worden gehandhaafd en uitgebreid naar oudere vrouwen om te vermijden dat zij in de onderste schuif terecht komen. Anderzijds kan bijvoorbeeld een systeem van dienstencheques heel wat oudere, laaggeschoolde vrouwen op een zinvolle manier aan (formeel) werk helpen. Een fiscale aanmoediging voor tweeverdieners kan ook stimulerend werken. Een analyse van het beroepsverleden van de niet-beroepsactieve inwoners laat echter toe deze problematiek vanuit een andere, niet minder belangrijke invalshoek te benaderen.

⁹⁹ L. De Lathouwer, K. Bogaerts, *De problematiek van de werkloosheidsval*, Antwerpen, 2002 (CSB Berichten).

¹⁰⁰ Europese Commissie, *Joint employment report 2004-2005*, Brussel, 2005, Addendum 1, blz. 6-9.

¹⁰¹ M. Debacker, Zorg als nieuw sociaal risico. De achterstand van laaggeschoolde vrouwen op de arbeidsmarkt van naderbij bekeken, in: *OverWerk*, XIV-3 (2004), 141.

¹⁰² Volgens sommige auteurs hanteren deze vrouwen bepaalde preferenties ten opzichte van arbeid en zorg die hun arbeidsmarktkeuzes in verregaande mate bepalen en zelfs voorspelbaar maken. C. Hakim, *Preference theory*, Oxford, 2000.

1.5.3 De achtergrond van de stille arbeidsreserve: het beroepsverleden

De SEE biedt namelijk inzicht in het statuut en de sector waarin de thans niet-beroepsactieven voordien werkten. Met betrekking tot het statuut wordt opnieuw de positie van de eerder genoemde doelgroepen onderlijnd. Net als in 1.4, bestaat deze analyse uit twee delen. In eerste instantie wordt het aandeel van elk statuut binnen het totale aantal niet-beroepsactieven bekeken. (Hoeveel niet-beroepsactieven werkten voordien als loontrekkende?) In tweede instantie wordt het aandeel van de niet-beroepsactieven per statuut geanalyseerd. (Hoeveel loontrekkenden zijn thans niet-beroepsactief?) Een soortgelijke oefening vindt plaats voor de voormalige sector van tewerkstelling. Deze analyse maakt begrijpelijk dat de Belgische economische structuur in grote mate tot de precaire situatie van een aantal bevolkingsgroepen bijdraagt.

Het vorige beroepsstatuut van de niet-beroepsactieven

Betreffende het statuut, werkte in België 18% van de thans niet-beroepsactieve mannen voordien als loontrekkende in de openbare sector (figuur 120).¹⁰³ Ongeveer 45% functioneerde in de Belgische privé-sector als loontrekkende. Daarmee was in het totaal 63% van de niet-beroepsactieve mannen in België voordien in het loontrekkende segment van de arbeidsmarkt tewerkgesteld. Dit ligt in de lijn der verwachtingen gezien de meerderheid van de werkenden aan de slag is als loontrekkende, voornamelijk in de privé-sector (1.3). Bij de niet-beroepsactieve vrouwen gaat het daarentegen slechts om 52%. Het grote verschil met de mannen situeert zich in het segment van de ‘overige groepen’. Deze groeperen helpers van zelfstandigen, huishoud- of dienstpersoneel of werknemers van een Plaatselijk Werkgelegenheidsagentschap. Gezien het overwegend vrouwelijke karakter van deze categorieën verbaast het dus niet dat er zich meer niet-beroepsactieve vrouwen dan mannen in deze groep bevinden.¹⁰⁴ Een bijkomend man/vrouw verschil manifesteert zich bij de zelfstandigen.¹⁰⁵ Circa 8% van de niet-beroepsactieve mannen blijkt voordien zelfstandig te zijn geweest, ten opzichte van 6% niet-beroepsactieve vrouwen.

Als we de totale populatie (dus zowel de werkenden, werkzoekenden als niet-beroepsactieven) verdelen naar (huidig of vroeger) beroepsstatuut en vervolgens per statuut nagaan wat het percentage niet-beroepsactieven is, krijgen we een ander beeld.¹⁰⁶ Het statuut ‘overige groepen’ neemt dan de leiding over van de loontrekkenden. Zoals eerder aangegeven, gaat het hier om een erg heterogene, maar vrouwelijke groep. Figuur 121 illustreert dat 22% van de mannen en 37% van de vrouwen, die zichzelf in de categorie ‘overige groepen’ situeert, het beroepsleven feitelijk de rug toe keerde. Bij de loontrekkende mannen gaat het om 14%, bij de vrouwen om 20%. Bij de zelfstandigen werkt slechts 9% van de mannen en 22% van de vrouwen niet meer. Met het oog op de stille arbeidsreserve luidt de boodschap: aandacht voor de vrouwelijke ‘overige groepen’ - eerder dan bijvoorbeeld de zelfstandigen.

¹⁰³ Van degenen die een arbeidsverleden hebben, heeft 27% de vraag niet ingevuld. Dit percentage ligt even hoog in de drie gewesten. Er is slechts een klein verschil tussen mannen en vrouwen.

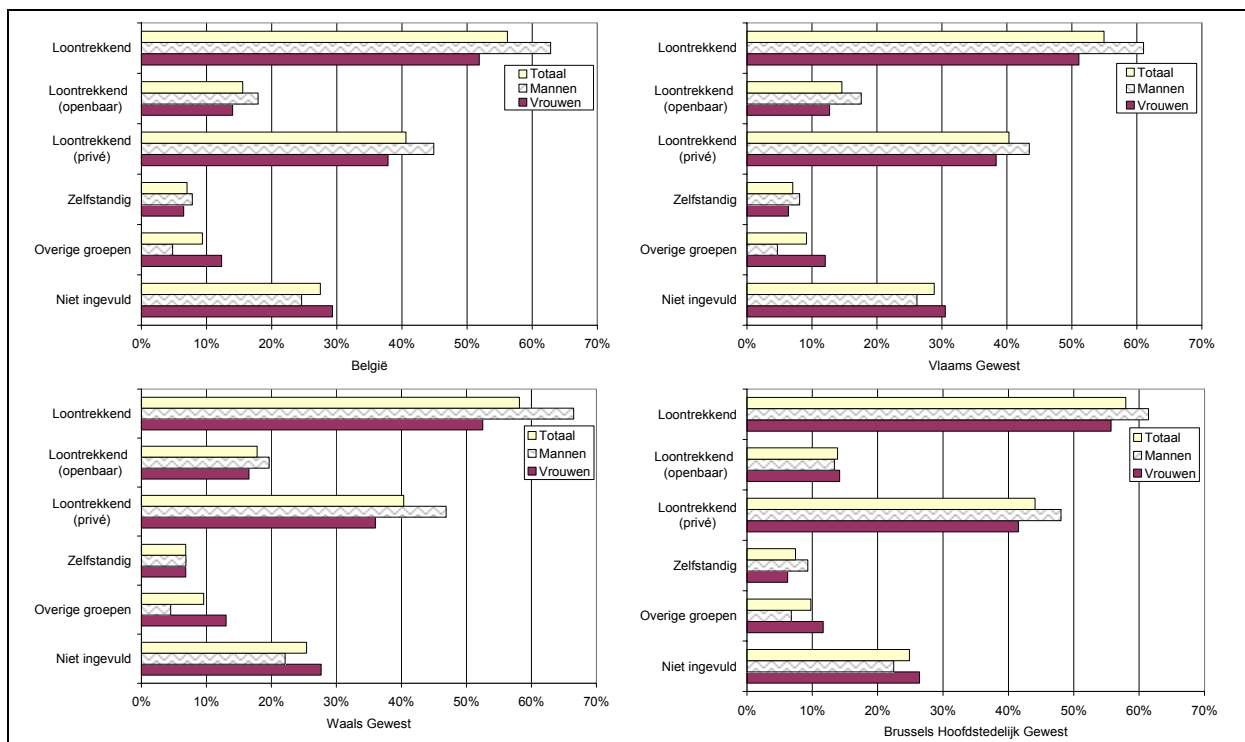
¹⁰⁴ *Activering rendeert, PWA resideert?*, Leuven, 2004. (WAV Arbeidsmarktflits 45)

¹⁰⁵ Anderzijds zijn er relatief weinig vrouwelijke ondernemers. Zie bijvoorbeeld: D. De Clercq, *Global entrepreneurship monitor. Executive report for Belgium*, Gent, 2002. OECD, *Women's entrepreneurship: issues and policies*, Paris, 2004.

¹⁰⁶ Van de totale bevolking tussen 18 en 64 jaar (werkenden + werkzoekenden + niet-beroepsactieven) liet 10,7% in België de vraag naar hun huidige of vorige sector van tewerkstelling blanco. Het gaat om personen die momenteel niet werken of geen arbeidsverleden hebben. Daarnaast heeft nog eens 9% de vraag niet ingevuld.

De vorige sector van de niet-beroepsactieven

Ongeveer 12% van de niet-beroepsactieve vrouwen werkte voordien in de ‘industrie’ (figuur 122).¹⁰⁷ Nog eens 12% was in de ‘groot- of kleinhandel’ en de ‘reparatie van gebruiksgoederen’ tewerkgesteld. Dit ligt in de lijn der verwachtingen gezien deze sectoren in België bij de grootste behoren (1.3). De voornaamste groep niet-beroepsactieve vrouwen (14%) vinden we echter terug in de categorie ‘andere diensten’ en ‘particuliere huishoudens met werknemers’. Telkens 8% van de niet-beroepsactieve vrouwen in België werkte voordien in de sectoren ‘onderwijs en opleiding’ en ‘gezondheidszorg en sociale dienstverlening’. Bij de mannelijke inwoners is er sprake van een geheel ander patroon, namelijk van een oververtegenwoordiging in de industrie. Haast een kwart van de thans niet-beroepsactieve mannen werkte voordien in de ‘industrie’. Wellicht hangt dit hoge cijfer samen met de jarenlange afbouw van ’s lands (zwarte) industrie.¹⁰⁸ Het is wel opmerkelijk dat deze sector in het Waals Gewest geen (nog) prominentere rol opeist (figuur 122). In tegenstelling tot de vrouwen, werkten heel wat meer mannen voordien in de bouwsector (12% versus 1% bij de vrouwen). Het omgekeerde geldt dan weer voor de gezondheidssector, waar slechts 1% van de niet-beroepsactieve mannen voordien actief was, en de vervoerssector (5% mannen versus 1% vrouwen). Het klassieke man/vrouw verhaal komt dus opnieuw aan de oppervlakte (1.3). Naast de industrie en de bouw werkten heel wat mannen voordien ook in het ‘openbaar bestuur’ (10%) en de ‘andere diensten’ (8%). Er doen zich weinig verschillen voor tussen de gewesten onderling. Alleen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vormt een uitzondering – wat uiteraard wordt verklaard door de sterk afwijkende economische structuur van de hoofdstad.

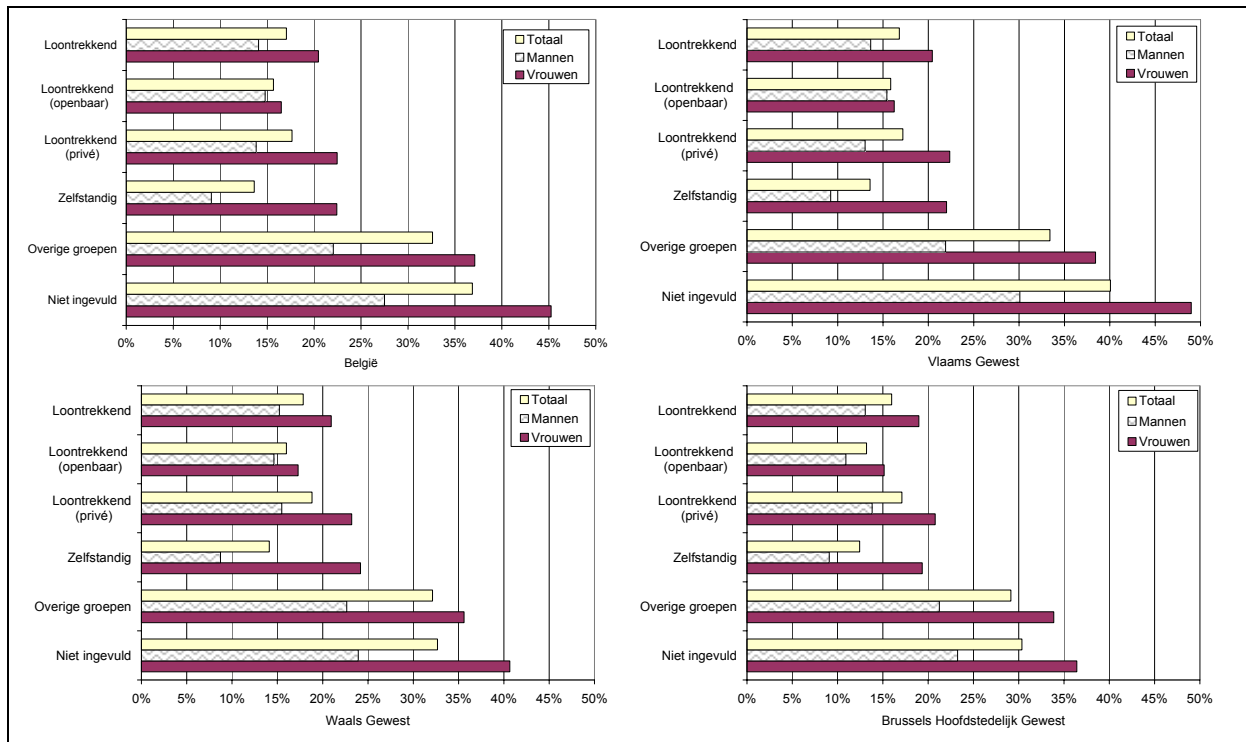

Figuur 120 : Vorig beroepsstatuut van de niet-beroepsactieve bevolking (18-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

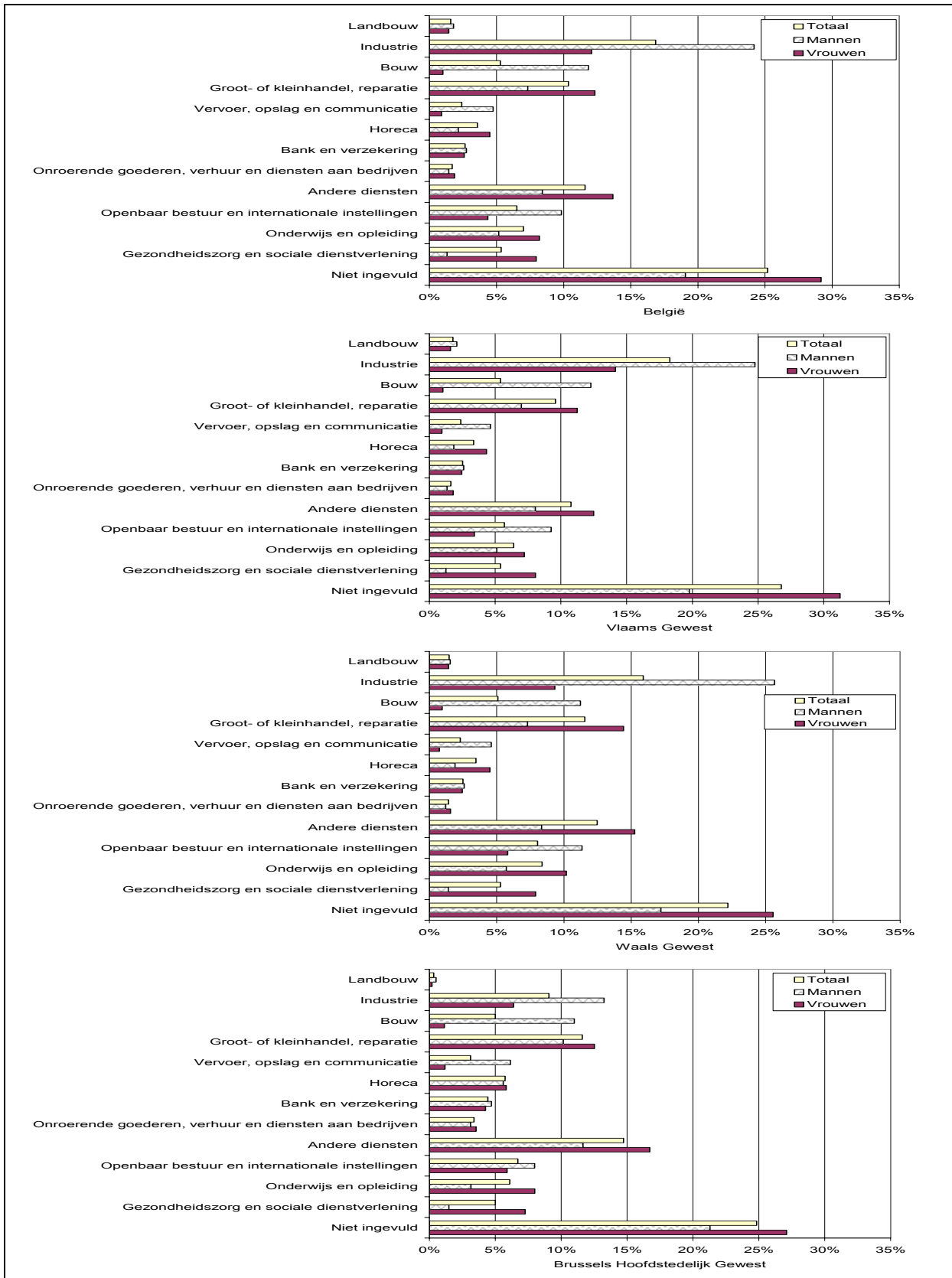
¹⁰⁷ Van degenen die een arbeidsverleden hebben, heeft 25% de vraag niet ingevuld. Dit percentage ligt iets lager in het Waals Gewest (22%). Circa 19% van de mannen met arbeidsverleden heeft de vraag niet ingevuld. Bij de vrouwen gaat het om bijna 30%. Deze discrepantie doet zich in het ganse land voor, maar in mindere mate in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

¹⁰⁸ Zie bijvoorbeeld: G.L. De Brabander, *Regional specialization, employment and economic growth in Belgium between 1846 and 1970*, New York, 1981. A. Mommen, *The Belgian economy in the twentieth century*, London, 1994.

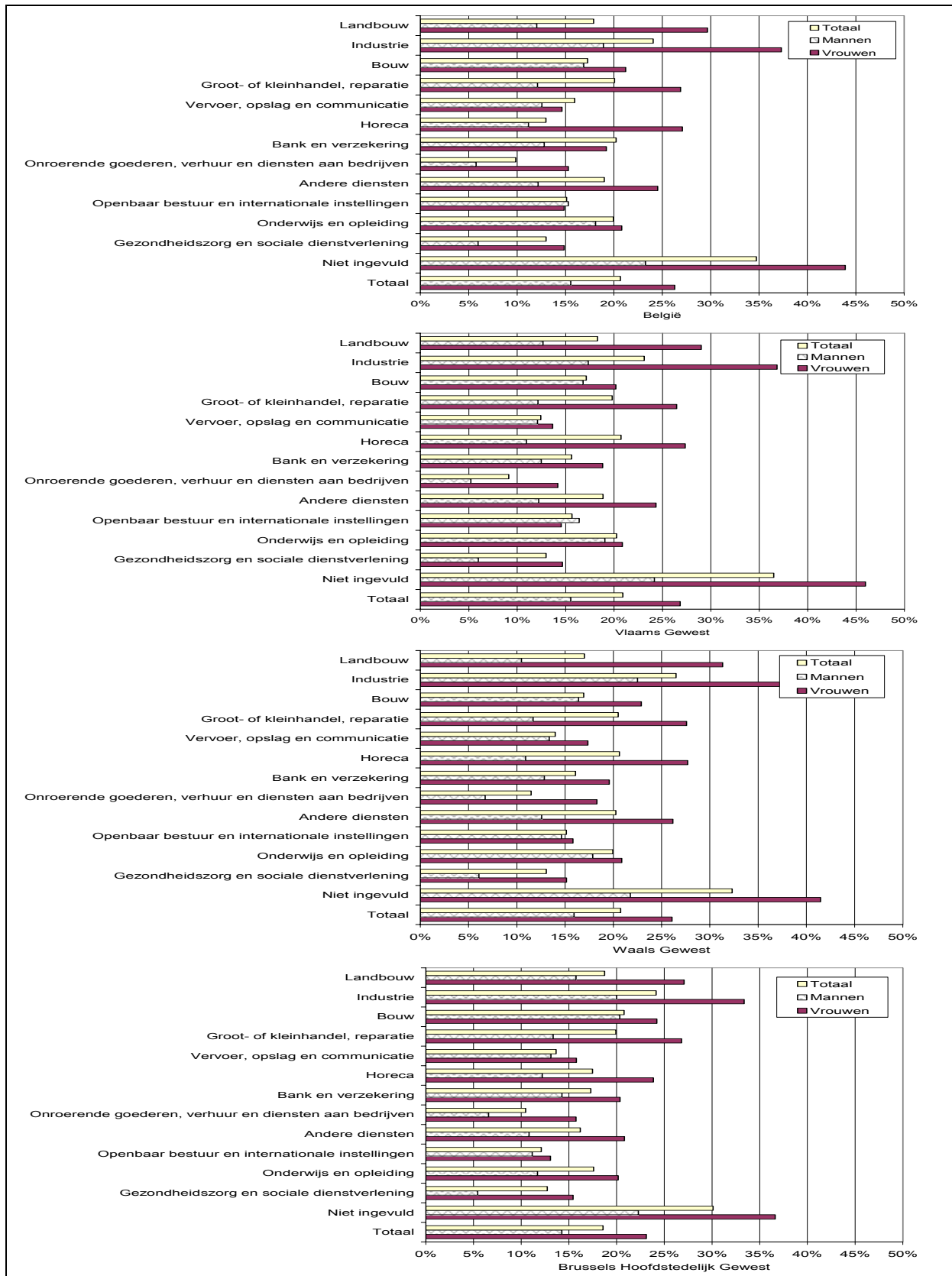

Figuur 121 : Aandeel van de niet-beroepsactieve bevolking binnen de totale populatie (som van werkenden, werklozen, niet-beroepsactieven) per (huidig of vroeger) beroepsstatuut (18-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Figuur 122 : Vorige sector van de niet-beroepsactieve bevolking (18-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)
Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

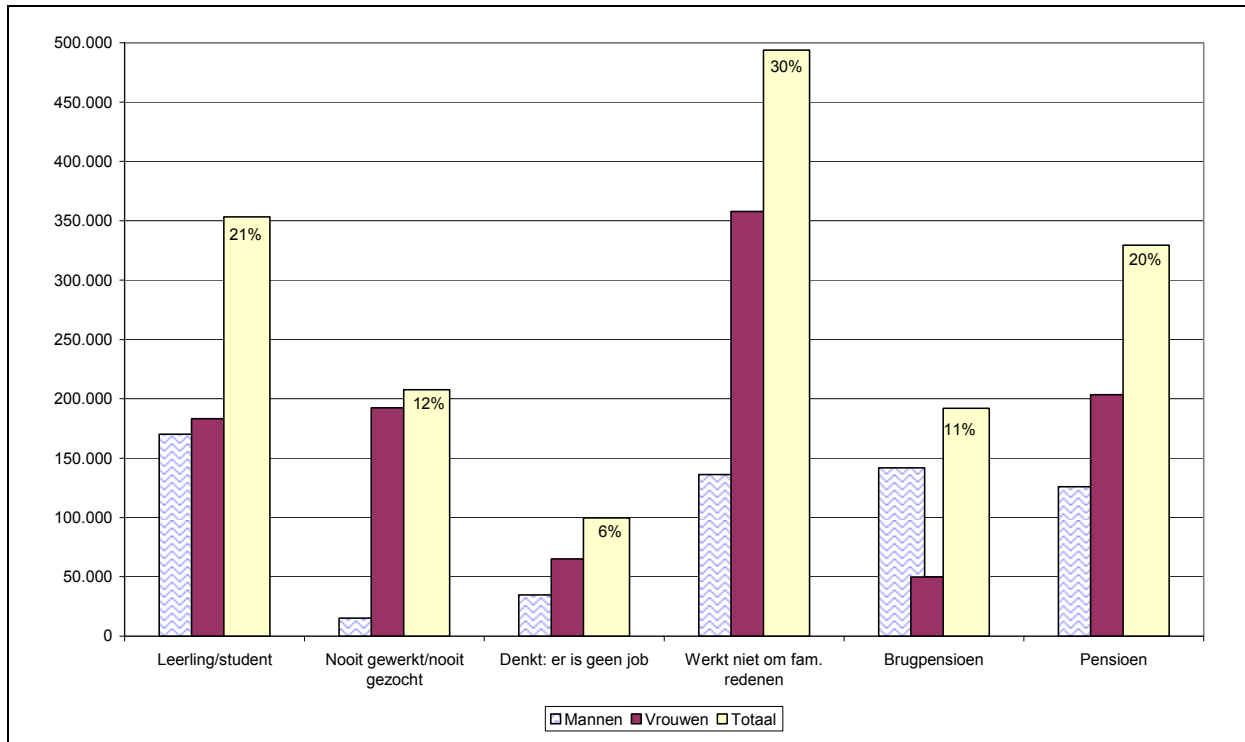
Figuur 123 : Aandeel van de niet-beroepsactieve bevolking binnen de totale populatie (som van werkenden, werklozen, niet-beroepsactieven) per (huidige of vorige) sector (18-64 jaar) (België en de gewesten; 2001)
Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Dit verhaal zet zich gedeeltelijk door indien we het aandeel van de niet-beroepsactieven in de totale populatie van elke sector analyseren (figuur 123).¹⁰⁹ Zo blijkt bijvoorbeeld dat 19% van de mannen, die opgaven vóór 2001 in de Belgische industrie te hebben gewerkt, thans niet meer beroepsactief te zijn. De teloorgang die de Belgische industriële sector de laatste decennia doormaakte, weerspiegelt zich ook in het hoge cijfer van de niet-beroepsactieve vrouwen: 37% van de vrouwen die in de industrie werk(t)en, geeft in 2001 op niet langer een beroep uit te oefenen. Het gaat om de grootste groep bij de vrouwen. Of ontslag in de industrie, eerder dan in welke andere sector, tot definitieve niet-beroepsactiviteit leidt, is daarmee niet gezegd. Deze hypothese vraagt om bijkomend onderzoek. Feit is dat de Belgische economische structuur de precare arbeidsmarktpositie van enkele bevolkingsgroepen determineert. Ter vergelijking: het laagste aandeel niet-beroepsactieven, ligt bij 6% van de mannen in ‘onroerende goederen’ en ‘gezondheidszorg’ en bij 15% van de vrouwen in ‘vervoer en communicatie’ en ‘onroerende goederen’ en ‘gezondheidszorg’. De openbare sector en de onderwijssector komen niet voor in deze lijst - wat wellicht van doen heeft met bepaalde mechanismen inherent aan beide sectoren (vaste benoemingen, terbeschikkingstelling enzovoort).

1.5.4 De stille arbeidsreserve: doos van Pandora?

Rekening houdend met het typische beroepsverleden en met het vrouwelijk en laaggeschoolde karakter van de niet-beroepsactieven, stelt zich de vraag in welke mate deze groep kan worden gemobiliseerd. Een aanzet hiertoe biedt de motivatie van de niet-beroepsactieve medeburgers op arbeidsleeftijd. Haast een derde van de niet-beroepsactieven stapte uit de arbeidsmarkt om familiale, sociale, persoonlijke, gezondheids- of andere redenen (figuur 124). Deze heterogene categorie telt 494.000 personen, waarvan meer dan dubbel zoveel vrouwen als mannen. Qua leeftijdsstructuur bestaat deze groep vooral uit 45-plussers. Circa 26% van de vrouwen op arbeidsleeftijd die uit familiale overwegingen weg blijven van de arbeidsmarkt is tussen 55 en 64 jaar oud, terwijl 38% tussen 45 en 54 jaar oud is. De vrouwen van 35 tot en met 44 nemen slechts een kwart voor hun rekening.

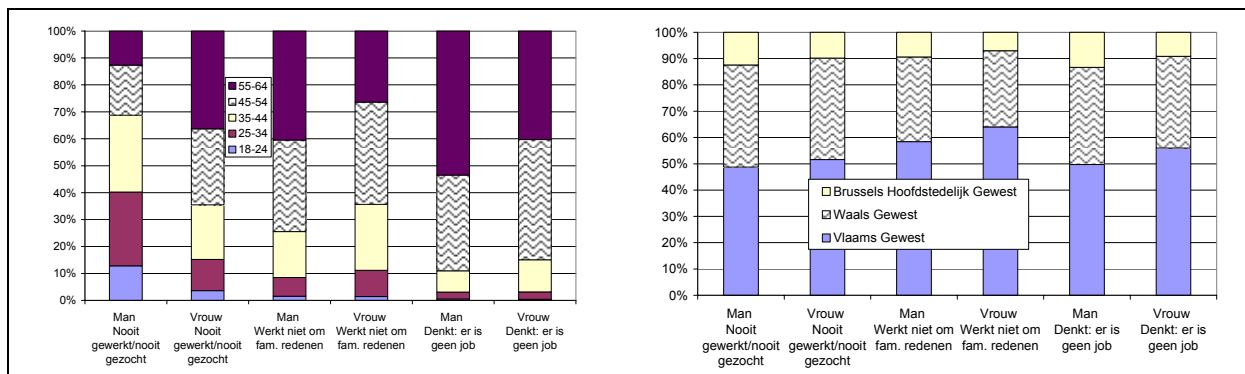
¹⁰⁹ Van de totale bevolking tussen 18 en 64 jaar (werkenden + werkzoekenden + niet-beroepsactieven) liet 10,7% in België de vraag naar hun huidige of vorige sector van tewerkstelling blanco. Het gaat om personen die momenteel niet werken of geen arbeidsverleden hebben. Daarnaast heeft nog eens 9% de vraag niet ingevuld.

Figuur 124 : Samenstelling van de niet-beroepsactieve 18-64-jarigen (België; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Figuur 125 wijst er bovendien op dat 64% van de vrouwen die om familiale en andere redenen niet werken in het Vlaams Gewest woont. Vrouwen die om deze redenen uit de arbeidsmarkt treden, vormen een uit maatschappelijk oogpunt problematische groep met het oog op (her)activering. Het kan gaan om arbeidsongeschikten, die meestal niet tot de stille arbeidsreserve worden gerekend en ook niet-mobiliseerbaar zijn, om vrouwen die thuis blijven om familieleden te verzorgen of om vrouwen met loopbaanonderbreking.

Figuur 125 : Samenstelling van enkele niet-beroepsactieve bevolkingsgroepen (18-64 jaar) naar geslacht en leeftijd (België en de gewesten; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Dat neemt niet weg dat hetzelfde patroon ('oudere Vlaamse vrouwen') ook opduikt bij de overige groepen. Dat komt nog meer tot uiting bij de haast 100.000 landgenoten geen baan meer ambiëren 'omdat er toch geen bestaat' (6%) en ook wel bij de 207.600 personen die 'nog nooit' participeerden. Uittrede in deze oudere leeftijdscohorten kan uiteraard moeilijk met gezinsvorming of huishoudtaken in verband worden gebracht. Het gaat bijgevolg om een geslacht- en leeftijdsgebonden probleem.

1.5.5 Conclusie

In 2001 omschreven 4,7 miljoen inwoners hun arbeidsmarktpositie als ‘niet-beroepsactief’. Het gaat om 46% van de totale bevolking. Deze groep omvat 1,8 miljoen leerlingen en studenten, 1,8 miljoen gepensioneerden en een stille arbeidsreserve van 1,2 miljoen. Van de 4,7 miljoen niet-beroepsactieve mannen en vrouwen bevinden zich ongeveer 1,7 miljoen inwoners op arbeidsleeftijd (18-64). Een decennium eerder, in 1991, ging het om net geen 2 miljoen niet-beroepsactieven. Het aantal niet-beroepsactieven loopt dus terug. Deze trend doet zich voor bij beide geslachten en in alle leeftijdscategorieën. Alleen de mannen van 35 tot en met 54 jaar vormen een uitzondering: het aantal niet-beroepsactieven neemt er in 2001 licht toe met 17.700 mannen tot 118.900.

Van de niet-beroepsactieven op arbeidsleeftijd is 63% een vrouw. Een decennium geleden bedroeg het aandeel van de vrouwen nog 65%. Het grootste aantal niet-beroepsactieven situeert zich bij de 55-plussers (44%), de 45-54-jarigen (20%) en de 18-24-jarigen (21%). Dat was in 1991 niet anders. Opgesplitst naar geslacht, bestaat er bij de mannen een concentratie van de niet-beroepsactieven bij de 54-65-jarigen, terwijl er bij de vrouwen een meer evenredige verdeling over de leeftijden bestaat. In 1991 doet dit verschijnsel zich ook voor. Naar leeftijdscategorie, valt op dat drie kwart van de bevolking van 55 tot en met 64 jaar en bijna de helft van de 18-24 jarigen niet-beroepsactief is. De andere leeftijdscategorieën worden nauwelijks met niet-beroepsactiviteit geconfronteerd, met uitzondering van de 45-54 jarigen met een kwart niet-beroepsactieven. In vergelijking met 1991 ligt het aandeel niet-beroepsactieven in elke leeftijdscategorie wel enkele procentpunten lager, maar bij de vrouwen van 35 tot en met 44 en van 45 tot en met 54 merken we een omvangrijke daling van de niet-beroepsactiviteit (respectievelijk met 10 en 16 procentpunten). Dit strookt met de eerder vastgestelde motorfunctie van de vrouwen. Bij dit alles stellen we trouwens nauwelijks regionale discrepanties vast. Dat is een belangrijke vaststelling omdat het impliceert dat anno 2001 in het Vlaams Gewest in dezelfde mate voor niet-beroepsactiviteit wordt geopteerd dan in het Waals Gewest. Het aandeel niet-beroepsactieve 45-54- en 55-64-jarigen ligt in het Vlaams Gewest verhoudingsgewijs even hoog als in het Waals Gewest.

De stille arbeidsreserve van 1 miljoen inwoners op arbeidsleeftijd situeert zich met andere woorden vooral bij de iets oudere vrouwen en bestaat grotendeels uit laaggeschoolden. Dit wordt verklaard door het aantal en de aard van de jobs beschikbaar voor laaggeschoolden, door werkloosheids- en inactiviteitsvallen en door de moeilijke combinatie van zorg en werk. Activering van deze groep impliceert aanzienlijke inspanningen op het vlak van opleiding, dienstencheques, werk lonend maken en andere fiscale instrumenten. Hoe haalbaar dit beleidsmatig ook moge zijn, het beroepsverleden van de laaggeschoolde niet-beroepsactieve vrouwen dient eveneens ingecalculiseerd. Dankzij de SEE wordt duidelijk dat heel wat vrouwen uit het segment van de helpers van zelfstandigen, het huishoudpersoneel of een Plaatselijk Werkgelegenheidsagentschap (enzovoort) komen. Dit beeld wordt nog versterkt door het feit dat heel wat onder hen voordien in industriële sectoren werkten. De Belgische economische structuur bemoeilijkt met andere woorden de (her)activering.

Of er werkelijk sprake kan zijn van activering, wordt verder duidelijk door de reden van de niet-beroepsactiviteit te onderzoeken. Haast een half miljoen personen, waarvan meer dan dubbel zoveel vrouwen als mannen, stapte uit de arbeidsmarkt om familiale, sociale of andere redenen. Het leeuwendeel van deze vrouwen bestaat uit in het Vlaams Gewest wonende 45-plussers. Vrouwen die om deze reden uittreden, kunnen uiteraard niet zonder meer worden geactiveerd, maar hetzelfde profiel duikt ook op bij de 100.000 landgenoten geen baan hebben ‘omdat er toch geen bestaat’ en bij de 207.600 personen die nog nooit werkten. Indien de neveneffecten van deze geslacht- en leeftijdsspecifieke moeilijkheden beleidsmatig kunnen worden verzacht, staat theoretisch een potentieel van 185.900 mannen en 615.300 vrouwen op arbeidsleeftijd ter beschikking om het draagvlak van het socialezekerheidssysteem te verbreden. De leerlingen en studenten, de bruggepensioneerden en de gepensioneerden op arbeidsleeftijd niet meegerekend, impliceert dit dat bijna één niet-beroepsactieve inwoner op twee in theorie bij de arbeidsmarkt kan worden betrokken.

2 Onderwijs en arbeidsmarkt

De arbeidsmarkt is een arena, zo stelde de Nederlandse socioloog Jacques Van Hoof reeds in 1987.¹¹⁰ In deze arena beïnvloeden tal van factoren de loopbaan, zo ook het onderwijsniveau dat men behaalde. Laaggeschoolden starten met minder kansen dan midden- en hooggeschoolden, dat werd reeds eerder in deze monografie vastgesteld. Zo bleek uit de bestudering van de werkende bevolking en de berekening van de onderwijskloof (Deel II-1.3) dat hooggeschoolden vaker aan de slag zijn dan laaggeschoolden. De analyse van de werkzoekenden (Deel II-1.4) liet dan ook zien dat de laaggeschoolden vaker geconfronteerd worden met werkloosheid en dat zij ook vaker terug te vinden zijn in de niet-beroepsactiviteit (Deel II-1.5). Kortom; of men al dan niet deelneemt aan de arbeidsmarkt wordt beïnvloed door het behaalde onderwijsniveau. En als men dan al beslist zich aan te dienen op de arbeidsmarkt, dan is het vinden van een job – en de kenmerken hiervan – nogmaals afhankelijk van het diploma dat men op zak heeft.¹¹¹

In wat hierna volgt, wordt – na een methodologisch voorafje (2.1) – eerst dieper ingegaan op de werkzaamheid van mannen en vrouwen en de verschillen hieromtrent naar onderwijsniveau (2.2). Daarna wordt gekeken naar een aantal specifieke kenmerken van de jobs die laag-, midden- en hooggeschoolden uitoefenen. Zo zal blijken dat de laag-, midden- en hooggeschoolden zich anders spreiden over de verschillende beroepsstatuten (2.3.1), dat een aantal sectoren laag- dan wel hooggeschoolden naar zich toetrekt (2.3.2) en dat het onderwijsniveau een invloed heeft op het al dan niet presteren van deeltijdarbeid (2.3.3), op het contracttype (2.3.4) en op de werktijden (2.3.5).

2.1 Een methodologisch voorafje

Om een beeld te vormen van het onderwijsniveau van de Belgische bevolking hanteren we de leeftijdsafbakening van 25 tot en met 64 jaar. De respondenten worden in de SEE immers ingedeeld volgens hun hoogst behaalde diploma. Vele 18- tot en met 24-jarigen zitten nog op de schoolbanken en hebben hun hoogste diploma nog niet behaald. Wanneer ze toch worden meegeteld, kan dit vertekeningen veroorzaken. We proberen dit probleem te omzeilen door de 18- tot en met 24-jarigen uit te sluiten uit de analyse.¹¹²

Voorts is het van belang te weten hoe de onderwijsniveaus worden gedefinieerd. De laaggeschoolden zijn diegenen die geen onderwijs volgden of maximaal een diploma lager secundair onderwijs behaalden. De middengeschoolden zijn diegenen met maximaal een diploma hoger secundair onderwijs, alsook diegenen die een post-secundaire, niet-hogere opleiding volgden. De hooggeschoolden hebben een diploma van een hogeschool of universiteit op zak.

¹¹⁰ Van Hoof, Jacques (1987). *De arbeidsmarkt als arena: arbeidsmarktproblemen in sociologisch perspectief*, Amsterdam, SUA, 316 p.

¹¹¹ Auteur: Eef Stevens.

¹¹² Bovendien wees een eerdere studie reeds uit dat de SEE niet het meest geëigende instrument is om het onderwijsniveau van jongeren in kaart te brengen omwille van het aantal blanco's op de vragen die hierop betrekking hebben. Zie hiervoor: Kavadias, D. & Pelleriaux, K. (2004). *Opleidingsniveau en diploma's in Vlaanderen. De productie van bevolkingsgegevens over het onderwijsniveau op basis van de administratieve gegevens in de Vlaamse Gemeenschap*. Universiteit Antwerpen.

2.2 Onderwijsniveau en werkzaamheid: van hooggeschoolde mannen tot laaggeschoolde vrouwen

Eerder werd reeds gesteld dat de werkzaamheidsgraad, berekend als het aandeel werkenden in bevolking van 25 tot en met 64 jaar, varieert naargelang het behaalde onderwijsniveau. Ruim de helft van alle laaggeschoolde Belgen in deze leeftijdsklasse is aan de slag anno 2001. Bij de middengeschoolden stijgt deze werkzaamheidsgraad naar 75% en bij de hooggeschoolden wordt zelfs een niveau van ruim 84% gehaald. In totaal is 68,8% van de 25- tot en met 64-jarige Belgen aan de slag.¹¹³

Figuur 126 deelt de verschillen in werkzaamheid tussen laag-, midden- en hooggeschoolden verder op naar geslacht. Zonder uitzondering springen twee trends meteen in het oog. Enerzijds wordt nogmaals bevestigd dat de werkzaamheidsgraad toeneemt met het onderwijsniveau. Anderzijds ligt het aandeel werkenden bij de mannen steevast hoger dan bij de vrouwen. Kortom, de hooggeschoolde mannen noteren de hoogste werkzaamheidsgraden, de laaggeschoolde vrouwen de laagste.¹¹⁴

Dat laaggeschoolde vrouwen het minder goed doen in vergelijking met hun hooggeschoolde collega's is al langer bekend. Verklaringen hiervoor kunnen in de eerste plaats gezocht worden op de formele arbeidsmarkt. Meer specifiek gaat het om het aantal beschikbare jobs, het optreden van werkloosheids- en inactiviteitsvallen en het soort jobs dat beschikbaar is voor laaggeschoolde vrouwen. In de tweede plaats speelt ook de zorgende functie van de vrouw binnen het gezin een rol, die bij laaggeschoolde vrouwen een grotere impact heeft op het al dan niet uitoefenen van een job.¹¹⁵ Dat de gezinspositie zwaarder doorweegt in de arbeidsdeelname van laaggeschoolde vrouwen werd ook in ander onderzoek vastgesteld.¹¹⁶

Tot slot kan, op basis van figuur 126, ook worden opgemaakt dat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ongeveer in alle categorieën de laagste werkzaamheidsgraden noteert ten opzichte van de twee andere gewesten.¹¹⁷

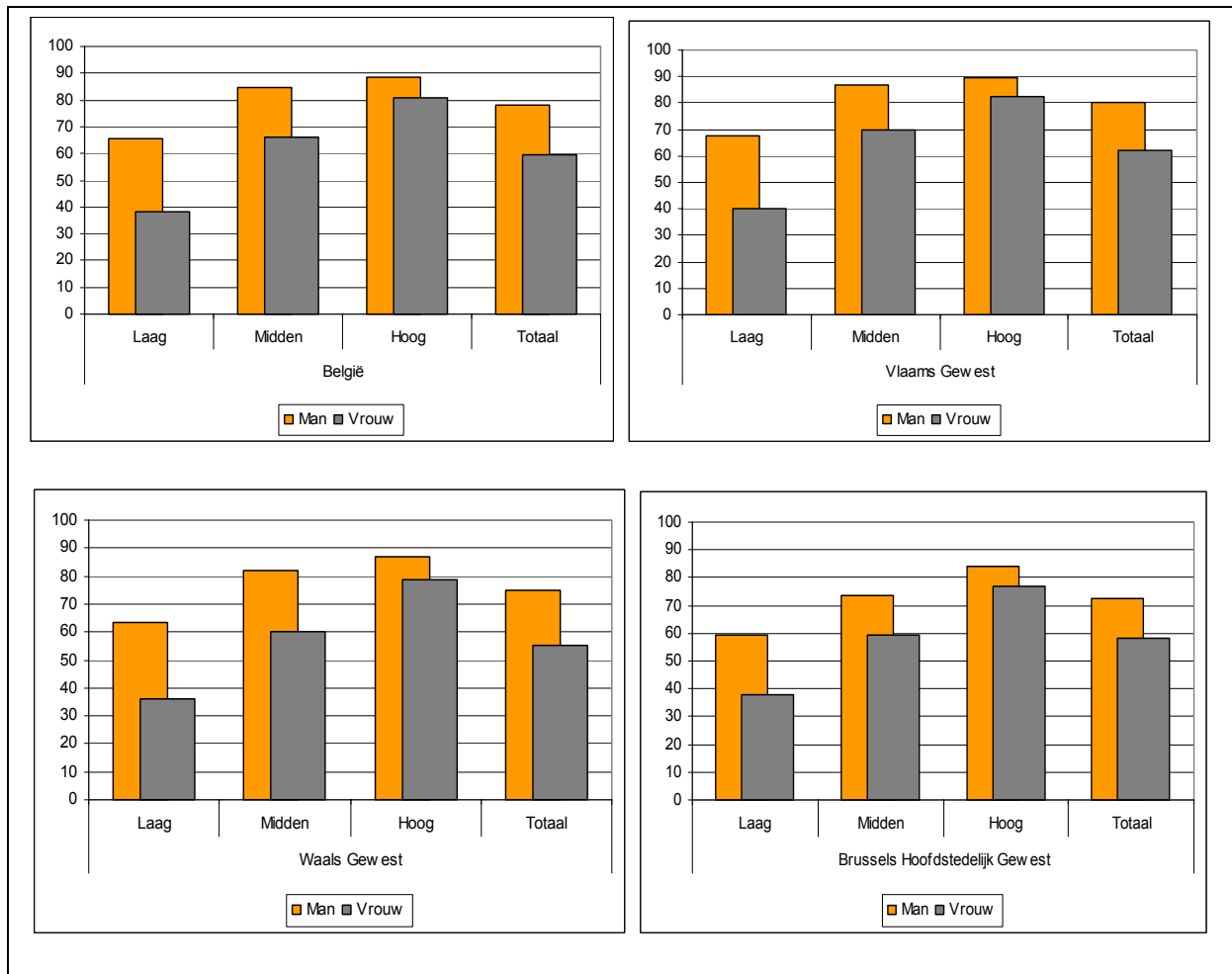
¹¹³ Personen waarvan we het arbeidsmarktstatuut niet kennen, worden niet opgenomen in de berekeningen. Meer bepaald gaat het om die personen die het volkstellingformulier niet teruggestuurd of niet ingevuld hebben (de blanco's) en diegenen die niet in staat waren om te antwoorden of de vraag niet ingevuld hebben. In dit hoofdstuk gaat het concreet om 172.180 respondenten van 25 tot en met 64 jaar waarvan we het onderwijsniveau niet kennen (blanco's) en 99.268 respondenten die niet in staat waren om te antwoorden of die de vraag niet ingevuld hebben. Ten aanzien van het totaal aantal respondenten (25-64 jaar) gaat het hier om 4,9%.

¹¹⁴ Dezelfde vaststellingen werden gemaakt in: Steunpunt WAV (1996). *Laaggeschoolden op de arbeidsmarkt*, Leuven.

¹¹⁵ De Backer, M. (2004). Zorg als nieuw sociaal risico: de achterstand van laaggeschoolde vrouwen op de arbeidsmarkt van naderbij bekeken. In: *Over.Werk, Tijdschrift van het Steunpunt WAV*, nr. 3, jg.14, pp. 140-144.

¹¹⁶ Geurts, K. (2003). Werk, gezin of beide? Verschillen tussen laag- en hooggeschoolden. In: Steunpunt WAV-SSA, *Reeks De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarboek, Editie 2003*. Leuven, pp.213-225.

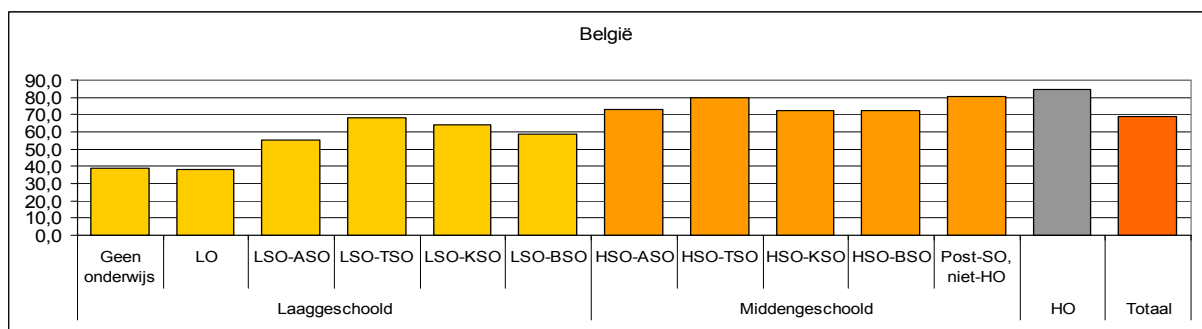
¹¹⁷ Deze vaststellingen stroken met eerder onderzoek, zie bijvoorbeeld: Stevens, E. (2003). Onderwijsongelijkheid: hoog en droog. In: Steunpunt WAV-SSA, *Reeks De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarboek, Editie 2003*. Leuven, pp.163-172.

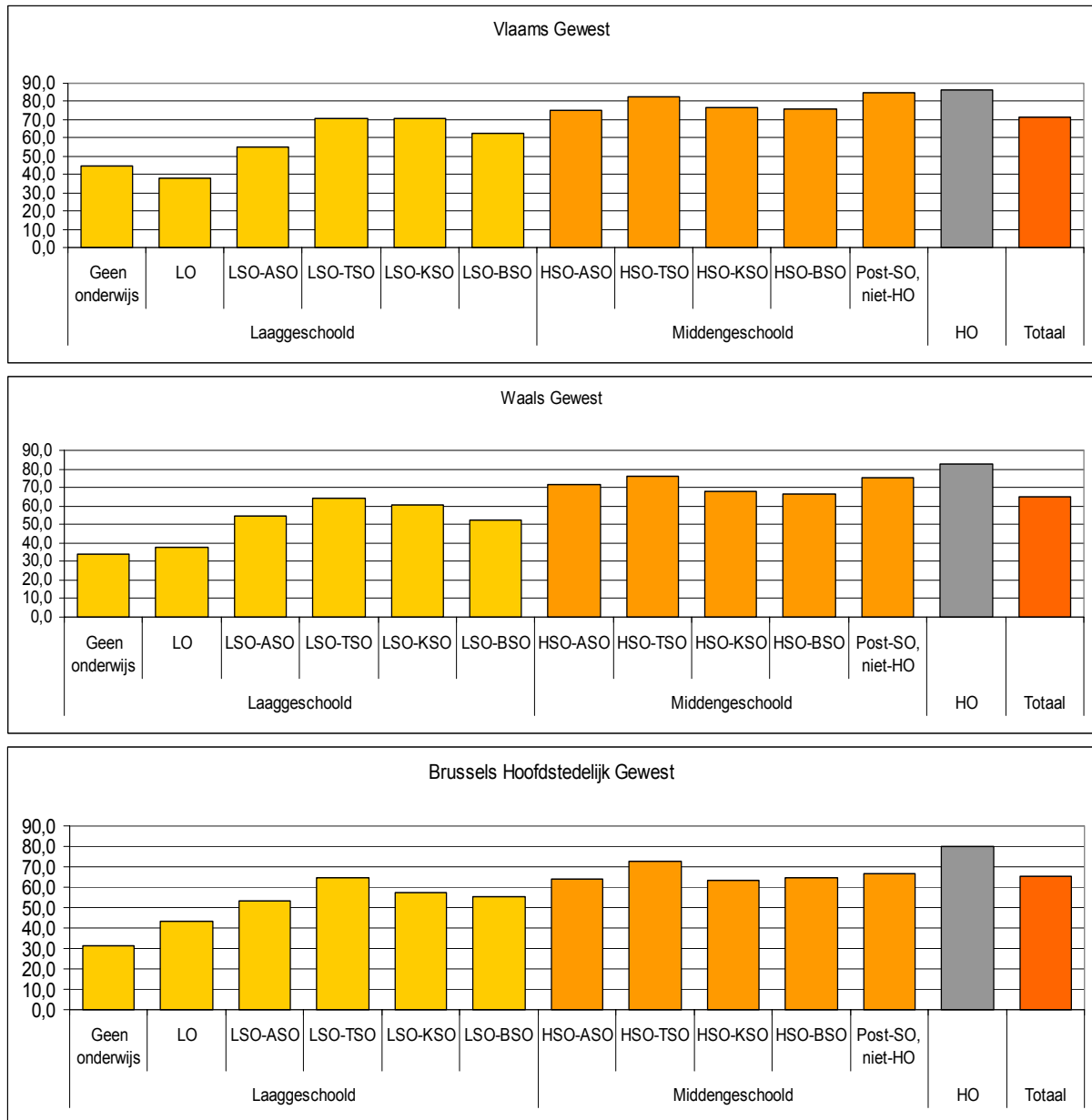
Figuur 126 : Werkzaamheidsgraad (25-64 jaar) naar onderwijsniveau en geslacht (België en de gewesten; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Figuur 127 splitst elk onderwijsniveau verder op naar onderwijsvorm en laat zo zien dat binnen de algemene categorieën van laag-, midden- en hogeschoold er grondige verschillen in werkzaamheidsgraad bestaan naargelang het type onderwijs dat men volgde. Immers, de algemene wetmatigheid dat laaggeschoolden minder kansen hebben op de arbeidsmarkt dan midden- en hogeschoolden, zegt niets over de afgestudeerden van eenzelfde onderwijsniveau, maar met een verschillende studierichting.¹¹⁸

¹¹⁸ Dronkers, J. & Bros, L. (1995). Het effect van onderwijsniveau en studierichting op de beroepsloopbaan. In: *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, nr.4, jg. 11, pp. 358-373. En: Steunpunt WAV (1996). *Laaggeschoolden op de arbeidsmarkt*, Leuven.

Figuur 127 : Werkzaamheidsgraad (25-64 jaar) naar onderwijsvorm (België en de gewesten; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Legende bij figuur 127.

Geen onderwijs	Geen onderwijs gevolgd
LO	Lager onderwijs
LSO-ASO	Lager secundair onderwijs - algemeen vormend onderwijs
LSO-TSO	Lager secundair onderwijs - technisch secundair onderwijs
LSO-KSO	Lager secundair onderwijs - kunstsecundair onderwijs
LSO-BSO	Lager secundair onderwijs - beroepssecundair onderwijs
HSO-ASO	Hoger secundair onderwijs - algemeen vormend onderwijs
HSO-TSO	Hoger secundair onderwijs - technisch secundair onderwijs
HSO-KSO	Hoger secundair onderwijs - kunstsecundair onderwijs
HSO-BSO	Hoger secundair onderwijs - beroepssecundair onderwijs
PostSO,nietHO	Post-secundair, niet-hoger onderwijs
HO	Hoger onderwijs: hoger onderwijs buiten de universiteit van één cyclus of van twee cycli en universitair onderwijs

Gemiddeld werkt 52% van alle 25- tot en met 64-jarige laaggeschoolden in België. Toch doen niet alle laaggeschoolden het even slecht op de arbeidsmarkt. Diegenen die geen diploma hebben of slechts een diploma lager onderwijs (LO), bevinden zich in de minst rooskleurige situatie: respectievelijk 38,8% en 38,2% van hen oefent anno 2001 een job uit. Een diploma van het lager secundair onderwijs doet evenwel de kansen op de arbeidsmarkt toenemen, vooral wanneer men dit diploma behaalde binnen een technische richting (LSO-TSO). Deze groep noteert een werkzaamheidsgraad van 68,1% en komt hierdoor zelfs in de buurt van de gemiddelde werkzaamheidsgraad voor België (68,8%). Dezelfde vaststellingen gelden voor de drie regio's, zij het dat het Vlaams Gewest iets betere resultaten qua werkzaamheid voorlegt in vergelijking met de andere gewesten. Vooral Vlamingen zonder diploma noteren met 44,4% een hogere werkzaamheidsgraad dan hun Waalse (34,1%) en Brusselse (31,5%) collega's.

Ook bij de middengeschoolden gaat er heel wat diversiteit schuil achter de globale werkzaamheidsgraad van 75,7% in België anno 2001. Diegenen met een hoger algemeen secundair diploma (HSO-ASO) en met een diploma hoger beroepsonderwijs (HSO-BSO) doen het minder goed dan gemiddeld: ongeveer 72% van hen is aan de slag. Wanneer men evenwel aan een diploma van het beroepsonderwijs een post-secundaire niet-hogere opleiding vastknoopt – een zogenaamde zevende jaar – dan stijgen de kansen op de arbeidsmarkt aanzienlijk. Met een werkzaamheidsgraad van 80% komt deze groep middengeschoolden zelfs in de buurt van het werkzaamheidsniveau van de hooggeschoolden (84,4%). Enkel de middengeschoolden met een diploma van het technisch hoger secundair onderwijs (HSO-TSO) kunnen ook een dergelijk hoge werkzaamheid voorleggen. In de drie gewesten komen op dit vlak dezelfde stramien terug, zij het niet overal op hetzelfde niveau.

2.3 Onderwijsniveau en jobkenmerken

Hiervoor werd vastgesteld dat hooggeschoolden vaker aan de slag zijn dan midden- en laaggeschoolden. Maar zelfs wanneer men enkel de werkenden in beschouwing neemt, los van het aandeel van deze werkenden in de bevolking, blijken er aanzienlijke verschillen naargelang de kenmerken van de uitgeoefende job.

2.3.1 Beroepsstatuut: over arbeiders en bedienden

Een eerste belangrijk jobkenmerk is het statuut waarin men een job uitoefent. In België wordt onder meer nog steeds een wettelijk onderscheid gemaakt tussen arbeiders en bedienden, met alle gevolgen vandien. Zo worden arbeiders en bedienden verschillend bejegend in het individuele recht, maar ook in de sociale zekerheid (bijvoorbeeld met betrekking tot het vakantiegeld en de bijdragetarieven) en op het vlak van de collectieve betrekkingen.¹¹⁹ Vooral de verschillen in opzeggingstermijn – bij arbeiders korter dan bij bedienden – lokken vaak reacties uit. Concreet bevinden arbeiders zich dus vaak in meer onzekere jobsituaties dan bedienden en zoals zal blijken in wat hierna volgt, gaat het dan vaker om laag- dan hooggeschoolden die geconfronteerd worden met deze onzekerheid.

Ter herinnering: gemiddeld in België is 30,2% van de werkenden van 25 tot en met 64 jaar anno 2001 laaggeschoold. Een derde is middengeschoold en 36,1% heeft een diploma van het hoger onderwijs op zak. Deze verdeling van de verschillende onderwijsniveaus wijkt af naargelang het beroepsstatuut (uitgeoefend in het kader van het hoofdberoep) en het is net deze afwijking die figuur 128 in kaart wil brengen. Per onderwijsniveau wordt (in procentpunten) het verschil tussen het aandeel laag-, midden-

¹¹⁹ Sevrain, A. (1999). Handarbeiders of hoofdarbeiders? Een moeilijk criterium, maar een arbeidersstatuut dat moet blijven. In: *VBO Bulletin*, nr. 7, jg. 27, pp. 47-49.

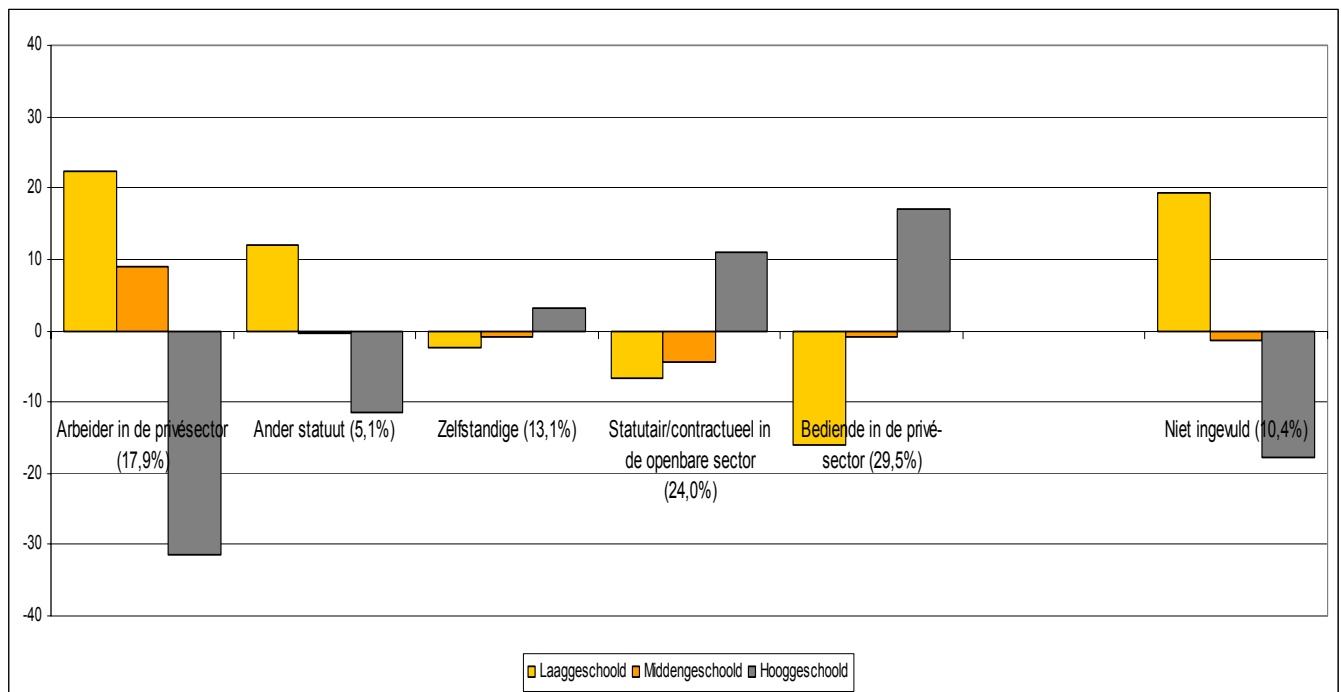
en hooggeschoolden in een bepaald beroepsstatuut en het aandeel laag-, midden-, en hooggeschoolden over alle statuten heen afgebeeld. Een score boven nul wijst op een oververtegenwoordiging van een bepaald onderwijsniveau in een bepaald statuut. Een score onder nul duidt daarentegen op een ondervertegenwoordiging. Tussen de haakjes staat bovendien vermeld hoeveel werkenden elk beroepsstatuut vertegenwoordigt. De bespreking wordt hierna beperkt tot België aangezien de gewesten quasi dezelfde patronen voorleggen als gemiddeld in België.¹²⁰

Arbeider in de privé-sector

Zoals men tussen de haakjes kan lezen, werkt 17,9% van alle werkenden van 25 tot en met 64 jaar in België als arbeider in de privé-sector anno 2001. Figuur 128 illustreert duidelijk dat zowel de laag- als middengeschoolden oververtegenwoordigd zijn in dit statuut. Immers, gemiddeld is 30,2% van de werkenden laaggeschoold. In dit statuut is evenwel meer dan de helft laaggeschoold, een afwijking van +22,4 procentpunten, wat wordt afgebeeld op de figuur. Hetzelfde geldt voor de middengeschoolden die een afwijking ten opzichte van het gemiddelde van +9 procentpunten laten optekenen. De hooggeschoolden daarentegen zijn ondervertegenwoordigd in dit statuut. Globaal genomen, is 36,1% van alle werkenden hooggeschoold. Onder de arbeiders worden anno 2001 evenwel slechts 4,6% hooggeschoolden geteld, een afwijking van -31,4 procentpunten.

Ander statuut

Vijf op honderd werkende Belgen zijn anno 2001 terug te vinden in de categorie ‘ander statuut’. Het gaat hier om een amalgaam van statuten waarin slechts een beperkt aantal werkenden te situeren is: de helpers, het huishoud- en dienstpersoneel, de ondernemingshoofden in dienstverband, de werkenden met een ander statuut zoals het PWA-statuuut en diegenen die zonder statuut werkzaam zijn.

Figuur 128 : Werkenden (25-64 jaar) naar beroepsstatuut en onderwijsniveau – afwijking ten opzichte van het gemiddeld aandeel werkenden naar onderwijsniveau (in procentpunten) (België; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

Zoals men merkt, zijn dit niet meteen de statuten die doorgaans in verband gebracht worden met een hoog socio-economisch aanzien, met een grote jobzekerheid en met een hoge verloning (eventueel met

¹²⁰ De volledige cijfers kan u terugvinden in de cijferbijlage.

uitzondering van de ondernemingshoofden in dienstverband). Het mag dan ook niet verwonderen dat de laaggeschoolden hier meer dan gemiddeld aanwezig zijn: ruim 42% van alle werkenden in de categorie ‘ander statuut’ zijn laaggeschoold, een verschil van bijna +12 procentpunten met het gemiddeld aandeel laaggeschoolde werkenden. De middengeschoolden zijn daarentegen quasi gemiddeld vertegenwoordigd in dit statuut; de hooggeschoolden zijn dan weer ondervertegenwoordigd.

Zelfstandige

Zo’n 13% van de werkenden vinden we voorts terug in een zelfstandigenstatuut. In tegenstelling tot de twee vorige beroepsstatuten zijn de laaggeschoolden niet langer oververtegenwoordigd bij de zelfstandigen, maar van een heuse ondervertegenwoordiging is ook niet echt sprake. Binnen dit statuut geldt min of meer de gemiddelde verdeling naar onderwijsniveau. De afwijkingen, zo illustreert figuur 128, zijn dan ook gering. Ook in het Genderzakboekje editie 2004 werd vastgesteld dat het onderwijsniveau slechts een kleine invloed heeft op het al dan niet uitoefenen van een zelfstandig beroep.¹²¹

Statutair of contractueel in de openbare sector

Laag- en middengeschoolden zijn duidelijk minder dan gemiddeld aan de slag in dit statuut. Nog geen kwart van alle statutairen of contractuelen in de openbare sector is laaggeschoold, een verschil van -6,7 procentpunten met het gemiddelde aantal laaggeschoolde werkenden. Bij de middengeschoolden gaat het om een afwijking van -4,4 procentpunten ten aanzien van het gemiddelde. De hooggeschoolden daarentegen zijn oververtegenwoordigd in dit statuut: bijna de helft van de contractuelen en statutairen in de openbare sector zijn hooggeschoold (+11 procentpunten verschil met het gemiddelde).

De cijfers uit de SEE tonen verder aan dat het beroepsstatuut ‘statutair of contractueel’ voornamelijk is terug te vinden in de sectoren ‘onderwijs & opleiding’, ‘openbaar bestuur & internationale instellingen’ en ‘gezondheidszorg & sociale dienstverlening’. Globaal genomen worden deze sectoren gekenmerkt door een hoog aandeel hooggeschoolde werkenden (zie punt 2.3.2).

Bediende in de privé-sector

Ook bij de bedienden in de privé-sector zien we hetzelfde patroon, zij het nog iets meer uitvergroot. De laaggeschoolden zijn sterk ondervertegenwoordigd bij de bedienden: amper 14,2% van alle bedienden is laaggeschoold, een afwijking van -16 procentpunten ten overstaan van het gemiddelde aandeel laaggeschoolde werkenden. Eerder onderzoek wees in overeenstemming met deze resultaten reeds uit dat laaggeschooldheid een hindernis vormt bij het vinden van een job als bediende.¹²² Met 53% van alle bedienden vormen de hooggeschoolden daarentegen de grootste groep. Ze zijn dan ook sterk oververtegenwoordigd in dit statuut (+16,9 procentpunten ten aanzien van het gemiddelde). Ter volledigheid: de middengeschoolden zijn gemiddeld aanwezig in dit statuut.

2.3.2 Sectoren: hooggeschoolden met het hoofd, laaggeschoolden met de handen?

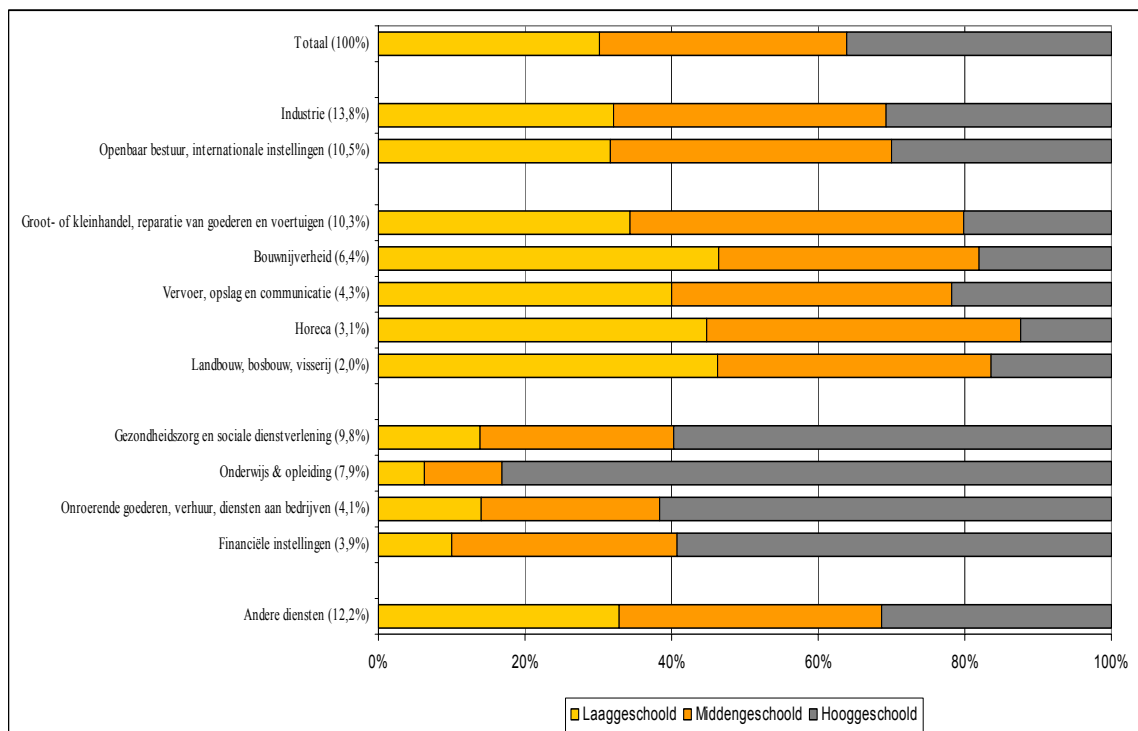
Hierna wordt dieper ingegaan op de wijze waarop laag-, midden- en hooggeschoolden zich spreiden over de verschillende economische sectoren. Immers, het is belangrijk na te gaan of bepaalde sectoren

¹²¹ *Genderzakboekje editie 2004. Vrouwelijk ondernemen.* (2004). Een uitgave van het ESF-agentschap en de Administratie Werkgelegenheid i.s.m. het Steunpunt WAV, Brussel/Leuven, 151 p.

¹²² Lambrechts, C & Sels, C. (2004). Hinderpalen en kansen bij het vinden van een job als bediende. In: *Over.Werk, Tijdschrift van het Steunpunt WAV*, nr. 4, jg.14, pp. 193-197.

laag- dan wel hooggeschoolden aantrekken en dus of er sprake is van een zekere segregatie naar onderwijsniveau.

Anno 2001 blijkt dat over alle sectoren heen 30% van de werknemers van 25 tot en met 64 jaar laaggeschoold is. Een derde is middengespoold en 36% is hooggeschoold. Deze verdeling naar onderwijsniveau is niet in elke sector het geval. Figuur 129 verdeelt de werkenden over de economische sectoren naar onderwijsniveau. Het gaat om die sectoren waarin men het hoofdberoep uitoefent. Om een idee te krijgen van het belang van een bepaalde sector werd ook het aandeel werkenden per sector berekend. Deze aandelen kan men achter de benaming van elke sector terugvinden. Zo bijvoorbeeld is 13,8% van alle werkenden tewerkgesteld in de industrie.¹²³ De bespreking wordt hierna beperkt tot België. Hoewel in Deel II-1.3 werd aangetoond dat bepaalde sectoren sterker staan in bepaalde gewesten, blijkt immers uit de cijfers dat de onderwijsstructuren binnen de afzonderlijke sectoren slechts beperkt variëren per gewest.¹²⁴

Figuur 129 : Aandeel werkenden (25-64 jaar) naar onderwijsniveau en sector van het hoofdberoep (België; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

De economische sectoren kunnen worden ingedeeld in drie grote clusters en dit op basis van de onderwijsstructuur van de werkenden. Binnen elke cluster worden de sectoren gerangschikt volgens het totale aandeel werkenden in de sector.¹²⁵

Sectoren met een minimale afwijking van de gemiddelde onderwijsstructuur

¹²³ Figuur 4 illustreert eveneens dat van 11,6% van alle werkenden (410.562 personen) van 25 tot en met 64 jaar niet geweten is in welke sector het hoofdberoep wordt uitgeoefend. Ook bevindt 12,2% van alle werkenden (433.157 personen) zich in de ietwat vaag omschreven sector *andere diensten*. Beide categorieën worden ter volledigheid vermeld in de figuur, maar zullen verder niet besproken worden.

¹²⁴ De volledige cijfers kan u terugvinden in de cijferbijlage.

¹²⁵ De verdeling van de werkenden naar onderwijsniveau over de sectoren strookt met eerder onderzoek. Zie onder meer: Stevens, E. (2003). Vaarwel bord en krijt! In Steunpunt WAV-SSA, *Reeks De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarboek, Editie 2003*. Leuven. En ook: Steunpunt WAV-SSA & SONAR (2001). *Jongeren in transitie. De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarreks 2000, Deel 4*. Leuven.

De sectoren in deze cluster wijken slechts een weinig af van het gemiddelde onderwijsniveau van de werknemers in België anno 2001, te weten 30% laaggeschoolden, een derde middengeschoolden en 36% hooggeschoolden.

De industrie vertegenwoordigt 13,8% van alle werkenden van 25 tot en met 64 jaar in België anno 2001. Ongeveer een derde van de werkenden is hier laaggeschoold. Zo'n 37% is middengeschoold en drie op tien werkenden hebben een diploma hoger onderwijs op zak. Ook de sector openbaar bestuur en internationale instellingen wijkt nauwelijks af van de globale verdeling. De sector omvat 10,5% van alle werkenden. Hiervan is 32% laaggeschoold, heeft 38% een diploma van het hoger secundair onderwijs en is bijna 30% hooggeschoold.

Sectoren met een oververtegenwoordiging van laaggeschoolden

Vijf sectoren vertonen een duidelijke oververtegenwoordiging van laaggeschoolden en, zoals zal blijken, gaat het hier voornamelijk om sectoren waarin een grote portie handenarbeid wordt verricht. De sector groot- of kleinhandel en reparatie van goederen en voertuigen is in deze cluster de grootste tewerksteller. Ongeveer een derde van de werkenden is er laaggeschoold, wat op zich niet veel afwijkt van het gemiddelde over alle sectoren heen. Toch wordt deze sector eerder bij deze tweede cluster gerekend omwille van het hoge aandeel middengeschoolden: 45,5% van alle werkenden in de groot- of kleinhandel en reparatie van goederen en voertuigen heeft maximaal een diploma hoger secundair onderwijs op zak.

De bouwsector omvat 6,4% van alle werkenden in België in 2001. Binnen deze sector heeft bijna de helft (46,5%) van de werkenden maximaal slechts een diploma van het lager secundair onderwijs, is 35% middengeschoold en behaalde amper 18% een diploma van het hoger onderwijs.¹²⁶

In de sector vervoer, opslag en communicatie zijn ongeveer vier op tien werkenden laaggeschoold en evenveel zijn er middengeschoold. Een vijfde heeft een hoger diploma op zak. Deze oververtegenwoordiging van laaggeschoolden illustreert dat laaggeschoolde arbeid zich niet enkel situeert in de industriële sector maar ook de dienstensectoren betreft.¹²⁷

Tot slot zijn de laaggeschoolden eveneens oververtegenwoordigd in de relatief kleinere sectoren van de horeca en de landbouw. De horeca – ook een dienstensector – telt 3,1% van alle werkenden in 2001. In de landbouwsector gaat het om 2%. Beide sectoren registreren een relatief hoog aandeel laaggeschoolden, respectievelijk 44,8% en 46,3%. Dat laaggeschoolde arbeid zich handhaaft in beide sectoren werd reeds in eerder onderzoek vastgesteld.¹²⁸

Sectoren met een oververtegenwoordiging van hooggeschoolden

Vier sectoren noteren een oververtegenwoordiging van hooggeschoolden. In tegenstelling tot de vorige cluster blijkt dat het in deze sectoren vooral gaat om wat traditioneel 'hoofdarbeid' wordt genoemd. Vooreerst is er de sector gezondheidszorg en sociale dienstverlening, waarbinnen één op

¹²⁶ Deze resultaten zijn analoog aan de vaststellingen die men deed op basis van de eerste golf van de 'Panel Survey of Organisations'. Zie: Delarue, A., De Winne, S., Gryp, S., Maes, J., Marx, S., Peeters, A., Ramioul, M., Sels, L. & Van Hootegeem, G. (2003). *Organisatie in bedrijf. De resultaten van PASO in vogelvlucht*. Editie 2003. In: *De arbeidsmarkt in Vlaanderen*, Steunpunt WAV-SSA, Leuven.

¹²⁷ Marx, S., Ramioul, M. & Sels, L. (2004). *Wordt de bandwerker een winkeljuffrouw? Functie- en scholingsstructuren in Vlaamse organisaties*, HIVA, Leuven, 76 p.

¹²⁸ Voor wat betreft de horeca, zie onder meer: Steunpunt WAV-SSA (2002). *Sectorrapport. De horeca op het menu. Deel 1. Hotels, restaurants en cafés. De arbeidsmarkt in cijfers*. STC Antwerpen-Boom, STC Leuven, BNCTO, Leuven. Voor wat betreft de landbouwsector, zie onder meer: Smets, D. (2004). *De socio-economische status van de landbouwer*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Planning en Statistiek, APS Not@s, nr. 1, Brussel, 36 p.

tien 25- tot en met 64-jarige Belgen anno 2001 werkzaam is. Hiervan zijn bijna zes op tien werkenden hooggeschoold. Slechts een minderheid, net geen 14%, is laaggeschoold.

Een nog sterkere oververtegenwoordiging van de hooggeschoolden vinden we in de sector onderwijs en opleiding. Neemt men hierbinnen alle werkenden van 25 tot en met 64 jaar, dan is maar liefst 83% van hen hooggeschoold. Dit tegenover amper 6% laaggeschoolden en 10% middengeschoolden. Met andere woorden, de sector onderwijs en opleiding is bij uitstek een sector waar hooggeschoolden hun gading vinden.¹²⁹ Verklaring hiervoor is onder meer het strenge eisenpakket met betrekking tot de gevolgde opleiding dat men vaak terugvindt in de onderwijssector.¹³⁰

Ook de sector onroerende goederen, verhuur en diensten aan bedrijven registreert een hoog aandeel houders van een diploma van het hoger onderwijs (63%) en slechts een beperkt aandeel laaggeschoolden (14%). Quasi dezelfde verhouding doet zich voor in de sector van de financiële instellingen, goed voor 4% van de werkenden. In deze sector is 59,2% van de werkenden hooggeschoold en heeft één op tien maximaal een diploma van het lager secundair onderwijs. Deze cijfers stemmen opnieuw overeen met eerder onderzoek gebaseerd op de ‘Panel Survey of Organisations’.

2.3.3 Deeltijdarbeid: mannen minder dan vrouwen, hooggeschoolden minder dan laaggeschoolden

In België werkt 17,5% van alle werkenden van 25 tot en met 64 jaar deeltijds. Dit aandeel varieert inderdaad naargelang geslacht en onderwijsniveau.¹³¹ Figuur 130 laat in één oogopslag de twee voornaamste trends vaststellen: enerzijds wordt nogmaals bevestigd dat mannen duidelijk minder vaak deeltijds werken dan vrouwen¹³², anderzijds neemt het aandeel deeltijdarbeid af naarmate het onderwijsniveau stijgt. Dit laatste patroon wordt sterker teruggevonden bij de vrouwen dan bij de mannen.¹³³

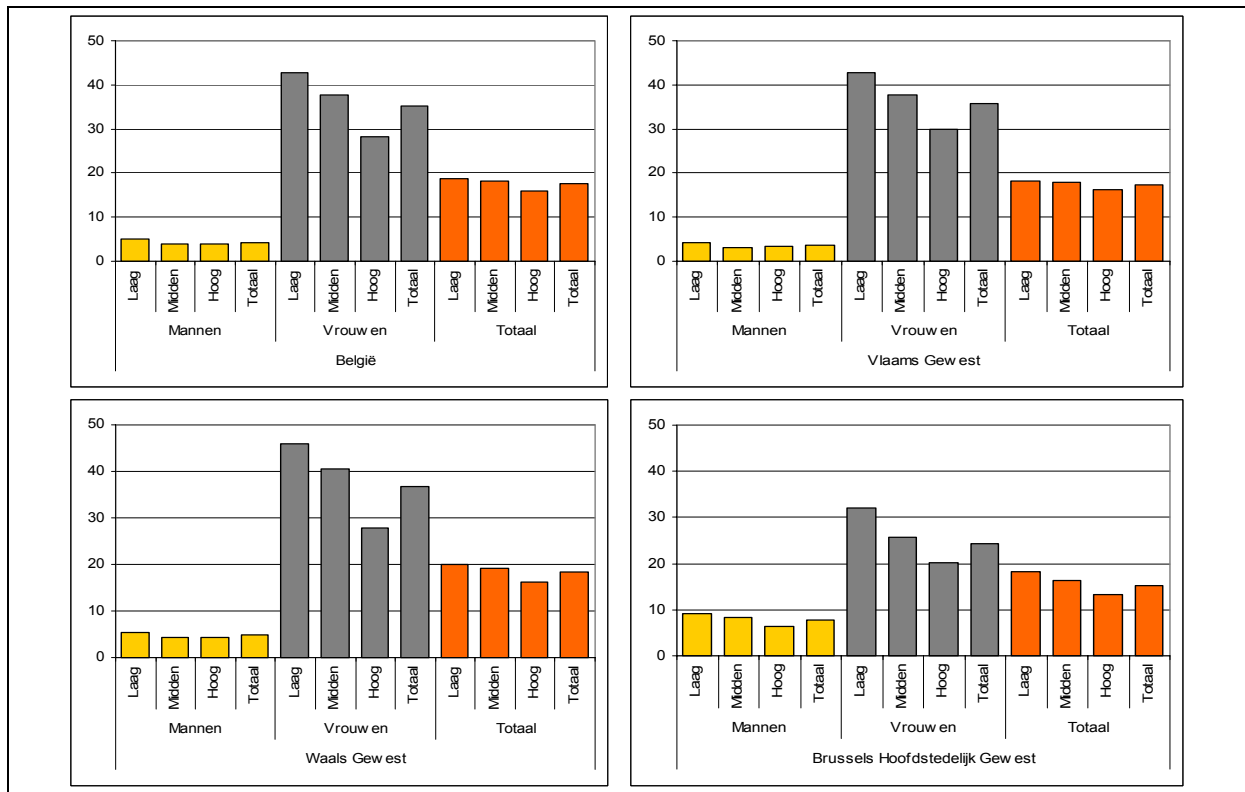
¹²⁹ Ook deze resultaten stemmen overeen met het PASO-onderzoek (zie voetnoot 12).

¹³⁰ Bollen, M. & De Volder, I. (2003). Kentering op de onderwijsarbeidsmarkt. In: *Over.Werk, Tijdschrift van het Steunpunt WAV*, nr. 1-2, jg.13, pp. 135-137.

¹³¹ Van alle werkenden van 25 tot en met 64 jaar heeft 0,1% (5.055 personen) niet aangegeven of men voltijds dan wel deeltijds werkt. Voor de wijze waarop het aantal en het aandeel voltijds en deeltijds werkenden worden berekend, verwijzen we graag naar de methodologie.

¹³² Deze vaststelling werd reeds veelvuldig beaamd, zo ook in: Herremans, W. & Van Gils, S. (2004). Tien jaar in een oogopslag – De Vlaamse arbeidsmarkt in Europa. In: Steunpunt WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Editie 2004*, Leuven, pp. 35-68.

¹³³ Deze vaststellingen stroken onder meer met: Malfait, D. (2001). Atypische arbeid: steeds typischer? In: *De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarreeks 2001, Deel 4, Jaarboek*, Leuven, pp. 177-196.

Figuur 130 : Aandeel deeltijds werkenden (25-64 jaar) naar onderwijsniveau en geslacht (België en de gewesten; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

In cijfers gaat het verhaal als volgt. Het aandeel deeltijds werkende mannen (25-64 jaar) ligt in België anno 2001 met amper 4,2% een pak lager dan bij de vrouwen. Zij noteren een gemiddeld aandeel deeltijds werkenden van 35,1%. Zowel bij de mannen als bij de vrouwen presteren laaggeschoolden vaker deeltijdarbeid dan midden- en hooggeschoolden, hoewel de verschillen naar onderwijsniveau bij de mannen minder uitgesproken zijn. De laaggeschoolde mannen noteren een aandeel deeltijds werkenden van 5%. Bij de midden- en hooggeschoolden gaat het om achtereenvolgens 3,8% en 3,9%. Bij de vrouwen weegt het behaalde onderwijsniveau evenwel zwaarder door: 42,9% van de laaggeschoolde vrouwen werkt deeltijds tegenover 37,8% van de middengeschoolde en 28,2% van de hooggeschoolde vrouwen.

Zowel in het Vlaams, Waals als Brussels Hoofdstedelijk Gewest blijkt dat mannen minder vaak deeltijds werken dan vrouwen en dat naarmate het onderwijsniveau stijgt, het aandeel deeltijds werkenden afneemt. Ondanks deze gelijkenissen zijn er ook een aantal duidelijke verschillen tussen de gewesten. Zo is het aandeel deeltijds werkenden het hoogst in het Waals Gewest (18,4%) en zijn het vooral de midden- en laaggeschoolde Waalse vrouwen die frequenter deeltijds werken in vergelijking met hun collega's in de andere regio's. In het Vlaams Gewest vallen daarentegen de hooggeschoolde vrouwen op met een relatief hoog aandeel deeltijdarbeid. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest springen dan weer de mannen in het oog. Brusselse mannen werken, net als in de andere gewesten, minder vaak deeltijds dan de Brusselse vrouwen. Maar, in vergelijking met de andere gewesten ligt het aandeel deeltijds werkende mannen hoger: 7,7% van de mannen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werkt deeltijds tegenover gemiddeld 4,7% van hun Waalse en 3,6% van hun Vlaams collega's. Deze verschillen houden stand ongeacht het behaalde diploma en het zijn vooral de laaggeschoolde mannen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (9,2%) die vaker deeltijds werken in vergelijking met hun collega's in het Vlaams (4,3%) en Waals Gewest (5,4%).

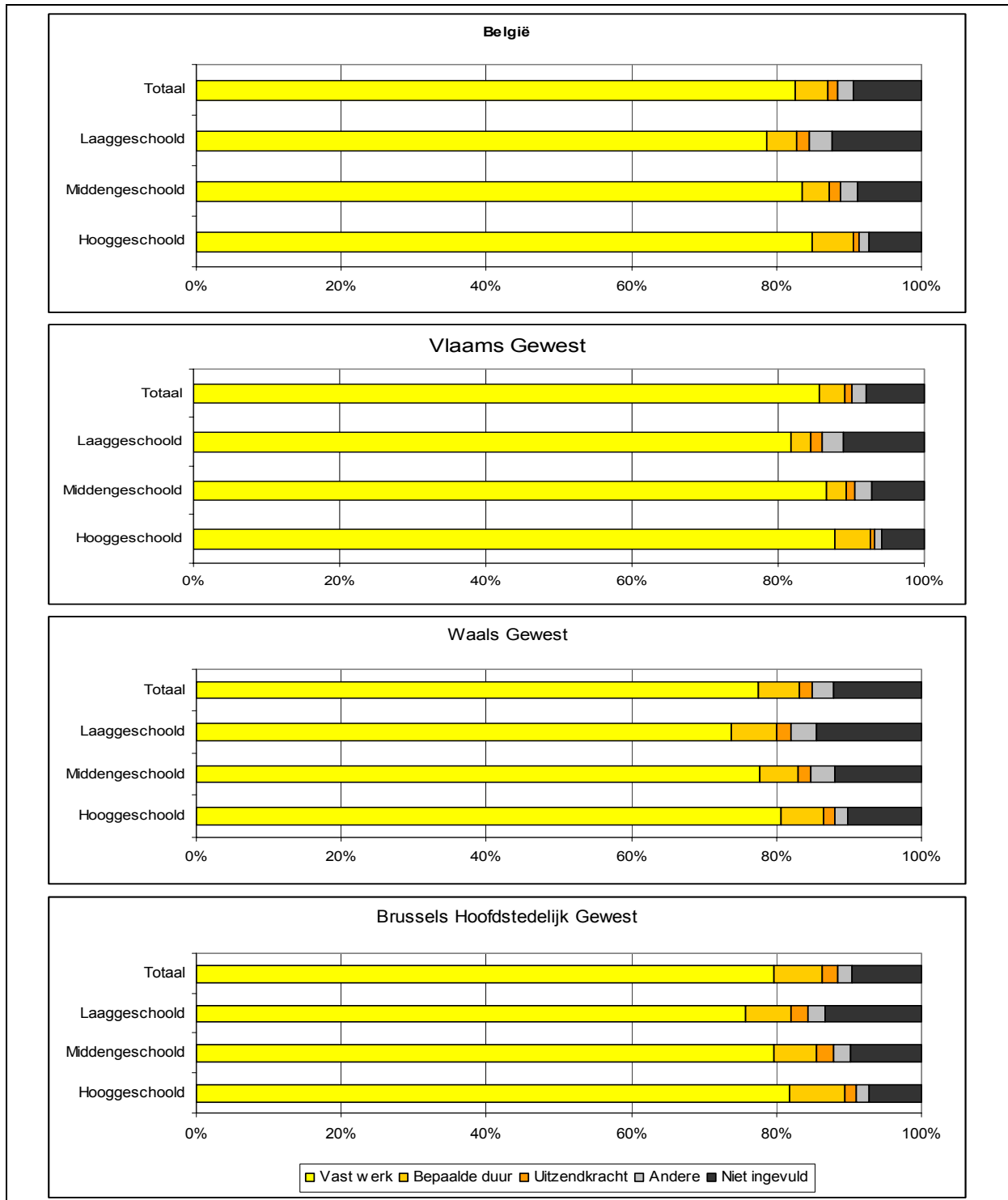
2.3.4 Contracttype: vast werk voorop

Naast het beroepsstatuut, bepaalt ook het contract waarmee men is tewerkgesteld de mate van jobzekerheid. Een vast contract van onbepaalde duur biedt nu eenmaal meer garanties dan een uitzendopdracht of een contract van tijdelijke aard. Vraag is of ook hier de laaggeschoolden vaker terug te vinden zijn in deze meer precaire arbeidsomstandigheden of niet.

Alle respondenten die anno 2001 aangeven werknemer te zijn, moeten in de SEE aangeven met welk contract ze tewerkgesteld zijn. In figuur 131 worden alle werknemers van 25 tot en met 64 jaar per contracttype opgedeeld naar onderwijsniveau. De categorie ‘andere’ omvat het seizoenswerk, de tewerkstellingsprogramma’s, de studentencontracten, de leercontracten, de stages, de opleidingen alternerend leren, het occasionele werk zonder formeel contract en eventuele andere contracttypes.

Vooreerst laat figuur 131 zien dat de overgrote meerderheid (82,6%) van de Belgische werknemers een vast contract heeft. De andere contracttypes noteren bijgevolg aanzienlijk lagere aandelen: 4,5% heeft een contract van bepaalde duur, 1,3% werkt als uitzendkracht en 2,2% heeft een ander contract.

Naar onderwijsniveau blijkt dat hooggeschoolden iets vaker vast werk hebben dan de midden- en laaggeschoolden. Ook worden de hooggeschoolden iets meer teruggevonden bij de contracten van bepaalde duur: 5,5% van alle hooggeschoolde werknemers heeft een contract van bepaalde duur tegenover 3,7% van de middengeschoolden en 4,2% van de laaggeschoolden. De laaggeschoolden zijn dan weer vaker tewerkgesteld via een contracttype uit de categorie ‘andere’. Het gaat hier voornamelijk om contracttypes die weinig werkzekerheid bieden.

Figuur 131 : Werknemers (25-64 jaar) naar contracttype van het hoofdberoep en onderwijsniveau (België en de gewesten; 2001)

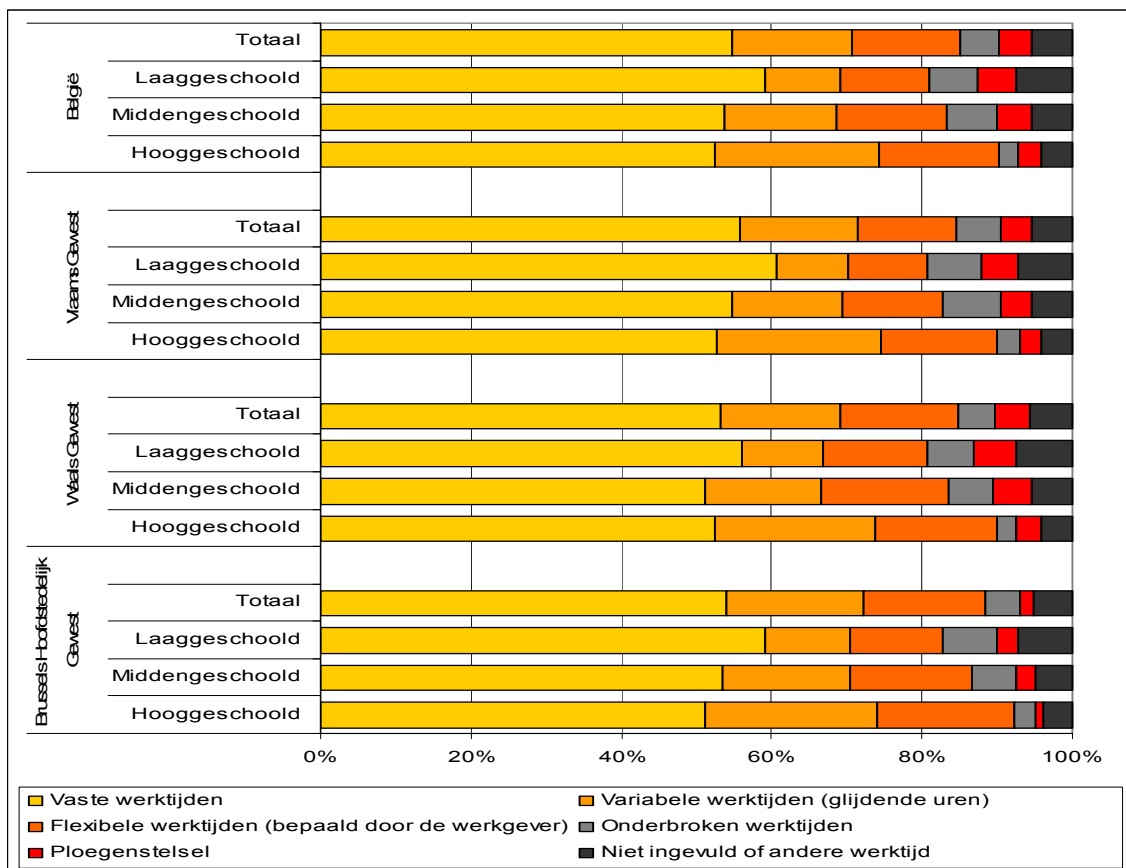
Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

In de drie gewesten keren dezelfde patronen terug. In het Vlaams Gewest is het vast contract evenwel nog iets prominenter aanwezig dan gemiddeld: 85,6% van alle 25-64-jarige Vlaamse werknemers heeft een vaste job. In het Waals Gewest heeft ruim drie kwart van de werknemers in 2001 vast werk. In beide gewesten hetzelfde patroon: hooggeschoolden hebben vaker een vaste baan dan de laag- en middengeschoolden. Voorts heeft bijna 6% van de Waalse werknemers een contract van bepaalde

duur. In tegenstelling tot het Belgische gemiddelde zijn er iets meer laag- dan hooggeschoolden met een dergelijk contract. Ook in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ligt het aandeel werknemers met een contract van bepaalde duur met 6,8% hoger dan gemiddeld in België. Het vast contract blijft evenwel de standaard: bijna acht op tien Brusselaars heeft vast werk.

2.3.5 Werktijden: nine to five?

Een laatste jobkenmerk dat hier besproken wordt, zijn de werktijden die men gewoonlijk heeft. Figuur 132 laat zien dat in 2001 ruim de helft (54,8%) van alle werkende Belgen van 25 tot en met 64 jaar gewoonlijk vaste werktijden heeft. Verder heeft 16% variabele of glijdende uren en 14,2% van de werkenden kent flexibele werktijden bepaald door de werkgever. Onderbroken werktijden (5,3%) en ploegenarbeid (4,3%) komen in mindere mate voor. Naar onderwijsniveau blijkt dat laaggeschoolden vaker dan hogergeschoolden te maken hebben met vaste werktijden (59,1%), ploegenarbeid (5,2%) en onderbroken werktijden (6,6%). Hooggeschoolden worden dan weer vaker geconfronteerd met variabele en flexibele werktijden (respectievelijk 21,8% en 16%). In de drie gewesten keren steevast dezelfde trends terug.

Figuur 132 : Werkenden (25-64 jaar) naar gewoontelijke werktijden van het hoofdberoep en onderwijsniveau (België en de gewesten; 2001)

Bron: NIS SEE 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

2.4 Conclusie

Anno 1991 was de helft van alle laaggeschoolden (25-64 jaar) aan de slag. Bij de middengeschoolden ging het om drie kwart, bij de hooggeschoolden om bijna 87%. Kortom, reeds in 1991 bleek dat naarmate het niveau van het behaalde diploma hoger is, de werkzaamheidsgraad ook verhoogt. Tien jaar later, in 2001, is dit patroon nog steeds zichtbaar op de arbeidsmarkt: laaggeschoolden noteren een lager aandeel werkenden dan midden- en hooggeschoolden (respectievelijk 52%, 76%, 84%). Laaggeschoolden worden dus blijvend geconfronteerd met een hogere werkloosheid, een hogere niet-beroepsactiviteit en een lagere werkzaamheid. En als laaggeschoolden dan toch een job vinden, dan blijkt uit de analyse in dit hoofdstuk dat deze job globaal genomen vaker gekenmerkt wordt door minder gunstige arbeidsvoorwaarden. Laaggeschoolden vinden we voornamelijk terug in sectoren waar handenarbeid nog primeert, presteren meer deeltijdarbeid, werken vaker als arbeider, hebben iets minder frequent vast werk en werken vaker met vaste werktijden, in ploegen of onderbroken werktijden dan hun hooggeschoolde collega's.

DEEL III : Kwaliteitsonderzoek: de Sociaal-economische
Enquête versus de Enquête naar de Arbeidskrachten en het
Datawarehouse Arbeidsmarkt

Steunpunt WAV

In het derde en laatste deel van deze monografie wordt ingegaan op enkele technische aspecten. In eerste instantie worden de arbeidsmarktgegevens uit de SEE vergeleken met andere bronnen, zoals de Enquête naar de Arbeidskrachten en het Datawarehouse Arbeidsmarkt bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid.

1 Inleiding

Voorliggend hoofdstuk heeft tot doel de kwaliteit of de ‘betrouwbaarheid’ van de arbeidsmarktgegevens uit de SEE te onderzoeken. Daartoe doen we een beroep op twee andere bronnen: de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK) van het Nationaal Instituut voor de Statistiek en het Datawarehouse Arbeidsmarkt (DWH) bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid.¹³⁴

De EAK heeft in het arbeidsmarktonderzoek door de band genomen een goede reputatie, niettegenstaande het feit dat de EAK-cijfers geëxtrapoleerde gegevens zijn.¹³⁵ Gebaseerd op een Europese methodologie, wordt namelijk een beperkt deel van de huishoudens op het nationale grondgebied ondervraagd. De tweetrapssteekproef met stratificatie is, net als bij de SEE, gebaseerd op het Rijksregister van natuurlijke personen en omvat 45.000 huishoudens (circa 90.000 personen op arbeidsleeftijd). De uitgelote personen worden verplicht aan de EAK deel te nemen. Bovendien worden de steekproefhuishoudens in een face-to-face interview ondervraagd. De professionele begeleiding door enquêteurs blijkt een niet te onderschatten aspect. Het impliceert immers dat de vragen nauwkeuriger worden beantwoord. Zodoende kunnen bepaalde criteria of definities veel strikter worden gehandhaafd dan wanneer de bevraagde personen eigenhandig het antwoordformulier invullen. Bovendien hanteert de EAK een zeer specifieke manier van vraagstelling. Deze maakt bijvoorbeeld dat de EAK de enge werkloosheidsdefinitie van het Internationale Arbeidsbureau ILO kan handhaven. De SEE gaat daarentegen voort op het inschattingsvermogen van de respondenten.

De vergelijking met de SEE kondigt zich dus als problematisch aan. We kunnen dan ook bij wijze van hypothese stellen dat de SEE de werkzoekenden zal overschatten ten opzichte van de EAK. Van de weeromstuit zal het aantal niet-beroepsactieve mannen en vrouwen onderschat worden in de SEE. Verder dienen we ook nog rekening te houden met het feit dat de EAK-gegevens voor 2001 niet op kwartaalbasis beschikbaar zijn. De EAK wordt ‘doorlopend’ gehouden (gespreid over het jaar). Mogelijk bemoeilijkt dit de vergelijking met de SEE, gezien deze laatste zich op de arbeidsmarktpositie op één tijdstip concentreert. Dit tijdstip kan trouwens problemen stellen voor groepen als de schoolverlaters wier socio-economische positie misschien nog niet vaststaat of snel verandert (om nog maar te zwijgen van uiteenlopende cyclische trends).

In tegenstelling tot de EAK, resulteert het DWH Arbeidsmarkt niet uit een enquête maar uit het samenvoegen van een indrukwekkende reeks administratieve bronnen.¹³⁶ In principe sluit de

¹³⁴ Auteur: Reginald Loyen.

¹³⁵ NIS, *De nieuwe enquête naar de arbeidskrachten* (http://statbel.fgov.be/downloads/lfs_nl_rtf, 11-05-2005). NIS, *De enquête naar de arbeidskrachten* (http://statbel.fgov.be/products/pm31_nl.asp, 11-05-2005). De nieuwe enquête naar de arbeidskrachten van het NIS, in: *Trefpunt Economie*, 1999/9A. *Enquête naar de arbeidskrachten. Methoden en definities*, Luxemburg, 1998.

¹³⁶ C. Vermandere, Vier miljoen werkzame Belgen samen op een schijfje, in: *Over.werk* XIV-1-2 (2004) 92-97. De betrokken socialezekerheidsinstellingen zijn het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (RIZIV), de Rijksdienst voor Kinderbijslag van Werknemers (RKW), het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekering van Zelfstandigen (RSVZ), de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ), de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid voor Plaatselijke en Provinciale Overheden (RSZPPO), en de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA). De koppeling gebeurt op de Kruispuntbank Sociale Zekerheid (KSZ); de Maatschappij voor Meconografie (SmalS-MvM) staat in voor de informaticatechnische ondersteuning, voor de wetenschappelijke ondersteuning van het project wordt een beroep gedaan op het Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming en het Point d’Appui Travail Emploi Formation.

administratieve basis van het DWH foutenmarges uit. Het gaat immers om administratieve gegevens afkomstig uit het Belgische socialezekerheidssysteem. In de praktijk bestaan er echter een aantal grijze zones. Verschillende administratieve bronnen (bijvoorbeeld pensioenkadaster) maakten in 2001 nog geen deel uit van het DWH. Voor de vergelijking met de SEE impliceert dit dat het DWH voor de oudere leeftijdscategorieën zo goed als onbruikbaar zal zijn. Ook voor werkzoekende 15-24-jarigen zal de vergelijking zeer moeilijk te maken zijn. Het DWH houdt immers alleen rekening met uitkeringsgerechtigde werkzoekenden ingeschreven bij de RVA –iets wat de meeste werkzoekende schoolverlaters niet zijn. In het geval van het DWH nemen we de resultaten uit Basistoepassing 1 van 30 september 2001 - gezien de SEE zich op de situatie op 1 oktober 2001 concentreert.

Door de SEE te vergelijken met de EAK en het DWH kunnen we met andere woorden de juistheid of betrouwbaarheid van de SEE beter inschatten. We willen daar wel expliciet aan toevoegen dat we geen waardeoordeel wensen uit te spreken, noch over de SEE, noch over de EAK of het DWH. Het doel van dit hoofdstuk is niet vast te stellen welke bron de ‘juiste’ of de ‘foute’ cijfers bevat, maar eerder bij welke groepen we met de SEE moeten opletten bij de analyses en de conclusies. Indien we spreken over ‘onderschatting’ of ‘overschatting’ is dit overigens altijd een relatief gegeven. Gezien de SEE in dit verhaal centraal staat, plaatsen we deze bron ten opzichte van de twee andere bronnen. Indien bijvoorbeeld de hypothese van een overschatting van de werkzoekenden in de SEE ten opzichte van de EAK zou opgaan, en indien dit inderdaad terug te voeren is tot de strenge ILO-definitie in de EAK, dan kunnen we in principe ook van een onderschatting van de werkzoekenden in de EAK gewag maken. Er zijn immers argumenten om te stellen dat de EAK te weinig werkzoekenden telt. Met andere woorden uitspraken met betrekking tot onder- of overschattingen zijn in dit hoofdstuk altijd relatief en hebben rechtstreeks betrekking op de SEE. Het gaat hier zeker niet om waardeoordelen, alleen om een oproep tot bedachtzaamheid.

In dit hoofdstuk vergelijken we de drie bronnen op verschillende niveaus. We gaan telkens na of onze hypothesen - een overschatting van de werkzoekenden en een onderschatting van de niet-beroepsactieven in de SEE - daadwerkelijk opgaan. In eerste instantie vergelijken we bij wijze van inleiding de absolute verschillen (in aantallen) tussen de arbeidsmarktposities. In wat volgt, concentreren we ons op de details, zoals de leeftijd, het onderwijsniveau en de regionale verschillen.

2 Arbeidsmarktposities: absolute verschillen

Figuur 133 vergelijkt de arbeidsmarktposities naar tienjaarlijkse leeftijdsklassen en geslacht. Bij de werkenden telt de EAK meestal meer personen dan de andere beide bronnen - voornamelijk met betrekking tot de leeftijdsklassen van 25 tot en met 54 jaar. Mogelijk hangt dit samen met de ‘ruimere’ definitie van een werkende in de EAK. Voor de jongere (15-24-jarigen) en oudere groepen (55-64-jarigen) registreert het DWH meer werkende individuen. Hier speelt de verschillende meting in de bronnen een belangrijke rol. Het DWH telt bijvoorbeeld leerlingen en studenten die tijdens het academiejaar werken (‘werkstudenten’) als beroepsactieven – wat vooral tot andere cijfers leidt bij de 15-19-jarigen. Naar geslacht doen er zich nauwelijks verschillen voor.

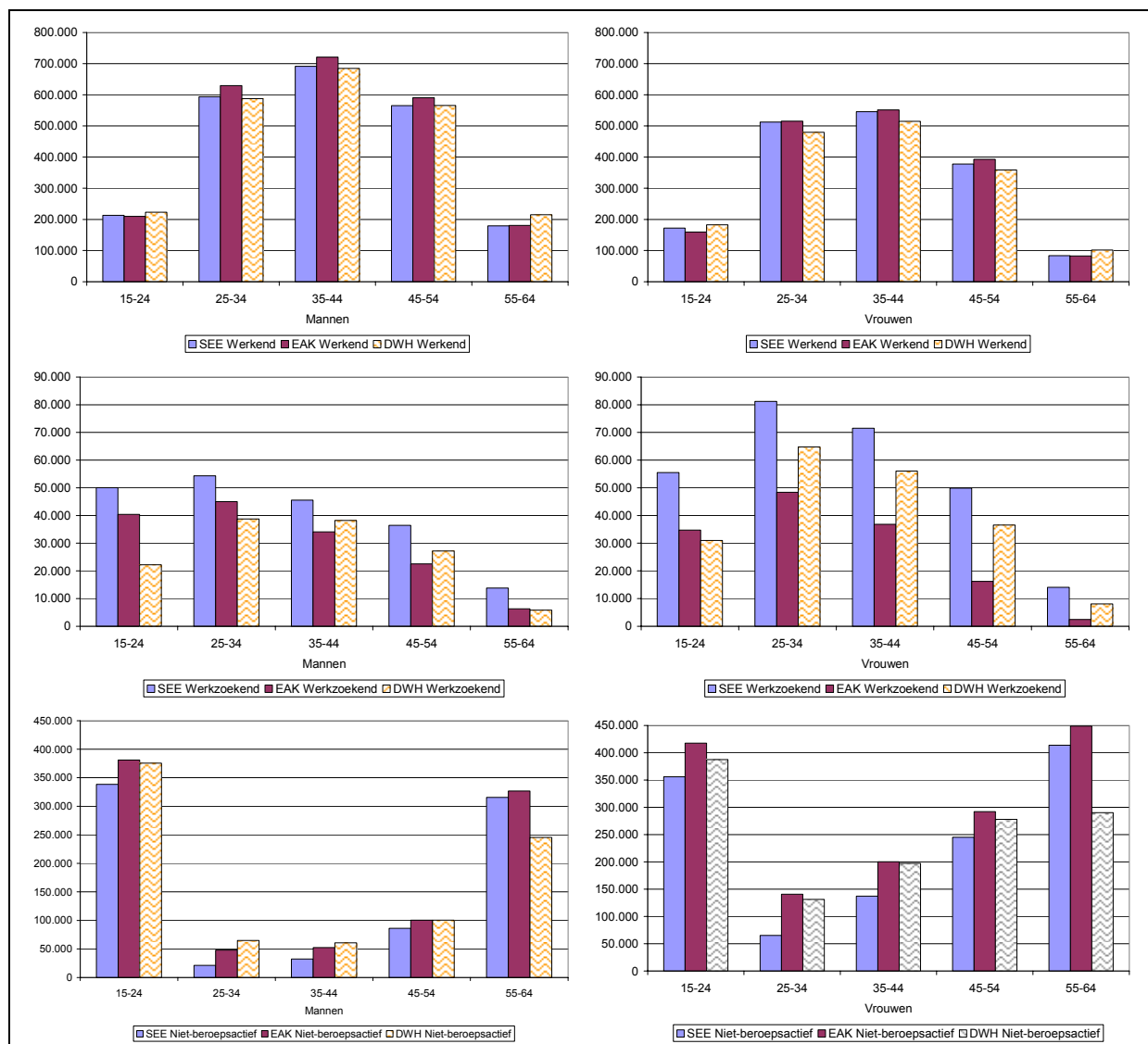
In het geval van de werkzoekenden maakt figuur 133 meteen duidelijk dat er hier andere verhoudingen gelden. Zowel in vergelijking met de EAK als met het DWH registreert de SEE stevast het grootste aantal werkzoekenden. Vergeleken met de EAK, telt de SEE in het totaal een kwart meer werkzoekende mannen (51.800) en de helft meer werkzoekende vrouwen (133.700). Naar alle verwachtingen wordt dit patroon verklaard door de precieze vraagstelling en de persoonlijke begeleiding bij de EAK.¹³⁷ Quasi alle afwijkingen tussen de SEE en de EAK zijn trouwens in essentie

¹³⁷ Tot deze conclusie kwam ook een Brits vergelijkend onderzoek. D. Heap, Comparison of 2001 Census and labour force survey labour market indicators, in: *Labour market trends* (2005) 33-48.

terug te voeren tot deze wijze van bevraging.¹³⁸ Ten opzichte van het DWH telt de SEE +34% meer mannelijke werkzoekenden en +27,8% meer vrouwelijke werkzoekenden. De SEE registreert meer werkzoekenden dan het DWH omdat de werkzoekende bevolking in het DWH beperkt is tot de werkzoekenden met een RVA-uitkering. In dit opzicht dienen we rekening te houden met het feit dat de leeftijdsklasse 15-24 jaar ook heel wat werkzoekende schoolverlaters omvat die nog geen RVA-uitkering ontvangen en dus ongekend zijn in het DWH.

Bij de niet-beroepsactieven loopt de verdeling van de leeftijdsklassen niet zo sterk uit elkaar, maar is er wel een rechtstreeks verband met de vaststellingen over de werkzoekenden. De EAK telt immers het meeste aantal niet-beroepsactieve mannen en vrouwen. Naar alle waarschijnlijkheid registreert de EAK op basis van de ILO-definitie heel wat individuen als ‘niet-beroepsactief’ terwijl deze personen hun eigen toestand eerder als ‘werkzoekend’ zouden omschrijven. Over alle leeftijdsklassen heen onderschat de SEE de niet-beroepsactieven met 114.200 mannen (-14%) en 282 400 vrouwen (-23%). De onderschatting ten opzichte van de EAK loopt vooral bij de niet-beroepsactieven tussen 25 en 34 jaar hoog op (tot -123%). Wellicht hangt dit samen met het feit dat de non-respons in deze leeftijdsgroep het hoogst is. Het aantal niet-beroepsactieven ligt dus in vergelijking met de andere bronnen vrijwel altijd het laagst bij de SEE. De enige uitzondering hierop vormen de 55-64-jarigen. Hier telt het DWH 70.000 mannen (+22%) en 124.000 vrouwen (+30%) minder dan de SEE (figuur 133). Dit wordt echter verklaard vanuit de opbouw van het DWH: de populatie niet-beroepsactieven, en met name de gepensioneerden, is onvolledig gekend in het DWH. De onderschatting van de niet-beroepsactieve 25-34-jarigen in de SEE wordt daarentegen weldegelijk bevestigd door het DWH.

¹³⁸ R. Laux, *Joined up labour market data* (Interne paper UK Office for National Statistics: http://www.statistics.gov.uk/downloads/theme_labour/joined_up_lm_data.pdf).

Figuur 133 : Vergelijking van de arbeidsmarktposities van de 15-64-jarigen (België; 2001)

Bron: NIS SEE 2001, NIS EAK 2001, DWH Arbeidsmarkt bij de KSZ 2001-3 Basistoepassing 1 (Bewerking Steunpunt WAV)

Het feit dat werkzoekenden en niet-beroepsactieven in deze context functioneren als communicerende vaten wordt expliciet geïllustreerd in de EAK. Deze laat namelijk toe de classificatie van de arbeidsmarktposities op basis van objectieve criteria (de zogenaamde 'Statbit') te vergelijken met een persoonlijke, subjectieve inschatting van de arbeidsmarktpositie door de bevroegde persoon ('vraag 81'). Deze vergelijking maakt duidelijk dat 20% van de ILO-werklozen, 57.300 personen, de eigen arbeidsmarktpositie niet als 'werkzoekend' omschrijft. Verder wijst de vergelijking er ook nog op dat 10% van de objectief niet-beroepsactieven, 252.700 personen, de eigen arbeidsmarktpositie eerder als 'werkzoekend' dan 'niet-beroepsactief' bestempelt. Dit bevestigt met andere woorden het vermoeden dat de EAK op basis van de ILO-definitie heel wat individuen als 'niet-beroepsactief' classificeert, terwijl deze personen hun eigen toestand liever als 'werkzoekend' zouden omschrijven.

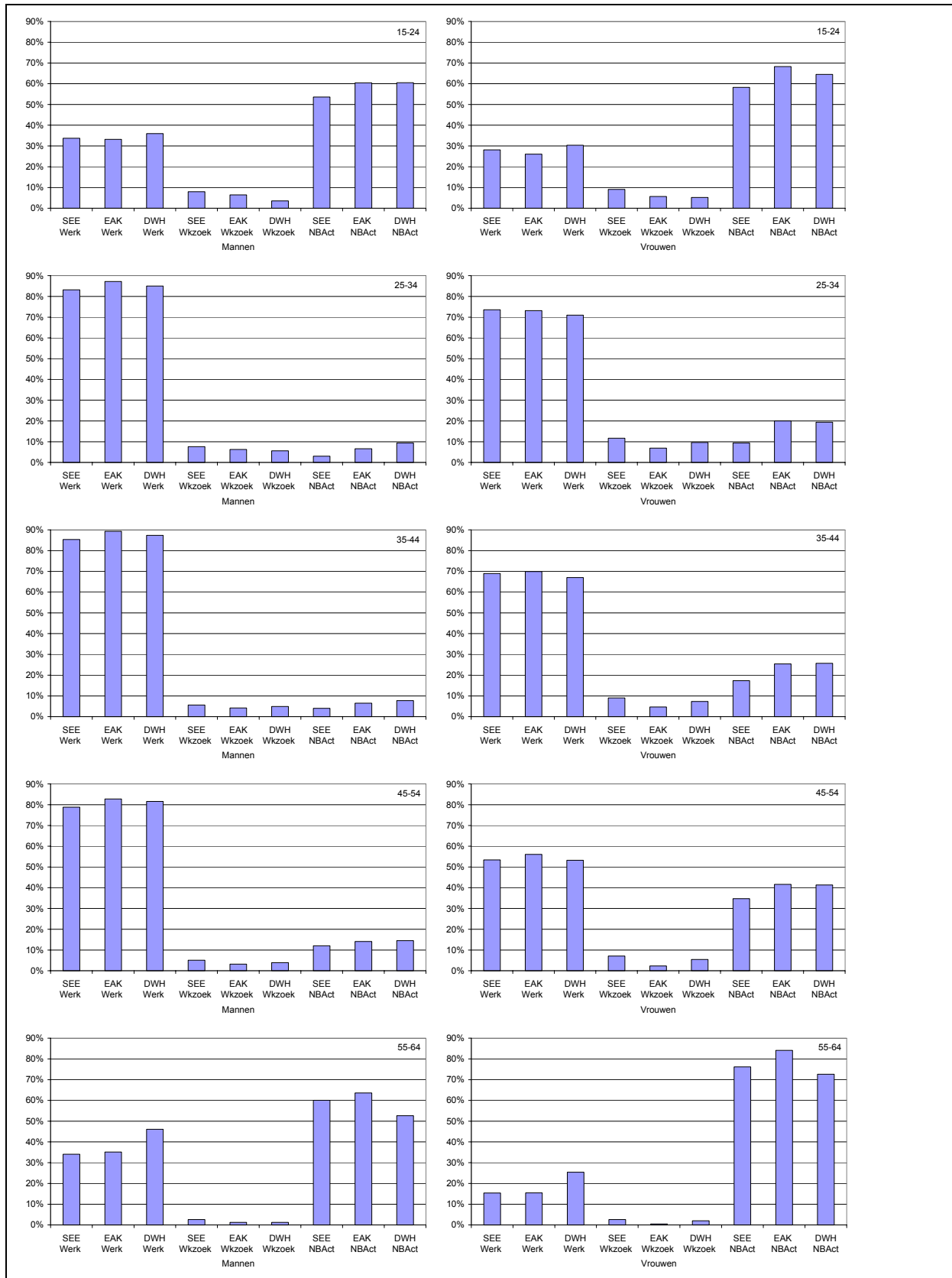
3 Leeftijd

Bij de verdeling van de arbeidsmarktposities over de leeftijdscategorieën stellen we alle personen van bijvoorbeeld 15 tot en met 24 jaar gelijk aan honderd en kijken we vervolgens naar de verdeling van de arbeidsmarktposities. Zo telt deze leeftijdsklasse volgens de SEE 34% werkenden, 8% werkzoekenden en 54% niet-beroepsactieven,¹³⁹ terwijl de EAK er respectievelijk 33%, 6% en 60% telt. Dit resulteert in een kloof van respectievelijk +0,5, +1,5 en -6,8 procentpunten (figuur 134 en cijferbijlagen-17).

Bij de 15-24-jarigen merken we vooral een afwijking op bij de niet-beroepsactieven. Zowel ten opzichte van de EAK als het DWH is er sprake van een onderschatting met bijna -7 procentpunten bij de mannelijke niet-beroepsactieven. Bij vrouwen jonger dan 25 loopt dit zelfs op tot -10 procentpunten. De werkzoekende 15-24-jarigen laten ook een afwijking optekenen ten opzichte van het DWH, maar dat heeft uiteraard te maken met de beperkingen van het DWH (RVA-uitkering). Dat deze leeftijdsklasse zich moeilijk laat vatten in de SEE heeft zeker te maken met het feit dat de SEE gebaseerd is op het Rijksregister der natuurlijke personen. Dit holt per definitie achter de feiten aan. Eens een adresverandering of een andere aanpassing aan de samenstelling van het huishouden effectief in het Rijksregister gekend is, vergaan doorgaans enkele weken. Op zich hoeft dat geen probleem voor de SEE te zijn, ware het niet dat het leeuwendeel van de 15-24-jarigen zich nog niet definitief heeft gevestigd. Men woont (al dan niet wegens studies) op een andere plaats dan officieel bekend. Men verhuist vaak, maar officialiseert dit niet altijd meteen (enzovoort). Door deze typische situatie komt vooral bij de 15-24-jarigen het Enquêteformulier soms op de verkeerde plaats aan. Het blijft met andere woorden vaker onvolledig beantwoord.¹⁴⁰ Mede daardoor bedraagt de non-respons bij de mannen en vrouwen van 15 tot en met 24 jaar circa 4% - de hoogste non-respons score op de 25-34-jarigen na (cijferbijlagen-17).

¹³⁹ Merk op dat, opgeteld, deze percentages slechts 96% van het totale aantal respondenten omvat. De overige 4% zitten verspreid over de restcategorie en de non-respons (zie methodologie).

¹⁴⁰ R. Stoop en J. Surkyn, In de wetenschap het niet te weten. Achtergronden van de non-respons in de Volkstelling van 1991, in: Steunpunt WAV, *Census Belgica 2001. De toekomst van de Volkstelling in België. Tweedaagse studiedag over het gebruik en de toekomst van de Volkstelling in België 12 en 19 november 1996. Verslagboek*, Leuven, 1997, deel 2, 43-45.

Figuur 134 : Leeftijd naar arbeidsmarktpositie en geslacht (15-64 jaar) (België; 2001)

Bron: NIS SEE 2001, NIS EAK 2001, DWH Arbeidsmarkt bij de KSZ 2001-3 Basistoepassing 1 (Bewerking Steunpunt WAV)

Legende: 'Werk' = werkenden; 'Wkzoek' = werkzoekenden; 'NBAct' = niet-beroepsactieven.

Daarom herhaalt zich grotendeels hetzelfde scenario bij de 25-34 jarigen. Opnieuw zijn het de niet-beroepsactieven die in negatieve zin opvallen met onderschattingen van -3 tot -10 procentpunten en opnieuw ligt de non-respons hoog (5,3% bij de mannen en 4,1% bij de vrouwen). Voornamelijk de vrouwelijke niet-beroepsactieven worden zwaar onderschat in de SEE (figuur 134). De werkzoekende 25-34-jarigen worden door de drie bronnen min of meer gelijk geraamd, met uitzondering van de vrouwelijke werkzoekenden. De werkende mannen blijken onderschat in de SEE, terwijl de werkende vrouwen licht worden overschat.

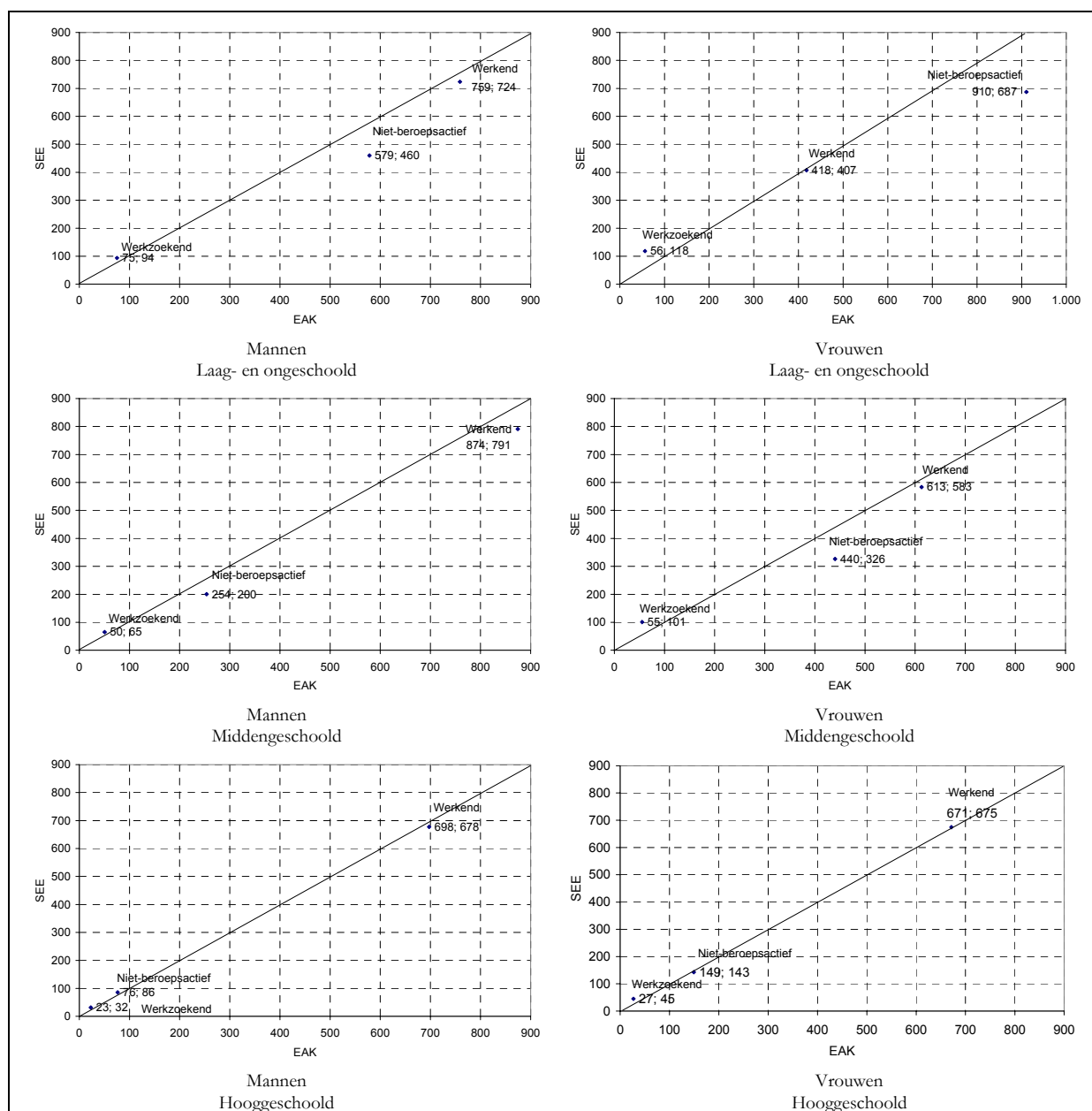
De 35-44-jarigen bevestigen dit patroon opnieuw. Bij de niet-beroepsactieven blijkt wederom sprake van een onderschatting in de SEE, die zich vooral bij de vrouwen manifesteert. De SEE ligt -8 procentpunten lager bij de vrouwen versus -3 procentpunten bij de mannen. Met betrekking tot de werkzoekenden bekrachtigt figuur 134 nogmaals dat de SEE hier aanhoudend meer personen telt. Er worden opnieuw meer vrouwelijke werkzoekenden geteld in de EAK. Bij de werkenden herhaalt zich de onderschatting in de SEE, die vooral ten koste van de mannen gaat.

Figuur 134 bevestigt voor de 45-54-jarigen nogmaals de gekende verschillen. Bij de mannen onderschat de SEE de werkenden met -4 procentpunten, terwijl ze de werkzoekenden licht overschat (+2 procentpunten). Bij de vrouwen doet zich hetzelfde patroon voor, met die uitzondering dat de afwijkingen groter zijn.

In de laatste groep, de 55-64-jarigen, ligt dit iets anders omwille van de gekende kwetsbaarheid van het DWH voor deze leeftijdsgroep. Daar waar de SEE onder normale omstandigheden het aantal niet-beroepsactieven onderschat (figuur 134), is er nu plots sprake van een overschatting. Dit wordt verklaard doordat het DWH niet alle oudere niet-beroepsactieven kent. De EAK bevestigt daarentegen het gekende patroon, waarbij opnieuw opvalt dat de vrouwen sterker worden onderschat in de SEE. De problemen met het DWH voor deze leeftijdsgroep hebben nauwelijks invloed op de werkzoekenden, sowieso een klein aantal personen, maar wel op de werkenden. De grote overschatting hangt uiteraard samen met het feit dat het aantal niet-beroepsactieven in het DWH te laag ligt, waardoor - procentueel gezien - het aantal werkenden hoog uitvalt.

4 Onderwijsniveau

Figuur 135 vergelijkt het onderwijsniveau naar arbeidsmarktpositie zoals opgegeven in de SEE met de EAK. Gezien het DWH geen informatie over het opleidingsniveau bevat, beperkt de vergelijking zich hier tot de EAK. Op de verticale as bevinden zich de SEE-cijfers, terwijl op de horizontale as de EAK-gegevens kunnen worden afgelezen (in duizendtallen). Bij een arbeidsmarktpositie boven de schuine as, is er sprake van een overschatting in de SEE. Als een positie onder de as valt, kunnen we van een onderschatting gewag maken.

Figuur 135 : Vergelijking van het onderwijsniveau van de 15-64-jarigen naar arbeidsmarktpositie en geslacht (in 1 000 personen) (België; 2001)

Bron: NIS SEE 2001, NIS EAK 2001 (Bewerking Steunpunt WAV)

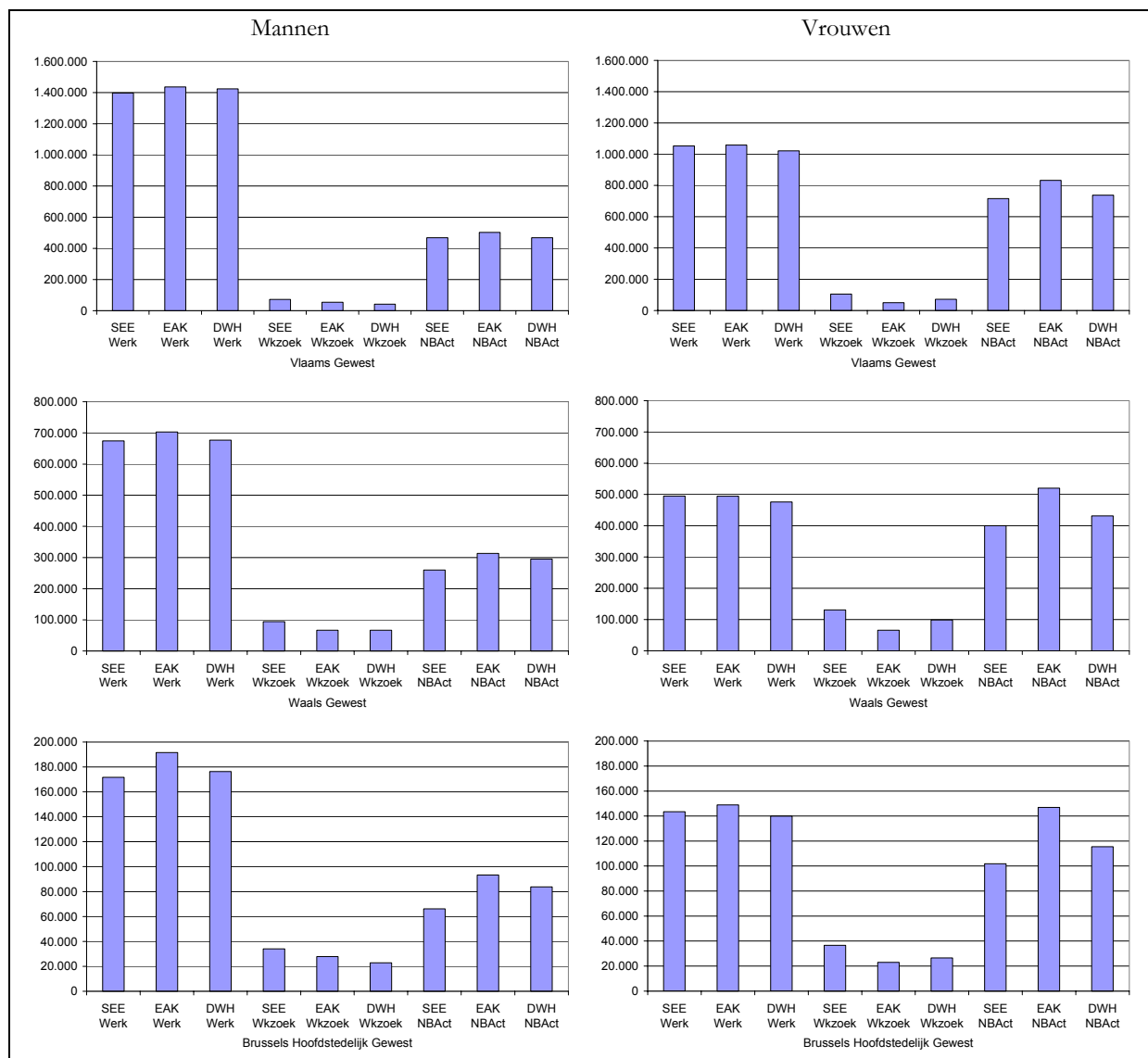
Figuur 135 maakt in een oogopslag duidelijk dat de SEE de arbeidsmarktpositie van de laag- en ongeschoolden het slechtst in kaart brengt. De SEE telt bijvoorbeeld 118.600 laaggeschoolde niet-beroepsactieve mannen (-26%) en 223.100 niet-beroepsactieve vrouwen (-33%) minder dan de EAK (cijferbijlagen-18). Het gaat hier met andere woorden om een behoorlijke onderschatting in de SEE. Zoals verwacht, overschat de SEE dan weer het aantal laaggeschoolde werkzoekenden. De SEE registreert 18.400 (+20%) werkzoekende mannen meer dan de EAK. Bij de vrouwelijke werkzoekenden ligt het cijfer heel wat hoger, namelijk bij 61.800 personen (+52%). Het gebrekkige karakter van de SEE-ramingen voor de vrouwen, dient te worden genuanceerd met betrekking tot de werkende laag- en ongeschoolde vrouwen. De SEE-EAK vergelijking gaat hier zelfs beter op dan bij de mannen. We moeten dus vooral uitkijken met SEE-cijfers over de allerzwakste groepen laaggeschoolden, namelijk de niet-beroepsactieve en werkzoekende vrouwen.

Hetzelfde verhaal gaat in grote mate op voor de middengeschoolde mannen en vrouwen. De niet-beroepsactieven en de werkenden worden in de SEE onderschat, terwijl de werkzoekenden opnieuw worden overschat. In feite scoort de vergelijking voor de middengeschoolden niet veel beter dan de vergelijking voor de laag- en ongeschoolden. In bijna alle gevallen zijn er verhoudingsgewijs duidelijk grotere discrepanties (zie cijferbijlagen-18). De niet-beroepsactieve mannen worden met 27% onderschat, de vrouwen met 35%. Bij de werkzoekenden gaat het om respectievelijk +22% en +45%. De SEE telt 83.000 werkende mannen (-11%) minder dan de EAK. Bij de middengeschoolde werkende vrouwen ontbreken er haast 30.000 in de SEE (-5%).

Dit patroon bevestigt zich opnieuw bij de hooggeschoolden, maar met die uitzondering dat de omvang van de onder/overschatting behoorlijk kleiner is voor de arbeidsmarktpositie ‘werkend’ en ‘niet-beroepsactief’. De SEE telt, verrassend genoeg, +11% meer (in plaats van minder) hooggeschoolde niet-beroepsactieve mannen. Ook bij de vrouwen is de kloof kleiner bij de hooggeschoolden niet-beroepsactieven: het gaat om een onderschatting van nauwelijks -5%. Bij de hooggeschoolde werkenden gaat het om -3% bij de mannen en +0,5% bij de vrouwen. In tegenstelling tot de andere onderwijsniveaus gaat de SEE-EAK vergelijking voor de hooggeschoolde werkende en niet-beroepsactieve vrouwen met andere woorden zeer goed op. Met betrekking tot de werkzoekende hooggeschoolden blijft er anderzijds een verhoudingsgewijs grote scheefte bestaan. Wel dient opgemerkt dat het hier om relatief kleine getallen gaat.

5 Gewesten

Aan de hand van figuur 136 kunnen we de arbeidsmarktposities op gewestelijk niveau bestuderen. Figuur 136 bevestigt andermaal het traditionele, nationale patroon met een vrij grote overschatting van de werkzoekenden in alle gewesten in de SEE. Zoals verwacht, worden we opnieuw geconfronteerd met een onderschatting van de werkenden (licht) en de niet-beroepsactieven (zwaar). Het Vlaams Gewest leunt zeer sterk aan bij de Belgische situatie (logisch gezien het kwantitatief overwicht). Alleen de onderschatting ten aanzien van de EAK van de niet-beroepsactieve mannen (-34.000) en vrouwen (-117.000) valt veel gunstiger uit in het Vlaams Gewest dan in de andere gewesten (cijferbijlagen-19). Het Waals Gewest laat hier verhoudingsgewijs een veel grotere afwijking optekenen (-53.000 en -121.000). Verder komt de vergelijking SEE-EAK voor het Waals Gewest overeen met de Belgische situatie.

Figuur 136 : Vergelijking van de gewesten naar arbeidsmarktposities en geslacht (15-64 jaar) (Gewesten; 2001)
 Bron: NIS SEE 2001, NIS EAK 2001, DWH Arbeidsmarkt bij de KSZ 2001-3 Basistoepassing 1 (Bewerking Steunpunt WAV)

Legende: 'Werk' = werkenden; 'Wkzoek' = werkzoekenden; 'NBAct' = niet-beroepsactieven.

Alleen de arbeidsmarktposities gemeten door de SEE in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wijken in sterke mate af van de andere twee bronnen (figuur 136). De ervaring wijst wel uit dat de dekkingsgraad van het DWH iets lager ligt in het Hoofdstedelijk Gewest omdat, meer dan in andere gewesten, heel wat hoofdstedelingen niet gekend zijn bij de socialezekerheidsinstellingen. De vergelijking SEE-EAK wijst echter op een beduidend grotere onderschatting van de niet-beroepsactieve en werkende mannen en vrouwen (cijferbijlagen-19). Opvallend is wel dat de normaliter omvangrijke overschatting van de werkzoekenden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een stuk lager uitvalt (mogelijk verklaard door de non-respons).

6 Conclusie

Dit hoofdstuk wijst op een aantal kwaliteitsproblemen. Ondanks de gebreken zal elke moderne arbeidsmarktonderzoeker, die rekening houdt met de bovengenoemde bedenkingen, in de SEE een onontbeerlijke bron vinden. Een van de kwaliteitsproblemen betreft de vraagstelling en het gebruik van definities en begrippen zoals werkloosheid in de SEE. Omdat de burger zonder enige vorm van begeleiding op brede vragen moest antwoorden, vulde elk huishouden naar eer en geweten zijn formulier in. De EAK en het DWH, waar wel met nauwkeurige en consistente definities wordt gewerkt, tellen dan ook minder werkzoekenden en meer niet-beroepsactieve mannen en vrouwen dan de SEE. Vooral de overschatting van de werkzoekenden neemt vaak grote proporties aan. Naar alle waarschijnlijkheid gaat het hier om respondenten die hun eigen toestand wel als werkzoekend omschrijven, maar die op basis van objectieve criteria tot de niet-beroepsactieven horen. Met betrekking tot de werkenden, gaat de vergelijking tussen de drie bronnen vrij goed op.

Wat alleszins minder in de lijn der verwachtingen ligt, is dat de bevolking het antwoordformulier niet alleen naar eer en geweten, maar ook naar eigen vermogen invult. Uit het hoofdstuk blijkt overduidelijk dat de allerswakste groepen uit de maatschappij het slechtst door de SEE in kaart worden gebracht. Dit is problematisch, vooral gezien net deze groepen meestal het onderwerp uitmaken van bijzonder sociaal-economisch beleid en onderzoek. Voornamelijk op gewestelijk niveau doet dit afbreuk aan de waarde van de SEE als beleidsvoorbereidend instrument.

Deel IV: conclusies - vooruitzichten

Tef-ULB
SteunpuntWAV

1 Conclusies

Met deze monografie hebben we een overzicht willen geven van de gegevens op het gebied van de scholing, arbeidsmarkt en relatie tussen opleiding en werk die bij de Enquête 2001 werden verzameld. Aanvankelijk was het ook de bedoeling om die resultaten systematisch met die van de volkstelling van 1991 te vergelijken. Door de verschillende manieren waarop de gebruikte vragenlijsten werden opgesteld, was die vergelijking jammer genoeg vaak zeer moeilijk en in sommige gevallen zelfs onmogelijk.

Zo had het luik “onderwijsniveau” bij de volkstelling van 1991 uitsluitend betrekking op personen die geen voltijds onderwijs meer volgden. De enquête van 2001 daarentegen houdt rekening met alle personen boven de 15 jaar die in school of elders onderwijs hebben gevolgd of nog steeds volgen. Dat verschil in doelpopulatie maakt de vergelijking tussen de diplomಾನiveaus in 1991 en 2001 uiterst moeilijk, in het bijzonder voor de jongste leeftijdscategorieën (18-24 jaar) die vaak nog in het onderwijssysteem zitten.

In een methodologische bijlage hebben we die problemen nauwgezet bestudeerd, evenals de oplossingen die we ervoor hebben bedacht. De bijlage geeft ook in detail de manier weer waarop we bepaalde variabelen een nieuwe code hebben gegeven, en behandelt bepaalde problemen die uit de non-respons voortvloeiden.

Van de 10.296.350 personen geregistreerd in het Rijksregister van de Natuurlijke Personen, die officieel moesten deelnemen aan de SEE in 2001, vulden 962.922 personen (9,4%) het formulier niet in. Het gaat voornamelijk om personen geboren na 1/1/1996 en personen die in het buitenland verbleven. Van de 6.389.818 personen van 18 tot en met 64 jaar stuurde 3,3% (209.070 personen) het formulier oningevuld terug. Voor deze respondenten zijn alleen de gebruikelijke gegevens uit het Rijksregister bekend. We kennen van deze groep bijvoorbeeld geen arbeidsmarktpositie. Daarnaast bestaat voor alle vragen in de SEE een restcategorie. Het betreft hier respondenten die de vraag in kwestie oningevuld laten, terwijl ze wel moesten antwoorden. Volgens ons werd die non-respons niet speciaal geanalyseerd in vergelijking met die van de volkstelling van 1991¹⁴¹.

De scolarisatie en scholingsduur bezorgden ons in dat opzicht heel wat problemen, omdat het onmogelijk was een onderscheid te maken tussen de non-respons in de strikte zin van het woord en personen die niet op bepaalde vragen antwoordden omdat ze geen onderwijs hadden gevolgd.

1.1 Samenvatting van de voornaamste resultaten

1.1.1 Eerste deel: scholing en onderwijsniveau

1.1.1.1 *Scolariteit*

Volgens de enquête van oktober 2001 bedraagt het aantal individuen in de categorie “leerling of student” van 5 jaar of ouder 1.789.969 personen, ofwel 19,20% van de totale bevolking.

Het aantal respondenten dat zichzelf student noemt, bereikt het maximum tijdens de periode van leerplicht. Vervolgens neemt het aantal studenten met de leeftijd af, maar dat neemt niet weg dat meer dan drie vierde van de jongeren na zijn 18e nog onderwijs volgt. Meer dan de helft (51,90%) van de personen van 20 jaar gaat nog naar school. Tussen 18 en 22 jaar ligt de scholingsgraad bij meisjes verhoudingsgewijs hoger dan die van jongens. Dat verschil bedraagt zelfs meer dan 11% bij jongeren

¹⁴¹ R. Stoop en J. Surkyn, In de wetenschap het niet te weten. Achtergronden van de non-respons in de Volkstelling van 1991, in: Steunpunt WAV, *Census Belgica 2001. De toekomst van de Volkstelling in België. Tweedaagse studiedag over het gebruik en de toekomst van de Volkstelling in België 12 en 19 november 1996. Verslagboek*, Leuven, 1997, deel 2, 43-45.

van 19 jaar (jongens: 59,6%; meisjes: 70%). Vanaf 23 jaar merken we een nieuw evenwicht tussen meisjes en jongens. Zo bedraagt de scholingsgraad van jongens van 23 jaar bijvoorbeeld 15% tegenover 14% voor meisjes. We stellen vast dat de frequentiegraad van jongeren boven de 20 jaar in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest proportioneel hoger ligt dan die van de andere twee gewesten. Het verschil in frequentiegraad tussen jongens en meisjes in Wallonië en in Vlaanderen is groter dan in het Brussels Gewest.

De duur van de scholing en de schoolachterstand worden beoordeeld op basis van een zogenaamde ‘normale’ duur om een studieniveau te doorlopen. Zowel voor het lager als secundair onderwijs bedraagt die normale duur 6 jaar of minder.

Doordat er met het diplomaniveau rekening wordt gehouden, ontstaat er een onderscheid tussen het diploma lager onderwijs en de andere diploma's. Voor de personen die uitsluitend een diploma lager onderwijs hebben, is de duur van de scholing - ongeacht het geslacht - langer dan voor de andere diplomaniveaus. Dat wijst op een groter percentage zittenblijvers. Die vaststelling wordt nog versterkt wanneer we naar de hogere leeftijdscategorieën kijken.

In het Vlaams Gewest zijn er het minste personen met een diploma hoger onderwijs die een schoolachterstand hebben. In de drie gewesten is de schoolachterstand voor vrouwen beduidend (meer dan 7%) kleiner dan voor mannen. Die verschillen komen vooral voor bij personen met een diploma hoger onderwijs, die nochtans een kleinere schoolachterstand hebben dan in het secundair onderwijs.

Wanneer we naar de verdeling van de frequentie van schoolachterstand volgens leeftijd kijken, merken we twee omgekeerde tendensen. In het lager onderwijs is de achterstand minder groot in de jongste leeftijdsklassen dan in de oudere klassen, terwijl de achterstand in het secundair onderwijs net toeneemt bij de jongere generaties.

1.1.1.2 Diplomaniveau en studiegebieden

Van alle personen van 15 jaar en ouder die aan de enquête hebben deelgenomen (8.491.529 personen), hebben er 7.611.787 verklaard onderwijs te hebben gevolgd. 564.865 individuen hebben niet de nodige inlichtingen verschaft om hun onderwijsniveau te bepalen, evenals de plaats waar ze hun eventuele diploma's hebben behaald. 93,8% van de personen die hierover informatie hebben verstrekt, heeft zijn hoogste diploma in België behaald.

Meer dan de helft van de bevolking ouder dan 18 jaar heeft minstens een diploma hoger secundair onderwijs. Bijna een kwart (22,8%) volgde met succes studies in het hoger onderwijs. Het gemiddelde onderwijsniveau heeft de neiging met de leeftijd toe te nemen, aangezien het aantal personen met een diploma hoger onderwijs van 8,3% bij de 65-plussers naar 38,2% bij de 25-34-jarigen gaat. Tegelijkertijd gaat het aantal personen met uitsluitend een diploma lager onderwijs (hier ‘laaggeschoolden’ genoemd) van enkele percenten in de jongste leeftijdsklasse tot meer dan een derde bij de personen van 65 jaar en ouder.

Net als bij de volkstelling van 1991 onderscheidt het Brussels Gewest zich van de twee andere gewesten door een hoger aantal personen met een diploma hoger onderwijs, evenals een hoger aantal laaggeschoolden. Die polarisatie is een weerspiegeling van de sterk verschillende situaties in de Brusselse gemeenten onderling.

Op het vlak van de studiegebieden stelden we enkele opvallende contrasten volgens het geslacht vast. Van alle personen die het secundair of een hoger onderwijsniveau hebben behaald, zijn er meer vrouwen met een diploma algemeen vormend en beroepsonderwijs dan mannen. Die laatsten hebben vaker een diploma technisch onderwijs. Van alle personen met een diploma hoger secundair technisch onderwijs komt bijna 60% van de mannen en nagenoeg geen enkele vrouw uit de richting “industrie”, terwijl vrouwen veeleer voor richtingen in dienstverlening en gezondheidszorg kiezen die door de mannen dan weer volledig links worden gelaten. In het Brussels Gewest is het aantal personen met een diploma algemeen vormend onderwijs hoger.

Doordat de vraag op verschillende manieren kon worden geïnterpreteerd, was het moeilijk om alle gegevens in verband met de in het hoger onderwijs behaalde diploma's te gebruiken. Daarom hebben we besloten geen gegevens te vermelden over het op het ogenblik van de enquête hoogst behaalde diploma hoger onderwijs. Voor personen met twee diploma's van hetzelfde niveau werd slechts een van de twee domeinen geanalyseerd.

Het aantal personen met een diploma hoger onderwijs neemt toe naargelang we naar de jongere leeftijdscategorieën opschuiven: het aantal bedraagt 40% bij 25-29-jarigen. Die stijging is trouwens groter bij vrouwen, met 46% bij 25-29-jarigen (tegenover 35% bij mannen). Rond de leeftijd van 40 keert de situatie om: voor alle leeftijdscategorieën boven de 44 jaar zijn er minder vrouwen met een diploma hoger onderwijs dan mannen, terwijl voor de leeftijdsklassen daaronder het aantal vrouwen het aantal mannen overtreft.

De verdeling van de personen met een diploma hoger onderwijs tussen de verschillende onderwijsvormen gebeurt hoofdzakelijk op basis van het geslacht: vanaf 25 jaar komen er evenveel mannen voor in het hoger onderwijs van het korte type als in het hoger onderwijs van het lange type (universitair of niet-universitair), terwijl vrouwen veel meer kiezen voor studierichtingen in het hoger onderwijs van het korte type. Daar moet echter aan worden toegevoegd dat het aantal vrouwen aan universiteiten toeneemt in de jongere leeftijdscategorieën.

Uit een analyse van de studiegebieden voor diploma's van het hoger onderwijs blijkt eveneens de rol van de factoren geslacht en leeftijd.

In het hoger onderwijs van het korte type trekken de economische richtingen evenveel mannen als vrouwen aan. Bovendien winnen die richtingen bij beide geslachten in de jongere leeftijdscategorieën aan populariteit. De andere favoriete studierichting van mannen is de technische categorie, terwijl vrouwen daarentegen meer voor pedagogische studies kiezen. Dat aantal daalt echter weer bij de jongste vrouwen.

In het hoger onderwijs van het lange type buiten de universiteit studeert de helft van de mannen in een technische richting af (het dubbele van wat bij vrouwen werd vastgesteld), terwijl het merendeel van de personen eerder voor een economische richting kiest, die vooral bij de vrouwen de voorkeur heeft.

Tot slot behalen mannen en vrouwen aan de universiteiten hun diploma niet in dezelfde richtingen: meer dan een vierde van de vrouwen heeft een diploma filosofie en letteren, tegenover minder dan 10% van de mannen, maar de belangstelling van vrouwen voor economische en handelswetenschappen blijkt groter bij de jongere leeftijdsklassen. De mannen kiezen eerder voor twee andere richtingen, en dat in dezelfde verhoudingen: economische en handelswetenschappen en toegepaste wetenschappen. Vrouwen met een universitair diploma kiezen enkel bij uitzondering voor studies in die laatste richting; ook al neemt het aantal bij jongeren toe, toch bedraagt het nog geen 5% van alle vrouwen met een diploma van 25 tot 29 jaar.

Voor de hele bevolking van 30 jaar en ouder bedraagt het aantal doctorandi bij de personen met een diploma hoger onderwijs van het lange type/universitair 6,8%. Dat aantal is hoger bij mannen (7,8%) dan bij vrouwen (4,8%). Het Waals (6,7%) en Vlaams (6,2%) Gewest vertonen een gelijkaardig aantal doctorandi, terwijl het Brussels Gewest een iets hoger aantal telt (8,7%).

1.1.1.3 Voortgezette beroepsopleiding

Aan de hand van de Enquête 2001 konden we de deelname aan lange en erkende beroepsopleidingen bestuderen, op basis van de identificatie van respondenten die “een getuigschrift hebben behaald na een erkende beroepsopleiding van ten minste 600 uren (gelijk aan 6 maanden voltijds onderwijs)”. Op basis van de gegevens kunnen we verschillende soorten opleiding onderscheiden, maar ze verschaffen geen informatie over het ogenblik waarop die eventuele opleiding werd gevolgd. De hier voorgestelde participatiegraden kunnen bijgevolg niet worden vergeleken met die welke op basis van de volkstelling van 1991 konden worden berekend.

Over het algemeen heeft meer dan een derde van de personen die een dergelijke opleiding hebben gevolgd dat “in het kader van een beroep” gedaan, ongeveer een vierde volgde een opleiding georganiseerd door een institutionele operator en nog een vierde koos voor een opleiding “op eigen initiatief”. De overige personen combineren twee (zelfs drie) van die verschillende soorten opleiding.

Uit de analyse blijkt duidelijk dat de ontwikkeling van het aanbod beroepsopleidingen door “institutionele operatoren” tijdens de crisisperiode sinds begin jaren 80 een grote invloed heeft gehad, aangezien de participatiegraad het hoogst is bij personen tussen 25 en 40 jaar: in die leeftijdsklassen nadert hij de 14%, terwijl een langer actief leven de oudere leeftijdsklassen eigenlijk zou moeten ‘bevoordelen’. Daarnaast nemen meer mannen dan vrouwen aan dergelijke opleidingen deel. Dat verschil is vooral opvallend bij opleidingen die “in het kader van het beroep”, en dus vaak op het initiatief van de werkgever, worden georganiseerd. Alhoewel het verschil in de jongere leeftijdsklassen kleiner wordt, nemen echter nog steeds meer mannen aan dit soort opleiding deel. Dat het algemene participatieniveau van jonge vrouwen toeneemt, is vooral te danken aan hun sterke deelname aan opleidingen die door een “institutionele operator” worden georganiseerd.

Relatief gezien hebben de meeste deelnemers aan een beroepsopleiding het vaakst een initieel diploma van het lager secundair of hoger secundair onderwijs. Laaggeschoolden, die over het algemeen ook ouder zijn, nemen er het minst vaak aan deel. Dat is ook het geval bij personen met een diploma hoger onderwijs. Bij hen stellen we echter een toename vast naarmate ze ouder worden, wat waarschijnlijk te maken heeft met beroepsopleidingen die in het kader van hun loopbaanontwikkeling of heroriëntering worden gevolgd.

Bijgevolg nemen hoofdzakelijk de jongste personen en meer in het bijzonder zij die hun studies op lager en hoger secundair onderwijs hebben afgerond, aan lange en erkende beroepsopleidingen deel. Zij beschouwen dergelijke opleidingen echt als een antwoord op de moeilijkheden waarmee ze op de arbeidsmarkt worden geconfronteerd. Ondanks de beperkte informatie waarover we in deze enquête beschikken, hebben we daarom besloten om te trachten een verband te leggen tussen de lange en erkende beroepsopleiding en de tewerkstelling. Daaruit blijkt duidelijk dat de tewerkstelling bij jongeren met daarenboven een diploma lager secundair onderwijs groter is. Personen die aan een dergelijke opleiding deelnemen, hebben vaker werk, terwijl zij die geen enkele soort opleiding hebben gevolgd vaker voor het eerst een job zoeken of zich van de arbeidsmarkt hebben teruggetrokken (zoeken niet (langer) een job).

1.1.2 Deel 2 : Arbeidsmarkt en Aansluiting Onderwijs-Arbeidsmarkt

1.1.2.1 De arbeidsmarkt Anno 2001 : groepsfoto

Rekening houdende met de bevolking op arbeidsleeftijd, omvat de SEE in 2001 circa 3,9 miljoen werkenden, 471.500 werkzoekenden en 1,7 miljoen niet-beroepsactieven (plus 300.000 personen in restcategorieën). Een decennium eerder, in 1991, telt het land 3,6 miljoen werkenden, 486.600 werkzoekenden en 2 miljoen niet-beroepsactieven. Op een decennium tijd doet er zich, bij een quasi gelijkblijvende beroepsbevolking, met andere woorden een lichte verbetering voor met minder werkzoekenden en minder niet-beroepsactieven.

Op gewestelijk niveau telt het Vlaams Gewest in 2001 circa 68% werkenden (1991: 62%), versus 60% werkenden (1991: 56%) in het Waals en 60% werkenden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (1991: 58%). Het aantal werkenden neemt met andere woorden verhoudingsgewijs in het Vlaams Gewest iets sterker toe dan in het Waals Gewest. Bij de werkzoekenden daarentegen is er alleen sprake van een afname in het Vlaams Gewest van 6,2% in 1991 naar 4,9% in 2001. In het Waals Gewest en - vooral in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest - wijst de vergelijking van de SEE 2001 met de editie 1991 op een stijging (respectievelijk van 10,6% naar 11,6% en van 10,5% naar 13,4%). Het aandeel van de niet-beroepsactieven loopt het afgelopen decennium in alle gewesten ongeveer even sterk terug (-5 procentpunten). In het Vlaams Gewest registreert de SEE 2001 circa 27% niet-

beroepsactieven (1991: 32%). Het Waals Gewest telt 28% niet-beroepsactieven (1991: 34%), terwijl het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 27% niet-beroepsactieven telt (1991: 31%).

Uitgesplitst naar geslacht, hebben de mannen zowel in 1991 als in 2001 het overwicht in het segment 'werkenden'. Vrouwen domineren bij de werkzoekenden en de niet-beroepsactieven. De vergelijking met 1991 legt echter een andere trend bloot, die de drijvende motor achter heel wat van de beschreven arbeidsmarktontwikkelingen blijkt. Tussen 1991 en 2001 neemt het aandeel van de werkende mannen in België met circa 1,5 procentpunten toe. Het aandeel werkende vrouwen op de Belgische arbeidsmarkt stijgt echter met 8,5 procentpunten. Deze stijging situeert zich vooral in het Vlaams Gewest (+10 procentpunten) en gaat gepaard met afnemende werkloosheidsaantallen (-2,5 procentpunten). In het Waals Gewest, waar het aandeel werkende vrouwen stijgt met +7 procentpunten, is anderzijds sprake van een geringe toename van het aandeel werkzoekende vrouwen (+1,5 procentpunten).

Uitgesplitst naar leeftijd, bevestigt de SEE het patroon van de samengedrukte loopbaan: een hoge werkzaamheid in de jongere leeftijdscategorieën wordt gecombineerd met een relatief vroege uittrede. Zo telt de SEE in 2001 bijvoorbeeld minder werkende 55-64- dan 18-24-jarigen – maar dat is in 1991 ook al het geval. De vergelijking met 1991 wijst erop dat op één na alle leeftijdsklassen participeren aan de stijging van de werkzaamheid. Dat het aandeel van de werkende inwoners in de leeftijdsgroep van de 55-64-jarigen met bijna 4 procentpunten stijgt tot 26%, is positief in het licht van de eindeloopbaanproblematiek. Anderzijds neemt dit ook toe bij de 45-54-jarigen. In deze laatste groep werkt in 2001 ruim 69% ten opzichte van 60% een decennium voordien. Het aandeel van de werkzoekenden daalt er licht tot 6%, terwijl het aandeel niet-beroepsactieven van 33% in 1991 naar 24% in 2001 afneemt. Dezelfde trend manifesteert zich bij de 35-44-jarigen met dit verschil dat de verschuiving van niet-beroepsactieven naar werkenden hier minder spectaculair uitvalt (5 procentpunten). De 25-34-jarige inwoners werken in vergelijking met 1991 nog meer (van 80% naar 83%) – wat, de samengedrukte loopbaan indachtig, toch verbaast. Bij de 18-24-jarigen stellen we een volledig ander patroon vast. In 2001 werkt 45% van de inwoners van 18 tot en met 24 jaar, 12% meldt zich werkzoekend en 43% blijkt niet-beroepsactief. Op basis van de vergelijking met 1991 blijkt echter dat het aandeel werkenden en niet-beroepsactieven terugloopt, terwijl het aandeel werkzoekenden toeneemt. Dit wijst met andere woorden op stijgende jeugdwerkloosheid.

De analyse naar onderwijsniveau bevestigt de gekende patronen en sluit aan bij de bevindingen uit 1991. Zo maakt ze duidelijk dat nauwelijks de helft van alle laaggeschoolden in 2001 aan de slag is. Bijna een tiende van de laaggeschoolden meldt zich werkzoekend; 39% niet-beroepsactief. Bovendien telt de SEE in 2001 meer laaggeschoolden (2 miljoen) dan midden- (1,6 miljoen) en hooggeschoolden (1,5 miljoen). De middengeschoolden beschikken met hun bijkomend diploma over een troef ten opzichte van de laaggeschoolden. Drie vierden van de middengeschoolde respondenten geeft namelijk aan een baan te hebben. De hooggeschoolden onderscheiden zich daarentegen door een relatief lage werkloosheid (4%) en niet-beroepsactiviteit (12%). Een hoger diploma biedt doorgaans uitzicht op de beste kansen op de arbeidsmarkt – ook al geldt dat niet voor alle respondenten met een hoger diploma. De loopbanen van kleuterleid(st)ers en regenten kennen bijvoorbeeld (voornamelijk qua niet-beroepsactiviteit) andere structuren. De meerderheid van de hooggeschoolden behaalt trouwens een diploma van het korte type. Op het vlak van werkzaamheid kunnen er nauwelijks verschillen worden vastgesteld met die respondenten die een diploma van het lange type hebben behaald. Anderzijds lijkt het in termen van arbeidsmarktpositie wel te lonen een opleiding van twee cycli af te ronden met een voortgezette opleiding of een doctoraat.

De werkende bevolking

In de conclusie van §1 werd reeds duidelijk dat het aandeel werkenden in de bevolking op arbeidsleeftijd toenam tussen 1991 en 2001 van 59,5% naar 64,6%. De toename in het Vlaams Gewest is iets sterker dan in de twee andere regio's. Mannen zijn vaker aan de slag dan vrouwen, dat was zo in 1991 en dat is in 2001 niet anders. Dit geldt evenzo voor de samengedrukte loopbaan: zowel in 1991 als in 2001 wordt de arbeidsmarkt gekenmerkt door een hoge werkzaamheid in de jongere

leeftijdsklassen die wordt gecombineerd met een relatief vroege uittrede. En ook naar onderwijsniveau is er op de arbeidsmarkt weinig veranderd tijdens het laatste decennium: laaggeschoolden oefenen minder vaak een job uit dan midden- en hogeschoolden.

Deze globale vaststellingen worden in deze paragraaf verbonden met een aantal jobkenmerken. Naar statuut blijkt dat jonge hogeschoolde vrouwen vaker terug te vinden zijn in het statuut van bediende in de privé-sector. Dit gaat ook op voor de statutairen en contractuelen in de openbare sector, met die uitzondering dat hier niet de jongeren, maar wel de 45-plussers hun gading vinden. Bij de arbeiders in de privé-sector liggen de zaken anders: hier worden mannen, laaggeschoolden en jongeren teruggevonden. Naar sector kan grosso modo gesteld worden dat de quataire sectoren met een dienstverlenend karakter zoals openbaar bestuur, onderwijs en opleiding en gezondheidszorg en sociale dienstverlening een meer vrouwelijk, ouder en hogeschoold karakter hebben. De industrie en de bouwnijverheid daarentegen worden gekenmerkt door een hoger aandeel mannen, jongeren en laaggeschoolden. Wat betreft het arbeidsregime is het duidelijk dat deeltijdarbeid een vrouwenzaak is, het minst vaak voorkomt bij de 18-34-jarigen en vaker voorkomt bij laaggeschoolden. We besloten op basis van de analyse naar contracttype dat het vast contract nog steeds de norm is in België. Acht op tien werknemers van 18 tot en met 64 jaar hebben vast werk. Tot slot bracht de analyse naar werktijden ons tot de conclusie dat de meerderheid van de Belgen tewerkgesteld is in vaste werktijden. Daarnaast is telkens ongeveer 15% tewerkgesteld in variabele en flexibele werktijden. Onderbroken werktijden en werken in een ploegenstelsel komen minder voor in België, maar kennen een oververtegenwoordiging van jongeren.

De werkzoekende bevolking

De analyse van de werkzoekende bevolking in de SEE geeft aan dat kansengroepen het moeilijker hebben op de arbeidsmarkt. Vrouwen, jongeren, laaggeschoolden en niet-Belgen hebben te kampen met een hogere werkloosheid in vergelijking met mannen, de oudere leeftijdscategorieën, midden- en hogeschoolden en Belgen. Dit blijkt allereerst uit de samenstelling van de werkzoekende bevolking.

België kent anno 2001 een totale werkloosheidsgraad van 10,7%. Dit is een daling ten opzichte van 1991, toen 11,8% van de personen die zich aanboden op de arbeidsmarkt geen job vond. Deze daling is enkel te danken aan de daling van de werkloosheidsgraad in het Vlaams Gewest (-2,4 procentpunten). Het Waals gewest kent over tien jaar tijd een status quo (+0,1 procentpunten), terwijl het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een negatieve evolutie kent: de werkloosheidsgraad stijgt er met 3 procentpunten. In 2001 hebben vrouwen een hogere werkloosheidsgraad dan mannen. De werkloosheidsgraad van vrouwen is over tien jaar tijd gedaald in België (-3,6 procentpunten). In het Vlaams Gewest kende de vrouwelijke werkloosheidsgraad de sterkste daling (-5,6 procentpunten), gevolgd door het Waals Gewest (-1,9 procentpunten). Enkel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is de werkloosheidsgraad bij vrouwen gestegen (+2,7 procentpunten). De mannelijke werkloosheidsgraad daarentegen kende tussen 1991 en 2001 eerder een status quo in België (+0,6 procentpunten). Dat geldt eveneens voor het Vlaams Gewest (-0,3 procentpunten). Het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest kende een stijgende mannelijke werkloosheidsgraad (respectievelijk +1,4 en + 3,3 procentpunten). Deze evolutie heeft ertoe geleid dat de kloof tussen mannen en vrouwen verkleind is, maar de vrouwen hebben nog steeds een achterstand op de mannen.

Vrouwen hebben hun situatie op de arbeidsmarkt verbeterd sinds 1991. Hetzelfde kan echter niet gezegd worden voor de jongeren. Hun situatie is erop achteruit gegaan: de jongerenwerkloosheidsgraad is in België met 2 procentpunten gestegen sinds 1991. Een evolutie van de werkloosheidsgraad van de laaggeschoolden en de niet-Belgen is niet mogelijk. Uit de analyse van de gegevens van 2001 blijkt alleszins dat zij tot een kansengroep behoren op de arbeidsmarkt.

De niet-beroepsactieve bevolking

In 2001 omschreven 4,7 miljoen inwoners hun arbeidsmarktpositie als ‘niet-beroepsactief’. Het gaat om 46% van de totale bevolking. Deze groep omvat 1,8 miljoen leerlingen en studenten, 1,8 miljoen gepensioneerden en een stille arbeidsreserve van 1,2 miljoen. Van de 4,7 miljoen niet-beroepsactieve mannen en vrouwen bevinden zich ongeveer 1,7 miljoen inwoners op arbeidsleeftijd (18-64). Een decennium eerder, in 1991, ging het om net geen 2 miljoen niet-beroepsactieven. Het aantal niet-beroepsactieven loopt dus terug. Deze trend doet zich voor bij beide geslachten en in alle leeftijdscategorieën. Alleen de mannen van 35 tot en met 54 jaar vormen een uitzondering: het aantal niet-beroepsactieven neemt er in 2001 licht toe met 17.700 mannen tot 118.900.

Van de niet-beroepsactieven op arbeidsleeftijd is 63% een vrouw. Een decennium geleden bedroeg het aandeel van de vrouwen nog 65%. Het grootste aantal niet-beroepsactieven situeert zich bij de 55-plussers (44%), de 45-54-jarigen (20%) en de 18-24-jarigen (21%). Dat was in 1991 niet anders. Opgesplitst naar geslacht, bestaat er bij de mannen een concentratie van de niet-beroepsactieven bij de 54-65-jarigen, terwijl er bij de vrouwen een meer evenredige verdeling over de leeftijden bestaat. In 1991 doet dit verschijnsel zich ook voor. Naar leeftijdscategorie, valt op dat drie kwart van de bevolking van 55 tot en met 64 jaar en bijna de helft van de 18-24 jarigen niet-beroepsactief is. De andere leeftijdscategorieën worden nauwelijks met niet-beroepsactiviteit geconfronteerd, met uitzondering van de 45-54 jarigen met een kwart niet-beroepsactieven. In vergelijking met 1991 ligt het aandeel niet-beroepsactieven in elke leeftijdscategorie wel enkele procentpunten lager, maar bij de vrouwen van 35 tot en met 44 en van 45 tot en met 54 merken we een omvangrijke daling van de niet-beroepsactiviteit (respectievelijk met 10 en 16 procentpunten). Dit strookt met de eerder vastgestelde motorfunctie van de vrouwen. Bij dit alles stellen we trouwens nauwelijks regionale discrepanties vast.

1.1.2.2 *Onderwijs en arbeidsmarkt*

Aangezien een groot deel van de jongeren tussen 18 en 24 jaar nog naar schoolgaat, wordt in dit hoofdstuk enkel rekening gehouden met de bevolking tussen 25 en 64 jaar.

Omdat we in dit hoofdstuk minder in de situatie binnen het schoolsysteem dan in de arbeidsmarktpositie geïnteresseerd zijn, gebruiken we hier een andere definitie voor de laaggeschoolde bevolking. De laaggeschoolden zijn diegenen die geen onderwijs volgden of maximaal een diploma lager secundair onderwijs behaalden. De middengeschoolden zijn diegenen met maximaal een diploma hoger secundair onderwijs, alsook diegenen die een post-secundaire, niet-hogere opleiding volgden. De hooggeschoolden hebben een diploma van een hogeschool of universiteit op zak.

Anno 1991 was de helft van alle laaggeschoolden (25-64 jaar) aan de slag. Bij de middengeschoolden ging het om drie kwart, bij de hooggeschoolden om bijna 87%. Kortom, reeds in 1991 bleek dat naarmate het niveau van het behaalde diploma hoger is, de werkzaamheidsgraad ook verhoogt. Tien jaar later, in 2001, is dit patroon nog steeds zichtbaar op de arbeidsmarkt: laaggeschoolden noteren een lager aandeel werkenden dan midden- en hooggeschoolden. Laaggeschoolden worden dus blijvend geconfronteerd met een hogere werkloosheid, een hogere niet-beroepsactiviteit en een lagere werkzaamheid. En als laaggeschoolden dan toch een job vinden, dan blijkt uit de analyse in dit hoofdstuk dat deze job globaal genomen vaker gekenmerkt wordt door minder gunstige arbeidsvoorwaarden. Laaggeschoolden vinden we voornamelijk terug in sectoren waar handenarbeid nog primeert, presteren meer deeltijdarbeid, werken vaker als arbeider, hebben iets minder frequent vast werk en werken vaker met vaste werktijden, in ploegen of onderbroken werktijden dan hun hooggeschoolde collega's.

1.1.3 Kwaliteitsonderzoek: de Sociaal-economische Enquête versus de Enquête naar de Arbeidskrachten en het Datawarehouse Arbeidsmarkt.

Dit hoofdstuk wijst op een aantal kwaliteitsproblemen. Ondanks de gebreken zal elke moderne arbeidsmarktonderzoeker die rekening houdt met de bovengenoemde bedenkingen, in de SEE een onontbeerlijke bron vinden. Een van de kwaliteitsproblemen betreft de vraagstelling en het gebruik van definities en begrippen zoals werkloosheid in de SEE. Omdat de burger zonder enige vorm van begeleiding op brede vragen moest antwoorden, vulde elk huishouden naar eer en geweten zijn formulier in. De EAK en het DWH, waar wel met nauwkeurige en consistente definities wordt gewerkt, tellen dan ook minder werkzoekenden en meer niet-beroepsactieve mannen en vrouwen dan de SEE. Vooral de overschatting van de werkzoekenden neemt vaak grote proporties aan. Naar alle waarschijnlijkheid gaat het hier om respondenten die hun eigen toestand wel als werkzoekend omschrijven, maar die op basis van objectieve criteria tot de niet-beroepsactieven horen. Met betrekking tot de werkenden, gaat de vergelijking tussen de drie bronnen vrij goed op.

Wat alleszins minder in de lijn der verwachtingen ligt, is dat de bevolking het antwoordformulier niet alleen *naar eer en geweten*, maar ook *naar eigen vermogen* invult. Uit het hoofdstuk blijkt overduidelijk dat de allerminder sterke groepen uit de maatschappij het slechtst door de SEE in kaart worden gebracht. Dit is problematisch, vooral gezien net deze groepen meestal het onderwerp uitmaken van bijzonder sociaal-economisch beleid en onderzoek. Voornamelijk op gewestelijk niveau doet dit afbreuk aan de waarde van de SEE als beleidsvoorbereidend instrument.

2 Vooruitzichten

De Enquête 2001 is normaal gezien de laatste uitvoerige bevolkingsenquête die in België wordt gerealiseerd. Sinds de voorbereiding van de enquête werd voorzien om voortaan de sociaal-economische gegevens over de Belgische bevolking op basis van bestaande administratieve registers en statistische databanken van het NIS te bepalen¹⁴². Veel van die registers en databanken gebruiken echter de gegevens die tijdens de Enquête 2001 werden verzameld. Voor ons zijn vooral de sociaal-economische gegevens en de gegevens over het onderwijs van de bevolking van belang¹⁴³.

De sociaal-economische databank werd in het kader van de KSZ ontwikkeld. Het derde deel van dit rapport vergelijkt de gegevens van de Enquête 2001 met de gegevens van deze bron. De KSZ beschikt echter niet over informatie over de beroepen noch over het onderwijsniveau. Omdat de gegevens over de beroepen enkel up-to-date worden gehouden door streekproefsgewijze en/of doelgerichte onderzoeken, is deze informatie veel te variabel. We weten dat de gegevens over de beroepen die tijdens de Enquête 2001 werden verzameld niet allemaal werden ingevoerd. Bovendien is het weinig waarschijnlijk dat de wel ingevoerde gegevens een voldoende betrouwbare basis vormen voor de geplande update, die bijgevolg nog niet heeft plaatsgevonden.

Het register 'onderwijsniveau' werd op basis van de gegevens uit de sociaal-economische enquête aangelegd en bevat het jaar waarin de studies werden beëindigd en de diploma's werden behaald. Dat

¹⁴² Zie: V. Truwant, "Le recensement de la population et des logements dans la société moderne: depuis longtemps une enquête socio-économique générale", *Carrefour de l'économie*, 5e année, 2001/7 A, pp.6-9.

¹⁴³ Voor een meer algemeen overzicht van de huidige situatie, zie: P. Deboosere, J. Surkyn, *Samenvattend eindrapport wetenschappelijke adviseurs en algemene aanbevelingen, Rapport van de wetenschappelijke adviseurs over de uitbouw van een statistisch systeem ter vervanging van de Algemene socio-economische enquête 2001*, 2005.

register wordt bijvoorbeeld gebruikt als basis voor de steekproef van het Belgische luik van de enquête die onlangs door het Federaal Wetenschapsbeleid bij de doctorandi werd gelanceerd. Het was de bedoeling dat register op basis van de gegevens van de gemeenschappen, hogescholen en universiteiten te updaten. Alhoewel er in dat opzicht wat vooruitgang werd geboekt, lijken de diplomaniveaus en -domeinen van de bevolking en van de actieve bevolking het meeste nadelige gevolgen te ondervinden van de verdwijning van dit soort uitvoerige enquêtes. De informatie die uit de Enquêtes over de arbeidskrachten voortvloeit, is uiteraard kostbaar. Toch wordt ze al gauw onbruikbaar wanneer er op subgroepen wordt ingegaan of wanneer een relatief nauwkeurige geografische concentratie nodig is.

BIBLIOGRAFIE

- Administratie Werkgelegenheid. *Themabrief: Bestrijding van de jeugdwerkloosheid*. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.
- Alaluf M., Delcourt J. (1987), « Conclusions générales », in Alaluf et al. (1987), *Scènes de chasse à l'emploi*, Bruxelles, Editions de l'Université de Bruxelles, p. 191-202.
- Asplund, R., Person, I. (2000). Low pay: a special affliction of women. In: M. Gregory et al., *Labour market inequalities. Problems and policies of low wage employment in international*
- Baudelot Chr., Establet R. (1989a), Le niveau monte. Réfutation d'une vieille idée concernant la prétendue décadence de nos écoles, Paris, Seuil. (1992b), *Allez les filles !*, Paris, Le Seuil. (2001c), « La scolarité des filles à l'échelle mondiale », in Bldss 2001, p. 103-124.
- Beaud St. (2002), *a 80% au bac »... et après ? Les enfants de la démocratisation scolaire*, Paris, La Découverte.
- Bernstein B. (1973-1990), *Class, codes and control*, London, Routledge et Kegan Paul (4 vol.).
- Bloss T. (2001), (sous la dir. de), *La dialectique des rapports hommes femmes*, Paris, PUF.
- Boersma, L. Van Dijk, J., Van Wissen, L. (2004). *Making the unused labour force work: assessing the facts for the Netherlands*, Voorburg/Heerlen. (CBS Discussion paper 04008)
- Bollen, M., De Volder, I. (2003). Kentering op de onderwijsarbeidsmarkt. In: *Over.Werk, Tijdschrift van het Steunpunt WAV*, nr. 1-2, jg.13, pp. 135-137.
- Booghmans, M. & Stevens, E. (2004). Levenslang leren: wie zijn ze? Wat doen ze? Wat drijft ze? In: Steunpunt WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek. Editie 2004*, Leuven, pp. 203-214.
- Booghmans, M. (2003). Uitzendarbeid als springplank? In: Steunpunt WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Editie 2003*, Leuven, pp. 129-138.
- Booghmans, M. (2004). Evolutie van de werkloosheid. In: Steunpunt WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarboek, Editie 2004*. Leuven, pp. 69-81.
- Boon Y., Gilbert V., Thys-Clément Fr. (1999), «De la cohérence des politiques publiques. Le cas de l'éducation dans un pays à structure fédérale», in Thys-Clément & Louryan, 1999.
- Borel J.-P. (2000), (sous la dir. de), *Evolution des effectifs dans les filières scientifiques. Constats, Analyses, Perspectives*. Actes de la conférence organisée à Poitiers en juillet 2000 par la Conférence des doyens de Sciences.
- Bourdieu P., Passeron J.-Cl. (1964a), Les héritiers. Les étudiants et la culture, Paris, Minuit. (1970b), La reproduction. Eléments pour une théorie du système d'enseignement, Paris, Minuit.
- Bourdieu P. (1998), *La domination masculine*, Paris, Seuil.
- Brinkmann, C., Klauer, W., Ryeher, L., Thon, M. (1987). Methodische und inhaltliche Aspekte der Stillen Reserve, in: *Mittelungen aus der Arbeitsmarkt- und Berufsforschung*, XX-4, 387-409
- Cabitsis S., Fusulier B., Stegen P., Vanheerswynghels A. & Vlassis J., (1994), *Prolongation de la scolarité obligatoire : dix ans après*. Rapport de recherche UCL, ULB, ULG, rédigé à la demande du ministre Ph. Mahoux sous la direction de Alaluf M., Crahay M., Maroy Chr. & Molitor M.
- CÉREQ (2001), *Anciens et nouveaux regards sur l'insertion professionnelle*, Céreq (Centre d'études et de recherches sur les qualifications), 2001, Actes de la journée du 16 mai 2001.
- Condon St., Bozon M., Locoh Th. (2000), *Démographie, sexe et genre. Bilan et perspectives*, Paris, INED.
- Crahay M. (2000), *L'école peut-elle être juste et efficace ? De l'égalité des chances à l'égalité des acquis*, Bruxelles, De Boeck.
- De Backer, M. (2004). Zorg als nieuw sociaal risico: de achterstand van laaggeschoolde vrouwen op de arbeidsmarkt van naderbij bekeken. In: *Over.Werk, Tijdschrift van het Steunpunt WAV*, nr. 3, jg.14, pp. 140-144.
- De Brabander, G.L. (1981). *Regional specialization, employment and economic growth in Belgium between 1846 and 1970*, New York.
- De Clercq, D. (2002). *Global entrepreneurship monitor. Executive report for Belgium*, Gent.
- De Lathouwer, L., Bogaerts, K. (2002). *De problematiek van de werkloosheidsval*, Antwerpen. (CSB Berichten). De nieuwe enquête naar de arbeidskrachten van het NIS, in: *Trefpunt Economie*, 1999/9A.
- Debacker, M. (2004). Zorg als nieuw sociaal risico. De achterstand van laaggeschoolde vrouwen op de arbeidsmarkt van naderbij bekeken, in: *Over.Werk, Tijdschrift van het Steunpunt WAV*, XIV-3, p. 141.
- Deboosere, P., Willaert, D. (2004). *Codeboek algemene socio-economische enquête 2001. Working paper 2004-1*. Steunpunt Demografie. Vakgroep Sociaal Onderzoek (SOCO). VUB.
- Degrave FI., Martou Fr. (1997), «Efficacité de l'enseignement en Communauté française de Belgique », Louvain-la-neuve, *Bulletin IRES*.

- Delarue, A., De Winne, S., Gryp, S., Maes, J., Marx, S., Peeters, A., Ramioul, M., Sels, L., Van Hootegem, G. (2003). Organisatie in bedrijf. De resultaten van PASO in vogelvlucht. Editie 2003. In: Steunpunt WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarboek, Editie 2003*. Leuven.
- Delvaux B., al, (2004). *Définition d'un système d'indicateurs pour l'enseignement fondamental et secondaire en Communauté française*, ULG-SPE, ULG-SDGFE, UCL-CERISIS, UCL-GIRSEF, ULB-TEF, UMH-INAS, septembre.
- Desmarez, P., Van der Hallen, P., Ouali, N., Degraef, V., Tratsaert, K. (2004). *Minorités ethniques en Belgique: migration et marché de travail. Analyse van de demografische, statistische en reglementaire context met betrekking tot allochtonen op de arbeidsmarkt*. Gent.
- Droesbeke J.-J., Hecquet I., Wattelar Chr. (2001). *La population étudiante. Description, évolution, perspectives*, Bruxelles, Editions de l'Université de Bruxelles.
- Dronkers, J., Bros, L. (1995). Het effect van onderwijsniveau en studierichting op de beroepsloopbaan. In: *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, nr.4, jg. 11, pp. 358-373.
- Elchardus, M., Cohen J. (2003). *De vroege uitrede uit de arbeidsmarkt. Exploratie van de factoren die bijdragen tot een vroege arbeidsmarktexit*. In: Steunpunt WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek Editie 2003*, Leuven, pp. 149-161.
- Elchardus, M., Cohen J. (2003). *Gedrag en verwachtingen in verband met het einde van de loopbaan*, Brussel.
- Enquête naar de arbeidskrachten. Methoden en definities*, (1998) Luxemburg.
- Establet R. (1987a), *L'école est-elle rentable ?*, Paris, PUF. (1988b), « Subversion dans la reproduction scolaire », *Revue économique*, n° 1, janvier, p. 71-91.
- étudiant(e)s », *Reflets et perspectives de la vie économique*, vol. 40 n° 4, p. 453-468.
- Europese Commissie (2005). *Joint employment report 2004-2005*, Brussel.
- Eurostat (2003). *General indicators on transition from school to work: youth transition from education to working life in Europe. Part I*. Statistics in Focus: population and social conditions, nr. 4.
- Federaal Planbureau (2005). *Economische vooruitzichten 2005-2010*, Brussel.
- Feld S., Manco A. (2000), *L'intégration des jeunes d'origine étrangère dans une société en mutation. L'insertion scolaire, socioculturelle et professionnelle en Belgique*, Paris, L'Harmattan.
- FOD Werkgelegenheid, arbeid en sociaal overleg (2003). *Nationaal Actieplan voor de Werkgelegenheid*, Brussel.
- Galland O., Cléménçon M., Marco Oberti M., Le Galès P. (1995), *Le Monde des étudiants*, Pans, PUF.
- Geurts, K. (2003). Werk, gezin of beide? Verschillen tussen laag- en hogeschoolden. In: Steunpunt WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarboek, Editie 2003*. Leuven, pp.213-225.
- Geurts, K. (2004). Ondernemend Vlaanderen. In: Steunpunt WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek. Editie 2004*. Leuven, pp. 95-106.
- Geurts, K. (2004). Werk en gezin in verandering. Een generatie past zich aan. In: Steunpunt WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek Editie 2004*, Leuven, pp. 125-127.
- Gheldorf, E., Lamberts M. (2000). *Werving en selectie van laaggeschoolden: oorzaak van of oplossing voor verdringing op bedrijfsniveau*. Leuven.
- Glorieux, I., Vandeweyer, J. (2002). En er kwamen geen andere tijden... Arbeidstijden en uurregelingen in Vlaanderen op het einde van de 20ste eeuw. In: Steunpunt WAV-SSA. *De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarboek. Editie 2002*, Leuven, pp. 253-266.
- Glorieux, I., Koelet, S.& Moens, M. (2001). Tijdsbesteding van de Vlamingen. In: *Vlaanderen gepeild! De Vlaamse overheid en burgeronderzoek*, Brussel, pp. 157-182.
- Glorieux, I., Minnen, J., Van Thielen, L. (2004). *Moeder, wanneer werken wij? Arbeidsmarktconclusies uit het Vlaams tijdsbestedingsonderzoek 1988-1999*, Leuven.
- Goyvaerts, K. (2004). Vlucht SN 50-plus naar Benidorm, klaar voor vertrek. In: *Over.Werk, Tijdschrift van het Steunpunt WAV*, XIV-3, pp. 9-18.
- Hakim, C. (2000). *Preference theory*, Oxford.
- Hamermesh, D.S., Rens, A. (1993). *The economics of work and pay*, New York.
- Heap, D. (2005). Comparison of 2001 Census and labour force survey labour market indicators. In: *Labour market trends*, pp. 33-48.
- Herremans, W., Van Gils S. (2004). Tien jaar in een oogopslag. De Vlaamse arbeidsmarkt in Europa, in: Steunpunt WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek. Editie 2004*, Leuven.
- Hirtt, N., Kerckhofs, J.-P. (2001), « Inégaux devant l'école. Enquête en Hainaut sur les déterminants sociaux de l'échec et de la sélection scolaire », Ministère de la Communauté française de Belgique, *Tableau de bord de l'enseignement*.
- Hoge Raad voor de Werkgelegenheid (2002). *Verslag 2002*, Brussel.
- Hoge Raad voor de Werkgelegenheid (2005). *Verslag 2005*, Brussel.
- Holst, E., Schupp, J. (2000). Hidden labour force in Germany, in: *Economic Bulletin*, 37 (9), 285-292.

- Holst, E., Spiess, C.K. (2002). Labour market attachment and people outside the labour force, *Journal of applied social science studies*, 122-1, 55-83.
- Holst, E., Spiess, C.K. (2004). *The transition into work – specialities for the hidden labour force in comparison to other economically inactive persons*, Berlin. (DIW Discussion papers 428)
- Ianelli, C. (2002). Parental education and young people's educational and labour market outcomes. A comparison across Europe. In: *School-to-work transitions in Europe: analyses of the EULFS 2000 ad hoc module*, Mannheim, pp. 5-29.
- Janssens, A. (ed.) (1997). The rise and decline of the male breadwinner family? In: *International review of social history*, Supplement 5.
- Jones, S.R.G, Riddell, W.C. (1998). Unemployment and labour force attachment: a multistate analysis of non-employment, in: Haltiwanger, J., Topel, M.E., Topel, R. (ed.) *Labour statistics measurement issues*, Chicago.
- Kavadias, D., Pelleriaux, K. (2004). *Opleidingsniveau en diploma's in Vlaanderen. De productie van bevolkingsgegevens over het onderwijsniveau op basis van de administratieve gegevens in de Vlaamse Gemeenschap*.
- Kerchove A.-M. De, Lambert J.-P. (1996), « Le libre accès à l'enseignement supérieur en Communauté française », *Reflets et perspectives de la vie économique*, vol. 35 n° 4, p. 453-468.
- Kerchove A.-M. De, Lambert J.-P. (2001), « Choix des études supérieures et motivations des Français : Analyse des déterminants de la demande », in CIFOP, 12e Congrès des Economistes belges de langue française, (ULB, 28-29 novembre 1996), *Les grandes interrogations de l'an 2000. Croissance, emploi, sécurité social*, p. 108-115.
- Kieffer A. (2001), « Le dispositif public d'enquêtes socio-économiques en France : une brève description », *EuReporting Working paper 33*, MZES, Mannheim.
- Kind en Gezin (1994). *Jaarverslag 1994*, Brussel.
- Kind en Gezin (2003). *Jaarverslag 2003*, Brussel.
- Lafontaine D. (2002), « Au-delà des performances des jeunes de 15 ans, un système éducatif se profile... », *Le point sur la recherche en éducation*, n° 24.
- Lamberts, M., Pauwels, F., Schryvers, E., Van de Maele, M. (2005). *De weg naar evenredige arbeidsdeelname via diversiteitsplannen op organisatieniveau*. Leuven.
- Lambrechts, C, Sels, C. (2004). Hinderpalen en kansen bij het vinden van een job als bediende. In: *Over.Werk, Tijdschrift van het Steunpunt WAV*, nr. 4, jg.14, pp. 193-197.
- Landsheere G. de (1991), « L'avenir de l'enseignement », in Quévit 1991.
- Laux, R., *Joined up labour market data* (Interne paper UK Office for National Statistics: http://www.statistics.gov.uk/downloads/theme_labour/joined_up_lm_data.pdf 11-05-2005).
- Lesthaeghe, R. (2000). *Europe's demographic issues: fertility, household formation and replacement migration*, Brussel.
- Mainguet C.& Demeuse M. (1998), *Scolarisation, niveau d'instruction et insertion professionnelle, Recensement général de la population et des logements au 1er mars 1991*, INS, Bruxelles, 1998.
- Mainguet, C., Demeuse, M. (1998). *Algemene volks- en woningtelling op 1 maart 1991. Monografie 9: scolarisatie, onderwijsniveau en inschakeling in de arbeidsmarkt*, Brussel.
- Malfait, D., Vandenbrande, T. (2001). Een kaars voor Rosetta (WAV Persbericht), Leuven.
- Malfait, D. (2001). Atypische arbeid: steeds typischer? In: Steunpunt WAV-SSA. *De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarboek. Editie 2001*, Leuven, pp. 177-196.
- Malfait, D. (2002). Jeugdwerkloosheid. In: Steunpunt WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek Editie 2002*, Leuven, pp. 97-108.
- Malfait, D. (2003). *Dooft de kaars van Rosetta? (WAV werkdocument)*, Leuven.
- Marx, S., Ramioul, M., Sels, L. (2004). *Wordt de bandwerker een winkeljuffrouw? Functie- en scholingsstructuren in Vlaamse organisaties*, Leuven.
- Merle P. (2002), *La démocratisation de l'enseignement*, Pans, La Découverte.
- Mommen, A. (1994). *The Belgian economy in the twentieth century*, London.
- Monseur Chr., Demeuse M. (1998), « Apports des études internationales à la réflexion sur la qualité des systèmes d'enseignement nationaux : une analyse de l'éducation scientifique en Communauté française de Belgique », *Bulletin de la Société Royale des Sciences de Liège*, 1998, vol. 67, n° 5, p. 261-280.
- Nicaise, I. (2001). "Rosetta plan". *A springboard for young people into employment* (Discussion paper, Peer review programme of the European Employment Strategy, June 2001).
- NIS, *De enquête naar de arbeidskrachten* http://statbel.fgov.be/products/pm31_nl.asp, 11-05-2005).
- NIS, *De nieuwe enquête naar de arbeidskrachten* (http://statbel.fgov.be/downloads/lfs_nl.rtf, 11-05-2005).
- OECD (1999). *Employment outlook*, Paris.
- OECD (2002). *Employment outlook*, Paris.

- OECD (2004). *Women's entrepreneurship: issues and policies*, Paris.
- Open forum Eindeloopbaanproblematiek. In: *Over.Werk, Tijdschrift van het Steunpunt WAV*, XIV-3 (2004), 7-67.
- Pelleriaux, K. (2001). *Demotie en burgerschap. De culturele constructie van ongelijkheid in de kennismaatschappij*, Brussel.
- perspective*, Oxford.
- Service des statistiques (2002), *Annuaire 2000-2001, Volume 1*, Ministère de la Communauté française de Belgique.
- Sevrain, A. (1999). Handarbeiders of hoofdarbeiders? Een moeilijk criterium, maar een arbeidersstatuut dat moet blijven. In: *VBO Bulletin*, nr. 7, jg. 27, pp. 47-49.
- Smets, D. (2004). *De socio-economische status van de landbouwer*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Planning en Statistiek, APS Not@s, nr. 1, Brussel.
- Smets, J. (2003). 'Alle hens aan denk voor werk'. *Werkgelegenheidsconferentie 2003. Onze job-achterstand op Europa inhalen*, Brussel.
- SONAR (2002). *Hoe maken Vlaamse jongeren de overgang van school naar werk? Basisrapportering cohorte 1976 (Eerste golf), eindrapport PBO 97*, Leuven.
- Steunpunt WAV-SSA, ESF (2003). *Genderzakboekje. Zij en hij op de arbeidsmarkt*. Brussel.
- Steunpunt WAV-SSA, ESF (2004). *Genderzakboekje Vrouwelijk ondernemen*. Brussel.
- Steunpunt WAV-SSA, SONAR (2001). Jongeren in transitie. *De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarreeks 2000, Deel 4*. Leuven.
- Steunpunt WAV-SSA (1996). *Laaggeschoolden op de arbeidsmarkt*, Leuven.
- Steunpunt WAV-SSA (1997). *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek Editie 1997*, Leuven.
- Steunpunt WAV-SSA (2002). *De samengedrukte loopbaan in Vlaanderen. WAV Arbeidsmarktflits 2002-25*.
- Steunpunt WAV-SSA (2002). *Sectorrapport. De horeca op het menu. Deel 1. Hotels, restaurants en cafés. De arbeidsmarkt in cijfers*. Leuven.
- Steunpunt WAV-SSA (2004). *Activering rendeert, PWA resideert?* WAV Arbeidsmarktflits 45.
- Steunpunt WAV-SSA (2004). *Deeltijdarbeid*. WAV-nota 3 maart 2004. (<http://www.steunpuntwav.be/persteksten/persteksten.htm> 11-05-2005)
- Stevens, E. (2002). Zo de ouders zongen, zo studeren de jongen? In: Steunpunt WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek Editie 2002*, Leuven, pp. 159-170.
- Stevens, E. (2003). Onderwijsongelijkheid: hoog en droog. In: Steunpunt WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarboek, Editie 2003*. Leuven, pp.163-172.
- Stevens, E. (2003). Vaarwel bord en krijt! In: Steunpunt WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek Editie 2003*, Leuven, pp. 103-117.
- Stevens, E. (2004). Van school naar werk: op zoek naar een routeplanner. In: Steunpunt WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek Editie 2004*, Leuven, pp. 215-226.
- Stoop, R., Surkyn J. (1997). In de wetenschap het niet te weten. Achtergronden van de non-respons in de Volkstelling van 1991, in: Steunpunt WAV, *Census Belgica 2001. De toekomst van de Volkstelling in België. Tweedaagse studiedag over het gebruik en de toekomst van de Volkstelling in België 12 en 19 november 1996. Verslagboek*, Leuven, deel 2, pp. 43-45.
- Thys-Clément Fr., Louryan St. (1999), (sous la dir. de), *Enseignement secondaire et enseignement universitaire. Quelles missions pour chacun ?*, Bruxelles, Editions de l'Université de Bruxelles.
- Tielens, M., Herremans, W. (2004). Een oud zeer. In: Steunpunt WAV-SSA. *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek Editie 2004*, Leuven, pp. 130-140.
- Tielens, M. (2003). Mobiliteit tussen werk en niet-werk. In: Steunpunt WAV-SSA, *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek Editie 2003*, Leuven, pp. 139-148.
- Tielens, M. (2004). Brussel, heen en terug. In: Steunpunt WAV-SSA. *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Editie 2004*, Leuven, pp. 267-277.
- Tratsaert, K., Booghmans, M., Stevens, E. (2002). Lokale arbeidsmarkten in België op de kaart gezet. In: Steunpunt WAV-SSA. *De arbeidsmarkt in Vlaanderen, Jaarreeks 2002, deel 3*. Leuven.
- Tribalat M. (2001), « Modéliser, pour quoi faire ? » INED, *Dossiers et recherches*, 97, 2001.
- Van Gils, S., Booghmans, M. (2004), Over uren. In: Steunpunt WAV-SSA., *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek Editie 2004*, Leuven, pp. 193-202.
- Van Gils, S. (2002), Vlaanderen op het Europese scorebord. In: Steunpunt WAV-SSA. *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek Editie 2002*, Leuven, pp. 57-59.
- Van Gils, S. (2003). Hoger lager: conjunctuur en arbeidstijden. In: Steunpunt WAV-SSA. *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Editie 2003*, Leuven, pp. 237-250.
- Van Hoof, J. (1987). *De arbeidsmarkt als arena: arbeidsmarktproblemen in sociologisch perspectief*, Amsterdam.

- Vandenberghé V. (1997), Relance de la formation par les entreprises ou massification de l'enseignement supérieur de plein exercice, *Bulletin IRES* (Institut de recherches économiques et sociales), 193.
- Vandenberghé V. (1997), « Le dispositif institutionnel scolaire belge : un mécanisme hybride alliant l'Etat et le marché, marqué par la ségrégation entre écoles », *Savoir*, 9, n° 3-4, p. 363-375.
- Vandenberghé V. (2001), « Efficacité-équité dans l'enseignement secondaire : quelle relation ? Une comparaison interpays basée sur les données OCDE », *Bulletin IRES*, (Institut de recherches économiques et sociales), 228.
- Vandenberghé V. (2002), *Un enseignement à réguler, des filières à revaloriser*, Bruxelles, Labor 2002.
- Vandenbrande, T. (2001). Beroepsbevolking in de toekomst ouder en hogergeschoold. In: Steunpunt WAV-SSA., *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek Editie 2001*, Leuven, pp. 35-43.
- Vandenbroucke G., Van Mechelen, N. (2001) Oud, out? In: Steunpunt WAV-SSA. *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek Editie 2001*. Leuven, pp. 97-107.
- Vandenbroucke, F. (2003). Solidaire zuurstof in een Belgische creativiteit. In: *Over.Werk, Tijdschrift van het Steunpunt WAV*, XIII-4, pp. 38-41.
- Vanhaute, E. (2002). Breadwinner models and historical models. Transitions in labour relations and labour markets in Belgium (19th-20th centuries). In: H. Jensen (ed.) *The welfare state. Past, present and future*, Pisa, pp. 59-76.
- Vanheerswynghels A. (1994), *Diplômes et Emplois*. L'insertion professionnelle des jeunes diplômés de l'enseignement technique et professionnel secondaire supérieur de l'arrondissement de Charleroi, Dossier 6, Bruxelles, Point d'Appui Travail-Emploi-Formation – Comité Subrégional de l'Emploi et de la Formation de Charleroi, 68 p.
- Vanheerswynghels A. (1994), *Diplômes et Emplois*. L'insertion professionnelle des jeunes diplômés de l'enseignement technique et professionnel secondaire supérieur du Brabant wallon, Dossier 5, Bruxelles, Point d'Appui Travail-Emploi-Formation – Comité Subrégional de l'Emploi et de la Formation du Brabant wallon, 53 p.
- Vanheerswynghels A. (1996), « Parcours et projets scolaires. Le cas des jeunes de l'enseignement secondaire supérieur technique de qualification ou professionnel dans le Brabant wallon », Université Libre de Bruxelles, *Lettre d'information TEF*, 1/1996, p 3-8.
- Vanheerswynghels A. (1996), *Prolongation de la scolarité : 10 ans après*. Enquêtes longitudinales sur le devenir scolaire et professionnel de jeunes ayant fréquenté l'enseignement secondaire technique et professionnel et se trouvant en situation de retard scolaire important. Rapport de la deuxième phase. Bruxelles, ULB, CSER, 75 p.
- VDAB (2002), *Werkzoekende schoolverlaters in Vlaanderen. Achttiende longitudinale studie, juni 2001-juni 2002*, Brussel.
- VDAB (2003), *Er rijdt een historicus met de bus. Over onder- en overkwalificatie van hooggeschoolde werkzoekenden (Arbeidsmarkttopic 2)*, Brussel.
- VDAB (2004). *Knelpuntberoepen*, Brussel.
- Vermandere, C. (2004). Vier miljoen werkzame Belgen samen op een schijfje. In: *Over.Werk, Tijdschrift van het Steunpunt WAV*, XIV-1-2, pp. 92-97.
- Vermandere, C., W. Herremans, K. Geurts, (2004) Achter elke werkzoekende schuilt een werkende... In: Steunpunt WAV-SSA. *De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarboek Editie 2004*, Leuven, pp. 17-18.
- Vincent G. (1994), *L'Education prisonnière de la forme scolaire ? Scolarisation et socialisation dans les sociétés industrielles*, Presses universitaires de Lyon.
- Willaert D. et Deboosere P. (2005) *Atlas des Quartiers de la population de la Région de Bruxelles-Capitale au début du 21ème siècle*. Ministère de la Région de Bruxelles-Capitale et Institut Bruxellois de Statistique et d'Analyse, Interface Demography – Vakgroep Sociaal Onderzoek – Vrije Universiteit Brussel.
- Zachary M.-D., Dupriez V., Vandenberghé V. (2000), *Comparaison internationale de l'efficacité et de l'équité des systèmes d'enseignement de base au moyen de l'enquête TIMSS*, Actes du 14° congrès des économistes belges de langue française, p. 59-75.

Samenvatting :

In deze monografie gaan we dieper in op het thema van het onderwijs, het opleidingsniveau en de verhouding daarvan tot de werkgelegenheid.

Het Centre de Sociologie du Travail, de l'Emploi et de la Formation (Sociologisch centrum voor arbeid, tewerkstelling en opleiding) van de ULB (TEF-ULB) heeft het eerste deel van de monografie, met betrekking tot het onderwijs en het opleidingsniveau van de Belgische bevolking, op zich genomen, terwijl het Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming (WAV) van de KU Leuven het tweede deel voor zijn rekening heeft genomen, dat handelt over de arbeidsmarkt en de relatie opleiding-werkgelegenheid.

Ons werk omvat daarnaast ook twee thematische benaderingen: enerzijds het thema van de permanente beroepsopleiding, dat werd behandeld en geanalyseerd door het TEF-ULB, en anderzijds de situatie op de arbeidsmarkt en het verband met het opleidingsniveau, die gepresenteerd en ontwikkeld werd door het Steunpunt.

Als afsluiting van de monografie wordt ten slotte ook een meer methodologische benadering geschetst, om een kort overzicht te geven van de mogelijkheden voor het gebruik van gegevensbanken uit andere bronnen, ingeval men zou afzien van een algemene volkstelling.

We hebben getracht in deze monografie de analyses en resultaten op een vloeiende en luchtige manier te presenteren door gebruik te maken van grafieken en kaarten, die visueel aantrekkelijker zijn dan tabellen met cijfers.